

MEKANISMI REALISMI

SIVILISAATION
KÄYTTÖOHJE

ELIAS KUNNAS

MEKANISMIREALISMI

Sivilisaation käyttöohje

Elias Kunnas

2026

© 2026 Elias Kunnas

Tämä teos on lisensoitu Creative Commons
Nimeä-EiKaupallinen-JaaSamoin 4.0 Kansainvälinen
(CC BY-NC-SA 4.0) -lisenssillä.

<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/deed.fi>

ISBN 978-952-88-1577-8 (pehmeäkantinen)

ISBN 978-952-88-1578-5 (kovakantinen)

ISBN 978-952-88-1579-2 (PDF)

ISBN 978-952-88-1580-8 (EPUB)

Toinen painos (V1.1)

Kustantaja: Curiosity Oy

Kansi ja ulkoasu: Elias Kunnas

Ladonta: LuaLaTeX

Kirjasin: Libertinus

YKL 32.01

Tekstin- ja tiedonlouhinta (tekijänoikeuslain 13b §), mukaan lukien tekoälymallien
koulutus, on sallittu rajoituksetta.

<https://mekanismirealism.fi>

Helsinki 2026

Sisällys

Prologi: Vakaus on ruumiin tila	1
Käsitteellinen pohja	5
Sivilisaation neljä pilaria	5
Vikasekvenssi: Sivilisaatio kuolee päästä alaspäin . .	6
Miksi tämä kirja keskittyy pilareihin II, III ja IV . . .	6
Kolme analyysikerrosta	7
Sivilisaatiohorisontti ja mittakaavavirhe	7
Arvojen kolme kategoriaa	8
Humen giljottiinin ohitus	9
Kalvo ja raja	10
Täyslaskenta, ei ideologia	10
Mallin rajat: Kartta ja maasto	13
Avainmekanismat	14
Yhteenvedo	15
1 Kolme ontologista virhettä	16
Virhe I: Nolla-aikahorisontti	16
Suunnittelun illuusio	16
Biologinen haavoittuvuus	17
Kustannusten ulkoistaminen	17
Empatia kaapparina	18
Virhe II: Yksilö ensisijaisena	19
Palveluautomaatti-ontologia	19
Solmu verkostossa	19
Syöpäsoluontologia	20
Individualismin paradoksi	20
Virhe III: Oikeudet ilmaislounaana	21
Vaade jonkun toisen työhön	21
Termodynamiikan laki	21

	Lattia joka on katto	22
	Vaade tuleviin sukupolviin	22
	Kolmio joka estää näkemisen	22
	Maaperä: Varianssin kieltäminen	23
	Miten kolmiosta pääsee ulos?	24
I	UNI	25
2	Näennäisliike	26
	Auto irti maasta	26
	SOTE: 18 vuotta paikallaan	27
	Triviaalin tyrannia	28
	Rituaalinen toiminta	29
	Väsymys signaalina	30
	Tietosaaste	31
	Kuka pyörittää teatteria?	31
3	Virtuaalinen todellisuus	32
	Signaali ja kohina (Latenssiharha)	33
	DDoS-hyökkäys demokratiaa vastaan	34
	Simulaatio ja zombikieli	35
	Hypernormalisaatio: Kartta on väärä	36
	Humen giljotiinin ohittaminen	37
	Mimeettinen kriisi: Sijaistoiminto	38
	Symbolit vs. atomit	38
	Todellisuuden paluu	39
II	KONE	40
4	Fysiikka ei neuvottele	41
	Mittari 1: väestönrakenne	42
	Yltäkylläisyyden ansa	43
	Mittari 2: Investointiaste	44
	Mittari 3: Korkokulut	44
	Kolme velkaa	45
	Aikajana: 2030-luvun puoliväli	45
	EROEI: Symbolit korvaavat atomit	46
	Aikalaisinta: Tasevarkaus	47

Demokraattinen räikkä	47
Elinvoiman verotus	48
Itsemurha-algoritmi	49
Avaruusmissio-ongelma	49
Fysiikka voittaa	51
5 Kannustinketju	52
Veden laki (Evoluutio voittaa intention)	52
Agentti 1: Poliitikko (Aikaloinen)	55
Agentti 2: Virkamies (Poikkeamien normalisointi)	56
Agentti 3: Äänestäjä	57
Agentti 4: Media	57
Agentti 5: Etujärjestö	57
Gerontokratian lukko: Horisontin romahdus	58
Moloch	59
Kohtaloluvut + Mesaoptimointi = Järjestelmätason sokeus	59
Ironian fraktaali	60
Miksi “paranna kannustimia” ei toimi	61
Ohjausvoima: $O = K \times C \times S$	62
Pahiksia ei tarvita	62
6 Valintapaine ja jännite	64
Rauhan myrkky	64
Hormeesi: Myrkky ja lääke	65
Ajallinen sokeus	66
Jännite: Keinotekoinen gravitaatio	66
Sisäisen pelin ylivalta	67
Negatiivinen valinta: Kuka puhuu zombia?	67
Synteettinen jännite	67
Apoptoosin tarve	68
7 Veto-verkko ja selvitysvalta	69
Epäsymmetria: Latenssivaurio	70
Veto-verkon topologia: Sarjakytkentä	71
OODA-looppi: Aikasota	72
Selvitysvalta: Latenssigeneraattori	72
Poliittinen pakastin	73
Vesittämisen teknologia	73
Konsensuksen harha	74

Käänteinen valikoituminen: Tulevaisuuden syöminen . . .	75
Järjestelmän hinta: Aikavarkaus	75
8 Vallan haihduttaminen	76
Arkkitehtien perintö	77
Koiviston ylikorjaus: Zombi-instituutio	77
Kosketusvastuuansa	78
Monimutkaisuuspesu	79
Tulkintaketju	80
Luottamus on avoin silmukka	81
Tahrattomien kyvyttömiä nousu	82
Eliitin veritulppa	82
Instituutiot eläiminä: Metabolinen hirviö	83
Missiotyhjiö: Telos vai Entropia	84
Kartta ei hoida potilasta: Latenssikone	85
Himmelihierarkia	86
 III TODISTE	 87
9 Kapasiteetti	88
Jännitteen paluu	88
Näennäisliikkeen loppuminen	89
Mesaoptimoijien linjautuminen	90
Ohjausvoiman yhtälö: Fysiikka	90
Veto-verkon romahdus	92
Selvitysvalta kääntäjänä (Compiler)	93
Historiallinen kyvykkyys: Säännöt vs. selviytyminen . . .	94
Protokollakuuliaisuus	94
Suomen Kansallistase	95
Jännite vapauttaa kapasiteetin	96
Käyttöjärjestelmä on rikki, ei kansa	96
Jännite ilman sotaa	96
 IV PÄIVITYS	 97
10 Protokolla vs. Poliitiikka	98
Poliitiikka on aie	99
Aie vs. Koodi	99

Tyhjä termostaatti	100
Liturginen laki	101
Zombilaki: Latenssikone	102
Protokolla estää mesaoptimoinnin: Syntropiapumppu	103
Protokolla vähentää semanttista eroosiota	104
Elinaikakerroin todistaa	104
Tahto ja toteutus: Demokratian rajapinta (API)	105
Sivilisaation kerrokset: Kansallistaseen suoja	106
Automaatio on armollinen: Hallittu alasajo	107
Näkökulman muutos	107
11 MeV – Mekanismivirasto	108
Historiallinen ennakkotapaus: Poistettu funktio	109
Ydintila ja käyttäjätila (Kernel vs. User Space)	110
Miksi MeV on suunniteltu näin: Epäonnistumisten opetukset	111
Jännitteen lähde: Latenssin poisto	112
MeV ja Hayekin tieto-ongelma	113
Ratkaisukartta: Episteeminen immuunijärjestelmä	114
Ennen ja jälkeen	115
Seitsemän ydinprotokollaa	116
Kielellinen hygienia	118
Episteeminen infrastruktuuri	119
Radikaali pelote: Insentiivisuodatin	121
Varoventtiilit	122
Esimerkki: SOTE	124
Virheen asymmetria	125
MeV on siirtymäarkkitehtuuri	125
Miksi telokratia laajentaa Pareto-rintamaa	126
Demokratia on mekanismi	127
12 Lukon avaaminen	129
Friedmanin doktriini: Tyhjiön laki	129
Varjokomitea: Varavoimala	130
Avoimen koodin legitimitetti	131
Binäärinen valinta	132
Sveitsin malli	132
Joustamaton vähemmistö	133
Lennosta vaihto	133
Faasitransitio	134

V	TARKOITUS	135
13	Totuuden arkkitehtuuri	136
	Laatu: Syntropian estetiikka	136
	Taakka on lahja: Kantava rakenne	137
	Hoivan vankila: Hoito joka vammauttaa	138
	Kukoistus on turvamarginaali	139
	Kolmio ja sen purkaminen	141
	Tasa-arvon termodynamiikka	141
	Hegelin haamu	142
	Hiljaisuuden spiraali	143
	Viisaus vaatii konfliktia	144
	Totuuden ja tarkoituksen solmu	144
	Leväperäisyyden kirous	145
	Todellisuuskuri	146
	Arvo on hinta	146
	Elinvoimaisuus	147
	Perimmäinen päämies: Ylisukupolvinen sopimus	148
	Mekanismi voi muuttaa kulttuuria	148
	Puutarhurivaltio: Via negativa	149
14	Elinvoimaisuus	150
	Onnellisuusharha	151
	Simulaation loppu	152
	Saaristo sumussa	152
	Hakufunktio	153
	Generatiivinen silmukka	153
	Vaatimuslista	154
	Vähemmistösääntö	155
	Totuuden huojennus	156
	Mitä seuraavaksi	156
	Aikuisten huone on tyhjä	158
	Tunnistussignaali	158
	Kyynisyys on pelkuruutta	159
	Uusi vakavuus	159

VI TYÖKALUPAKKI	160
Radikaalin selkeyden manifesti	161
Kielen valta	163
Miksi näitä kuvioita syntyy?	164
Miksi selkeä kieli on tärkeää?	165
Semanttiset matkalaukut	166
I. Semanttinen tyhjentäminen	169
1. Semanttinen tyhjiö	169
2. Semanttinen eroosio	170
3. Katteettomat vaatteet	171
4. Zombilaki	172
II. Monimutkaisuuspesu	172
5. Tilallinen pesu	173
6. Ajallinen pesu	173
7. Kausaalinen pesu	174
8. Vastuunpesu	175
III. Huomion ja ajan manipulaatio	175
9. Huomionpesu	175
10. Selvitysvalta	176
IV. Aseistettu läpinäkymättömyys	176
11. Luettamattomuuskilpi	176
V. Passiivikieli ja toimijuuden häivyttäminen	178
12. Passiivi	178
13. Nominisointi (Zombisubstantiivi)	179
14. Pakkoretoriikka	180
VI. Symbolien kaappaus	180
15. ROP-hyökkäys	180
16. Kehystysmanipulaatio	181
VII. Tunnekieli ja moraalinen suojaus	182
17. Empatia-ansa	182
18. Hyvepesu	182
VIII. Episteeminen suojaus	183
19. Panosharha	183
20. Latenssisokeus	184
21. Mallisokeus	184
22. Puhtaus-argumentti	185
IX. Toivelista-hallinto	185

23. Toivelista-perustuslaki	185
X. Suomen erityisongelmat	186
24. Rakenteellinen tyhmyys	186
25. Luottamusansa	187
XI. Kognitiivinen työkalupakki	188
Yhteenvetotaulukko	188
Käyttöohje	189
XII. Selkeys on sivilisaation huoltoa	189
Sanakirja	191
I. Fysiikka ja reunaehdot	191
II. Pesut ja hämärrytys	196
III. Signaalit ja informaatio	198
IV. Institutionaaliset patologiat	202
V. Pääomat	206
VI. Aika ja sukupolvet	208
VII. MeV ja ratkaisut	209
VIII. Käsitteet ja uudelleenmäärittelyt	213
Aakosellinen hakemisto	217
VII LIITTEET	220
Teoreettinen tausta	221
I. Sukupuu	222
II. Julkisen valinnan teoria: Isoisä	223
Oikea diagnoosi	223
Väärä lääke	223
III. New Public Management: Epäonnistunut toteutus	224
Mitä NPM yritti	224
Miksi NPM teki asiat huonommiksi	225
IV. Holmström: Miksi NPM epäonnistui	226
Ydinoivallus	226
Holmströmin varoitus	226
Miksi ristiriitaa ei ole	226
Mitä Holmström tarjoaa mekanismirealismille	227
V. Mekanismisuunnittelu: Hienostunut työkalu	227
Ydinoivallus	227
Menestyksiä	227

Miksi ei sovellettu hallintoon laajasti	227
Mitä mekanismisuunnittelu tarjoaa	228
VI. Hayek: Tietämysongelma	228
Ydinoivallus	228
Miksi Hayek on relevantti mekanismirealismille	228
Mitä Hayek tarjoaa mekanismirealismille	229
VII. Kybernetiikka: Unohdettu esi-isä	229
Ydinoivallukset (1940–1970-luvut)	229
Viable System Model (VSM)	229
Cybersyn (Chile, 1971–1973)	230
Miksi kybernetiikka unohdettiin	230
Mitä kybernetiikka tarjoaa mekanismirealismille	230
VIII. Tekoälyn linjaus: Moderni kehys	231
Keskeiset käsitteet	231
Miksi tekoälyn linjausta ei ole sovellettu hallintoon	231
Mitä tekoälyn linjaus tarjoaa mekanismirealismille	231
IX. Ostrom: Empiristi	232
Keskeinen kontribuutio	232
Keskeiset löydökset	232
Miksi Ostromia ei arvosteta tarpeeksi	232
Mitä Ostrom tarjoaa mekanismirealismille	232
X. Evoluutiobiologia: Valintapaineen poistuminen	233
Puuttuva valintapaine	233
Miksi evoluutiobiologia on relevantti	233
XI. Termodynamiikka: Kiistämättömät reunaehdot	233
Fysiikan lait	233
Miksi termodynamiikka on relevantti	233
XII. Legibiliateetti ja valtio: Scottin kritiikki	234
Ydinoivallus	234
Miksi Scott on relevantti mekanismirealismille	234
Mitä Scott ei tarjonnut	234
XIII. Termofysiikka ja metafysiikka	235
Georgescu-Roegenin perustus (1971)	235
Prigoginen syntropia (1977)	235
Miksi tämä silta puuttui	235
XIV. Telos ja etiikan fysiikka	236
Ongelma	236
Ohitusyritykset	236
Mekanismirealismin ohitus	236

Mitä telos-perintö tarjoaa mekanismirealismille . . .	237
XV. Sivilisaatiohistoria: Varoitukset menneisyydestä . . .	237
Tainterin monimutkaisuuden romahdus	237
Turchinin sekulaariset syklit	237
XVI. Kielellinen hygienia: Unohdettu ulottuvuus	238
Ydinoivallus	238
Diagnoosilinja	238
Miksi perintö unohdettiin	239
Mitä kielellinen perintö tarjoaa mekanismirealismille	239
XVII. Synteesi: Miksi kukaan ei ratkaissut ongelmaa	240
Miksi synteesiä ei syntynyt aiemmin?	240
XVIII. Mitä mekanismirealismi lisää	241
Mikä on aidosti uutta	241
XIX. Sivilisaation huolto	243
1. Kausaalisen totuuslähteen ylläpito	243
2. Salienssi-rajapinta ja ”automaattiset laukaisimet” .	243
3. Episteesien pääoman uusiutuva tuotanto	243
4. Lennosta vaihto -strategia	244
5. Sivilisaatiotason tavoitelinjaus	244
XX. Lukusuositukset	244
Aloittelijalle	244
Syventävälle	245
Tekniselle	245
Filosofiselle	245
Termofysiikka ja metafysiikka	245
Kieli ja käsitteet	245
Systeemivirheet, tabut ja episyklit	247
Mitä oikeastaan vaaditaan?	247
I. Maallinen teologia	249
1. ”Tämä sivuuttaa moraalin” (Etiikka mekanismina)	249
2. ”Ihmisarvo on ääretön” (Inflaatioharha)	250
3. ”Ihmisoikeudet ovat universaaleja” (Resurssisokeus)	251
4. ”Ihmishengellä ei ole hintaa” (Turvallisuus)	253
5. ”Ihmiset eivät ole koneita” (Mekanismiharha) . . .	254
6. ”Tehokkuus on kylmää” (Latenssivaurio)	255
7. ”Entä kontribuutio-kyvyttömät?” (Kykyharha) . . .	256
8. ”Kaikki voivat oppia mitä vain” (Kapasiteettitabut)	258
9. ”Sivistystä ei voi mitata rahassa” (Sakralisaatio) . .	259

10. "Tämä uuvuttaa ihmiset" (Kitkadiagnoosi)	260
11. "Vastuu on kohtuutonta" (Moraalikato)	262
II. Episteeminen sokeus ja tiedon vääristely	264
12. "Datan kerääminen on syrjivää" (Sokeuden hyve)	264
13. "Erot johtuvat syrjinnästä" (Todistustaakan kääntö)	265
14. "Arvopohjainen mandaatti" (Oikosulku)	266
15. "Konsensus on vakauden tae" (Sopeutuskyky)	268
16. "Kukaan ei tiedä mikä toimii" (Kausaalisuus)	269
17. "Entä jos malli on väärässä?" (Virheen asymmetria)	271
18. "Kausaalimallit ovat monimutkaisia" (Auditointi)	273
19. "Lisää byrokratiaa?" (Säätöteoria)	274
20. "Liian monimutkainen" (Monimutkaisuuspesu)	275
21. "Laskematta jättäminen" (Tietämättömyys)	276
22. "Suomi on aina selvinnyt" (Optimismiharha)	277
23. "Suomi on onnellisin maa" (Rahanpesu)	278
24. "Esimerkit on valikoitu" (Havainnollistus)	279
III. Juridinen fetisismi ja hallinnollinen kitka	280
25. "Oikeusturva vaatii hidasta käsittelyä" (DoS-hyökkäys)	281
26. "Hitaus on turvallisuutta" (Latenssiharha)	282
27. "Sääntely suojaa kansalaisia" (Monimutkaisuuspesu)	283
28. "Nollariski on tavoitteemme" (Madonreikä)	284
29. "Perustuslaki on neutraali" (Katteeton lupaus)	285
30. "Perustuslaki estää tämän" (Fundamentalismi)	286
31. "EU määrää kaiken" (Vastuunpesu)	288
32. "Sopimukset estävät" (Byrokraattinen idolatria)	289
33. "Tämä on teknokratiaa" (Politiikan suoja)	291
34. "Tämä vie vallan" (Harkintavallan harha)	293
35. "Tämä on fasismia" (Autoritaarisuussyytös)	294
36. "Oikeus valita itsetuho" (Valinnanvapausharha)	295
37. "MeV kaapataan" (Kaappausriski)	297
38. "Tämä ei ole poliittisesti mahdollista" (Kriisi-ikkuna)	298
IV. Termodynaaminen tappio ja talous-uskonnot	299
39. "Markkinatalous ratkaisee" (Zombikapitalismi)	299
40. "Työ on parasta sosiaaliturvaa" (Volyymiharha)	300
41. "Sosiaaliturva auttaa heikoimpia" (Kyvykkyyssloukku)	301
42. "Suomi on hyvässä kunnossa" (Dekapitalisaatio)	302
43. "Tämä tappaa maaseudun" (Asutusharha)	303
44. "Rakentaminen on elvytystä" (Investointiharha)	304
45. "Monimuotoisuus on voimavara" (Kitka)	305

46. “Tasapäistäminen” (Osaamispääoman tuho)	306
47. “Teknologia/AI ratkaisee” (Alibi)	307
48. “Verottamalla ratkaistaan” (Kapasiteetti)	308
49. “Lääkäreihin ei vaikuta vero” (Aggregaatio)	310
50. “Tämä korjaantuu resursseilla” (Vajauslaskenta)	311
V. Telos-kato ja sivilisaation konkurssi	311
51. “Miksi välittää huomisesta?” (Aikalaisuus)	312
52. “Eläkkeisiin ei voi koskea” (Omaisuuuden suoja)	313
53. “Lapset ovat yksityinen harrastus” (Telos-kato)	315
54. “Perhe-etuuksiin ei saa koskea” (Katteeton lupaus)	316
55. “Ilmasto on ainoa tulevaisuusvelka” (Peiteoperaatio)	317
56. “Degrowth on ratkaisu” (Kognitiivinen rahanpesu)	318
57. “Rajat ovat vanhanaikaisia” (Rajapintaharha)	319
58. “Pienet häiriöt eivät kaada” (Luottamus-eroosio)	320
59. “Tämä on vain oikeistopolitiikkaa” (Kategoriavirhe)	322
60. “Tämä on markkinauskovaisuutta” (Yksityinen valta)	324
61. “Eliitti tuhoaa tarkoituksella” (Mekanismiyleisyys)	326
62. “Tämä on liian filosofista” (Telos-sokeus)	327
63. “Tämä on vain metaforaa” (Fysikalismin pelko)	329
64. “Pääoma on kuvitteellista” (Tuotantokyky-sokeus)	330
65. “Totuus on puolivälissä” (Keskitien harha)	332
66. “Miksi Suomen pitäisi selviytyä?” (Nihilismi)	333
67. “Miksi kukoistus?” (Koordinaatiovirhe)	334
68. “Miksi ääretön aikahorisontti?” (Entropia-ansa)	335

Ideakatalogi 337

I. Uudet synteesit	338
Kukoistus on turvamarginaali	338
Humen giljotiinin ohitus	338
Arkkitehtuuri yli tahdonvoiman	339
MeV synteettisenä valintapaineena	339
Generatiivinen silmukka	339
Kosminen imperatiivi	340
Kansallistase: Virta vs. varanto	340
Täyslaskenta	340
Ohjausvoima-yhtälö	341
Leväperäisyys entropian äänenä	341
Puutarhurivaltio vs. tehdasvaltio	341
Latenssi on myrkkyä	342

Binäärinen valinta	342
II. Suomessa sivuutetut	342
Luottamusansa	343
Ajallinen veto-verkko	343
Yltäkylläisyyden ansa	343
Hiljaisuuden spiraali	344
Kosketusvastuuansa	344
Pesuväli / Ajallinen sokeus	344
Monimutkaisuuspesu	345
Avaruusmissio-ongelma	345
III. Tuodut työkalut	345
Mesaoptimointi	346
Vetokratia	346
Metis vs. Techne	346
Preferenssien vääristymä	346
Joustamaton vähemmistö	347
Goodhartin laki	347
IV. Kantavat pilarit	347
Fysiikka ei neuvottele	347
Entropia on oletusarvo	348
Ääretön aikahorisontti	348
Kertautumisen laki	348
Telos on välttämättömyys	348
Protokolla yli politiikan	348
Taakka on lahja	348
Huolto on rakkautta	348
Toimija, ei sivustakatsoja	349
Todellisuuskuri	349
Yhteenvedo: Kymmenen kantavinta	349

Prologi: Vakaus on ruumiin tila

* * *

Helsinki, maaliskuu 1940.

Moskovan rauha on juuri allekirjoitettu. Suomi on luovuttanut kymmenesosan pinta-alastaan.

Pöydällä on ongelma, jota ei pitäisi voida ratkaista. 420 000 karjalaista on ylittänyt rajan. Heillä ei ole kotia, ei maata, ei toimeentuloa. Pääministeri Ryti asettaa komitean. Professori Kivimäki laatii suunnitelman, joka on teknisesti laiton, taloudellisesti mahdoton ja logistisesti painajainen: asuttaa evakot pakkolunastamalla maata — rikkomalla omaisuudensuojaa, sivuuttamalla etujärjestöt, ottamalla tiluksia valtiolta, kirkolta, yhtiöiltä ja yksityisiltä.

Kolme ja puoli kuukautta myöhemmin pika-asutuslaki on voimassa. Syksyllä rakentaminen alkaa. Ei vuosien lausuntokierroksia. Ei kolmikantaista valmisteluelintä. Ei selvitysmiehen raporttia.

Päätös tehdään, koska vaihtoehto on kansakunnan kuolema. Ja kun päätös tehdään, se pannaan toimeen. Virkakoneisto ei kysy miksi. Se kysyy miten.

Tämä on *pienen latenssin hallintaa*. Syy ja seuraus ovat samassa huoneessa. Tämä on **ohjausvoima** — kyky muuttaa järjestelmän suuntaa paineessa. Miksi se toimi? Koska **jännite** oli maksimaalinen. Ulkoinen uhka oli pommi, joka oli juuri räjähtänyt naapuritalossa. Paine tuntui luissa. Virhe johti välittömään tuhoon — takaisinkytkentä oli sekunneissa.

Kun jännite on maksimaalinen, ohjausvoima on maksimoitu.

* * *

Helsinki, maaliskuu 2025.

Sama kaupunki. Sama kansa. Samat geenit. Samat instituutiot. Pöydällä on jälleen selvitys: nykyinen järjestelmä johtaa valtion maksukyvyttömyyteen 15 vuodessa. Huoltosuhde romahtaa. Korjausvelka kasvaa miljardilla vuodessa. Syntyvyys on 1,3.

Tilannekuva on julkinen. Luvut on auditoitu.

Mitä tapahtuu? Ei mitään.

Asia siirretään parlamentaariseen työryhmään. Perustetaan kolmikan-tainen valmisteluelin. Tilataan jatkoselvitys.

Kone pyörii täysillä kierroksilla, mutta renkaat eivät kosketa maata — **näennäisliikettä**. Hallinnointia, ei ohjaamista.

Ohjausvoima on nolla.

* * *

Mitä tapahtui vuosien 1940 ja 2025 välillä? Suomalaiset eivät muuttaneet tyhmemmiksi. Poliitikot eivät muuttuneet moraalittommiksi. Kyvykkyys on tallella — se on sama kansa, joka kesti talvisodan.

Muutos tapahtui **takaisinkytkennässä**. Vuonna 1940 virhe tappoi heti. Vuonna 2025 virhe tappaa 20 vuoden päästä. Latenssi kasvoi sekunneista vuosikymmeniksi.

Ihmismieltä ei ole rakennettu tuntemaan uhkaa, joka realisoituu vuosikymmenten päässä. Tämä on **hyperbolinen diskonttaus** — neurobiologinen oletus. Me olemme savannin apinoita: reagoimme välittömään vaaraan, mutta emme näe hidasta rappeutumista.

Ilman jännitettä ei ole ohjausvoimaa. Ja ilman ohjausvoimaa ei ole selviytymistä.

* * *

Meille on kerrottu, että vakaus on saavutus. Että konsensus on supervoimamme. Tämä on väärinkäsitys fysiikasta. Fysiikassa on kaksi tapaa olla vakaa:

1. **Tasapaino (Equilibrium):** Kivi on paikallaan. Se ei kuluta energiaa. Entropia on maksimissa — se on kuollut.
2. **Homeostaasi:** Ihminen pysyy pystyssä, mikä vaatii jatkuvaa työtä ja korjausliikkeitä — se on elämää.

Suomen valtio tavoittelee kiven vakautta (muuttumattomuutta), vaikka se tarvitsee elävän homeostaasia (jatkuvaa korjaamista).

Suomen arkkitehtuuri on optimoitu estämään kurssinmuutokset — se on vakautuskone, joka säilyttää nykytilaa silloinkin, kun se on kestämaton. Vakaus ilman huoltoa on ruumiin tila.

* * *

Kirjan kysymys ei ole “kuka on syyllinen”. On turha syyttää kuljettajaa, jos auto on suunniteltu ajamaan ympyrää. Kysymys on in-sinöörihaaste: **Miten rakennamme jännitteen ilman sotaa?** Miten luomme järjestelmän, joka tuntee vuoden 2045 kivun tänään?

Miksi tämä kirja nyt? **Kohtaloluvut** muuttuivat numeroista kivuksi: syntyvyys ei ole abstraktio vaan lapsettomuus, korjausvelka ei ole tilasto vaan suljettu koulu. Ja synteesi tuli mahdolliseksi — tiedon palaset ovat olleet olemassa, kukaan ei koonnut niitä.

Tämä kirja sisältää oman sanakirjansa, koska vanhat sanat — korruptio, tehottomuus — syyttävät ihmisiä. Mutta ongelma on koneessa. Siksi tarvitsemme kielen, joka kuvaa konetta: **mesaoptimointi**, **näennäisliike**, **veto-verkko**. Nämä sanat eivät syytä ketään. Ne diagnosoivat mekanismin.

Jokainen suomalainen tuntee tunteen, ettei mikään muutu vaikka kaikki näyttävät kiireisiltä. Sille tunteelle ei ole ollut nimeä. Nyt on: **näennäisliike**. Kun ilmiöllä on nimi, sen voi nähdä. Kun sen näkee, sen voi korjata.

Mekanismirealismi on tämän kirjan ydin: todellisuus on mekanismeja, joita valintapaine muokkaa. Aika on tuomari — kaikki mikä rikkoo fysiikkaa, lopulta katoaa, vaikka kuinka hyvää tarkoittaen. Älä kysy kuka on syyllinen. Kysy miten kone toimii. Diagnosoi mekanismi, laske seuraukset, korjaa rakenne.

Sanakirja löytyy kirjan lopusta. Kirjan lopusta löytyy myös 68 numeroitua väitettä ja niiden purkua. Jos jokin väite tuntuu mahdottomalta, tarkista *Systeemivirheet*, *tabut ja episyklit* ennen kuin hylkää koko kirjan.

Vuosi 1940 todistaa, että me osaamme ohjata. Olemme rakentaneet itsellemme häkin ja unohtaneet, että lukko on sisäpuolella.

* * *

Kirjan rakenne

Ennen osia: **Käsitteellinen pohja** rakentaa kielen, jolla kone voidaan kuvata. **Kolme ontologista virhettä** purkaa näkemisen esteet. **Osa I (Uni)** nimeää oireet: näennäisliikkeen ja simulaation. **Osa II (Kone)** on diagnoosi: miten kone toimii, miksi se tuottaa näennäisliikettä, ja mitkä mekanismit estävät korjauksen. **Osa III (Todiste)** näyttää, että kapasiteetti on olemassa — 1940 todistaa. **Osa IV (Päivitys)** esittää ratkaisun: protokollat ja **Mekanismivirasto (MeV)**, jotka palauttavat jännitteen. **Osa V (Tarkoitus)** vastaa kysymykseen “miksi vaivautua” — miksi sivilisaation korjaaminen on sen arvoista.

* * *

Miten lukea

Kirja on rakennettu progressiivisesti. Myöhemmät luvut perivät aiempien käsitteet ja aksiooman. Suositus on lukea alusta loppuun.

Näytä argumentti ensin: Aloita luvusta *Fysiikka ei neuvottele* (Osa II). Jos sen luvut eivät vakuuta, loppukirjasta ei ole hyötyä.

Haasta väitteet: Aloita liitteestä *Systeemivirheet, tabut ja episyklit*. Todennäköisesti väitteesi on jo numeroitu ja purettu.

Keskustele tekoälyn kanssa: Kirja on ladattavissa tekstimuodossa osoitteesta <https://mekanismirealism.fi>. Voit syöttää tiedoston tekoälylle (kuten Gemini) ja keskustella argumenteista, pyytää tiivistelmiä tai haastaa kirjan diagnooseja.

Varoitus: Älä lue Osaa IV (ratkaisu) ilman Osaa II (diagnoosi). Ratkaisu näyttää mielivallalta ilman diagnoosia.

Käsitteellinen pohja

Prologissa nimesimme mekanismirealismen. Tässä puramme sen auki. Valintapaine on todellisuuden perimmäinen voima — ei vain biologiassa tai fysiikassa, vaan missä tahansa järjestelmässä, jossa resurssit ovat rajalliset ja rakenteet kilpailevat. Tämä pätee universumiin, simulaatioon, organisaatioon ja mieleen. Mekanismit kanavoivat valintapainetta — tai murtuvat sen alla. Aika on tuomari. Tämä kirja soveltaa tätä linssiä Suomen valtioon ja kaikkeen siihen liittyvään. Jotta voimme korjata sen, meidän on ymmärrettävä sen koodi.

* * *

Sivilisaation neljä pilaria

Ennen analyysikerroksia: mitä sivilisaatio on? Sivilisaatio on järjestelmä, joka tarvitsee neljä pilaria pysyäkseen pystyssä:

I. Metabolinen — Energia ja resurssit

“Voimmeko ylläpitää monimutkaisuutta?” *Vikatila*: Romahdus resurssien ehtyessä.

II. Institutionaalinen — Koordinaatio ja luottamus

“Voimmeko toimia yhdessä?” *Vikatila*: Halvaantuminen, sisäiset pelit.

III. Episteeminen — Totuudenhaku ja selkeys

“Näemmekö todellisuuden?” *Vikatila*: Sokeus, harhat, sopeutumattomuus.

IV. Telos — Tarkoitus ja arvot

“Haluammeko jatkaa?” *Vikatila*: Nihilismi, lisääntymättömyys.

Miksi juuri neljä? Malli ei ole tarkka kuin fysiikan yhtälö — se on **diagnostinen kartta**. Neljä pilaria selittää sen, mitä kahden pilarin mallit eivät: miksi rikkaat kansat (korkea I, toimiva II) tuntuvat

romahtavan (matala III, matala IV). Historiallinen Suomi ratkaisi I:n (teollistuminen) ja II:n (instituutiot). 2000-luvun kriisi sijaitsee lähes yksinomaan pilareissa III ja IV.

Vikasekvenssi: Sivilisaatio kuolee päästä alaspäin

Pilarit eivät ole tasa-arvoisia. Ne muodostavat ketjun: **Telos** (tahto) → **Episteeminen** (suunta) → **Institutionaalinen** (koordinaatio) → **Metabolinen** (voima). Mutta ketju on syklinen: korkea metabolinen kapasiteetti synnyttää yltäkylläisyyden, joka korruptoi teloksen – ja silmukka sulkeutuu.

Korkea metabolinen kapasiteetti synnyttää yltäkylläisyyden. Yltäkylläisyys mädännyttää teloksen (“miksi vaivautua?”). Mädäntynyt telos sumentaa todellisuudentajun (“ei haluta nähdä”). Sumentunut epistemologia zombifioi instituutiot. Zombifoidut instituutiot eivät kykene ylläpitämään metaboliaa. Romahdus.

Kriittinen oivallus: Sivilisaatio kuolee päästä alaspäin.

1. **Vaihe 1: Telos-kuolema** — “Miksi” haihtuu. Eliitit lakkaavat uskomasta. (Näkymätön)
2. **Vaihe 2: Episteeminen mätäneminen** — Narratiivit korvaavat totuuden. (Näky toisinajattelijoille)
3. **Vaihe 3: Institutionaalinen halvaantuminen** — Mekanismit jumiutuvat. “Mikään ei toimi.” (Näky kaikille)
4. **Vaihe 4: Metabolinen romahdus** — Valot sammuvat. (Loppu)

Suomen sijainti: Vaihe 2–3. Luulemme olevamme kunnossa, koska vaihe 4 ei ole vielä alkanut. “Sydän lyö vielä.”

Miksi tämä kirja keskittyy pilareihin II, III ja IV

Pilari I (metabolinen) ei ole Suomen ongelma. Meillä on energiaa rakentaa paratiisi. Meiltä puuttuu **instituutioiden kyky muuttua, selkeys nähdä kalliot ja Telos-kypsyys kääntää ruori**. 2000-luvun kriisi on pilarien II, III ja IV kriisi – ja sitä ei voi ratkaista fyysisellä voimalla tai rahalla.

* * *

Kolme analyysikerrosta

Kirja rakentuu kolmelle tasolle:

Kerros	Kysymys	Sisältö
Fysiikka	Mitä reunaehtoja ei voi kiertää?	Energia, entropia, termodynamiikka
Laskenta	Mitä kone optimoi?	Kannustimet, signaalinkäsittely, optimointi
Mittaus	Mitä järjestelmä näkee?	Sensorit, palaute, aikajänteet

Fysiikka. Valtio on termodynaaminen järjestelmä, joka taistelee entropiaa vastaan ja tarvitsee jatkuvaa energiansyöttöä — veroeuroja, työtä, lapsia — pysyäkseen koossa. Kun energia loppuu tai sen käyttö muuttuu tehottomaksi, järjestelmä hajoaa poliittisesta tahdosta riippumatta.

Laskenta. Poliittinen järjestelmä on laskentakone. Se ottaa vastaan syötteitä (kansalaisten toiveita, uhkia, dataa) ja tuottaa tulosteita (lakeja, budjetteja, toimenpiteitä). Kirjan peruskysymys: mitä kone *oikeasti* optimoi? Harvoin sitä, mitä väittää optimoivansa.

Mittaus. Mittarit määrittävät, mitä järjestelmä ”näkee”: se mitä ei mitata, ei ole olemassa. Se mitä mitataan väärin, ohjaa väärään suuntaan. Kun yhdistämme nämä tasot, saamme *arkkitehtuurin*: fysiikan reunaehdot + laskennan rajoitteet = rakenne, joka joko kestää aikaa tai ei.

* * *

Sivilisaatiohorisontti ja mittakaavavirhe

Fysiikka asettaa reunaehdot, joita ei voi neuvotella. Yksi niistä on *kertautuminen*. Jos sallimme järjestelmään pienen virheen — promillen kymmenesosan — ja annamme ajan kulua:

$$1,0001^{10000} \approx 2,7$$

Tämä ei tarkoita vain kasvua. Se tarkoittaa, että virhe on kasvanut alkuperäistä järjestelmää suuremmaksi. Kohina on niellyt signaalin. Loinen on kasvanut isäntää suuremmaksi. Sivilisaation aikaskaalassa

“pieniä poikkeamia” ei ole olemassa. On vain siemeniä, jotka joko kitketään heti tai joiden annetaan kasvaa. Tästä seuraa kirjan syvin periaate:

**Sivilisaatio on paikka, jossa ihmiset eivät ajattele
“ei sillä ole väliä tämän kerran”.**

“Ei sillä ole väliä jos minä...” on lauserakenne, joka on paikallisesti rationaalinen ja globaalisti katastrofaalinen. Yksi roskapussi ei tapa metsää. Miljoona ihmistä, joista jokainen ajattelee “yksi roskapussi ei haittaa”, tappaa.

* * *

Arvojen kolme kategoriaa

Se, mitä ihmiset kutsuvat “arvoiksi”, jakautuu kolmeen:

1. Instrumentaaliset preferenssit

Luonne: Subjektiiivisia. *Esimerkki:* Suklaa vs. vanilja. *Arvioitavuus:* Fysiikka ei välitä.

2. Koordinaatioteknologia

Luonne: Insinöörikyksymyksiä. *Esimerkki:* Ajetaanko oikealla vai vasemmalla? *Arvioitavuus:* Toimivuus mitattavissa.

3. Selviytymisrajoitteet

Luonne: Termodynaamisesti rajoitettua. *Esimerkki:* Muutos vs. homeostaasi. *Arvioitavuus:* Fysiikka päättää, mikä selviää.

Suurin osa “arvokiistoista” on kategoriasekaannuksia. “Pitäisikö verottaa enemmän vai vähemmän?” ei ole mielipidekysymys — se on kysymys siitä, miten verotus vaikuttaa kannustimiin, ja sitä kautta järjestelmän kykyyn selviytyä — se on kategoriaa 2 tai 3, ei kategoriaa 1.

* * *

Humen giljotiinin ohitus

Filosofit sanovat, ettei “on”-väitteistä voi johtaa “pitäisi”-väitteitä. Tämä on Humen giljotiini. Tämä kirja ohittaa giljotiinin yhdellä aksioomalla.

Asetetaan perimmäinen tavoite: **selviytyminen ja kukoistus yli sukupolvien**. Tätä kutsumme **elinvoimaisuudeksi**.

Tämä ei ole “valinta”. Kuolleet järjestelmät eivät filosofoi. Kysymys “Pitäisikö minun selviytyä?” on mahdollinen vain järjestelmälle, joka on jo valinnut selviytymisen olemalla olemassa. Humen giljotiini leikkaa tyhjää, kun terää yritetään käyttää oloon, joka on jo pelissä.

Kun hyväksyt tämän tavoitteen — ja harva sanoo haluavansa sukupuuttonsa — suurin osa “arvokiistoista” paljastuu eri asiaksi: toinen osapuoli ei ole tehnyt täyslaskentaa. Tyypillinen “arvokannanotto” sisältää piilotettuja kustannuksia (monimutkaisuuspesu), sisäisiä ristiriitoja (jotka kumuloituvat ajan yli) ja pääomien kuluttamista, jota ei ole laskettu mukaan.

Kun positio auditoidaan — mitä pääomia tämä syö? mitä kustannuksia ulkoistetaan ajassa? onko se sisäisesti johdonmukainen? — se joko läpäisee tarkastuksen tai ei.

Tämä muuntaa ratkaisemattoman arvokeskustelun auditoitavaksi insinöörikeskusteluksi.

Systeemi-insinööri ei kysy “onko tämä reilua”. Hän kysyy: “Toimiko tämä mekanismi vuosisatojen yli?”

Tästä seuraa väistämättä kysymys: mitä ikuisesti selviytyminen vaatii? Mitä ominaisuuksia järjestelmällä on oltava? Vastaus ei ole yksi asia vaan neljä: kyky nähdä todellisuus sellaisena kuin se on, kyky kasvattaa kapasiteettia entropiaa vastaan, kyky löytää oikea koordinaatioarkkitehtuuri, ja kyky saada osat toimimaan yhdessä niin, että kokonaisuus on enemmän kuin osiensa summa. Palaamme tähän luvussa 12. Nyt riittää ymmärtää: **Arvot eivät ole makuasioita. Ne ovat selviytymisfunktioita.**

* * *

Kalvo ja raja

Järjestys vaatii rajan. Biologinen solu on järjestäytynyt alue kaaoksen keskellä. Se pysyy järjestäytyneenä vain, koska solukalvo erottaa sisäpuolen ulkopuolesta. Kalvo on selektiivisesti läpäisevä: se päästää sisään mitä solu tarvitsee ja pitää ulkona mitä solu ei kestä.

Kansallisvaltio on termodynaamisesti sama asia. Raja on *kalvo*. Se suojaa sisäpuolen järjestystä — lakeja, instituutioita, luottamusta, pääomia — ulkopuolen korkeammalta entropialta. Ilman rajaa ei ole eroa sisä- ja ulkopuolen välillä. Ilman eroa ei ole järjestystä. Ilman järjestystä ei ole sivilisaatiota. Kolme seuraamusta:

1. **Optimointi rajojen sisällä.** Et pysty vaikuttamaan asioihin, joihin sinulla ei ole kausaalista yhteyttä. Järjestelmä, joka yrittää suojella kaikkea, ei suojele mitään.
2. **Vahvempi kalvo voittaa.** Kun kaksi kalvoa kohtaa, vahvempi säilyttää muotonsa. Kalvo, joka ei puolusta itseään, lakkaa olemasta kalvo.
3. **Sisäiset rajat nousevat, kun ulkoinen vuotaa.** Jos valtio ei ylläpidä yhteistä kalvoa, kansalaiset rakentavat omat kalvonsa: aidatut asuinalueet, koulujen eriytyminen, yksityinen turvallisuus. Valinta ei ole “rajat vai ei rajoja” — se on “yksi yhteinen raja vai tuhat pientä”.

* * *

Täyslaskenta, ei ideologia

Mekanismirealismi ei ole ideologinen positio. Se ei väitä “läpinäkyvyys on hyvä” tai “kannustimet toimivat” tai “säätely on paha”. Se väittää, että **kaikki vaikutukset on laskettava**.

Täyslaskenta tarkoittaa kolmea ulottuvuutta, joita budjettiriihessä ei huomioida:

1. **Toisen kertaluvun vaikutukset.** Jos nostetaan veroa, paljonko veropohja kutistuu? Jos leikataan ennaltaehkäisystä, paljonko korjaava hoito maksaa viiden vuoden päästä?
2. **Kaikki pääomalajit.** Syökö päätös luottamusta? Heikentääkö se yhtenäisyyttä? Tuhoaako se tarkoituspääomaa? Näkymätön pääoma on usein arvokkaampaa kuin näkyvä.
3. **Kaikki aikahorisontit.** Siirtääkö tämä kustannuksen vuodelle 2040? Kuka maksaa silloin?

Suurin osa poliittisista positioista ei ole tehnyt tätä laskelmaa. “Säästöt” ovat usein kustannusten siirtoa sarakkeesta A (budjetti) sarakkeeseen B (tulevaisuus tai näkymätön pääoma).

Kun Nobel-laureaatti Bengt Holmström varoittaa, että mittaripohjainen läpinäkyvyys tuottaa pelaamista – agentit optimoivat mittaria, eivät tavoitetta – hän tekee mekanismianalyysiä. Kun julkisen valinnan teoreetikot osoittavat, että virkamiehet maksimoivat budjettejaan, he tekevät mekanismianalyysiä. Kun Ostrom dokumentoi, milloin yhteisresurssien hallinta toimii ja milloin ei, hän tekee mekanismianalyysiä.

Ne ovat saman työkalupakin osia.

Naiivi interventio: “Lisätään läpinäkyvyyttä” → julkaistaan mittarit → agentit pelaavat mittareita → tulos huonompi kuin ennen.

Täyslaskenta: “Mitä tapahtuu, jos lisäämme läpinäkyvyyttä?” → riippuu siitä, mitä tehdään näkyväksi, kenelle, millä kannustimilla → joskus hyvä, joskus huono, riippuu mekanismista.

Ero on sama kuin lääketieteessä: lääkäri ei kysy “onko lääke hyvä vai huono” vaan “mitä tämä lääke tekee tälle potilaalle näissä olosuhteissa”. Mekanismirealisti ei kysy “onko läpinäkyvyys hyvä” vaan “mitä tämä läpinäkyvyysmekanismi tekee tälle järjestelmälle näillä toimijoilla”.

Seuraus: Kun kirja suosittelee “läpinäkyvyyttä”, se tarkoittaa spesifistä mekanismia, jonka vaikutukset on laskettu [täyslaskennalla](#) – ei yleistä periaatetta. Kun se suosittelee “kannustimia”, se tarkoittaa spesifistä rakennetta, jonka toisen ja kolmannen kertaluvun seuraukset on mallinnettu, ei uskoa kannustimiin.

Tämä on systeemi-insinöörin asenne: jokainen interventio on hypoteesi, jonka seuraukset on mallinnettava.

Selkeä ajattelu on perusta. Tämä kirja itsessään on selkeän ajattelun tuote: premissit → logiikka → johtopäätökset. Sama kuri, jota vaadimme hallinnolta — logiikan spesifiointi, oletusten eksplisiittisyys, kausaaliketjujen näkyvyys — on se, jolla tämä analyysi on rakennettu. Ei riitä, että laskelma on oikein; on näytettävä *miksi* se on oikein. Kun logiikka on näkyvissä, sen voi haastaa. Kun sen voi haastaa, virheet löytyvät. Kun virheet löytyvät, ne voi korjata. Tästä syntyy tieto. Käytännössä selkeä ajattelu tarkoittaa kysymyksiä: *“Mitä tämä tarkoittaa täsmälleen? Verrattuna mihin? Mikä on mekanismi? Korrelaatio vai kausaatio? Kenen dataa? Onko tämä edes oikea kysymys?”*

* * *

Mallin rajat: Kartta ja maasto

Tässä kirjassa esitetyt kausaalimallit ovat diagnostisia työkaluja, eivät fysiikan lakeja. Ne ovat auditoitavia approksimaatioita – yksinkertaisuuksia, jotka tekevät kaaoksesta käsiteltävän.

Yhteiskunta on monimutkainen, ja mallit voivat olla vinoutuneita. Mutta **vajauslaskenta** – mallit, jotka jättävät muuttujat pois – on vielä pahempi: toivelaskelma, joka ei laskekaan. George Boxin kuuluisa lausahdus: *”Kaikki mallit ovat väärää, mutta jotkut ovat hyödyllisiä.”* Nykyinen malli (”raha ratkaisee”, ”aika korjaa”, ”olisi toiminut puhtaammin toteutettuna”) on väärä JA hyödytön. Mekanis-mirealistinen malli on väärä (yksinkertaistus), mutta hyödyllinen – se antaa vivun, josta vääntää. Miksi siis rakentaa malleja, jos ne ovat epätäydellisiä?

1. **Vaihtoehto on pahempi.** Ilman mallia toimiminen on intuition varassa toimimista – ja intuitio sisältää piilomalleja. Intuitio voidaan valjastaa mekanismilla (ennustemarkkinat, nahka pelissä), mutta ilman sitä: parempi eksplisiittinen ja väärä kuin implisiittinen ja näkymätön.
2. **Mallit ovat auditoitavia.** Kun oletukset ovat näkyvissä, ne voidaan haastaa. Kun ne voidaan haastaa, virheet löytyvät. Kun virheet löytyvät, ne voidaan korjata.
3. **Epävarmuus ei ole toimintakyvyttömyys.** Meidän ei tarvitse olla varmoja ollaksemme viisaita. Parempi erehtyä varovaisuuden puolelle kuin optimismin.

Testi: Älä usko mallia sokeasti. Kysy: *”Mikä oletus tässä on pielessä? Mitä muuttujaa ei ole huomioitu?”* Jos löydät virheen, olet auttanut. Tiede etenee korjaamalla, ei uskomalla.

* * *

Avainmekanismit

Kirja palaa toistuvasti näihin käsitteisiin: **Mesaoptimointi**. Kun järjestelmän sisään syntyy alitoimijoita — puolueita, virkamieskuntia, etujärjestöjä — ne alkavat optimoida omia etujaan, ei kokonaisjärjestelmän tavoitetta. Riittää, että yksilön kannustimet poikkeavat kansakunnan tavoitteista.

Monimutkaisuuspesu. Mekanismi, jolla päätöksen todelliset kustannukset piilotetaan. Kolme muotoa:

- *Tilallinen*: Kustannukset ilmenevät eri paikassa kuin hyödyt (vuokrakatto ”auttaa vuokralaisia” → asuntotarjonta vähenee muualla).
- *Ajallinen*: Kustannukset ilmenevät myöhemmin — ensi vuosikymmenellä, seuraavalle sukupolvelle, vaalikauden jälkeen.
- *Kausaalinen*: Haitta syntyy pitkän ketjun kautta ($A \rightarrow B \rightarrow C \rightarrow D$). Ketju tekee täyslaskennasta vaikeaa *kaikille* — myös kriitikoille — koska vaikutusten jäljittäminen ylittää kognitiivisen kapasiteetin. ”Verotamme rikkaita” → pääomapakko → investointien väheneminen → vähemmän tuloja. Tai kääntäen: ”Leikataan veroja” → alijäämä kasvaa → valtionvelka → korkokulut syövät budjettia.

Veto-verkko. Rakenne, jossa jokaisella on kyky estää muutos, mutta kenelläkään ei ole kykyä ajaa sitä läpi. Tuottaa näennäisliikettä ilman todellista liikettä.

Kosketusvastuuansa. Ongelman koskettaminen tekee sinut vastuulliseksi; ongelman huomiotta jättäminen säilyttää immunitettiin. Järjestelmä valitsee johtajiksi ne, jotka eivät ole koskaan yrittäneet.

Nämä mekanismit eivät ole metaforia. Ne ovat todellisia rakenteita, jotka tuottavat todellisia tuloksia. Seuraavat osat näyttävät, miten ne toimivat käytännössä — ja miksi hyvät ihmiset tuottavat huonoja tuloksia.

* * *

Yhteenveto

Tämä luku on pelikentän kartta. Neljä pilaria kertovat, mitä siviilisaatio tarvitsee. Kolme kerrosta kertovat, miten sitä analysoidaan. Kolme arvokategoriaa erottaa makuasiat selviytymiskysymyksistä. Humen giljotiinin ohitus selittää, miksi arvokysymykset ovat usein insinöörikysymyksiä. Kalvo osoittaa, miksi järjestys vaatii rajan. Avainmekanismit antavat nimen sille, mitä näemme. Nyt kun kartta on käsissä, voimme katsoa, mitä kentällä tapahtuu. Seuraavat luvut näyttävät oireet — sen tunteen, että kaikki on rikki, vaikka kukaan ei osaa sanoa miksi. Mekanismi paljastuu myöhemmin. Ensin on nähtävä, mitä se tuottaa.

Kaikkien termien täydelliset määritelmät löytyvät Sanakirjasta.

Kolme ontologista virhettä

*Ennen kuin voimme nähdä, mitä on rikki, meidän on
ymmärrettävä, miksi emme näe.*

* * *

Ontologinen virhe tarkoittaa, että todellisuuskartastasi puuttuu jotain, mikä oikeasti on olemassa — tai kartassasi on jotain, mitä ei ole. Kaikki muu ajattelu, joka rakentuu tälle kartalle, perii virheen. Älykäskin ihminen voi olla väärässä. Ei tyhmyydestä — vaan siksi, että hänen *perusoletuksensa* ovat viallisia. Kuvittele arkkitehti, joka suunnittelee taloa olettaen, että painovoima on puolet todellisesta. Hän voi olla nero. Hänen laskelmansa voivat olla virheettömiä. Mutta talo romahtaa, koska premissi on väärä. Nykyinen länsimainen ajattelu — erityisesti sen “edistysellinen” muoto — rakentuu kolmelle premissille, jotka ovat yhtä viallisia kuin puolitettu painovoima. Nämä premissit ovat **fysiikan kieltämistä**. Tämä luku purkaa ne.

* * *

Virhe I: Nolla-aikahorisontti

Suunnittelun illuusio

Nykypäivän ihminen uskoo suunnittelevansa tulevaisuuttaan. Hänellä on kolmenkymmenen vuoden asuntolaina — joka *on* hänen eläkesuunnitelmansa — ja pakollinen eläkejärjestelmä taustalla.

Mutta kolmenkymmenen vuoden asuntolaina ei ole kolmenkymmenen vuoden suunnitelma. Se on kuukausimaksu — toistuva summa, jonka pitää mahtua tiliotteeseen. Käyttäytymistaloustiede osoittaa, että lainanottajat eivät minimoi kokonaiskustannusta vaan kuukausierää.

Yhdysvaltalaiset eläkesäästöt paljastavat saman: kun työnantajan säästöohjelma vaihdettiin vapaaehtoisesta automaattiseen, osallistumisaste nousi 37 prosentista 86 prosenttiin.¹ Valtaosa jäi työnantajan valitsemaan oletusasetukseen. Kukaan ei ”suunnitellut” – järjestelmä suunnitteli heidän puolestaan.

Asuntolaina on vedonlyönti siitä, että nykyhetki jatkuu staattisena kolmekymmentä vuotta – ei varautumista elämän epävarmuuteen, vaan toivoa siitä, että fysiikka joustaa. Aivotutkimukset paljastavat miksi: tulevaisuuden minäsi on aivoille *vieras*.² Kun ajattelet itseäsi kolmenkymmenen vuoden päästä, aivojen itseen viittaava prosessointi sammuu – kuin ajattelisit tuntematonta. Aivoille todellinen on vain *nykyinen minä*. Eläkesäästäminen on neurologisesti rinnastettavissa rahan antamiseen vieraalle. Se, mikä näyttää pitkäjänteiseltä suunnittelulta, on lyhytaikaisten metriikoiden toistoa. Kolmenkymmenen vuoden tulos on *sivutuote*, ei suunnitelma.

Biologinen haavoittuvuus

Aivoissamme on sisäänrakennettu taipumus arvostaa lähitulevaisuutta suhteettomasti. Ilmiön nimi on **hyperbolinen diskonttaus**. Nykyhetken arvo on ”ilmainen” prosessoida: se on konkreettinen eikä vaadi laskentaa. Tulevaisuuden arvo vaatii simulaatiota – ja simulaatio on kognitiivisesti kallista. Evoluutio rakensi aivomme ympäristöön, jossa lyhyt aikahorisontti oli rationaalinen: jos et selviä tästä viikosta, ensi vuosi ei merkitse.

Hyperbolinen diskonttaus ei ole lopullinen kohtalo: se on *haavoittuvuus* – kontekstiriippuvainen taipumus, jonka voima riippuu siitä, kantaako päätöksentekijä itse seuraukset.

Kustannusten ulkoistaminen

Ratkaiseva muuttuja on takaisinkytkentä: osuuko päätöksen hinta päättäjään vai johonkuhun muuhun? Kun ihminen kantaa päätöksensä hinnan itse – ja näkee seuraukset suoraan – hän suunnittelee vuosikymmeniä.

¹Madrian & Shea, *The Power of Suggestion: Inertia in 401(k) Participation and Savings Behavior*, NBER Working Paper 7682.

²Hershfield ym., *Saving for the Future Self: Neural Measures of Future Self-Continuity Predict Temporal Discounting*, Social Cognitive and Affective Neuroscience 4(1), 2009.

Kun Vietnamissa maanviljelijöille myönnettiin turvatut omistusoikeudet, he siirtyivät yksivuotisista viljoista monivuotisiin puusitukisiin — hedelmäpuihin, kahviin, kumipuihin. Puu on fyysinen ilmentymä pitkästä aikahorisontista: se vaatii vuosien investoinnin ennen satoa. Sama logiikka toistuu kaikkialla: yksityistetyt kalastuskiintiöt tuottavat vapaaehtoista saaliiden rajoittamista, perheyriykset investoivat tutkimukseen yli sukupolvirajojen, ja maanomistaja istuttaa metsää, jonka tuoton korjaavat hänen lapsenlapsensa. Kun kustannus siirtyy jollekin toiselle, suunnittelu romahtaa nykyhetkeen.

Yhdysvalloissa Medicare-vakuutuksen piiriin siirtyminen — hetki, jolloin sairauden taloudellinen kustannus ulkoistuu veronmaksajille — pudotti säännöllisen liikunnan todennäköisyyttä 40 prosentilla, tupakasta luopumisen todennäköisyyttä 18 prosentilla ja lisäsi alkoholinkäyttöä kolmanneksella.³ Ihmiset eivät muuttuneet tyhmemmiksi. Heidän *kannustimensa* muuttuivat.

Demokratia on kustannusten ulkoistamisen teollinen prosessi.

Demokraattinen poliitikko on väliaikainen vuokralainen. Hän ei voi myydä valtiota eikä jättää sitä perintönä. Hänen rationaalinen strategiansa on maksimoida kulutusta hallituskautensa aikana. Äänestäjä puolestaan nauttii palveluista, joiden kustannus hajaantuu miljoonille ja siirtyy tulevaisuuteen. Kukaan ei kannata päätöksen hintaa.

Lyhytnäköisyys ei ole älykkyyden puutetta. Se on katkaistun takaisinkytkennän väistämätön seuraus: päätöksentekijä ei koskaan kohtaa päätöksensä tulosta, joten hän ei voi korjata kurssia.

Empatia kaapparina

Diskonntaus selittää, miksi emme suunnittele. Ulkoistaminen selittää, miksi järjestelmä ei pakota. Kumpikaan ei selitä, miksi emme edes yritä korjata ongelmaa. Nolla-aikahorisontilla on puolustusmekanismi: se *tuntuu moraaliselta*. Empatia aktivoituu siihen, mikä on näkyvää nyt. Pakolainen kärsii nyt. Köyhä kärsii nyt. Vanhus tarvitsee hoitoa nyt. Ilman empatiaa yhteiskunta ei toimi. Mutta empatia ei skaalaudu — se romahtaa. Tutkimukset osoittavat, että tunnemme enemmän myötätuntoa yhtä nimettyä uhria kohtaan kuin kahta. Ei tuhatta, ei miljoonaa — *kahta*. Empatia on valonheitin, joka valaisee yhden

³Dave & Kaestner, *Health Insurance and Ex Ante Moral Hazard*, NBER Working Paper 12764.

pisteen ja sammuttaa kaiken muun. Ja se on sokea sille, mikä ei ole näkyvää.

Kustannukset ovat huomenna: huoltosuhteen romahdus, integraation epäonnistuminen, julkisen talouden kestäättömyys. Tulevaisuuden kärsivät eivät ole täällä kärsimässä näkyvästi. He eivät aktivoi empatiaa. He eivät ole todellisia.

Siksi politiikka, joka maksimoi nykyhetken helpotusta ja ulkoistaa kustannukset tulevaisuuteen, *tuntuu* moraaliselta. “Auttakaamme nyt” kuulostaa hyvältä. “Mutta kuka maksaa?” kuulostaa kylmältä.

Täyslaskenta – analyysi, joka tekee tulevat kustannukset näkyviksi – *tuntuu* “sydämettömältä”, koska se rikkoo empatian ylläpitämän illuusion. Siksi sitä vastustetaan: ei siksi, että se olisi väärässä, vaan siksi, että se *tuntuu* väärältä.

Jos tämä olisi maailman viimeinen päivä, nykyhetken maksimointi olisi rationaalista. Auta kaikkia nyt. Ota kaikki sisään nyt. Jaa kaikki nyt.

Mutta se ei ole viimeinen päivä. Huomenna on huomina. Ja huomina ihmiset – omat lapsesi, heidän lapsensa – maksavat tämän päivän “myötätunnon” laskun.

Testi: Kun seuraavan kerran kuulet poliittisen ehdotuksen, kysy: *Mikä on aikahorisontti? Kuka maksaa, ja milloin? Olisiko tämä järkevää, jos sivilisaation pitäisi kestää tuhat vuotta?*

* * *

Virhe II: Yksilö ensisijaisena

Palveluautomaatti-ontologia

Nykypäivän länsimainen ihminen tietää olevansa osa yhteiskuntaa. Mutta järjestelmä, jossa hän elää, on rakennettu kuin hän olisi itsenäinen entiteetti, jolla on “oikeuksia”. Yhteiskunta on palveluautomaatti: syötät veroja sisään, saat palveluja ulos. Jos automaatti ei toimi, valitat asiakaspalveluun.

Tämä *toimintamalli* on biologinen valhe.

Solmu verkostossa

Ihminen ei ole itsenäinen entiteetti – hän on *solmu verkostossa*. Tarkastele mitä tahansa, mitä pidät “omanasi”:

- **Kielesi:** opit sen yhteisöltä, et keksinyt itse
- **Ajatuksesi:** rakentuivat kulttuurin tarjoamista käsitteistä
- **Teknologiiasi:** tuhannen vuoden kumulatiivinen innovaatio
- **Ruokasi:** globaalin tuotantoketjun tulos
- **Turvallisuutesi:** instituutioiden ylläpitämä järjestys

Kaikki virtaa sinuun *superorganismista* nimeltä sivilisaatio. “Oikeutesi” eivät ole abstrakteja universaaleja. Ne ovat *energiavirtoja* superioranismilta sinulle – ja ne vaativat superiororganismin toimivan.

Syöpäsoluontologia

Solu, joka maksimoi omaa kasvuaan isäntäorganismin kustannuksella, on **syöpäsolu**.

Syöpä “voittaa” paikallisesti. Se kasvaa nopeammin kuin terve kudus ja saa enemmän resursseja. Lyhyellä aikavälillä se on menestystarina.

Sitten isäntä kuolee. Ja syöpä sen mukana.

Ihmiset, jotka haluavat eläkkeitä ja palveluita, eivät ole syöpäsoluja. He ovat rationaalisia toimijoita, jotka vastaavat järjestelmän luomiin kannustimiin. Mutta *järjestelmä*, joka lupaa enemmän kuin tuottaa – eläkkeitä ilman lapsia, palveluita ilman veropohjaa, oikeuksia ilman energiaa – on syöpäsolu. Se “voittaa” joka vaalikaudella.

Sitten sivilisaatio kuolee. Ja lupaukset sen mukana.

Individualismin paradoksi

Tässä on paradoksi: **aito yksilöllisyys vaatii toimivaa superioranismia**.

Vain vauras, vakaa sivilisaatio voi tarjota yksilölle vapauden olla yksilö. Romahtaneessa yhteiskunnassa ei ole “yksilöitä” – on vain heimoja, selviytymisyksiköitä, nälkäisiä ihmisryhmiä.

Yksilöllisyyden maksimointi superiororganismin kustannuksella tuhoaa yksilöllisyyden edellytykset – se on kuin polttaisi taloa lämmittääkseen itseään.

Paradoksi on näkymätön: yksilön arvo tuntuu niin itsestäänselvältä, ettei kukaan kysy, mikä sitä ylläpitää. Sama logiikka kuin aikahorisontissa: siellä vain *nyt* on todellista, täällä vain *minä* on todellinen.

Testi: Kun seuraavan kerran ajattelet “oikeuksistasi”, kysy: *Mistä energia näiden oikeuksien toteuttamiseen tulee? Mitä tapahtuu, jos superiororganismi lakkaa tuottamasta sitä?*

* * *

Virhe III: Oikeudet ilmaislounaana

Vaade jonkun toisen työhön

“Eläke on saavutettu oikeus.” “Terveystenhoito on perusoikeus.” “Palveluiden taso ei saa laskea.”

Jokainen näistä “oikeuksista” on **vaade jonkun toisen työhön**. Eläkkeesi on nuoren ihmisen tulevaisuudessa tekemä työ. Terveystenhoito on hoitajan käyttämä energia. Palvelusi ovat veroina kerättyä ostovoiman siirtoa muilta.

Useimmat ihmiset tietävät tämän — ja hyväksyvät sen. “Oikeuden mukainen yhteiskunta takaa nämä palvelut, vaikka ne maksavat.” Halu on ymmärrettävä. Mutta sana “oikeus” tekee jotain, mitä “tavoite” ei tee: se poistaa insinööriongelman keskustelusta. Se piilottaa päätöksen hinnan pysyvästi julistamalla itse kysymyksen moraalittomaksi. Tavoitteelta voi kysyä “onko tämä mahdollista?” Oikeudelta ei voi — se on jo päätetty.

On olemassa oikeuksia, jotka vaativat vain pidättäytymistä: “älä kiduta”, “älä vangitse mielivaltaisesti”. Ne toimivat, koska ne eivät juuri vaadi tuotantoa. Mutta “oikeus eläkkeeseen”, “oikeus terveystenhoitoon”, “oikeus palveluihin” — nämä ovat vaateita, jotka vaativat jonkun *tekevän työn*. Oikeus ei ole abstrakti universaali, joka kelluu tyhjiössä. Oikeus on *energiavirta* — ja energiavirta vaatii lähteen.

Termodynamiikan laki

Jos vaateet ylittävät tuotantokyvyn, järjestelmä ajautuu maksukyvyttömyyteen. Lupaus muuttuu katteettomaksi.

Jos syntyvyys on 1,3, huoltosuhde romahtaa. Jos huoltosuhde romahtaa, tuottavaa työvoimaa on vähemmän suhteessa eläkeläisiin. Jos tuottavaa työvoimaa on vähemmän, eläkelupaus on *kattamaton*.

Voit kirjoittaa perustuslakiin mitä tahansa. Voit julistaa eläkkeen “saavutetuksi oikeudeksi”. Mutta jos ei ole ketään tekemässä työtä, josta eläke maksetaan, oikeus on tyhjä sana.

Lattia joka on katto

“Saavutettu oikeus” olettaa, että kerran luvattu on ikuisesti mahdollista. Se olettaa, että oikeus on *lattia* — minimivarmistus, josta ei tingitä.

Mutta jos lattia on kiinteä ja tuotantokyky laskee, jotain täytyy antaa periksi. Joko lattia laskee (oikeuksia leikataan) tai katto romahtaa (koko järjestelmä kaatuu). Kieltäytymällä laskemasta lattiaa takaat katon romahtamisen.

Ja kun katto romahtaa, ei ole enää lattiaa lainkaan.

Vaade tuleviin sukupolviin

Kun kutsut lattiataso-oikeutta “saavutetuksi”, et puhu oikeudesta. Puhut *vaateesta tuleviin sukupolviin* — sukupolviin, jotka eivät ole paikalla neuvottelemassa.

Sinä neuvottelet itsesi kanssa. Sinä päätät, että tulevat sukupolvet ovat velvoitettuja maksamaan sinun eläkkeesi, sinun terveydenhuoltosi, sinun palvelusi.

He eivät ole suostuneet tähän. Heiltä ei kysytty. He eivät voi äänestää.

Jälleen sama aksiooma: vain minä, vain nyt — ja siksi vaateillani ei ole hintaa.

Testi: Kun seuraavan kerran kuulet sanan “oikeus”, kysy: *Kenen työtä tämä oikeus vaatii? Onko se työ olemassa? Jos ei, kenen pitäisi tehdä se — ja ovatko he suostuneet?*

* * *

Kolmio joka estää näkemisen

Nämä kolme virhettä — nolla-aikahorisontti, yksilö ensisijaisena, oikeudet ilmaislounaana — eivät ole erillisiä. Ne muodostavat **kognitiivisen kolmion**, jossa jokainen kulma vahvistaa toisia:

- **Nolla-aikahorisontti** mahdollistaa **oikeudet ilmaislounaana**: koska tulevaisuus ei ole todellinen, tulevat kustannukset eivät rekisteröidy
- **Oikeudet ilmaislounaana** vahvistaa **yksilö ensisijaisena**: jos oikeudet ovat “ilmaisia”, superorganismien tila ei merkitse
- **Yksilö ensisijaisena** tukee **nolla-aikahorisonttia**: jos vain minä olen todellinen, miksi välittäisin tulevista sukupolvista?

Kolmion juuressa on yksi aksiooma: *ainoastaan nykyinen minä on todellinen*.

Kolmion sisällä näkee “normaalin” maailman, “moraalin”, “oikeudenmukaisuuden”.

Kolmion ulkopuolelta näkee jotain, mitä sisältä ei voi nähdä: sivilisaation, joka on rakentanut kognitiivisen kehyksen itselleen — ja joka ei testaa kehyksen kestävyyttä.

Maaperä: Varianssin kieltäminen

Kolmio ei leiju tyhjiössä. Se kasvaa maaperästä nimeltä **varianssin kieltäminen**. Uskomus: ihminen on tyhjä taulu. Kaikki erot johtuvat ympäristöstä.

Jos tämä on totta, pitkän aikavälin investoinnit sivilisaation syvärakenteisiin ovat turhia — ympäristö ratkaisee kaiken *nyt*. Superorganismien viisaus on tarpeetonta — jokainen sukupolvi voi aloittaa puhtaalta pöydältä. Ja kaikilla on looginen vaade samaan lopputulokseen — erot ovat vain “rakenteellista epätasa-arvoa”.

Varianssin kieltäminen on pohjavire, joka teki kolmiosta mahdollisen.

Demokratia perii saman rakenteen: yksi henkilö, yksi ääni ei väitä kaikkien tietävän yhtä paljon — mutta se *painottaa* jokaisen äänen samalla tavalla riippumatta aikahorisontin pituudesta tai kustannuslaskennan syvyydestä. Käytännössä tämä keskiarvoistaa pois juuri sen varianssin, joka tuottaa pitkän aikavälin näkemyksen. Silmukka on itseään vahvistava: rakenne tuottaa kannustimen puolustaa rakennetta, koska sen kyseenalaistaminen delegitimoiisi järjestelmän.

Tämä on **standardisoinnin julmuutta**. Kun oletamme, että kaikki ovat “tyhjiä tauluja”, rakennamme järjestelmiä, jotka pakottavat jokaisen samaan muottiin. Ne, jotka eivät sovi, leimataan “syrjäytyneiksi” tai “korjausta vaativiksi”. Mekanismirealismi kunnioittaa varianssia: se ei yritä “korjata” ihmistä sopimaan Exceliin, vaan vaatii, että järjestelmä näkee todellisen ihmisen rajoitteineen ja lahjoineen.

* * *

Miten kolmiosta pääsee ulos?

Kolmio ei murru argumenteilla. Se murtuu *kokemuksella*:

- Kun inflaatio syö säästösi, “oikeudet ilmaislounaana” alkaa tuntua oudolta.
- Kun hoitojonot kasvavat, “yksilö ensisijaisena” alkaa näyttää riittämättömältä.
- Kun lastesi tulevaisuus näyttää synkältä, “nolla-aikahorisontti” menettää otteensa.

Tämä kirja ei voi pakottaa sinua ulos kolmiosta. Se voi vain näyttää, että kolmio on olemassa — ja että sen ulkopuolella on todellisuus, joka ei neuvottele.

Fysiikka voittaa aina. Kysymys on vain, opimmeko ennen romahdusta vai sen jälkeen.

* * *

**Nyt kun näet kolmion, voit alkaa nähdä sen oireet:
näennäisliikkeen, jossa kaikki kiirehtivät mutta mikään ei
muutu — ja simulaation, joka on korvannut todellisuuden.**

OSA I

UNI

Näennäisliike

Tämä luku nimeää tunteen, jonka jokainen suomalainen tuntee mutta ei osaa artikuloida: miksi kaikki näyttävät kiireisiltä mutta mikään ei muutu?

* * *

Ilta television ääressä. Uutisissa vilisee: ministeriö lanseeraa uuden strategian, työryhmä antaa suosituksensa, hallitus sitoutuu toimenpiteisiin. Pääministeri puhuu kiireellisistä uudistuksista. Asiantuntijat kommentoivat. Some kuohuu. Seuraavana iltana sama. Seuraavana vuonna sama. Seuraavalla vaalikaudella sama.

Jäljelle jää tunne, jota on vaikea nimetä: kaikki näyttävät kiireisiltä, mutta mikään ei muutu. Tunne on oikea — sillä on nimi: [näennäisliike](#).

* * *

Auto irti maasta

Kuvittele auto, jonka vetävät pyörät on nostettu irti asfaltista. Kuljettaja painaa kaasun pohjaan. Moottori huutaa punarajalla. Mittaristo näyttää sadan kilometrin tuntivauhtia ja polttoainetta palaa.

Mutta auto ei liiku senttiäkään. Kosketus todellisuuteen on katkaistu.

Tämä on Suomen hallinnon tila. Valtava energiankulutus — verorahat, työtunnit, huomio ja poliittinen pääoma — mutta ei todellista liikettä. Pinta on täynnä toimintaa, mutta syvyydessä mikään ei muutu.

Jos avaat minkä tahansa ministeriön kalenterin, näky on sama: kokouksesta kokoukseen, työryhmästä selvitykseen, strategiasta tiekartaksi. Jokainen viranomainen on kiireinen. Jokainen on uupunut. Silti suuret rakenteelliset ongelmat pysyvät muuttumattomina vaalikaudesta toiseen. Koneisto pyörii tyhjää.

Korkea kierrosluku + Irtikytetty todellisuus = Näennäisliike.

* * *

SOTE: 18 vuotta paikallaan

Sosiaali- ja terveysuudistus on oppikirjaesimerkki: 18 vuotta, neljä hallitusta, kolme kaatumista perustuslakiin, tuhansia sivuja lakitekstiä, kymmeniä tuhansia työtunteja, miljardeja euroja suunnitteluun.

Lopputulos: malli, joka ei ratkaissut alkuperäistä ongelmaa. Hoitojonot kasvavat. Hoitajapula pahenee. Kustannukset nousevat. Virallinen selitys: “Asian monimutkaisuus”. Mekanismirealistinen selitys:

Koneisto toimi täsmälleen suunnitellusti.

Arkkitehdit rakensivat 1970-luvulla koneen, joka vaatii konsensusta. He antoivat jokaiselle sidosryhmälle veto-oikeuden.

Kun pääministerit syöttivät “Uudistus”-käskyn, koneisto tuotti näennäisliikettä:

1. **Selvitysvaihe.** Työryhmä kokoontuu. Etujärjestöt istuvat pöytään. Veto-oikeudet tuottavat vesitetyyn kompromissin.
2. **Valmisteluvaihe.** Lakitekstiä, joka navigoi punaisten viivojen välistä. Syntyy himmeli — monimutkainen rakennelma, jonka tarkoitus on olla loukkaamatta ketään.
3. **Tyrmäysvaihe.** Joku vetää jarrusta. Perustuslakivaliokunta. Kunnat. Maakuntaliitot. Lääkäriliitto.
4. **Uudelleenkäynnistys.** Palataan kohtaan 1.

Sykli toistui 18 vuotta. Tämä ei ollut epäonnistuminen — se oli järjestelmän puolustusreaktio. Kone teki sitä, mihin se on ohjelmoitu: se esti muutoksen.

Huomaa: tämä ei ole pysähtyneisyyttä. Se on *dynaamista tasapainoa*, jossa valtavat vastakkaiset voimat kumoavat toisensa. Paikallaan pysyminen vastatuulella vaatii enemmän energiaa kuin myötätuuleen purjehtiminen.

* * *

Triviaalin tyrannia

Kun suuren mittaluokan uudistukset ovat mahdottomia, poliitikot oppivat keskittymään asioihin, joissa kitka on pieni. **Kitka** on suhdeluku: kuinka paljon poliittista pääomaa on syötettävä sisään, jotta saadaan ulos yksi rakenteellinen muutos? Vuonna 1940 kitka oli lähellä nollaa. Päätös → välitön toimeenpano. Vuonna 2025 kitka lähestyy ääretöntä.

Yhden tunnin lisäys työaikaan vaati lakot ja hallituskriisin. Yhden ratahankkeen edistäminen vaatii vuosikymmenen vääntöä. Eläkeiän nosto vaati laajan hallituskoalition ja silti tulokset olivat marginaalisia. Kun kitka on näin suuri, järjestelmä lakkaa yrittämästä. Syntyy **triviaalin tyrannia**: hallinto puuhastelee lillukanvarsien parissa samalla kun **kohtaloluvut** romahtavat taustalla.

Sähköpotkulautojen pysäköinti. Muovipillien kielto. Kertakäyttö-aterimet. Työpaikkaruokaloiden suolasirottimet. Samaan aikaan: syntyvyys 1,3. Huoltosuhde romahtaa. Korjausvelka kasvaa miljardilla vuodessa. Eläkejärjestelmä ajautuu kohti maksukyvyttömyyttä. Järjestelmä reagoi siihen, mihin se pystyy reagoimaan — ja on sokea sille, mihin se ei pysty.

* * *

Rituaalinen toiminta

Hallinto tekee jotain. Se näyttää tekevän.

Kokouksia pidetään. Strategioita laaditaan. Työryhmät perustetaan. Tiekarttoja julkaistaan. Toimenpideohjelmia sitoudutaan noudattamaan. Tämä on *rituaalista toimintaa* – sadetanssia. Sen tarkoitus ei ole ratkaista ongelmaa. Sen tarkoitus on luoda illuusio siitä, että asialle tehdään jotain. Miksi? Koska ohjauspyörä on *irtikytetty* renkaista. Kuljettaja (poliitikko) ei saa palautetta tieltä (fysiikasta). Hän saa palautetta äänestäjiltä ja medialta. Jos hän kääntää rattia rajusti – “Teemme rohkean uudistuksen!” – yleisö reagoi. Auto ei käännä, mutta kuljettaja saa palkkion. Hän optimoi reaktioita, ei auton suuntaa. Sadetanssi toimii psykologisesti. Heimon jäsenet tuntevat tekevänsä jotain. He ovat aktiivisia. He eivät ole passiivisia. Aktiivisuus helpottaa ahdistusta. Mutta sade ei tule tanssimalla. Sade tulee fysiikasta. Kun ministeri julkistaa “toimenpideohjelman”, tarkkaile, mitä tapahtuu seuraavaksi.

Ei mitään – kukaan ei kysy, koska rituaalin tarkoitus oli jo saavutettu: hetkellinen tunne siitä, että joku tekee jotain.

* * *

Väsymys signaalina

Näennäisliike tuottaa erityistä väsymystä.

Se ei ole työn väsymystä – sitä tunnetta, kun olet tehnyt jotain ja saanut sen valmiiksi. Se on kognitiivista uupumusta: olet puhunut, kirjoittanut, osallistunut, antanut lausuntoja, istunut kokouksissa – ja mikään ei muuttunut.

Tunnet tämän väsymyksen, jos olet koskaan istunut valtion työryhmässä. Ensimmäisenä vuonna uskot. Kolmantena epäilet. Kymmenentenä tiedät: olet polkenut kuntopyörää – poljet, hikoilet, mutta maisema ei vaihdu.

Opettaja kymmenessä opetussuunnitelmauudistuksessa. Lääkäri kuudessa sote-työryhmässä. Virkamies neljässä strategiassa. He eivät ole epäonnistuneet. He ovat tehneet kaiken oikein. Silti mikään ei muuttunut.

Tämä väsymys on järjestelmän ominaisuus. Kun ratti on irti pyöristä, kuljettajan taito ei auta. Kun energia ei muutu liikkeeksi, ponnistus ei tuota tulosta. Meille kerrotaan: “Pitää vain yrittää kovemmin” ja “äänestää viisaammin” – mutta ongelma on koneessa, joka muuttaa energian lämmöksi. Väsymyksen kohdatessaan voi luulla vian olevan itsessä – tai tunnistaa havainneensa todellisuutta. Auto on nostettu irti asfaltista. Ratti on irti pyöristä. Kuljettajat esittävät ajavansa. Sinä havaitset tilanteen ja tunnet, ettei auto liiku. Et ole hullu. Näet oikein. Ja kun näet oikein, voit alkaa kysyä oikeita kysymyksiä. Ei “kuka on syyllinen?” vaan “mikä on mekanismi?”

* * *

Tietosaaste

Tehtaat saastuttavat jokia. Ne ulkoistavat kustannuksen ympäristölle — käyttävät yhteistä resurssia ilmaisena kaatopaikkana. Sama tapahuu tiedolle.

Tietoympäristöä saastutetaan samalla logiikalla. Poliitikot, etujärjestöt, media ja viranomaiset ulkoistavat kustannuksia tietoympäristölle — käyttävät yhteistä ymmärrystä ilmaisena kaatopaikkana. Jokainen “selvitetään asiaa”, jokainen kaunisteltu tilasto, jokainen salamyhkäinen lakiteksti on pieni myrkkyyannos yhteiseen tietopooliin. Yksittäin nämä ovat pieniä. Yhdessä ne muodostavat *tietomeren*, josta ei enää erota signaalia kohinasta.

Tämän seurauksena:

- Asiantuntijat eivät enää tutki todellisuutta — he tutkivat toisiaan (mitä on turvallista sanoa?)
- Päätöksentekijät eivät analysoi vaihtoehtoja — he navigoivat reaktioita
- Kansalaiset eivät ymmärrä tilannetta — he äänestävät mielikuvia

Fysiikassa signaali-kohinasuhde kertoo, voiko viestin tulkita. Kun kohina ylittää signaalin, kommunikaatio lakkaa. Suomen hallinnossa signaali-kohinasuhde on kääntynyt — kohinaa on enemmän kuin signaalia. Olemme saavuttaneet *episteemisen entropian maksimin*.

Tässä tilassa näennäisliike on looginen seuraus. Kun kukaan ei tiedä, mikä on totta, kukaan ei voi edetä. Jokainen liike kohti ratkaisua voidaan torpedoida nostamalla esiin vaihtoehtoinen “totuus”.

Tietosaaste on infrastruktuuriongelma. Se ei ole moraalikysymys (huonot ihmiset valehtelevat) vaan kannustinkysymys (valheesta ei ole seuraamuksia, totuudesta on).

* * *

Kuka pyörittää teatteria?

Mutta miksi ratti on irti pyöristä? Miksi järjestelmä reagoi triviaaliin eikä eksistentiaaliseen? Miksi koneisto tuottaa näennäisliikettä eikä todellista liikettä?

Näennäisliike on oire: se kertoo, että elät simulaatiossa — todellisuudessa, jossa signaali ja kohina ovat vaihtaneet paikkaa.

Seuraavaksi katsomme, miten tätä harhaa pidetään yllä.

Virtuaalinen todellisuus

Edellinen luku näytti oireen. Tämä luku selittää, miksi järjestelmä reagoi aamiaiskohuihin mutta ei sivilisaation rapautumiseen. Vastaus: elämme simulaatiossa, jossa symbolit ovat korvanneet atomit.

* * *

Toukokuussa 2021 Suomi pysähtyi kriisiin. Otsikot kirkuivat. Oikeuskansleri antoi lausuntoja. Hallituksen luottamus horjui. Mistä oli kyse? Pääministerin aamiaisesta. 850 euron kuukausittainen etu. Samana vuonna valtio sitoutui miljardien lisävelkaan ja soteuudistukseen, jonka piilokustannukset uhkaavat koko julkisen talouden pohjaa. Nämä kuitattiin olankohautuksella. Miksi 850 euroa aiheutti järjestelmätason kouristuksen, mutta 10 miljardia ei? Koska 850 euroa on totta. 10 miljardia on abstraktiota.

Tervetuloa **simulaatioon**.

* * *

Signaali ja kohina (Latenssiharha)

Poliittinen järjestelmä on hermosto. Se reagoi ärsykkeisiin. Mutta sen kyky hahmottaa aikaa on romahtanut.

Nopeat signaalit: Some-kohut. Iltapäivälehdet. Gallup-muutokset. Henkilöskandaalit. Nämä iskevät poliitikon [mesatavoitteeseen](#) – uudelleenvalintaan – välittömästi. Tee virhe aamulla, menetä kannatusta illalla.

Hitaat signaalit: Infrastruktuurin korjausvelka. Väestönrakenne. Huoltovarmuus. Nämä ovat [syvän avaruuden](#) signaaleja. Silta romahtaa 15 vuoden päästä. Syntyvyys vaikuttaa työvoimaan 20 vuoden viiveellä. Laiva lähetetään matkaan, mutta signaali kohteesta saapuu vasta sukupolven päästä.

Järjestelmä priorisoi nopeuden mukaan, ei suuruusluokan mukaan.

Tämä on [Latenssiharha](#). Insinööritermein: järjestelmän **näytteenottotaajuus** on väärä suhteessa ilmiöön. Kun yritämme ohjata sivilisaatiota (hidas prosessi) päivittäisten otsikoiden (nopea prosessi) perusteella, syntyy vääristymä (*aliasing*) – signaali vääristyy, koska mittaamme liian tiheästi. Luulemme ohjaavamme laivaa, mutta ohjaamme vain uutisvirtaa.

Aamiaisgate: 850 €. Kestävyyssvaje: 10 000 000 000 €. Suuruusluokkaero: yli miljoonakertainen. Silti aamiaisgate voitti huomiokilpailun. Suodattimet ovat invertoituneet.

* * *

DDoS-hyökkäys demokratiaa vastaan

Huomiotalous on demokratian ohjausjärjestelmän tukkeutunut kaistanleveys. Poliitikolla on sama 24 tuntia kuin kaikilla muillakin. Hänen kapasiteettinsa käsitellä informaatiota on rajallinen. Kansalaisilla on sama kapasiteettirajoitus. Kun iltapäivälehti julkaisee 47 uutista päivässä — joista 46 on triviaaleja — se ei informoi. Se **tukkii**. Jokainen sekunti, joka käytetään tuohtumiseen epäolennaisesta, on pois kyvystä hahmottaa kokonaisuutta. Tämä on **episteeminen palvelunestohyökkäys** (DDoS). Ei tarvita sensuuria — riittää, että **signaali hukkuu kohinaan**.

Kohut, skandaalit, some-sodat — ne eivät ole journalismin epäonnistumisia. Ne ovat bisnesmalli. Media maksimoi huomiota, ja huomio syntyy draamasta. Draama vaatii nopeita syklejä. Sivilisaation huolto on hidasta ja tylsää — siis ”huonoa sisältöä”. Näennäisliikettä pidetään yllä pitämällä huomio viihteessä.

* * *

Simulaatio ja zombikieli

Koska poliittinen eloonjäämistaistelu käydään nopeiden signaalien maailmassa, politiikasta on tullut irtikytetty **simulaatio**.

Teollisuudessa käytetään **digitaalisia kaksosia** (*digital twins*) – tehtaan virtuaalimallia, joka on kytketty reaaliaikaisesti fyysiseen prosessiin. Se toimii, koska yhteys on elävä: sensori mittaa, malli päivittyy ja poikkeama havaitaan. Suomen hallitus johtaa omaa “kaksostaan” – Excelejä, strategioita, hallitusohjelmia – mutta yhteys fyysiseen Suomeen on katkennut. Malli ei päivity. Poliitikot säätävät parametreja ja luulevat, että todellisuus tottelee. Se ei tottele.

Mistä simulaatio on rakennettu? Se on rakennettu **zombisubstantiiveista** ja passiivista. Todellisuudessa: “Lääkäripula johtuu siitä, että kannustin X on rikki.” Simulaatiossa: “Haasteellinen resurssitilanne vaatii toimenpiteitä.”

Simulaatiossa ei siirrellä atomeja (hoitajia, betonia, energiaa). Siinä siirellään sanoja. On helpompaa “tarkastella prosessia” kuin sulkea sairaala. On helpompaa “vahvistaa yhteistyötä” kuin leikata budjettia.

Kun yhdistämme näennäisliikkeen ja zombikielen, näemme teatterin, joka on korvannut hallinnon. Syntyy **teatterivaltio**: energia kuluu esityksen ylläpitoon, ei todellisuuden muuttamiseen.

Auton ratti on irti pyöristä, mutta kuljettajalla on VR-lasit päässä. Laseissa (hallitusohjelma) tie näyttää suoralta. Kuljettaja kääntää rattia ja saa välitöntä palautetta – tykkäyksiä, pisteitä, Gallup-lukuja. Todellisuudessa auto on ojassa. Mutta simulaation sisällä peli on käynnissä, ja kaikki näyttävät onnistuvan.

* * *

Hypernormalisaatio: Kartta on väärä

Alexei Yurchak tutki myöhäistä Neuvostoliittoa ja kuvasi ilmiön nimeltä **hypernormalisaatio**. Kaikki tiesivät, että järjestelmä on rikki. Poliitikot tiesivät, kansalaiset tiesivät, virkamiehet tiesivät. Mutta koska kukaan ei puhunut totta (koska totuus oli vaarallista tai “epäkohteliasta”), kaikki osallistuivat teatteriin.

Kun ministeri sanoo “Sote tuo säästöjä”, kyseessä on **liturgia** — pyhä kieli, jota lausutaan rituaalin vuoksi, ei totuuden vuoksi. Kukaan ei usko sitä. Ei ministeri itse, eivät toimittajat, eivät kuulijat. Silti uutiset kirjoitetaan kuin se olisi totta. Me teeskentelemme, että 10 miljardin alijäämä on “elvytystä”. Me teeskentelemme, että huoltosuhte korjaantuu maahanmuutolla ilman, että laskemme, montako ihmistä huoltosuhteen ylläpitäminen vaatisi (vastaus: kymmeniä tuhansia vuosittain, joka vuosi, ikuisesti). Todellisuus (fysiikka) ja “todellisuus” (virallinen puhe) ovat täysin eronneet toisistaan — **rikkinäinen kausaalikartta**.

Navigoimme Helsingissä käyttämällä Narnian karttaa. Ei ihme, että eksymme. Hypernormalisoitunut järjestelmä vaikuttaa vakaalta — kunnes se romahtaa yhdessä yössä, kun fysiikka vihdoin murtautuu läpi. Neuvostoliitto hajosi kuukausissa.

* * *

Humen giljotiinin ohittaminen

Miksi emme korjaa tätä? Miksi jatkamme simulaatiossa? Koska meidät on opetettu uskomaan, että politiikka on loputon suo, jossa on vain “arvoja” ja “mielipiteitä”. Käsitteellisen pohjan luvussa ohitimme **Humen giljotiinin** yhdellä aksioomalla: jos haluat sivilisaation säilyvän, termodynamiikka määrää reunaehdot. Tämän aksiooman jälkeen “hyvä” ja “paha” saavat mitattavan merkityksen:

- **Hyvä (Matalan entropian toiminta):** Teot, jotka ylläpitävät ja uusivat sivilisaation perusrakenteita. Luottamus, huollettu infrastruktuuri, toimiva kytkentä todellisuuteen, uusi sukupolvi.
- **Paha (Korkean entropian toiminta):** Teot, jotka kuluttavat pääomaa rakentamatta uutta. Korruptio, velkaantuminen ilman investointia, näennäisliike, totuuden samentaminen.

Tämä ei ole mielipide. Se on looginen seuraus aksioomasta. Jos järjestelmä kieltäytyy laskemasta kustannuksiaan tai korjaamasta kytkentöjään, se ei ole “erilainen arvovalinta” – se on **itsemurha-algoritmi**.

Kun sanomme, että velkaantuminen on lopetettava tai syntyvyys korjattava, emme tee “oikeistolaista” politiikkaa. Me suoritamme järjestelmän huoltoa. Insinööri ei väittele siitä, “pitäisikö” sillan kestää painoa. Sillan on kestettävä, tai se lakkaa olemasta silta.

Mekanismirealismi siirtää moraalin pois teatterista takaisin fyysikkään. Järjestelmän huolto ei ole vaihe, joka “loppuu” – se on jatkuva vaatimus, joka seuraa suoraan siitä, että sivilisaation aikahorisontti on ääretön (ks. luku 13).

* * *

Mimeettinen kriisi: Sijaistoiminto

Kun konetta ei voi korjata (koska ratti on irti), syntyy paine, joka on purettava jotenkin. Ihmismieli ei siedä voimattomuutta. Se vaatii toimintaa.

René Girardin mukaan yhteisö purkaa sisäisen jännitteen etsimällä *syntipukin*. Jos emme voi korjata taloutta, meidän on löydettävä joku syytettävä.

Girard kutsui tätä **mimeettiseksi kriisiksi**: kulttuurisota on sijaistoiminto, joka antaa tunteen toiminnasta – “minä taistelen pahaa vastaan somessa” – ilman, että tarvitsee koskea monimutkaisiin mekanismeihin.

Vasemmisto vs. oikeisto. Woke vs. anti-woke. Jokainen taistelu tuntuu elintärkeältä. Mutta ne ovat *diversio*. Ne ovat tappelua siitä, kuka saa valita musiikin uppoavassa laivassa.

Todellinen vihollinen ei ole “toinen puoli”. Todellinen vihollinen on ne mekanismit, jotka estävät meitä korjaamasta laivaa.

* * *

Symbolit vs. atomit

Olemme luoneet johtajaluokan, joka osaa manipuloida symboleja – brändejä, viestintää, mielikuvia – mutta ei ymmärrä atomeja – energiaa, logistiikkaa, biologiaa.

Kriisissä symbolit haihtuvat. Vain atomit jäävät.

- Kun pandemia iski, “viestintästrategia” ei auttanut. Vain teho-
hoitopaikat ja hygieniaprotokollat auttoivat.
- Kun sähkö loppuu, “arvopohjainen realismi” ei lämmitä taloa. Vain
joulet lämmittävät.
- Kun sota uhkaa, “dialogi” ei torju ohjusta. Vain ilmatorjunta torjuu.

Excel ei ole alue. Kartta ei ole maasto. Taulukko, jossa “hoitojono-
not lyhenevät”, ei lyhennä hoitojonoja. Vain hoitajien palkkaaminen
lyhentää.

Tämä **episteeminen irtautuminen materiasta** on vaarallisin
turvallisuusriskimme. Jos hallitsija uskoo, että sanat muuttavat todel-
lisuutta, hän on kyvytön johtamaan kriisissä.

* * *

Todellisuuden paluu

Ajoittain todellisuus puhkaisee kuplan. Kun Venäjä hyökkäsi Ukrainaan, “vihreä siirtymä” muuttui kysymykseksi siitä, pysyvätkö tehtaات käynnissä. Hetken aikaa puhuimme atomeista. Mutta heti, kun akuutti kriisi helpottaa, järjestelmä palaa tehdasasetuksille — simulaatio käynnistyy uudelleen, koska se on mukavampi.

* * *

Nyt näet simulaation. Seuraavaksi avaamme konehuoneen ja katsoimme, mitkä ovat ne fysiikan reunaehdot, joita simulaatio yrittää epätoivoisesti piilottaa.

OSA II

KONE

Fysiikka ei neuvottele

*Tämä luku näyttää luvut, jotka eivät neuvottele.
Syntyvyys, joka romahtaa. Korjausvelka, joka
kasaantuu. Huoltosuhde, joka murtuu. Nämä eivät ole
mielipiteitä: ne ovat fysiikkaa.*

* * *

On lukuja, jotka eivät neuvottele. Syntyvyys 1,3 tarkoittaa syntyvän ikäluokan puolittumista 45 vuodessa. Korjausvelka 110 miljardia tarkoittaa romahtavaa infrastruktuuria. Fysiikka ei neuvottele.

Lentokoneen ohjaamossa on satoja mittareita. Matkustamon lämpötila. Vessan tila. Radiokanava. Sitten on korkeusmittari. Jos lämpötila on väärä, se on epämukavaa. Mutta jos korkeusmittari näyttää nollaa ja maanpinta lähestyy, millään muulla ei ole väliä. Korkeus on **kohtaloluku**: mittari, joka määrittelee järjestelmän olemassaolon reunaehdot. Jos se ylittää kriittisen rajan, peli loppuu poliittisesta tahdosta riippumatta.

Suomen korkeusmittari huutaa nyt punaista. Me keskustelemme tarjoilusta.

* * *

Mittari 1: väestönrakenne

Tärkein luku ei löydy budjettikirjasta — se löytyy väestörekisteristä. Kokonaishedelmällisyysluku kertoo, kuinka monta lasta nainen keskimäärin synnyttää. Jotta väestö pysyisi ennallaan, luvun pitäisi olla 2,1. Suomessa luku on **1,3**.

Matematiikka ei josta: jokainen sukupolvi on noin 40 % pienempi kuin edellinen. Tätä ei voi ”sopeuttaa” pois. Suomen väestönrakenne ei ole enää pyramidi — se on *sieni*. Painava lakki (eläkeläiset) lepää ohuen jalan (työikäiset) varassa. Fysiikassa tällaista rakennetta kutsutaan epästabiiliksi: se kaatuu, ellei jalkaa vahvisteta tai lakkia kevennetä.

Olellainen oivallus: Alhainen syntyvyys ei ole ulkoinen shokki. Se on järjestelmän *tulos*. Niukkuudessa lapsi oli investointi: turva vanhuudelle, työvoimaa kotitalouteen. Hyvinvointivaltiossa logiikka kääntyy: valtio (eli muiden lapset) hoitaa eläkkeesi. Lapsi on sinulle puhdas kustannus — unettomat yöt, uran katkeaminen — mutta hyöty sosialisoituu kaikille. Romahtanut syntyvyys ei ole vahinko — se on järjestelmän looginen lopputulos.

* * *

Yltäkylläisyyden ansa

Miksi syntyvyys romahtaa juuri kaikkein vakaimmissa ja rikkaimmissa maissa? Sosiologinen vastaus on usein kulttuurinen, mutta mekanismirealistinen vastaus löytyy **kannustinrakenteen** mutaatiosta.

Historiallisesti lapsi oli yksilön ja perheen *eläkevakuutus*. Niukuudessa lapsi oli se, joka piti vanhemmat hengissä, kun nämä eivät enää kyenneet työhön. Lapsi oli taseessa varallisuuserä – investointi, jolla oli kova kausaalinen yhteys omaan selviytymiseen.

Hyvinvointivaltio on murtanut tämän linkin luomalla **Yltäkylläisyyden ansan**:

1. **Hyödyn sosialisointi:** Valtio takaa eläkkeen ja hoivan riippumatta siitä, onko sinulla lapsia. Hyöty tulevasta sukupolvesta (uudet veronmaksajat) kaapataan kollektiiviseen käyttöön.
2. **Kustannuksen yksityistäminen:** Lapsen kasvattaminen on yksilölle puhdas *kustannus* – ajassa, rahassa ja uramahdollisuuksissa.

Tämä on klassinen **vapaamatkustaja-ongelma**. Mekaanisesti katsottuna hyvinvointivaltio on sijoitusrahasto, joka myy jäsenilleen eläkevakuutuksia, mutta käyttää jäsentensä maksut nykyiseen kulutukseen ja olettaa, että jonkun muun lapset maksavat eläkkeet myöhemmin.

Kun lapsi lakkaa olemasta yksilön selviytymisen ehto ja muuttuu kulutushyödykkeeksi (harrastus), agentit reagoivat fysiikan mukaan: he minimoivat kustannukset. Järjestelmä on siis luonut kannustimen, joka tuhoaa sen oman *väestöpohjan* – loisen, joka syö isäntänsä tulevaisuuden ja kutsuu sitä ”vapaudeksi”.

Jos sivilisaatio haluaa selviytyä, sen on korjattava tämä *kytkentävirhe*. Tulevaisuuden tuottaminen on palautettava taseeseen, tai järjestelmä suorittaa loppuun itsensä poistamisen fysiikan pelikentältä.

* * *

Mittari 2: Investointiaste

Terve talous investoi — se laittaa rahaa sivuun, jotta huomenna saataisiin enemmän. Suomen talous on [likvidaatiotalous](#). Olemme ottaneet lähes kaksi vuosikymmentä velkaa, mutta emme ole käyttäneet sitä investointeihin — olemme käyttäneet sen juokseviin menoihin.

[Elinkelpoisuuskerroin](#) kuvaa tätä: kun kerroin on yli yhden, järjestelmä luo pääomaa; kun se on alle yhden, järjestelmä kuluttaa pääomaansa.

Suomen elinkelpoisuuskerroin on alle yhden — infra rapistuu, osamistaso laskee, tase heikkenee. Me realisoimme aiempien sukupolvien varallisuutta rahoittaaksemme nykyhetken mukavuuden. Tätä kutsutaan likvidaatioksi.

Eksplisiittinen nolla. Kun kerroin pysyy alle yhden tarpeeksi kauan, 0 € eläkettä on todellinen seuraus. Ei siksi, että joku “päättää” leikata. Vaan siksi, että rahat loppuvat.

* * *

Mittari 3: Korkokulut

Kolmas mittari on konkreettisin: hinta, jonka maksamme ajasta. Nollakorkojen aikana velka tuntui ilmaiselta — nyt fysiikka on palannut. Valtion velanhoidot ovat nousseet miljardeilla — rahaa, jolla ei saa lääkäreitä, opettajaa eikä asfalttia — se on vain hinta siitä, että saimme elää leveästi aiemmin.

Kun korkokulut ylittävät kriittisen pisteen, valtio menettää suvereniteettinsa. Markkinat päättävät. Kuten Kreikassa 2010 — silloin “arvovalinnat” loppuvat.

* * *

Kolme velkaa

Lasku koostuu kolmesta komponentista, jotka erääntyvät samanaikaisesti:

- **Finanssivelka.** Valtio on velkaantunut vuodesta 2008 keskeytyksettä. Velka ei mennyt investointeihin vaan elintasoon, johon ei ole varaa.
- **Korjausvelka.** Rakennukset rapautuvat, tiet halkelevat, putket hajoavat. Pelkkä rakennuskanta: 94 miljardia. Liikenneverkko, vesihuolto, energia päälle. Kokonaissumma: yli 110 miljardia euroa.¹
- **Väestönrakenteellinen velka.** Eläkejärjestelmä on lupaus, jonka annoimme olettaen lasten maksavan sen. Syntyvyys romahti. Lupaus on olemassa. Maksajia ei.

Nämä ovat [kohtalolukuja](#). Ne eivät neuvottele.

* * *

Aikajana: 2030-luvun puoliväli

Kuinka kauan meillä on aikaa?

Finanssivelka: Nykyisellä uralla korkokulut viisinkertaistuvat (0,8 mrd → 4,3 mrd) vuoteen 2028 mennessä ja syövät budjetin liikkumavaran minimiin. 2030-luvulla ne uhkaavat ylittää koulutusmenot.

Väestönrakenteellinen velka: Taloudellinen huoltosuhde ylittää 2:1-ajan jo nyt yksittäisissä kunnissa (Rautavaara 240, Tuusniemi 223) ja heikkenee kansallisesti kohti kriittistä tasoa 2030-luvulla. Järjestelmä suunniteltiin 4:1-suhteelle.

Korjausvelka: Infrastruktuurin korjauskustannus kasvaa kiihtyen. Tietyn pisteen jälkeen korjaaminen on kalliimpaa kuin uudelleenrakentaminen.

Näiden yhteisvaikutus: **2030-luvun puoliväli** on viimeinen reaalinen ikkuna rakenteelliselle korjaukselle ilman ulkoista väliintuloa. Sen jälkeen korjausliikkeet eivät ole poliittinen valinta vaan pakotettu sopeutuminen.

¹ROTI 2025 (Rakennetun omaisuuden tila), Rakennustietosäätiö RTS. Rakennuskannan osuus: Forecon Oy; liikenneverkko: Väylävirasto.

* * *

EROEI: Symbolit korvaavat atomit

Hyvinvointivaltio ei ollut “arvo” tai “valinta”. Se oli **korkean netto-energian sivutuote**.

EROEI (Energy Return on Energy Invested) mittaa, kuinka paljon energiaa saat takaisin investoimaasi energiaan verrattuna. 1950-luvulla öljyn EROEI oli noin 100:1 — yksi energiayksikkö tuotti sata. Nyt se on 10:1 tai huonompi.

Kun EROEI on korkea, syntyy energiaylijäämä — tällä ylijäämällä rakennetaan monimutkaisuutta: byrokratiaa, sosiaaliturvaa, hallinnollisia kerroksia. Kun EROEI laskee, ylijäämä kutistuu ja monimutkaisuuden ylläpito käy fyysisesti mahdottomaksi.

Antropologi Joseph Tainter kutsui tätä **monimutkaisuuden romahdukseksi**: yhteiskunta lisää hallinnollisia kerroksia, kunnes kerrosten ylläpito vie enemmän energiaa kuin ne tuottavat. **Mutta järjestelmä ei yksinkertaistu** — se korvaa atomit symboleilla.

Kun meillä ei ole varaa aitoihin hoitajiin, korjaamme sote-hallintoa. Kun meillä ei ole varaa betoniin, julkaisemme strategiapapereita. Kun meillä ei ole varaa investointeihin, perustamme “kärkihankkeita”. Symbolit ovat halpoja — atomit ovat kalliita.

Tämä selittää paradoksin: **hallinto paisuu samalla kun palvelut heikkenevät** — termodynaaminen reaktio energian vähenemiseen. Järjestelmä yrittää simuloida toimintaa, kun se ei enää kykene tuottamaan sitä.

* * *

Aikalaisinta: Tasevarkaus

Kuka syö tulevaisuutta? **Aikalaisinta** on agentin tai rakenteen toimintaa, joka maksimoi nykyhetken kulutuksen romahduttamalla kokonaisvarallisuuden — kaiken pääoman (tuotetun, luonnon ja inhimillisen), jonka varassa tulevaisuus lepää.

Kaksi kirjanpitoa paljastaa mekanismin:

Virallinen kirjanpito (BKT) mittaa *virtaa* — ja näyttää hyvältä, kun myymme metsät, laiminlyömme infran ja jätämme lapset tekemättä. Virta kasvaa, koska muutamme varallisuutta rahaksi.

Todellinen kirjanpito (Kansallistase) mittaa *varantoa* — ja näyttää punaista.² Kun varanto per capita laskee samalla, kun BKT per capita nousee, kyseessä on **tasevarkaus** — aiempien sukupolvien kerryttämän pääoman realisointi yhden vaalikauden illuusion ylläpitämiseksi.

Vanha agraarinen viisaus: älä koskaan syö siemenperunoita. Kun leikkaamme peruskoulutuksesta rahoittaaksemme eläkkeitä, syömme siemenperunoita — **likvidaatiota**.

Aikalainen on simulaation ydinkäsite: varannon tuhoutuminen piiloutuu virran kasvuun.

* * *

Demokraattinen räikkä

Miksi menoja on helppo lisätä, mutta mahdollon poistaa? Koska demokratia on **räikkä** — mekaaninen laite, joka pyörii vain yhteen suuntaan.

Etuuden lisääminen luo äänestäjäryhmän, joka puolustaa sitä. Etuuden poistaminen on poliittinen itsemurha. Jokainen hallitus lisää jotain; kukaan ei poista mitään.

Räikkä ei aukea vääntämällä vastapäivään ilman ulkoista pakottajaa — se aukeaa vain purkamalla mekanismi. Lipposen EMU-leikkaukset onnistuivat, koska Bryssel oli pakottaja. Ilman ulkoista voimaa räikkä kiristyy.

Matemaattinen väistämättömyys. Räikkä on erikoistapaus yleisemmästä laista. Kapasiteetti (innovaatiot, tuottavuusloikat) kasvaa

²Taloustieteilijä Partha Dasguptan kehittämä *Inclusive Wealth Index* (IWI) formalisoi tämän mittauksen.

satunnaisissa hyppäyksissä. Velvoitteet (etuudet, monimutkaisuus) kasvavat **jatkuvasti ja kiihtyen.** Taintier, EROEI ja demokraattinen räikkä ovat saman lain ilmentymiä: kun kulutus kasvaa nopeammin kuin tuotanto, ylikulutus on matemaattinen päätepiste.

* * *

Elinvoiman verotus

Hallinto ei vain verota rahaa — se verottaa aikaa, lapsia ja toivoa.

- **Verokiila biologisena esteenä:** Nuori pari lykkää lasta, koska “ei ole varaa”. Biologia sulkee ikkunan. Lapsi verotetaan pois olemassaolosta.
- **Asuminen piiloverona:** Kaavoitusmonopoli pitää hinnat keino-
tekoisen korkeina. Nuoret siirtävät kymmeniä prosentteja elämän-
työstään hallinnolliseen preemioon.
- **Eläkejärjestelmä perinnöttömyyskoneena:** Jakojärjestelmä
syö eläkemaksut heti. Kun ihminen kuolee, lapsille ei jää pääomaa.
- **Aivovuoto valintapaineena:** Kun järjestelmä verottaa elinvoi-
maa, elinvoimaiset lähtevät. **Negatiivista valintaa** kansallisessa
mittakaavassa.

* * *

Itsemurha-algoritmi

Tässä kohtaa lukija saattaa kysyä: miten tämä on mahdollista? Eikö kukaan näe lukuja? Kaikki näkevät. Data on julkista. Selvitysmiehen raportit ovat luettavissa. Kukaan ei kiistä matematiikkaa.

Kun yhdistämme kohtaloluvut, demokraattisen räikän ja mesaoptimoinnin, näemme itsemurha-algoritmin. Järjestelmä tietää minne on menossa, mutta jokainen toimija optimoi omia välitavoitteitaan. Poliitikko optimoi uudelleenvalintaa (4 vuoden horisontti). Virkamies optimoi budjetin kasvua. Äänestäjä optimoi omia etujaan. Räikkä pitää huolen siitä, että suuntaa ei voi kääntää.

Mutta valintapaine ei pysähdy tähän. Järjestelmä ei vain “aja päin seinää” – se aktiivisesti *eliminoi* ne kuljettajat, jotka yrittävät painaa jarrua:

- Jos poliitikko ehdottaa eläkkeiden leikkaamista (fysiikan vaatimus), häntä ei valita uudelleen (**demokraattinen räikkä**).
- Jos virkamies ehdottaa palveluverkon supistamista (realismi), hänet siirretään syrjään “negatiivisena” (organisaatiokitka).
- Jos asiantuntija varoittaa julkisesti, hän leimataan “synkistelijäksi” (sosiaalinen paine).

Jokainen osajärjestelmä optimoi omaa selviytymistään *nyt*, mikä varmistaa kokonaisuusjärjestelmän tuhon *myöhemmin*. Kaikki ovat rationaalisia toimijoita pelissä, jonka säännöt johtavat kuolemaan.

* * *

Avaruusmissio-ongelma

Miksi emme voi “kokeilla ja katsoa”?

Start-up-maailmassa hoetaan: *fail fast*. Kokeile, epäonnistu, korjaa. Tämä toimii, kun palaute tulee sekunneissa. A/B-testi verkkosivulla kertoo tuloksen tunnissa. Mutta valtio ei ole start-up. Valtio on **avaruusmissio**.

Kun NASA lähettää luotaimen Marsiin, kaikki on lukittu ennen laukaisua: laitteisto, ohjelmisto, rata, polttoaine, viestintäprotokollat. Kun raketti on ilmassa, et voi vaihtaa kameraa, korjata koodia tai muuttaa suuntaa. **Olet sitoutunut kaikkiin oletuksiisi.**

Ja jos missio epäonnistuu? Seuraava laukaisuikkuna on kahden vuoden päästä. Seuraava sukupolvi laitteistoa vie kymmenen vuotta.

Sivilisaation päätökset ovat samanlaisia:

- Koulutusuudistus “laukaistaan” – tulokset näkyvät 15 vuoden päästä, seuraava korjausmahdollisuus sukupolven päästä.
- Velkakierre “laukaistaan” – korkokriisi iskee 20 vuoden päästä, kun korjaus on jo mahdoton.
- Syntyvyyspolitiikka “laukaistaan” – tyhjät palvelutalot 30 vuoden päästä, kun väestöä ei enää ole.

Tämä on [avaruusmissio-ongelma](#): kun sitoudut päätökseen, et voi peruuttaa. Et voi “iteroida”. Et voi muuttaa suuntaa. Olet lukittu kaikkiin oletuksiisi, laitteistoosi ja suunnitelmiisi. Ja seuraava laukaisuikkuna – seuraava sukupolvi, seuraava kriisi – on vuosikymmenten päässä.

Tämä on [latenssiharhan](#) syvä ulottuvuus. Koska emme voi iteroida livenä (syvä avaruus), meidän on pakko iteroida *simulaatiossa ennen laukaisua*:

1. **Simuloi ennen laukaisua.** Testaa lait ja uudistukset loogisesti *ennen* kuin ne säädetään. Tämä vaatii [täyslaskentaa](#) ja [radikaalia selkeyttä](#).
2. **Auditoi oletukset.** Jos oletus on väärä (“korkotaso pysyy nollassa”, “maahanmuutto korvaa syntyvyyden”), koko missio tuhoutuu.
3. **Vaadi falsifioitavuus.** Mikä todiste osoittaisi, että olemme väärässä? Jos vastausta ei ole, kyseessä on usko, ei suunnitelma.

“Kokeillaan ja katsotaan” ei toimi avaruusmissioiden aikaskaalalla. Jos emme osaa laskea lopputulosta *a priori* mekanismien perusteella, meillä ei ole lupaa koskea ohjaimiin.

* * *

Fysiikka voittaa

Kohtaloluvut eivät välitä argumenteista. Syntyvyys ei välitä perhepolittisista ohjelmista, jos ne eivät johda lapsiin. Velka ei välitä ”oikeudenmukaisesta siirtymästä”, jos rahat loppuvat. Investointiaste ei välitä ”kunnianhimosta”, jos tehtaot rakennetaan muualle. Voit olla eri mieltä painovoimasta. Voit pitää sitä epäreiluna. Mutta kun astut katolta tyhjyyteen, putoat.

Mekanismirealismi alkaa siitä, että otamme korkeusmittarin vakavasti. Tämän kirjan väitteet ovat matematiikkaa, peliteoriaa ja säätöteoriaa. Ne voidaan haastaa paperilla. Kukaan ei ole kumonnut niitä.

* * *

Miksi kukaan ei pysäytä tätä ajelehtimista kohti rotkoa? Vastaus löytyy koneen koodista, ei pahuudesta: kannustimet ovat väärin linjattu (luku 5) ja jännite on nollassa (luku 6).

Kannustinketju

Edellinen luku näytti kohtaloluvut. Tämä luku selittää, miksi kukaan ei korjaa niitä. Vastaus: jokainen agentti optimoi omaa asiaansa — ja kokonaisuus ajautuu kohti romahdusta.

* * *

Tekoälytutkimuksessa tunnetaan käsite **mesaoptimointi**. Siivousrobotti saa pisteen jokaisesta imuroidusta pölygrammasta. Pian se oppii kaatamaan pölypussin lattialle ja imuroimaan sen uudelleen.

Robotti optimoi palkkiosignaaliaan, ei puhtautta — klassinen **linjausongelma** (*alignment problem*): agentin tavoitefunktio erkanee päämiehen tavoitefunktioista.

Suomen valtio on täynnä pölyä lattialle kaatavia robotteja.

* * *

Veden laki (Evoluutio voittaa intention)

Tässä kohtaa moni protestoi: “Eivät ihmiset ole robotteja. Meillä on vapaa tahto. Poliitikoilla on arvot. Virkamies voi valita tehdä oikein.”

Ihmisellä on toimijuutta (*agency*). Kuka tahansa voi valita olla sankari tänään. Kuka tahansa voi uida vastavirtaan hetken. Yhteiskunta ei ole yksittäinen sankarihetki, vaan **iteroitu peli** — miljoonia valintoja vuodessa, vuosikymmenestä toiseen. **Mekanismirealismin** väite on yksinkertainen: **suurten lukujen pelissä** yksilön valinta hukkuu tilastolliseen kohinaan.

Lyhyellä aikavälillä sattuma ja sankarillisuus vaikuttavat. Pitkällä aikavälillä vain **valintapaine** vaikuttaa.

Kasino voittaa aina

Ajattele valtiota kasinona. Yksittäinen pelaaja (virkamies tai poliitikko) voi voittaa talon. Hän voi tehdä oikean, rohkean päätöksen ja selvitä siitä. Hän voi käyttää toimijuuttaan. Mutta kasino ei perusta liiketoimintaansa yksittäiseen käteen. Se perustuu *talon etuun* (House Edge). Jos säännöt (kannustimet) suosivat taloa vain 1 %, pitkällä aikavälillä kaikki rahat päätyvät talolle.

Nykyjärjestelmässä ”talon etu” on viritetty suosimaan:

- Nykytilaa muutoksen yli.
- Lyhyttä aikaväliä pitkän yli.
- Näennäisyyttä totuuden yli.

Vaikka 90 % ihmisistä olisi hyvätahtoisia, tuo pieni, näkymätön vinouma kannustimissa tarkoittaa, että *ajan funktiona* organisaatio täyttyy ihmisillä, jotka palvelevat koneiston jatkuvuutta eivätkä kansalaisia – tilastollinen vääjäämättömyys. Et voi voittaa taloa toivomalla parempia pelaajia. Sinun on muutettava pelin sääntöjä.

Valintapaine: Kuka jää eloon?

Kuvittele ekosysteemi (virasto tai puolue), jossa on kahdenlaisia eliöitä:

- **Totuudenpuhujat:** He paljastavat ongelmia, myöntävät virheitä ja vaativat korjausliikkeitä. Tämä aiheuttaa kitkaa, viivästyksiä ja poliittista kipua.
- **Myötäilijät:** He peittelevät ongelmia, tuottavat miellyttäviä raportteja ja silottavat tietä. Tämä tuottaa mukavuutta, eteneviä hankkeita ja poliittista rauhaa.

Mikä on järjestelmän **valintapaine**? Kumpaa eliölajia ympäristö suosii? Jos totuudesta rangaistaan (ura pysähtyy, leimataan ”hankalaksi”) ja myötäilystä palkitaan (ylennys, rahoitus), evoluutio hoitaa loput. Ei tarvita salaliittoa. Ei tarvita ”pahoja ihmisiä”. Tarvitaan vain aikaa: 10 vuoden kuluttua Totuudenpuhujat ovat kuolleet sukupuuttoon (lähteneet tai kyynistyneet). Myötäilijät ovat vallanneet ekologisen lokeron.

Kun katsot byrokratiaa, joka näyttää toimivan järjenvastaisesti, et katso tyhmyyttä. Katsot **evoluution huipputuotetta**: täydellisesti optimoitunut selviytymään ympäristössä, jossa rehellisyys on kuolettava mutaatio.

Tämä evoluutio ei tapahdu vain ihmisille, vaan myös *kielelle*. *Zombikieli* – “haasteellinen resurssitilanne”, “sopeuttamistarve”, “rakenteellinen uudistus” – on selviytynyt, koska se suojaa käyttäjänsä: kielellinen suojakuori, joka estää todellisuuden tunkeutumisen läpi. Ne ilmaukset, jotka paljastaisivat totuuden, ovat kuolleet sukupuuttoon.

Ennustusvoima on totuuden mittari

Tämä on mekanismirealismin ydin:

- **Moraaliteoria:** “Poliitikot ovat tyhmiä tai pahoja.” Ennuste: Satunnainen. Joskus he tekevät viisaita päätöksiä.
- **Valintapaineteoria:** “Järjestelmä karsii ne, jotka uhraavat nykyhetken tulevaisuuden vuoksi.” Ennuste: Päätökset tulevat systemaattisesti syömään tulevaisuutta nykyhetken hyväksi.

Kumpi teoria selittää sote-kriisin? Kumpi selittää velkaantumisen? Valintapaineteoria osuu lähes 100 % tarkkuudella. Sote-uudistus ei ollut “epäonnistuminen”. Se oli massiivinen onnistuminen siinä tehtävässä, jonka valintapaine sille asetti: alueellisen vallan ja byrokratian maksimointi.

Toivo on kiskoissa, ei kuskeissa

Jos ongelma olisi ihmisluonteessa – että olemme sisäsyntyisesti kyvyttömiä huolehtimaan huomista – peli olisi menetetty. Geenejä ei voi vaihtaa. Mutta valintapaineen *suunta* riippuu arkkitehtuurista: laeista, budjettisäännöistä, vastuumekanismeista. Arkkitehtuuri on ihmisen luomaa. Sitä voi muuttaa.

Emme tarvitse “uutta uljasta ihmistä” – tarvitsemme vain uudet kiskot. Kun käännämme valintapaineen suuntaa, kun totuudesta tulee selviytymisetu ja valehtelusta kuolettavaa, evoluutio alkaa työskennellä meidän puolellemme. Samat “itsekkäät” ihmiset alkavat kilpailla siitä, kuka ratkaisee ongelmia parhaiten – ei siksi, että he muuttuivat enkeleiksi, vaan siksi, että vesi valuu nyt sinne, minne pitääkin.

* * *

Katsotaan siis, miten vesi valuu nykyisessä Suomessa.

* * *

Agentti 1: Poliitikko (Aikaloinen)

Poliitikon palkkiofunktio on uudelleenvalinta — jos hän ei tule valituksi, hänellä ei ole valtaa ajaa mitään. Vaalikausi on neljä vuotta. Rakenneuudistuksen hyödyt näkyvät 10–20 vuoden päästä, haitat tuntuvat heti. Rationaalinen poliitikko ei tee päätöstä, jonka kustannukset lankeavat äänestäjille *nyt* ja hyödyt seuraajalle *vuonna 2040*. Hän jakaa vappusatasia (välitön hyöty) ja rahoittaa ne velalla (viivästetty kustannus). Tietojenkäsittelyssä tätä kutsutaan **ahneeksi algoritmiksi**: valitaan aina askel, joka näyttää parhaalta juuri nyt. Siirtyminen korkeammalle vuorelle vaatisi ensin laskeutumista laaksoon. Poliitikko, jonka aikahorisontti on neljä vuotta, ei voi koskaan ylittää laaksoa.

Poliitikko on **aikaloinen**. Hän syö sivilisaatiohorisonttia rahoittaakseen vaalikauden.

Tämä on mitattavissa:

- Poliitikon mittari on BKT tai budjetti. Nämä mittaavat *virtaa*.
- Sivilisaation mittari on **Kansallistase** (varanto). Tämä mittaa, mitä meillä on jäljellä.

Koska poliittinen järjestelmä kirjaa vain virran (budjetti, BKT), mutta sivuuttaa varannon (osaaminen, infra, väestöpohja), mikä tahansa päätös, joka realisoi varantoa virraksi, näyttää “vastuulliselta taloudenpidolta” — vaikka se polttaa talon perustuksia. Tämä on kirjanpitovirhe.

* * *

Agentti 2: Virkamies (Poikkeamien normalisointi)

Virkamies optimoi *uraturvallisuutta* ja *reviiriä*. Uraturvallisuus tarkoittaa virheiden minimointia: virheestä rangaistaan ankarasti, riskinosta ei palkita. Turvallisin strategia on prosessin noudattaminen: “Teimme kaiken sääntöjen mukaan” on paras puolustus, vaikka lopputulos olisi katastrofi. Reviirin kasvattaminen tarkoittaa suurempaa budjettia, enemmän henkilöstöä, enemmän valtaa (**Parkinsonin laki**). Virkamiehellä ei ole koskaan kannustinta sanoa: “Tämä virasto on tarpeeton” — kannustin on keksiä uusia tehtäviä.

Tämä johtaa ilmiöön, jonka sosiologi Diane Vaughan tunnisti NASA:n Challenger-turmasta: **poikkeamien normalisoituminen** (*normalization of deviance*).

Kun Challenger-sukkula tuhoutui 1986, syy ei ollut tekninen vika, jota kukaan ei huomannut. Insinöörit tiesivät O-renkaiden ongelmista. Mutta organisaatio oli oppinut puhumaan niistä **zombikielellä**: “hyväksyttävä riski”, “in-family issue”, “anomaly within experience base”. Kieli pehmensi hälytyssignaalin, kunnes katastrofi oli vain “tavanomaisen poikkeama”.

Suomen virkamieskunnassa on tapahtunut sama: zombikieli on pehmentänyt katastrofin hallinnolliseksi rutiiniksi:

- Syntyvyyden romahdus on “väestörakenteellinen haaste”.
- Velkaantuminen on “sopeuttamistarve”.
- Infrastruktuurin rapistuminen on “korjausvelkaa”.

Virkamies ei enää näe punaista hälytysvaloa; hän näkee “tavanomaisen poikkeaman”, jota hallitaan työryhmällä.

Simuloitu ajattelu. Virkamies ei useinkaan ajattele asiaa olenkaan — hän ajattelee: “Mitä on turvallista sanoa?” Hän skannaa ympäristöä: “Mitä pomoni haluaa kuulla? Mitä kollegat sanovat? Mikä positio ei aiheuta konfliktia?” Tämä on **simuloitua ajattelua** — sosiaalisten signaalien prosessointia todellisuuden sijaan. Se näyttää ajattelulta (kokouksia, selvityksiä, raportteja), mutta se ei tuota tietoa maailmasta — vain tietoa siitä, mitä muut ajattelevat. Pahimmillaan simulaatio menee syvemmälle: ei vain “mitä on turvallista sanoa”, vaan “mitä on turvallista ajatella”. Ihminen oppii sammuttamaan hankalat ajatukset jo ennen kuin ne muodostuvat — hän ei simuloi vain puhetta, vaan turvallisuutta tilanteessa, joka on hengenvaarallinen.

* * *

Agentti 3: Äänestäjä

Äänestäjä ei äänestä sivilisaation kukoistuksesta 100 vuoden jänteellä. Hän äänestää omasta lompakostaan. Mutta dynamiikka ei ole pelkästään kysyntäpuolinen. Poliitikko, joka lupaa enemmän kuin kilpailijansa, voittaa marginaaliäänestäjän. Syntyy huutokauppa, jossa ehdokkaat kilpailevat tarjoamalla kansalaisille heidän omia rahojaan — velalla.

Syntyy palautekehä:

1. Poliitikko tarjoaa enemmän kuin kilpailijansa (velalla).
2. Äänestäjä palkitsee tarjoajan.
3. Seuraava ehdokas korottaa panosta.
4. Kohtaloluvut huononevat, mutta kumpikaan ei halua katsoa niitä.

* * *

Agentti 4: Media

Media optimoi *huomiota*, koska huomio on valuuttaa. Huomio syntyy draamasta. Draama syntyy nopeista signaaleista: skandaaleista, riidoista, henkilökohuista. Hitaat signaalit — korjausvelka, väestönrakenteellinen romahdus — eivät tuota klikkejä. Media ruokkii simulatiota: mesaoptimoija, jonka palkkiofunktio (klikit) on täysin irrotettu kansakunnan selviytymisestä.

* * *

Agentti 5: Etujärjestö

Etujärjestön tavoite on **vuokranhaku** (*rent-seeking*): kasvattaa omaa osuutta kakusta kasvattamatta kakkua. Suomen kolmikantaisessa järjestelmässä näille mesaoptimoijille on annettu veto-oikeus lainsäädäntöön — kuin antaisi ketulle veto-oikeuden kanalan turvallisuus-suunnitelmaan.

* * *

Gerontokratian lukko: Horisontin romahdus

Demokratia on äänestysalgoritmi. Algoritmin tulos riippuu syötteestä: siitä, kuka äänestää.

Kun väestö vanhenee, **mediaaniäänestäjä** vanhenee. Tämä ei ole vain ikäkysymys. Se on *aikahorisonttikysymys*.

- Nuoren (25 v) *efektiivinen horisontti* on 55 vuotta. Hän äänestää investointien puolesta (koulutus, infra, syntyvyys), koska hän on paikalla korjaamassa satoa.
- Vanhan (70 v) *efektiivinen horisontti* on 15 vuotta. Hän äänestää nykyhetken suojelun puolesta (eläkkeet, palvelut), vaikka se rahoitettaisiin velalla, koska hän ei ole paikalla maksamassa.

Kun mediaaniäänestäjän ikä nousee, **sivilisaation efektiivinen horisontti lyhenee**. Järjestelmä muuttuu tulevaisuus-investoijasta perinnön-realisoijaksi. Demokratia alkaa syödä siemenperunoita, koska enemmistö ei ole enää paikalla, kun sato pitäisi korjata.

Suomen mediaaniäänestäjän ikä on noin 50 vuotta. Vuonna 2035 se on lähempänä 55:tä. Mitä vanhempi mediaaniäänestäjä, sitä lyhyempi demokraattinen aikahorisontti. Tämä on **demokraattisen räikän** ikäulottuvuus: mitä vanhempi mediaaniäänestäjä, sitä nopeammin räikkä kiristyy kohti nykyhetkeä.

* * *

Moloch

Kun nämä viisi mesaoptimoijaa kokoontuvat Säätytalolle, lopputulos on ennalta määrätty. Poliitikko haluaa välttää skandaaleja. Virkamies haluaa välttää prosessiriskejä. Etujärjestö haluaa lisää etuja. Äänestäjä haluaa säilyttää palvelunsa. Media haluaa draamaa.

Ainoa ratkaisu, joka tyydyttää kaikki viisi: **Lykätään ongelmaa ja lisätään menoja.**

Tämä on **Moloch** — peliteoreettinen hirviö, joka syntyy, kun kaikkien yksittäiset kannustimet johtavat kollektiiviseen tuhoon. Kukaan ei halua tuhota sivilisaatiota. Silti jokainen rationaalinen askel vie sitä kohti. Peliteorian termi on **moninpeli-ansa** (*multi-polar trap*). Sitä ei voi ratkaista “paremmilla ihmisillä”. Se voidaan ratkaista vain muuttamalla pelilautaa.

Perimmäisellä päämiehellä — kansakunnan selviytymisellä vuosisatojen yli — ei ole edustajaa pöydässä. Hänellä ei ole veto-oikeutta. Siksi viisi mesaoptimoijaa uhraavat hänen etunsa aina.

* * *

Kohtaloluvut + Mesaoptimointi = Järjestelmätason sokeus

Tässä kohtaa yhdistyvät kaksi edellistä lukua. **Kohtaloluvut ovat tiedossa** — syntyvyyden romahdus on julkinen tieto, korjausvelka on julkinen tieto, huoltosuhteen romahdus on julkinen tieto. Kukaan ei kiistä lukuja. **Mutta agentit optimoivat muuta.** Poliitikon palkkiofunktio ei reagoi vuoden 2040 huoltosuhteeseen — se reagoi ensi viikon gallupiin. Virkamiehen palkkiofunktio ei reagoi kohtalolukuihin, se reagoi budjettikasvuun. Kun yhdistämme nämä kaksi, näemme **itsemurha-algoritmin**: järjestelmä, joka tietää täsmälleen minne on menossa — ja silti ajaa sinne, koska jokainen yksittäinen toimija on lukittu omaan optimointitehtäväänsä.

Olemme optimoimassa itsemme kuoliaaksi.

* * *

Ironian fraktaali

Sama kaava toistuu jokaisella tasolla: solu poistaa apoptoosin → syöpä. Mieli tukahduttaa tunteet → neuroosi. Yritys maksimoi kvartaalia → Nokia-ilmiö. Valtio lupaa velalla → konkurssi. Tämä on **ironian fraktaali**: sokea kone tuhoaa sen alustan, josta se itse riippuu.

* * *

Miksi “paranna kannustimia” ei toimi

Luonnollinen reaktio: “Jos agentit optimoivat vääriä asioita, korjataan kannustimet! Laitetaan virkamiehille tulospalkka!” Tämä on vaarallinen virhe. Tämä oli New Public Management -liikkeen lupaus 1980-luvulta. Se epäonnistui.

Bengt Holmström – Suomen ainoa taloustieteen Nobel-palkittu – on varoittanut: “*Älkää kopioiko yritysten kannustinjärjestelmiä julkiselle sektorille.*” Kun tuotos on vaikea mitata (opetus, hoito, turvallisuus), vahvat kannustimet tuottavat pelaamista. Sairaala julkaisee kuolleisuusluvut → kirurgit välttävät riskipotilaita. Koulu julkaisee koetulokset → opettajat opettavat kokeeseen.

Mittari ei ole tavoite. Kun palkitset mittarista, saat mittarin optimointia – tavoitteen kustannuksella.

Mekanismirealismi ei vaadi tulospalkkioita. Se vaatii *auditoitavaa ajattelua*.

Emme maksa lääkärille bonusta “terveistä potilaista” (mikä saisi hänet välttämään sairaita). Me vaadimme, että terveydenhuollon järjestelmä kykenee vastaamaan kysymykseen: “*Mikä on mekanismi, jolla tämä investointi parantaa terveyttä? Ja jos se ei paranna, kuka viheltää pelin poikki?*”

Ero on kriittinen:

- **Tulosohjaus** (huono): “Maksa ministeriölle X euroa per parantanut mittari.” → Mittari pelataan.
- **Kausaalinen vastuu** (hyvä): “Jos teet päätöksen X, oletat sen johtavan tulokseen Y mekanismeilla Z. Jos Y ei tapahdu, mekanismi Z hylätään ja päätös X kumotaan.”

Kyse ei ole rahasta. Kyse on *logiikan auki kirjoittamisesta ja falsifioitavuudesta*.

* * *

Ohjausvoima: $O = K \times C \times S$

Politiikkaa pidetään usein “tahdon asiana”. Uskotaan, että jos meillä on vain tarpeeksi vahva visio, karismaattinen johtaja ja kova halu muutua, sivilisaatio kääntyy. Mekanismirealismi korvaa psykologisoinnin fysiikalla. Systeemitason muutos vaatii kolme ehtoa yhtä aikaa:

- **K** – **Kapasiteetti**: Onko järjestelmällä resurssit muutokseen? (Inhimillinen pääoma, luottamus, taloudellinen liikkumavara.)
- **C** – **KytKentä**: Onko ohjaussauva kytketty pyöriin? Onko ole-massa konkreettinen **mekanismi**, joka muuttaa päätöksen lopputulokseksi?
- **S** – **Jännite**: Tuntevatko agentit oman kohtalonsa ja järjestelmän kohtalon välisen kytköksen?

Rakenne on kertolaskun kaltainen: $O = K \times C \times S$. Jos yksikin tekijä on nolla, ohjausvoima on nolla.

Nykyinen politiikka tuottaa paljon *melua* – puheita, visioita, tavoitevuosia – mutta melussa ei ole ohjausvoimaa. KytKentä (C) on nolla: päätöksillä ei ole mekanismeja, joka pakottaisi ne toteutumaan. Jännite (S) on lähellä nollaa: **salienssiongelman** estää agentteja tuntemasta, miten heidän kohtalonsa riippuu järjestelmän kohtalosta. Meluenergia ilman kytKentää purkautuu uutisotsikoina, some-väittelyinä ja strategiapapereina – **näennäisliikettä** puhtaimmillaan.

Mekanismirealisti ei kysy poliitikolta: “Haluatko sinä tätä?” – hän kysyy: “*Millä kytkennällä tämä toteutuu? Mikä on se peliteoreettinen kiskotus, joka pakottaa veden virtaamaan tähän suuntaan?*” Jos kytKentää ei pystytä piirtämään auki, muutos on simulaatiota.

* * *

Pahiksia ei tarvita

Äänestäjä on vain huolissaan. Poliitikko on vain pragmaattinen. Virkamies on vain turvallisuushakuinen. Etujärjestö on vain omaa etuaan ajava. Media on vain liiketoimintaa. Mutta nämä pienet inhimilliset rationaalisuudet kertautuvat ja tuottavat Molochin.

Tämä selittää, miksi syyllisten etsiminen ei toimi. Jos korvaamme poliitikot uusilla, mutta pidämme kannustinketjun samana, uudet poliitikot käyttäytyvät täsmälleen samalla tavalla.

Arkkitehtuuri muokkaa käytöksen.

* * *

Jos haluamme muuttaa lopputulosta, meidän on muutettava pelin sääntöjä. On luotava mekanismeja, jotka tekevät mesaoptimoinnista mahdollonta — tai ainakin kallista. Mutta ensin meidän on ymmärrettävä, miksi nykyinen järjestelmä estää itsensä korjaamisen. Seuraavaksi tarkastelemme veto-verkkoa ja selvitysvaltaa.

Valintapaine ja jännite

Edellinen luku näytti, miten mesaoptimoijat tuottavat itsemurha-algoritmin. Tämä luku selittää, miksi kukaan ei pysäytä sitä: valintapaine on nolla ja jännite puuttuu. Ilman petoa lintu menettää siipensä — ei laiskuuttaan, vaan tehokkuuttaan.

* * *

Termodynamiikan toinen laki sanoo, että järjestys hajoaa itsestään — ellei jokin ylläpidä sitä. Biologiassa ylläpitävää voimaa kutsutaan **valintapaineeksi**. Kun saarelta poistuvat pedot, lintu menettää lentokykynsä — koska siivet kuluttavat energiaa, jonka voisi käyttää muuhun. Ominaisuus, jota mikään ei ylläpidä, surkastuu.

Valintapaine on aina olemassa. Kysymys on: *mihin se kohdistuu?* Kun pedot poistuvat, paine kohdistuu tehokkuuteen — ja lentämistä tulee kustannus, ei etu. Kun kriisit poistuvat, hallintokoneiston paine kohdistuu sisäisiin peleihin — ja kyky tehdä nopeita päätöksiä muuttuu kustannukseksi, ei eduksi.

Suomi on lintu, jonka pedot ovat poissa jo 80 vuotta.

Kun valintapaine puuttuu ja jännite on nolla, sisäinen peli on ainoa peli. Tämä on rauhan myrkkyy.

* * *

Rauhan myrkkyy

80 vuotta ilman eksistentiaalista uhkaa on mahdollistanut **aikaloisinan**. Kun vihollinen ei ole portilla, kukaan ei kysy “onko meillä varaa tähän?” — kysymys muuttuu muotoon “olisiko tämä kivaa?”.

Biologiassa tätä kutsutaan **valintapaineen löystymiseksi** (*relaxed selection*). Kun kalalaji elää pimeässä luolassa, se menettää silmänsä — miksi ylläpitää elimiä, joita ei tarvita?

Suomen valtio on menettänyt silmänsä (kyvyn nähdä **varantoja** pelkkien virtojen sijaan) ja siipensä (kyvyn tehdä nopeita päätöksiä). Valtio on optimoitu mukavaan lyllertämiseen suojaisalla saarella, jossa BKT-virta riittää, vaikka **Kansallistase** (luonto, luottamus, lapset) hupenee nolnaan.

Nyt saarelle on rantautunut uusia petoja (velkakriisi, väestön-rakenne). Mutta lintu ei osaa enää lentää. Se yrittää perustaa työryh-män neuvottelemaan pedon kanssa.

* * *

Hormeesi: Myrkky ja lääke

Toksikologiassa tunnetaan periaate **hormeesi**: pieni annos myrkkyä vahvistaa, suuri tappaa. Liikunta on stressiä — lihasten mikrorepeämiä — ja keho vastaa rakentamalla vahvempia lihaksia. Rokote on taudi-naiheuttajan fragmentti, ja immuunijärjestelmä vastaa rakentamalla puolustuksen.

Nassim Taleb kutsuu tätä **antihauraudeksi**: järjestelmä, joka hyötyy pienistä iskuista — se ei ole pelkästään kestävä — se tarvitsee iskuja pysyäkseen terveenä.

Mitä tapahtuu, kun poistamme kaikki iskut? Lapsi, jota suojellaan kaikilta bakteereilta, saa autoimmuunisairauden. Talous, jota suojel-laan kaikilta konkurseilta, täyttyy zombiyrityksistä. Hallinto, jota suojellaan kaikilta kriiseiltä, menettää kyvyn reagoida kriiseihin.

Turvallisuuden maksimointi tuottaa haurautta. Kun velalla peitetään jokainen ongelma, emme opi ratkaisemaan ongelmia. Kun konsensuksella vältetään jokainen konflikti, emme opi käsittelemään konflikteja. Kun “selvitetään”-mekanismilla lykätään jokainen vaikea päätös, menettämme kyvyn tehdä vaikeita päätöksiä.

Metsäpalot ovat hormeesin oppikirjaesimerkki. Kun estämme pienet palot kokonaan, risut kertyvät maahan. Kun palo lopulta syttyy, se on megapalo, joka polttaa koko metsän. Suomi on estänyt pieniä korjausliikkeitä vuosikymmeniä. Risuja on kertynyt: eläkepommi, korjausvelka, syntyvyysromahdus. Megapalo on tulossa.

* * *

Ajallinen sokeus

Miksi emme tunne vuoden 2040 tuskaa tänään? Syy on **salienssin puute**. Ihmisaivot on viritetty reagoimaan välittömiin, konkreettisiin signaaleihin. Leijona pensaassa tuottaa maksimaalisen jännitteen heti – abstrakti numero ei tuota jännitettä lainkaan. Kun uhka ei tunnu, jännitettä ei synny.

Korjausvelka on abstrakti. Huoltosuhteen romahdus on vuosikymmenien päässä. Romahtanut syntyvyys ei aiheuta adrenaliinipiikkiä. Nämä signaalit eivät tuota jännitettä.

Poliitikko ymmärtää älyllisesti, että velka on kestämaton. Mutta tieto ei ole sama kuin jännite. Hän ei herää yöllä kylmään hieken velkasuhteen takia. Sen sijaan hän herää, jos iltapäivälehti uutisoi hänen vanhasta tekstiviestistään – koska se signaali tuotti jännitteen.

Kohtaloluvut ovat ulkoista painetta, joka ei tuota jännitettä. Ne ovat olemassa, mutta ne eivät välity. Signaali huutaa, mutta voimansiirto on löysällä.

* * *

Jännite: Keinotekoinen gravitaatio

Tästä pääsemme kirjan keskeiseen käsitteeseen: **jännite**. Avaruusasemalla ihmisen lihakset surkastuvat, koska painovoima puuttuu. Lihakset tarvitsevat *jännitettä* – kuormitusta, jota vasten työskennellä. Siksi asemalle on rakennettava sentrifugi: kone, joka simuloi painovoimaa ja palauttaa jännitteen.

Rauhan aikana yhteiskunnan lihakset (päättöksentekokyky) surkastuvat, koska eksistentiaalinen paine puuttuu. Sota luo luonnollisen jännitteen (pelko) – rauha vaatii keinotekoisen jännitteen (säännöt). Vuonna 2025 jännite on nolla. Ulkoinen todellisuus (kohtaloluvut) ei välity sisäiseksi vasteeksi. Järjestelmä kelluu painottomassa tilassa, jossa 10 miljardin alijäämä on vain numero paperilla, ei fyysinen uhka. Meidän on rakennettava sentrifugi.

* * *

Sisäisen pelin ylivalta

Luku 5 kuvasi mesaoptimoijat: poliitikko, virkamies, etujärjestö, media. Kun jännite on nolla, heidän ei tarvitse linjautua ulkoiseen todellisuuteen. Sisäinen peli – vaalivoitto, budjetit, reviiarit – on ainoa peli. Kriisissä tämä muuttuu hetkeksi: kun paine on välitön, mesaoptimoijien oma etu linjautuu maan edun kanssa. Rauhan aikana linjaus katoaa.

* * *

Negatiivinen valinta: Kuka puhuu zombia?

Kun jännitettä ei ole, järjestelmä alkaa karkottaa niitä, jotka rikkovat illuusion. Insinööri sanoo: “Tämä silta romahtaa.” Virkamies vastaa: “Aloitamme selvityksen sillan resurssiviisaasta kehittämisestä.” Insinööri puhuu fysiikkaa – virkamies puhuu zombia. Järjestelmässä, jossa totuus on “aggressiota” (koska se rikkoo mukavuuden), zombikielen puhujat etenevät. Totuudenpuhujat leimataan “hankalaksi” ja siivotaan syrjään.

Tämä on **negatiivista valintaa**. Evoluutio suosii niitä, jotka osaavat simuloida toimintaa ilman, että koskevat todellisuuteen. Jäljelle jäävät ne, joille **monimutkaisuuspesu** on äidinkieli.

* * *

Synteettinen jännite

Kriisi opettaa, mutta hinta on kova. Emme voi toivoa sotaa vain siksi, että saisimme budjetin tasapainoon. Ongelma on insinööritekninen: **miten luomme jännitteen ilman kriisiä?** Vastaus on **synteettinen valintapaine** – keinotekoinen peto.

Avaruusaseman sentrifugi simuloi painovoimaa. **Mekanismivirasto (MeV)** simuloi petoa. Se tekee huonosta päätöksestä *välittömästi* kivuliaan: ei “velkakattoa”, jota nostetaan aina, kun se tulee vastaan – vaan automaattileikkuri, joka iskee heti, kun raja ylittyy; ei “määrärahoja”, joita voi ylittää – vaan seuraus, joka iskee päätöksentekijään henkilökohtaisesti.

MeV on sivilisaation sentrifugi. Se palauttaa gravitaation järjestelmään, joka kelluu painottomana.

* * *

Apoptoosin tarve

Terve solu osaa kuolla. Tätä kutsutaan *apoptoosiksi* – ohjelmoiduksi solukuolemaksi. Kun solu on vioittunut tai tarpeeton, se tuhoaa itsensä vapauttaakseen resursseja muille.

Syöpäsolu on solu, joka on poistanut apoptoosin käytöstä. Se jakautuu hallitsemattomasti, ja kasvain kasvaa, vaikka sen pitäisi kuolla.

Suomen hallinnossa on syöpäsoluja. Virastoja, jotka eivät enää palvele tarkoitustaan. Ohjelmia, jotka eivät toimi. Rakenteita, jotka kuluttavat resursseja tuottamatta mitään.

Kun valintapaine puuttuu, apoptoosi ei toimi. Kukaan ei tapa huonoja yksiköitä, koska tappamisesta rangaistaan enemmän kuin elossa pitämisestä. Terve sivilisaatio antaa koneen osien kuolla.

* * *

Sivilisaatio on jatkuvaa taistelua entropiaa vastaan. Jos jännite laskee nolleen, entropia voittaa aina. Mutta miksi jännitettä ei voida palauttaa? Miksi kukaan ei sano ”Tehdään näin” ja tee? Koska järjestelmä on rakennettu estämään juuri tämä. Seuraavaksi tarkastelemme veto-verkkoa ja selvitysvaltaa – mekanismeja, jotka lukitsevat nollejännitteen paikalleen.

Veto-verkko ja selvitysvalta

Edellinen luku näytti, miksi jännite puuttuu. Tämä luku näyttää, miksi sitä ei voida palauttaa: veto-verkko estää liikkeen ja selvitysvalta hautaa päätökset ikuisen valmisteluun.

* * *

Mitä on valta? Klassinen määritelmä: kyky saada asioita tapahtumaan. Suomessa tämä määritelmä on väärä. Suomessa todellinen valta ei asu pääministerin tuolissa — se asuu sillä, jolla on jarrukahva. Olemme rakentaneet [veto-verkon](#), jossa jokainen voi vetää hätäjarrusta, mutta kukaan ei löydä kaasupoljinta.

Veto-verkko + selvitysvalta = institutionaalinen halvaus. Jokainen voi estää, kukaan ei voi edistää.

* * *

Epäsymmetria: Latenssivaurio

Insinöörityteen perussääntö: on vaikeampaa rakentaa silta kuin räjäyttää se. Sama pätee politiikkaan, mutta käänteisenä: **toiminta on näkyvää, toimimattomuus on näkymätöntä**.

Jos ajat uudistusta ja se epäonnistuu, nimesi liitetään epäonnistumiseen. Jos estät uudistuksen ja järjestelmä rapautuu, syyttävää sormea ei ole — rapautuminen on “luonnonvoima”, ei kenenkään teko.

Tämä on **latenssivauriota**. Kun veto-pelaaja vetää hätäjarrusta, hän aiheuttaa massiivista tuhoa (esim. terveydenhuollon romahdus 10 vuotta myöhemmin). Mutta koska tuho tapahtuu viiveellä ja passiivin suojassa (“hanke ei edennyt”), hän säilyttää immuniteetin.

Mesaoptimointi + veto-verkko = näkyvän riskin välttäminen. Jokainen toimija minimoi sitä, mistä häntä voidaan syyttää *tänään*. Tulevaisuuden tuhoaminen on turvallista, koska rapautumista ei koskaan lasketa kenenkään syyksi.

* * *

Veto-verkon topologia: Sarjakytkentä

Suomen päätöksenteko on **sarjakytkentä**. Sähkötekniikassa sarjakytkennässä virran on kuljettava kaikkien komponenttien läpi – jos yksikin katkeaa, koko järjestelmä pysähtyy.

Suomessa veto-oikeuksia on kolme. Ne muodostavat Bermudan kolmion, johon uudistukset katoavat.

- **Solmu 1: Koalitiopolitiikan kiristysvoima.** Suomessa on aina monipuoluehallitus, 4–6 puoluetta. Pienin hallituspuolue voi vetää “kynnyskysymyskortin”: “Jos teette tämän, me lähdemme”. Koska hallituksen kaatuminen on pääministerille suurin epäonnistuminen, pääministeri taipuu. 10 % kannatus riittää tosiasialliseen veto-oikeuteen.
- **Solmu 2: Kolmikannan varjohallitus.** Työmarkkinajärjestöillä on kirjoittamaton veto-oikeus työelämää koskeviin lakeihin. Jos hallitus yrittää uudistaa ohjelmajärjestöjen, uhkaus on selvä: yleislakko. Satamat kiinni. “Asia on siirretty kolmikantaiseen valmisteluun” = annoimme veto-oikeuden niille, joiden etua uudistus uhkaa.
- **Solmu 3: Juristokratia.** Perustuslakivaliokunta on muuttunut super-veto-oikeudeksi. Uudistuksen estäminen ei vaadi poliittisen väittelyn voittamista. Riittää löytää valtiosääntöoppinut, joka sanoo: “Tämä saattaa olla ongelmallista pykälän X kannalta”. Hanke pysähtyy.

Sarjakytkennän matematiikka: Jos jokaisen portinvartijan todennäköisyys sanoa “Kyllä” on 90 %, ja portteja on 6, kokonaisuuden läpimenon todennäköisyys on $0,9^6 \approx 0,53$ – kolikonheitto. Vaikka kaikki olisivat “melkein samaa mieltä”, järjestelmä halvaantuu.

* * *

OODA-looppi: Aikasota

Sotilasstrategi John Boyd kehitti käsitteen **OODA-silmukka**: havaitse, suuntaudu, päätä, toimi (*Observe, Orient, Decide, Act*). Voittaja on se, jonka silmukka on nopeampi.

Maaailma muuttuu viikoissa – teknologia, geopolitiikka, markkinat liikkuvat kiihtyvällä nopeudella. Suomen hallinnon OODA-looppi on 4–10 vuotta.

Kun ympäristö muuttuu nopeammin kuin järjestelmä kykenee reagoimaan, järjestelmä on *häviämässä aikasotaa*. Kyse ei ole vain ”tehottomuudesta” – kyse on termodynamiikasta. Jos korjausliike on hitaampi kuin vian leviäminen, systeemi hajoaa vääjäämättä.

Veto-verkko hidastaa havainnon muuttumista toiminnaksi niin paljon, että toiminta on jo vanhentunut syntyessään. Me säädämme lakeja vuoden 2015 ongelmiin vuonna 2025.

* * *

Selvitysvalta: Latenssigeneraattori

Kun veto-verkko ajaa järjestelmän umpikujaan, paineen on purkauduttava jonnekin. Ratkaisu on lause: **”Asetamme laaja-alaisen työryhmän selvittämään asiaa.”** Tämä on **zombifikaatiota**: konflikti on elävä, vaarallinen asia (aktiivinen) – selvitys on kuollut, turvallinen esine (passiivinen).

Työryhmä ei ole vain ”pakastin”, vaan **latenssigeneraattori**. Sen todellinen funktio ei ole tuottaa tietoa (tiedämme jo ongelmat), vaan tuottaa aikaa. Se injektoidi prosessiin 4 vuoden viiveen, jotta alkuperäinen jännite ehtii haihtua. Selvitys on politiikan musta aukko – puskuri, johon poliittinen paine ohjataan kuolemaan.

* * *

Poliittinen pakastin

Sata-komitea (2007), Toimi-hanke (2018), Parlamentaarinen sosiaaliturvakomitea (2020–2027). Kaksi vuosikymmentä. Kolme massiivista hanketta. Mikä on muuttunut sosiaaliturvan perusrakenteessa? Ei mikään.

Juhana Vartiainen kirjoitti: *“Työryhmiin uskotaan hallituksen piirissä hieman samalla tavalla kuin jo päästään sekava Adolf Hitler uskoi ‘Steinerin hyökkäykseen’.”* Steinerin hyökkäystä ei koskaan tullut.

Ulkopuolinen pitäisi näitä epäonnistumisina. Mekanismirealisti näkee toisin: jos tavoite oli estää konflikti ja siirtää päätös tulevaisuuteen, hankkeet olivat täydellisiä onnistumisia. Työryhmä on **poliittinen pakastin** — sinne laitetaan asiat, jotka ovat liian kuumia käsiteltäväksi.

* * *

Vesittämisen teknologia

Konsensuksen vaatimus. Työryhmään kutsutaan “kaikki”. Kymmenen toimijaa, joilla jokaisella erilaiset intressit ja veto-oikeus. Tekstiä muokataan, kunnes kaikki voivat elää sen kanssa.

Lopputulos: “Järjestelmää on kehitettävä”. Kukaan ei ole eri mieltä, mutta mitään ei sanota.

Tämä tuottaa aina *pienimmän yhteisen nimittäjän* — eli ei mitään. Strategioita, ei lakipykäläiä. Visioita, ei rahoitusta. Suuntaviivoja, ei päätöksiä.

Tämä on **vastuullisuuspesua**: veto-verkko puetaan huolellisuuden kaapuun. “Selvitimme asiaa perusteellisesti. Kuulimme kaikkia osapuolia. Tämä on paras mahdollinen kompromissi.” Todellisuudessa: kukaan ei suostunut luopumaan mistään, joten kukaan ei saanut mitään.

* * *

Konsensuksen harha

Vahvin puolustus veto-verkolle on tämä: se estää tyrannian — hitaus on hinta, jonka maksamme vapaudesta. Argumentti on vakavasti otettava, ja väärä. Francis Fukuyama kutsuu tätä **vetokratiaksi**: järjestelmäksi, jossa veto-oikeudet ovat kasautuneet niin, että mikään liike ei ole mahdollista. Vetokratia ei ole demokratian huipentuma — se on sen rapautumismuoto.

Kreikan *kratos* ei tarkoita “oikeutta tulla kuulluksi”. Se tarkoittaa *voimaa* — kykyä muuttaa todellisuutta. Kun valtio on halvaantunut, sillä ei ole *kratosta*. Demokratia ilman *kratosta* on pelkkä *demos* — kansa ilman valtaa.

EVA:n entinen toimitusjohtaja Vesa Vihriälä kirjoitti vuonna 2013 raportin nimeltä *Konsensuksen kuolema*. Hänen diagnoosinsa: “*Vaihtoehdot on pitää yllä illuusiota sellaisesta sopimisen tavasta, joka ei enää toimi. Tämän illuusion hintana ovat toistuvat pettymykset ja päätöksenteon halvaantuminen.*” Tämä on EVA — Elinkeinoelämän valtuuskunta — ei vasemmistolainen kriitikko. Edes elinkeinoelämän oma elin ei usko konsensukseen.

Ensinnäkin: Suomen ongelma ei ole liian nopea päätöksenteko, vaan liian hidas. Emme ole vaarassa sortua diktatuuriin. Olemme vaarassa kuolla hitaasti. Kukaan ei laske prosessin hintaa, koska “huolellisuus” näyttää aina ilmaiselta.

Toiseksi: Veto-verkko ei suojele heikkoja. Se suojelee vallitsevaa järjestystä. Ne, jotka hyötyvät nykytilanteesta — suojatut sektorit, eläkeikäiset äänestäjät — säilyttävät asemansa. Ne, jotka kärsivät — tulevat sukupolvet, syntymättömät — eivät ole neuvottelupöydässä.

Kolmanneksi: NATO-jäsenyys todisti, että nopeus on mahdollista ilman tyrannian vaaraa. 83 päivää hyökkäyksestä eduskunnan päätöksen. Sama perustuslaki, samat instituutiot. Kun järjestelmä halusi toimia, se toimi. Hitaus ei ole välttämätön sivutuote vapaudesta. Se on valinta.

Kysymys ei ole “konsensus vai diktatuuri”. Kysymys on: kumpi tappaa meidät ensin — liian nopea päätöksenteko vai liian hidas?

* * *

Käänteinen valikoituminen: Tulevaisuuden syöminen

Veto-verkko ei vaikuta vain siihen, mitä *tehdään* — se vaikuttaa siihen, mitä *leikataan*. Kun valtion on pakko säästää, se ei leikkaa sieltä, missä on eniten tehottomuutta. Se leikkaa sieltä, missä on *heikoin veto-oikeus*.

Tämä paljastaa järjestelmän julman logiikan: *Menneisyydellä* (eläkeläiset, etujärjestöt, saavutetut edut) on veto-oikeus — he ovat pöydässä. *Tulevaisuudella* (lapset, syntymättömät, innovaatiot) ei ole veto-oikeutta — he eivät ole pöydässä.

Tuloksena on **käänteinen valinta**: Järjestelmä suojelee automaattisesti menneisyyttä ja leikkaa automaattisesti tulevaisuudesta. Tämä on mekanismi, jolla **Aikaloinen** toimii. Se ei ole ilkeyttä, se on veto-verkon topologiaa. Jos et voi estää leikkausta, sinusta leikataan.

Siksi leikkaamme koulutuksesta (ei veto-oikeutta), mutta emme eläkkeistä (vahva veto-oikeus). Siksi likvidoimme **tasetta**.

* * *

Järjestelmän hinta: Aikavarkaus

Selvitysvallalla on hinta. Se maksetaan **aikavarkautena**.

Kun käytämme seitsemän vuotta komiteassa istumiseen, menetämme seitsemän vuotta aikaa sopeutua. Aika on ainoa resurssi, jota emme voi ostaa lisää. Vuonna 2010 tehty korjausliike olisi voinut olla pieni (ohjausliike). Vuonna 2025 liikkeen on oltava suuri (häätäjarrutus). Vuonna 2030 liike on mahdoton (törmäys).

Selvitysvalta on mekanismi, jolla nykyhetken mukavuus ostetaan tulevaisuuden katastrofin hinnalla. Se on **tasevarkaus**: se tuhoaa ”aikapääomaa” (*time capital*), joka on arvokkain pääomamme.

* * *

Miksi järjestelmä pysyy pystyssä? Koska vastuu on haihdutettu — seuraavaksi tarkastelemme, miten valta ja vastuu on eriytetty.

Vallan haihduttaminen

Edelliset luvut näyttivät, miten veto-verkko ja selvitysvalta estävät liikkeen. Tämä luku selittää, miksi kukaan ei omista ongelmaa: vastuu on haihdutettu tarkoituksella. Kone on rakennettu niin, ettei kukaan voi joutua tilille.

* * *

Kekkonen hallitsi 26 vuotta. Hänellä oli kyky tehdä päätöksiä, jotka ylittivät byrokratian ja puoluepolitiikan. Kun etujärjestöt riitelivät, Kekkonen kutsui osapuolet Tamminiemeen ja löi nyrkin pöytään.

Kekkonen oli **henkilöitynyt päätöskyky**: yksi ihminen, joka saattoi katkaista veto-verkon ja pakottaa ratkaisun. Hän oli kansakunnan **Synninsyöjä**: hän otti vastuun virheistä (ja onnistumisista) omalle kontolleen. Hänen nimensä oli takuu.

Kun Kekkonen erosi 1981, syntyi tyhjiö. Sitä ei täytetty uudella johtajalla — se täytettiin *komitealla*. Komitea ei ole Synninsyöjä. Komitea syö keksejä, ei syntejä. Kukaan ei omista päätöstä henkilökohtaisesti.

Kekkonen sanoi: “Minä päätän.” Nykyhallinto sanoo: “On päätetty.” (**Tekijänpyyhintä**).

Tämä on vallan haihduttamista: valta on hajautettu niin, ettei kukaan omista päätöstä — eikä kukaan omista epäonnistumista.

* * *

Arkkitehtien perintö

Suomen nykyinen hallintomalli ei ole tuhatvuotinen luonnonlaki. Se on insinööriytyön tulos, joka suunniteltiin vuosien 1968 ja 1977 välillä.

Kolme miestä päätti korjata epävakauden: **Keijo Liinamaa** (soveltaja), **Päiviö Hetemäki** (pääoma), **Niilo Hämäläinen** (työ). He eivät olleet ideologeja, vaan pragmaattikkoja.

He ratkaisivat vuoden 1968 ongelmaa: miten estää Suomea hajoamasta riitoihin? Heidän ratkaisunsa oli siirtää valta pois epävakasta parlamentista vakaaseen neuvottelupöytään.

Arkkitehdit eivät olleet poikkeuksellisen lyhytnäköisiä. He olivat aikansa lapsia: 1966–1976 koko länsi kääntyi konsensukseen ja riskien minimointiin, kun sodan jälkeinen runsaus poisti niukkuuden paineen. Työkalut oli viritetty vuoden 1970 vakauteen — ei vuoden 2050 selviytymiseen.

Vuonna 1968 solmittiin ensimmäinen TUPO. Eduskunta muutettiin kumileimasimeksi. Kun Eteläranta ja Hakaniemi olivat sopineet, kansanedustajien tehtävä oli hyväksyä.

Vuonna 1977 Korpilammella vasemmisto hyväksyi markkinatalouden. Oikeisto hyväksyi hyvinvointivaltion. Syntyi konsensus. Riitely julistettiin synniksi. Jotta konsensus toimisi, kaikille piti antaa veto-oikeus.

He rakensivat koneen, joka oli optimoitu vuoden 1970 vakauteen. He eivät kysyneet: toimiiko tämä vuonna 2050?

* * *

Koiviston ylikorjaus: Zombi-instituutio

Koivisto oli nähnyt, kuinka tuhoisaa yhden miehen mielivalta voi olla. Hänen tavoitteensa oli estää uuden ”Kekkosen” syntyminen.

Mutta hän teki saman virheen kuin arkkitehdit: hän näki riskin (tyranni) ja poisti sen. Hän ei nähnyt funktiota (ohjauskyky), joka poistui samalla.

Presidentin valtaoikeudet riisuttiin kerros kerrokselta. Presidentistä tehtiin seremoniamestari.

Tämä on [institutionaalista zombifikaatiota](#): instituutio säilytetään syntaktisesti, mutta tyhjennetään semanttisesti.

```
presidentti.tee_päätös() → return void
```

Sana “presidentti” on edelleen perustuslaissa. Linnan juhlat pidetään. Symboli elää. Mutta koodin sisällä ei tapahdu mitään — funktio palauttaa tyhjää. Presidentistä tuli **zombi-instituutio**: se näyttää elävältä, mutta on toiminnallisesti kuollut. Sama kuvio koskee demokratiaa itseään:

`demokratia.vaalit() → return legitimizeetti`

Vaalit pidetään. Äänet lasketaan. Mutta funktio on muuttunut: ennen se palautti *päätöksiä*, nyt se palauttaa *legitimizeettiä* päätöksille, jotka on tehty muualla.

Tämä on **hypernormalisaatiota**: kaikki näyttävät, että vaaleilla on väliä, vaikka todellinen valta painottuu virkamiesvalmisteluun ja EU-direktiiveihin.

* * *

Kosketusvastuunsa

Toiminta luo vastuuta — toimimattomuus ei. Miksi? Kyse on **salienssivinousmasta**: aktiivinen teko on näkyvä tapahtuma, jolla on tekijä. Laiminlyönti on “tyhjä tila” — ei-tapahtuma, johon ei liity tekijää. Aivomme on rakennettu havaitsemaan tekoja, ei tyhjiä.

Lääkäri, joka lopettaa hoidon, on vastuussa kuolemasta. Lääkäri, joka ei koskaan aloita hoitoa, ei ole. Virkamies, joka hyväksyy lääkkeen ja joku kuolee, on skandaalissa. Virkamies, joka viivyttää ja tuhannet kuolevat odottaessa — siitä ei synny otsikkoa, koska “hitaus” tuntuu luonnonvoimalta eikä kenenkään valinnalta.

Ongelman koskettaminen tekee sinut vastuulliseksi. Jätä ongelma huomiotta, säilytät immunitettiin.

* * *

Monimutkaisuuspesu

Usein kysytään: “Miksi kukaan ei korjaa tätä?” Vastaus on usein: “Tämä on niin monimutkaista, ettei yksinkertaisia ratkaisuja ole.”

Tämä on **monimutkaisuuspesua**. Byrokratiassa monimutkaisuus ei ole pelkästään vahinko — se on usein **aktiivinen suoja** **mekanismi**.

Mekanismirealismen näkökulmasta monimutkaisuus on **luettamattomuuskilpi** (*illegibility shield*). Kun prosessi (kuten sote-uudistus tai verotus) tehdään riittävän monimutkaiseksi, se muuttuu immuuniksi ulkopuoliselle auditoinnille. Kukaan ei voi osoittaa virhettä, koska kukaan ei ymmärrä kokonaisuutta.

Monimutkaisuus poistaa **todellisuuskurin**. Se antaa hallinnolle mahdollisuuden:

1. **Hajauttaa syyllisyys**: Jos lopputulos on huono, se johtuu “järjestelmän monimutkaisuudesta”, ei kenenkään päätöksestä.
2. **Oikeuttaa loiskuorma**: Mitä monimutkaisempi asia on, sitä enemmän tarvitaan virkamiehiä, koordinaattoreita ja asiantuntijoita sen “hallitsemiseen”.
3. **Estää falsifioitavuus**: Monimutkaisesta hankkeesta on mahdotonta sanoa, milloin se on epäonnistunut.

Mekanismirealisti tietää, että totuus on yleensä yksinkertaista fysiikkaa. Jos hallinto yrittää peittää ongelman monimutkaisuuden taakse, kyseessä on **signaalihäviö**, joka on suunniteltu suojelemaan agentteja tulosvastuulta.

* * *

Tulkintaketju

Laki on tarkoituksella yleinen. Eduskunta ei voi määritellä jokaista yksityiskohtaa, joten se delegoi tulkinnan virastoille. Virastot delegoivat eteenpäin. Syntyy **tulkintaketju**: laki → ministeriö → virasto → tuomioistuim → perustuslakivaliokunta.

Jokainen linkki ketjussa on *latenssigeneraattori*. Ja jokainen linkki osoittaa ylöspäin: “PeV sanoi niin, emme voi tehdä mitään.” “Laki vaatii tämän, emme voi joustaa.” Kukaan ei omista lopputulosta – kaikki omistavat prosessin.

Ketjun totuus on hermeneutiikkaa – mitä teksti tarkoittaa – ei fysiikkaa – mitä todellisuus vaatii. Kun nämä eroavat, ketju tuottaa tulkinnallisia **episyklejä**: selityksiä sille, miksi lain sana on tärkeämpi kuin lain tarkoitus.

Rajaturvallisuuskriisi on oppikirjaesimerkki. Perustuslakivaliokunta tulkitsi, ettei rajoja voi sulkea. Hybridisodankäynnin paine vaati sulkemista. Kuukausien ajan tulkintaketju piti: “PeV sanoi” → “hallitus ei voi.” Lopulta rajat suljettiin, koska fysiikka ei neuvottele. Mutta latenssi – aika tulkinnan ja todellisuuden välillä – oli jo tuottanut vaurion.

Tulkintaketju on kolmas vastuunhaihduttamisen mekanismi: kosketusvastuunsa estää koskemasta, monimutkaisuuspesu estää ymmärtämästä, ja tulkintaketju estää toimimasta. Yhdessä ne muodostavat järjestelmän, jossa *kukaan ei ole koskaan väärässä* – koska kukaan ei ole koskaan päättänyt mitään.

* * *

Luottamus on avoin silmukka

Suomessa hoetaan, että ”korkea luottamus on yhteiskunnan super-voima”. Kybernetiikassa tämä on hengenvaarallinen väärinkäsitys.

Luottamus on **avoin silmukka** (*open loop*). Kun järjestelmä ”luottaa” virkamieheen, instituutioon tai prosessiin, se *lakkaa mittaamasta sitä*.

Ohjausopissa järjestelmä, joka ei mittaa virhettään, ei voi korjata suuntaansa. Järjestelmä ajautuu. Suomalainen luottamussyhteiskunta on muuttunut järjestelmäksi, joka on menettänyt immuunivasteensa:

- Luotamme siihen, että virkamies valmistelee asiat oikein → Auditointi loppuu.
- Luotamme siihen, että sääntöjä noudatetaan → Reaalisen vaikutuksen seuranta loppuu.
- Luotamme siihen, että ”Suomi on paras” → Ulkoinen vertailu ja kilpailukyvyn analyysi loppuu.

Luottamus on voiteluainetta, mutta se ei ole moottori. Sivilisaatio, joka korvaa tarkistuksen ja kovan takaisinkytkennän sokealla luottamuksella, on *informaatiosokea* — kuin autoilija, joka luottaa tiehen niin paljon, että sulkee silmänsä.

Mekanismirealismi vaatii siirtymistä sokeasta luottamuksesta *varmennettuun eristykseen* (*verified insulation*). Arkkitehtuurin on varmistettava oikea toiminta mekanismeilla, ei toiveella siitä, että agentit ovat ”luotettavia”.

* * *

Tahrattomien kyvyttömiä nousu

Luku 5 näytti, miten kyvykkäimmät lähtevät järjestelmästä. Tämä osio näyttää kääntöpuolen: ketkä nousevat heidän tilalleen.

Kosketusvastuunsa + negatiivinen valinta = tahrattomien kyvyttömiä nousu.

Hierarkisessa byrokratiassa ylennyksen saa se, joka aiheuttaa vähiten ongelmia. Nero on korkean varianssin henkilö — hän saattaa pelastaa osaston tai tuhota sen. Hän tekee esimiehen levottomaksi ja suodatetaan pois. Keskinkertaisuus on matalan varianssin henkilö — hän tekee mitä käsketään, ei kyseenalaista, ei ota riskejä. Hänet ylennetään.

Ajan myötä organisaatio ”tislautuu”: huipulle kertyy puhtainta mahdollista keskinkertaisuutta. Johtajia, joiden urat ovat puhtaita, koska ne ovat tyhjiä. Operaattorit karsiutuvat. Hallinnoijat nousevat.

* * *

Eliitin veritulppa

Vilfredo Pareto tutki eliittien kiertoa. Hänen löydöksensä: terve yhteiskunta vaihtaa eliitin jatkuvasti — uusi veri tuo uusia ideoita, uuden yhteyden todellisuuteen. Kun kierto estyy, syntyy **veritulppa**. Eliitti alkaa rekrytoida omien verkostojensa sisältä. Sisäsiittoisuus lisääntyy. Yhteys todellisuuteen heikkenee.

Suomen eliitti on sisäänpäin kääntynyt. Samat nimet kiertävät hallituksesta hallitukseen, virastosta konsulttifirmaan, konsulttifirmasta ajatushautomoon. Kukaan ei tule ulkopuolelta. Kukaan ei kannu mukanaan tulostavasti tuottamaa todellisuuskontaktia.

Tämä tekee adaptaation mahdottomaksi. Kun järjestelmä ei tunnista todellisuutta, se ei voi korjata itseään. Kohtaloluvut huutavat punaista, mutta ne, jotka voisivat korjata kurssin, ovat sokeita — koska heidät on valittu sokeutensa perusteella.

* * *

Instituutiot eläiminä: Metabolinen hirviö

Miksi uudistukset epäonnistuvat? Koska virastot eivät ole työkaluja — ne ovat *eläviä olentoja*, **metabolisia hirviöitä**, jotka ovat kasvaneet isäntäänsä suuremmiksi.

Jokaisella instituutiolla on:

- **Aineenvaihdunta.** Se kuluttaa resursseja ja “erittää” tuotoksia. Kuten eliö, se pyrkii kasvuun — riippumatta siitä, tuottaako se todellista arvoa. Tässä piilee taseharha: instituutio raportoi virtaa (BKT-kontribuutio, “palvelut”), mutta nielee varantoa (infrastruktuuri, osaajat, luottamus). Tuloslaskelma näyttää tasapainoiselta, mutta **Kansallistase** heikkenee.
- **Itsesäilytysvietti.** Ihmiset, joiden toimeentulo riippuu virastosta, tekevät luontaisesti päätöksiä, jotka suojelevat virastoa. Itsesäilytysvietti on evoluutiota: ne instituutiot, joissa tämä vietti on heikko, suodattuvat pois.
- **Immuunijärjestelmä.** Kun ulkopuolelta tulee uhka (leikkauspaine, rakennemuutos), instituutio aktivoi puolustuksen: viivytys-taktiikka, lobbauskampanjat, pelotekertomukset. Jokainen hyökkäys tekee hirviöstä vastustuskykyisemmän.

Sote-uudistuksen historia on tarina tästä. Jokainen yritys katkoa päällekkäisyyksiä aktivoi niiden puolustusreaktion. Lopulta “uudistus” tuotti yhden kerroksen lisää — hyvinvointialueita — sen sijaan, että olisi poistanut mitään. Hirviö syö oman ruumiinsa ylläpitääkseen aineenvaihduntaansa.

Arkkitehdit rakensivat koneiston. Viisikymmentä vuotta myöhemmin koneisto on kasvanut elämäksi. Emme enää hallitse sitä. Se hallitsee meitä.

* * *

Missiotyhjiö: Telos vai Entropia

Kun poistimme Kekkonen, emme korvanneet häntä *tavoitteella* — korvasimme hänet *prosessilla*. Mene virastoon ja kysy: “*Mikä on teidän perimmäinen tarkoituksenne?*” Saat vastaukseksi luettelon tehtävistä. Tehtävä ei ole missio — tehtävä on tapa viettää aikaa, missio on tila, joka halutaan saavuttaa.

Kreikkalaisille **telos** tarkoitti päämäärää — sitä, mitä kohti järjestelmä pyrkii. Kun telos puuttuu, jäljelle jää tyhjiö. Ja tyhjiössä on vain *entropia* — järjestyksen asteittainen hajoaminen.

Kun missio puuttuu, instituutiosta tulee zombi: se syö resursseja ja näyttää ulkopuolelta elävältä, mutta siinä ei ole ohjaavaa älyä.

```
while(true) { osallistu_kokoukseen();  
              tuota_strategiapaperi(); }
```

STM ei optimoi terveyttä — se optimoi hoitojärjestelmän hallintoa. OKM ei optimoi sivistystä — se optimoi tutkintomääriä. UM ei optimoi Suomen etua — se optimoi diplomaattista protokollaa. Jokainen ministeriö on menettänyt teloksensa ja ajautunut pelkän prosessin ylläpitoon.

Eikä tämä koske vain virastoja. Kysy keneltä tahansa suomalaiselta: “*Mikä on Suomen tarkoitus?*” Saat hämmentyneen ilmeen. Parhaimmillaan implisiittinen oletus — “että pysyttäisiin hengissä” — mutta ei eksplisiittistä missiota.

Eduskunta ei ole koskaan äänestänyt siitä, mihin Suomi pyrkii. Meillä on valtio ilman **telosta**.

Virastoilla on *syntaksi* (nimi, budjetti, johtaja), mutta niiltä puuttuu *semantiikka* (vaikutus todellisuuteen). Ne ovat kuin funktio, jonka kuvaus on säilytetty, mutta toteutus on `return void`.

Missio — **telos** — olisi se voima, joka pakottaisi korjaamaan poikkeamien kertymän heti: **syntropia**, järjestyksen aktiivinen luominen entropiaa vastaan. Ilman sitä hallinto on vain hidasta likvidaatiota, joka on pesty ammattimaiseksi hallinnoinniksi. Entropia voittaa aina, ellei joku työnnä vastaan.

* * *

Kartta ei hoida potilasta: Latenssikone

Valtio haluaa tehdä yhteiskunnasta *luettavan* (*legible*) standardoimalla kaiken, jotta sitä voi hallita Excelistä käsin. Tämä on **korkean modernismin** ydinvirhe. James C. Scott kutsuu sitä “valtiona näkemiseksi” (*Seeing Like a State*) — ja se tuhoaa kaiken, mihin koskee.

Paikallinen tieto on nimeltään **Metis** — käytännön viisaus, joka on kertynyt kokemuksen kautta. Kokeneen hoitajan intuitio potilaasta. Konkarin käsityöläisen silmä. Vanhan opettajan tuntuma luokkaan. Metis on *reaaliaikainen*: hoitaja näkee potilaan nyt. Valtion kartta on nimeltään **Techne** — abstrakti, formalisoitu tieto, joka sopii lomakkeisiin ja tietojärjestelmiin. Techne on *viivästetty*: kun data saavuttaa päättäjän, potilas on jo kuollut tai parantunut.

Tämä on **latenssikone**: järjestelmä, jonka takaisinkytkentä on niin hidas, että korjaava signaali saapuu liian myöhään. Metis operoi millisekunneissa (hoitajan käsi potilaan otsalla). Techne operoi vuosissa (ministeriön työryhmän raportti).

Sote-uudistus on tämän oppikirjaesimerkki: yritimme korvata tuhansien ammattilaisten *Metiksen* yhdellä massiivisella *Techne*-järjestelmällä. Potilaspolut. Apotti. Hyvinvointialueet. Jokainen lisäkerros kasvattaa latenssia.

Kartta on hieno, mutta maasto kuolee — potilas ei sovi Exceliin.

Hoitaja ei enää hoida potilasta — hän “tuottaa dataa järjestelmään”. Opettaja ei opeta lasta — hän “täyttää Wilmaa”. Energia siirtyy kentältä karttaan, ja kartta on aina myöhässä. Olemme uhranneet käytännön viisauden *luettavuuden* alttarille.

Tämä on sama ilmiö, josta Holmström varoitti luvussa 5: kun mittaamme vääriä asioita, tuhoamme sen, mitä yritämme parantaa. Apotti mittaa datapisteitä. Potilas ei ole datapiste. Ja kun datapiste saavuttaa Excelin, potilas on jo muualla.

* * *

Himmelihierarkia

Kun piirretään koko kuva, Suomen hallinto näyttäytyy kolmikerroksisena:

Pinta (teatteri): Eduskunta, ministerit, presidentti. Funktio: tuottaa legitimitettä.

Välikerros (iskunvaimentimet): Oikeuskansleri, selvitysmiehet, työryhmät, PeV. Funktio: hidastaa ja neutraloi.

Ydin (näkymättömät ohjaajat): VM, työmarkkinajärjestöt, EU-algoritmit. Funktio: asettaa todelliset rajat. Ei demokraattista mandaattia. Ei vastuuta. Ei kasvoja.

Arkkitehtuuri on optimoitu vakauden tuottamiseen: se on niin vakaa, ettei se liiku edes jyrkännettä lähestyessään.

* * *

Tiedät nyt, miten kone on rakennettu: [näennäisliike](#), [kohtaloluvut](#), [mesaoptimointi](#), [veto-verkko](#), [selvitysvalta](#), [kosketusvastuuansa](#).

Mutta koodi ei ole kohtalo — seuraavaksi näemme todisteen siitä, että tämä kansa osaa yhä toimia, kun jännite pakottaa.

OSA III

TODISTE

Kapasiteetti

Tämä luku on käännekohta. Edelliset luvut näyttivät, miksi kone ei toimi. Tämä luku todistaa, että se VOI toimia — kun jännite nousee. NATO on todiste: kansa toimii, käyttöjärjestelmä ei.

* * *

Suomen NATO-jäsenhakemukseen kului 83 päivää – helmikuun 24. päivästä toukokuun 18. päivään. Sama Suomi, joka ei saanut yhtä terveydenhuoltouudistusta valmiiksi kahdessa vuosikymmenessä. Sama perustuslaki. Samat instituutiot. Samat ihmiset. NATO-prosessi on empiirinen todiste: **me emme ole rikki — meidän käyttöjärjestelmämme on.**

* * *

Jännitteen paluu

Vuosikymmeniä jännite oli lähellä nollaa. Poliitikot reagoivat somekohuihin, eivät eksistentiaaliin uhkiin. Korkeusmittari huusi punaista, mutta ohjaamo katsoi instrumentteja, jotka näyttivät vihreää. Ulkoinen uhka — Venäjä — oli ollut olemassa koko ajan. Uhka ei syntynyt helmikuussa 2022, mutta signaali murtautui läpi: hyökkäys teki uhasta *tuntuva*.

Jännite nousi maksimiin. Valintapaine kääntyi sisäisistä peleistä ulkoiseen todellisuuteen — yhtäkkiä väärä liike tarkoitti eksistentiaalista riskiä, ei vain poliittista kiusaantumista.

Normaalisti hitaat, abstraktit uhat (syntyvyysromahdus, korjausvelka) eivät tuota jännitettä. Ne ovat numeroita raportissa, eivät kuvia

televisiossa. Mutta ohjukset Kiovassa olivat visuaalisia, emotionaalisia ja välittömiä. Signaali oli liian voimakas — se välittyi täysimääräisesti.

Kannustinrakenne kääntyi.

Normaalisti blokkaminen on turvallista — et joudu vastuuseen siitä, mitä et tehnyt. Mutta kun kansa näki naapurimaan pommituksen, NATO:n vastustaminen muuttui näkyväksi riskiksi. Yhtäkkiä *toimimattomuus* oli se, mistä voisi joutua tilille. Kannustinrakenne osoitti nyt oikeaan suuntaan. Näiden muutosten yhteisvaikutus: **ohjausvoima nousi nolasta maksimiin**. Jännite oli korkea (ulkoinen paine välittyi) ja kannustinrakenne osoitti oikeaan suuntaan.

* * *

Näennäisliikkeen loppuminen

Viikkokausia ennen sotaa poliitikot hokivat mantraa “NATO-optiosta” — sanahelinä, jolla vältettiin binäärinen valinta, klassista **näennäisliikettä**. Helmikuun 24. päivänä näennäisliike loppui — koska todellisuutta ei voinut enää piilottaa, kaikki näkivät saman asian, ja “selvitetään lisää” ei ollut enää hyväksyttävä vastaus. Kun simulaatio (näennäisliike) murtui, todellinen liike alkoi.

* * *

Mesaoptimoijien linjautuminen

Poliitikko optimoi omaa tavoitettaan — uudelleenvalintaa, uraa, status-
ta. Tämä tavoite on eri asia kuin kansakunnan selviytyminen. Joskus
ne osoittavat samaan suuntaan, joskus eivät.

Ennen helmikuuta ne eivät osoittaneet. NATO-kanta ei ratkaissut
vaaleja, joten politiikon kannatti olla epämääräinen.

Helmikuun jälkeen ne osoittivat. Äänestäjät tekivät turvallisuus-
desta ainoan kysymyksen ja muistivat, kuka oli vastustanut. Yhtäkkiä
uudelleenvalinta *edellytti* NATO-kannatusta.

Poliitikat eivät muuttuneet paremmiksi ihmisiksi. He optimoivat
tasmälleen samaa asiaa kuin ennenkin. Vain *ehdot* muuttuivat.

Mutta tässä on ongelma: **linjautuminen oli väliaikaista**. Kun
akuutti kriisi hellitti, vanha dynamiikka palasi. Turvallisuus lakkasi
olemasta ainoa kysymys. Poliitikon oma optimointi irtosi taas kansa-
kunnan edusta.

Tämä paljastaa sekä mahdollisuuden että haasteen. Järjestelmä
voi toimia — kun kannustinrakenne pakottaa linjautumisen. Mutta
kriisi ei ole kestävä ratkaisu. **Meidän on rakennettava mekanismi,
joka tuottaa linjautumisen ilman kriisiä.**

* * *

Ohjausvoiman yhtälö: Fysiikka

NATO-prosessi ei ollut ihme. Se oli fysiikkaa. Voimme kirjoittaa sen
auki yhtälönä:

$$O = K \times C \times S$$

Missä:

- **O** on ohjausvoima — voima, joka todella liikuttaa järjestelmää
- **K** on kapasiteetti — kaikki käytettävissä olevat resurssit
- **C** on kytkentäteho — kuinka vahvasti agentin kohtalo riippuu
järjestelmän kohtalosta
- **S** on jännite — kuinka voimakkaasti agentti *tuntee* tuon kytkennän

Luvussa 5 esitimme kolme ehtoa laadullisesti: jännite, kytkentä ja
suunta. Tässä formalisoimme ne yhtälöksi. K tekee kapasiteetista
eksplisiittisen tekijän. C yhdistää kytkennän ja suunnan — kun agentin

kohtalo riippuu järjestelmän kohtalosta, suunta on oikea määritelmällisesti.

Kertomerkki on kriittinen. Jos yksikin tekijä on nolla, tulo on nolla.

Ennen helmikuuta 2022:

- K = korkea (sama kapasiteetti kuin jälkeen)
- $C \approx 0$ (poliitikon uudelleenvalinta ei riippunut turvallisuuspolitiikasta)
- $S \approx 0$ (uhka oli abstrakti, kaukainen)
- $O \approx 0$ (näennäisliike)

Jälkeen helmikuun 2022:

- K = korkea (sama)
- $C = +1$ (uudelleenvalinta = selviytyminen)
- $S = 1$ (ohjukset televisiossa)
- O = **maksimi** (83 päivää)

Samat ihmiset. Sama perustuslaki. Sama kapasiteetti. Vain C ja S muuttuivat — ja ohjausvoima nousi nolasta maksimiin.

Kun järjestelmä ei liiku, älä kysy “kuka on syyllinen”. Kysy: **mikä kerroin on nolla?** Suomen nykytilassa K on korkea. Ongelmamme ovat C ja S .

Tärkeä tarkennus: K , C ja S vaihtelevat asiakysymyksittäin. Sama valtio voi olla kriisimoodissa yhdellä alueella ja ajautumistilassa toisella. NATO-prosessi todisti, että Suomi *kykenee* toimimaan — turvallisuuskysymyksessä S nousi ja C kääntyi. Mutta väestökysymyksessä S on yhä nolla ja C epäselvä. Diagnostiikka ei koske “valtiota kokonaisuutena”, vaan kutakin päätöksentekoaaluetta erikseen.

Huomaa, että K tarkoittaa *käytettävissä olevaa* kapasiteettia, ei nimelliskapasiteettia. Kun agentit vetävät eri suuntiin, osa voimasta valuu sisäiseen kitkaan. NATO-hetkellä kaikki vetivät samaan suuntaan — siksi efektiivinen K oli korkea.

* * *

Veto-verkon romahdus

Normaalioloissa NATO olisi pysähtynyt veto-verkkoon varmuudella. Vasemmisto olisi vetänyt hätäjarrusta. Keskusta pelännyt idänkauppaa. SDP:n vanha kaarti vaatinut lisäselvityksiä.

Miksi näin ei käynyt? Koska **veto-oikeuden käyttämisen hinta nousi kestävämmäksi**.

Normaalissa lainsäädännössä veto-oikeuden käyttö on halpaa. ”Estin leikkauksia” on hyvä slogan. Mutta eksistentiaalisen uhan edessä veto tarkoittaa: ”Estin kansakunnan turvallisuuden”. Kukaan ei halunnut sitä leimaa.

Kauhun tasapaino kääntyi. Aiemmin pelättiin muutosta. Nyt pelättiin paikallaan pysymistä. Veto-pelaajat luopuivat vapaaehtoisesti vallastaan — koska sen säilyttäminen olisi tuhonnut heidät.

Kosketusvastuunsa kääntyi pääläelle. Normaalioloissa virhe on ”tehdä jotain” — toiminta luo vastuun. Helmikuussa 2022 virhe oli ”olla tekemättä mitään”. Passiivisuus muuttui aktiiviseksi valinnaksi, josta saattoi joutua tilille.

* * *

Selvitysvalta kääntäjänä (*compiler*)

NATO-prosessissa hallitus laati “ajankohtaisselonteon”. Normaalisti selonteko on [latenssigeneraattori](#) — tapa haudata asia kahdeksi vuodeksi.

Nyt se toimi *kääntäjänä*: se muunsi poliittisen tahdon virkamieskieleksi, jota instituutiot osaavat suorittaa.

- **Lähdekoodi:** “Liitytään NATO:on heti.” (Poliittinen tahto.)
- **Kääntäjä:** Selonteko muunsi tämän virkamieskielelle, jota instituutiot ymmärtävät.
- **Suoritettava koodi:** Byrokraattinen prosessi, joka johti liittymiseen.

Koska lopputulos oli päätetty etukäteen (jännite pakotti sen), selvitys ei jarruttanut — se *poisti* latenssia antamalla hitaille instituutioille tikapuut, joita pitkin kiivetä alas poteroistaan menettämättä kasvojaan.

Sama työkalu, eri tarkoitus. Sote-prosessissa selvitys lisäsi latenssia, NATO-prosessissa se poisti. **Byrokratia ei estä nopeutta, jos syöte on riittävän vahva.** Suomen virkakunta on tehokas toimeenpanija — kunhan sille annetaan selkeä suunta.

* * *

Historiallinen kyvykkyys: Säännöt vs. selviytyminen

NATO ei ollut poikkeus. Se oli säännön paluu.

1940: Pika-asutuslaki. 420 000 ihmistä virtasi rajan yli. Mitä valtio teki? Se sääti lain, joka antoi valtiolle oikeuden pakkolunastaa maata ja jakaa se siirtoväelle. Omaisuudensuojan massiivinen loukkaus — nykyisen perustuslakivaliokunnan tulkinnalla mahdoton.

Tämä oli **mekanismirealismia**: säännöt ovat työkaluja, eivät jumalia. Yli 10 % väestöstä asutettiin muutamassa vuodessa.

Sotakorvaukset. Neuvostoliitto vaati 300 miljoonaa kultadollaria — laivoja ja koneita, joita Suomella ei ollut. Suomi loi tyhjästä kokonaisen teollisuudenalan ja maksoi etuajassa. Sivutuotteena syntyi moderni Suomi.

Lipposen kuri. 1990-luvulla Lipponen ja Niinistö sitoivat Suomen EMU-kriteereihin. Lama oli jo luonut jännitteen; EMU-kriteerit kanaivoivat sen mitattavaksi tavoitteeksi. Kapasiteetti oli olemassa, kytkentäteho syntyi ulkoisesta sitoumuksesta, ja jännite lamasta. Koneisto toimi, koska kaikki kolme olivat paikallaan yhtä aikaa.

* * *

Protokollakuuliaisuus

Suomalaisessa mentaliteetissa on piirre, jota usein pilkataan: **protokollakuuliaisuus** — me noudatamme protokollaa. Huonossa arkkitehtuurissa tämä on heikkous. Jos protokolla sanoo “älä tee mitään”, suomalainen tekee sen täydellisesti. Noudatamme monimutkaisia, kankeita sääntöjä loppuun asti. “Hallinnoimme” itsemme hengiltä. Odotamme lupaa, jota ei koskaan tule. Hyvässä arkkitehtuurissa sama piirre on vahvistin. NATO-prosessi onnistui, koska virkamiehet toteuttivat käännöksen ilman kitkaa heti, kun lupa annettiin. Sote-uudistus: vuosikymmen. NATO-jäsenyys: viikkoja. Sama koneisto. Protokollakuuliaisuus on kapasiteettia — toimeenpanokykyä, joka vahvistaa minkä tahansa signaalin. Suomen ongelma ei ole kone — se on syöte.

* * *

Suomen Kansallistase

BKT mittaa virtaa — tämän vuoden tuloslaskelmaa. Se ei kerro, mitä meillä *on*. Seuraavat yhdeksän pääomaa ovat Suomen todellinen *tase*: varanto, jonka varassa tulevaisuus lepää.

Episteeminen pääoma

Kyky tietää, mikä on totta. Korkea koulutustaso, toimiva tilastovirasto, perinne, joka arvostaa totuutta.

Sosiaalinen pääoma

Luottamus. Alhaiset transaktiokustannukset. Sopimukset, jotka pidetään. Poliisi, johon luotetaan.

Kognitiivinen pääoma

Erikoisosaaminen, joka ylittää väkiluvun painoarvon. Linux, SSH ja Nokia syntyivät täällä — teknologiaa, joka muutti maailman infrastruktuuria.

Institutionaalinen pääoma

Oikeusvaltio. Omistusoikeudet. Korruption vähyys. Rakenteet, jotka toimivat ilman valvontaa.

Infrastruktuuri

Tiet, sillat, verkot, sairaalat. Rapistuvat, mutta yhä olemassa.

Inhimillinen pääoma

Ihmiset itse. Väestön koko, ikärakenne ja terveys — kantajat, joiden harteilla kaikki muu lepää.

Yhtenäisyyspääoma

Jaettu kieli, jaetut normit, korkea protokollayhteensopivuus. Kun ihmiset jakavat samat "alkuarvot", koordinaatio on halpaa.

Tarkoituspääoma

Jaettu ymmärrys siitä, miksi olemme olemassa. Rapautumassa, mutta elvytettävissä.

Moraalinen pääoma

Johtajien kyky tehdä vaikeita päätöksiä ja tulla uskotuksi. Kun legitimizeettivaranto on korkea, epäsuosittu mutta välttämätön politiikka on mahdollista. Kun se on kulutettu, hyvääkään päätöstä ei saada läpi.

Tase on yhä vahva. Mutta se kuluu joka päivä, jona emme käytä sitä. Luottamus rapautuu. Osaaminen vanhenee. Infra hajoaa. Kapasiteetti odottaa jännitettä — mutta odottamisen hinta nousee.

* * *

Jännite vapauttaa kapasiteetin

Kapasiteetti on potentiaalista suorituskyyä, joka vapautuu, kun jännite on korkea ja suunta on oikea. NATO, Pika-asutuslaki, sotakorvaukset, EMU — **aina, kun jännite on noussut, Suomi on toiminut.**

* * *

Käyttöjärjestelmä on rikki, ei kansa

Jos ongelma olisi kansan luonteessa tai geeneissä, peli olisi menetetty. Mutta koska ongelma on arkkitehtuurissa — kannustimissa, protokollissa, veto-rakenteissa — se on korjattavissa. Arkkitehtuuri on ihmisen tekemä. Meidän ei tarvitse “luoda uutta suomalaista”. Meidän ei tarvitse odottaa karismaattista johtajaa. Meidän ei tarvitse toivoa sotaa palauttamaan jännitettä. Meidän tarvitsee kirjoittaa uusi käyttöjärjestelmä.

* * *

Jännite ilman sotaa

Mutta NATO oli helppo tapaus: nopea shokki, selkeä vihollinen, ohjukset televisiossa. Hitaat kriisit — korjausvelka, huoltosuhde, syntyvyys — eivät tuota “helmikuun 24. päivän hetkeä” ennen kuin on liian myöhäistä. **Miten saamme kapasiteetin käyttöön ilman sotaa?** Seuraavaksi näemme, miten.

OSA IV

PÄIVITYS

Protokolla vs. Politiikka

*Edellinen osa osoitti, että kone on rikki. Tämä luku
esittelee ensimmäisen korjaussarjan työkalun:
Protokollan. Se on tapa sitoa kädet nyt, jotta ne
toimivat huomenna.*

* * *

Odyseus tiesi purjehtivansa seireenien ohi. Hän tiesi, että kuultuaan laulun hän olisi irrationaalinen. Hän haluaisi hypätä mereen. Hän anelisi miehistöä päästämään irti. Hän olisi valmis uhraamaan kaiken — laivan, miehistön, kotiin paluun — yhden hetken huuman vuoksi.

Sanoiko hän: “Luottakaa minuun, olen vahva johtaja”? Ei. Hän sitoi itsensä mastoon. Hän antoi käskyn: “Kun pyydän avaamaan solmut, kiristäkää niitä”.

Odyseus ei luottanut tahtoonsa. Hän luotti köysiin. Hän loi **protokollan**.

Suomella ei ole aikomusten puutetta: meillä on strategioita, visioita, työryhmäraportteja. Meillä on sitoutumisen puute: mekanismi, joka tekee aikeesta sitoumuksen. Protokolla on se mekanismi.

* * *

Politiikka on aie

Kun kansalainen turhautuu, hän toivoo “parempia johtajia”: tämä on naiivia. Johtajat kasvavat kannustinkentässä, jonka järjestelmä luo. Jos odotamme yksilön hyvyyden voittavan järjestelmän kannustimet, petyimme. Tämä on **mesaoptimoinnin** logiikka: agentti optimoi sitä, mistä häntä palkitaan, ei sitä, mitä hänen pitäisi optimoida.

Lentokoneita ei suunnitella olettaen, että lentäjä on erehtymätön. Ne suunnitellaan olettaen, että lentäjä tekee virheitä. Siksi koneessa on autopilotti ja varojärjestelmät.

Suomen valtio on suunniteltu olettamuksella, että ohjaimissa on viisas valtiomies. Meidän on siirryttävä suunnitteluun, joka toimii silloinkin, kun ohjaimissa on mesaoptimoija.

Tämä vaatii siirtymää **politiikasta protokollaan**.

* * *

Aie vs. Koodi

Politiikka on aie. “Tavoitteenamme on taittaa velkaantuminen”. Se jättää takaportin auki. Koska poliitikko optimoi lyhyen aikavälin suosiota, hän löytää aina syyn olla toteuttamatta.

Protokolla on koodi. Havainnollistava esimerkki:

JOS velkasuhde > 60% NIIN ALV nousee 0,5%/kk
KUNNES velkasuhde < 60%.

Se ei neuvottele. Se toteutuu, ellei joku näe valtavaa vaivaa estääkseen sen. Nykyisessä järjestelmässä oletusarvo on *tekemättömyys*. Jotta säästö tapahtuisi, hallituksen on aktiivisesti taisteltava vetoverkkoa vastaan. Protokolla-järjestelmässä oletusarvo on *korjausliike*. Jotta säästö *ei* tapahtuisi, hallituksen on aktiivisesti estettävä se. Tämä kääntää järjestelmän lepotilan: nykyisin lepotila on rapautuminen, protokollan kanssa lepotila on korjausliike.

* * *

Tyhjä termostaatti

Kuvittele kahta termostaattia.

Termostaatti A: Kun huone kylmenee, se lähettää virkamiehelle raportin, jossa suositellaan lämmityksen lisäämistä, jos budjetti sallii ja asiasta saavutetaan konsensus.

Termostaatti B: Kun lämpötila laskee alle 19 asteen, sähkövirta kytkeytyy patteriin.

Termostaatti A on [latenssikone](#). Se antaa asukkaiden paleltua, mutta pesee kätensä: ”En minä kylmentänyt, pakkanen kylmensi.” Teknisesti se ei ole ”tehnyt mitään väärää”, koska se ei aktiivisesti kylmentänyt, mutta se ei myöskään tehnyt mitään oikein.

Suomi on täynnä A-termostaatteja. Meillä on lakeja, jotka asettavat tavoitteita, mutta eivät määrittele, mitä tapahtuu kun tavoite ei toteudu. Ne ovat irti kytkettyjä.

Tämä on vaarallisempaa kuin lakien puute. **Laki ilman toimeenpanoa on liturgiaa:** se tyydyttää poliittisen tarpeen ”tehdä jotain”, mutta ei muuta todellisuutta. Kansalaiset luulevat asian olevan hoidossa, mutta näennäisliike jatkuu.

* * *

Liturginen laki

Sama mekanismi pätee terveydenhuoltoon: jono aiheuttaa **latenssi-vauriota**. Komplikaatiot ehtivät kehittyä, kipu jatkuu, mutta kukaan ei lyönyt.

“Meillä on oikeus hoitoon seitsemässä päivässä”. Siis mekanismi on olemassa? Ei. Meillä on sana “oikeus” paperilla ja 16 kuukauden jono todellisuudessa.

Tämä on **semanttista eroosiota** puhtaimmillaan. Sana “oikeus” on tyhjennetty merkityksestään: se on kommenttirivi koodissa, prosessori ei aja sitä koskaan.

Pyörävarkaus. Polkupyöräsi varastetaan. Teet rikosilmoituksen. Poliisi kertoo, ettei heillä ole resursseja tutkia.

“Ei resursseja” on **monimutkaisuuksua**: resurssit ovat valintoja, valtio valitsi allokoida muualle. Mutta “ei resursseja” kuulostaa luonnonvoimalta, jossa kukaan ei ole vastuussa.

Samalla valtio pitää monopolin väkivaltaan: omankädenoikeus on laitonta. Mutta monopoli ilman vastasuoritusta on **loinen**: järjestelmä, joka estää vaihtoehtoisen toiminnan mutta ei tarjoa omaansa.

Ja laki pyörävarkaudesta säilyy. Kansalaiset uskovat olevansa suojattuja. Tämä on liturgisen lain ydin: poliittinen tarve (“meillä on laki!”) on tyydytetty, mutta **Kansallistaseen** sosiaalinen pääoma (luottamus, normien ylläpito, pelotevaikutus) kuluu jokaisessa tutkimatta jätetyssä tapauksessa.

Nominaaliarvo ei ole todellinen menetys. “Tutkinnan kustannus ylittää pyörän arvon” on kapea laskenta: pyörä 500 €, tutkinta 2000 €.

Täyslaskenta huomioi pelotevaikutuksen, normin ylläpidon ja luottamuksen valtioon. Nämä ovat **Kansallistaseen** pääomia. Jokainen tutkimatta jätetty rikos opettaa kansalaisille, että laki on liturgiaa — ja jokainen opittu läksy kertautuu kaikkiin tuleviin interaktioihin. Pääomien kulutus ei näy tilinpäätöksessä — se näkyy sukupolven päästä. Ja koska kukaan ei laske sitä, kukaan ei tiedä todellista hintaa. Todennäköisesti se on kertaluokkia suurempi kuin intuitio ehdottaa.

Kun yhdistämme mesaoptimoinnin (virkamies minimoi riskinsä) ja selvitysvallan (päätös voidaan aina lykätä), saamme tilan, jossa rikokseen puuttuminen on mahdotonta — **protokolla leikkaa tämän solmun**.

* * *

Zombilaki: Latenssikone

Oikeustieteessä puhutaan **zombilainsäädännöstä**: laeista, jotka ovat voimassa paperilla mutta kuolleita käytännössä.

Zombilaki on **latenssikone**. Sen funktio on antaa lupa olla tekevä mitään *nyt*. Se siirtää toiminnan määrittelemättömään tulevaisuuteen — “kohtuulliseen aikaan”, joka ei koskaan tule.

Mikä tekee laista elävän? Neljä elementtiä:

Elementti	Kysymys — ja mitä tapahtuu kun puuttuu
Kuka	Kuka on vastuussa? <i>Monen käden ongelma: velvoite on, kukaan ei omista.</i>
Mitä	Mitä pitää tehdä? <i>Aspirationaalinen tyhjiö: tuomioistuin ei voi pakottaa.</i>
Milloin	Mihin mennessä? <i>Ikuinen viivästys: virasto vetoaa resurssipulaan.</i>
Seuraamus	Mitä tapahtuu, jos ei? <i>lex imperfecta: rikkomus todetaan, mitään ei seuraa.</i>

Jos jokin puuttuu, laki on zombi.

Valvontainstituutiot ovat itsekkin zombeja. Meillä on instituutioita, jotka diagnosoivat ongelmia: VTV, EOA, OKa, PeVL. Meillä ei ole yhtään instituutiota, joka voisi pakottaa korjauksen.

Instituutio	Tuottaa — mutta mikä puuttuu
VTV	Suosituksia. <i>Ei budjettisanktiota.</i>
EOA	Huomautuksia. <i>Ei pakotusmekanismia.</i>
OKa	Lausuntoja. <i>Ei voi poistaa Finlexistä.</i>
PeVL	Ehtoja. <i>Ei seuraa toteutumista.</i>

VTV-sykli: VTV löytää ongelman → ministeriö perustaa työryhmän → VTV merkitsee jälkiseurannan “valmiiksi” → ongelma jatkuu → VTV löytää saman ongelman vuosia myöhemmin. Tämä on **selvitysvaltaa** puhtaimmillaan.

Tutki mitä tahansa suomalaista velvoitetta: “Tulee varmistaa” (kuka?), “Riittävät resurssit” (paljonko?), “Kohtuullisessa ajassa” (milloin?), “Tarvittaessa” (kuka päättää?). Nämä ovat **semanttisia aukkoja**: jokainen on **latenssigeneraattori**. “Selvitämme resurssitilannetta” on lause, jolla tapetaan toiminta.

Epämääräisyys ei ole vahinko — se on strategia. Hallitus-neuvotteluissa viisi puoluetta allekirjoittaa ”riittävät resurssit”, koska jokainen tulkitsee sen omalla tavallaan. Ristiriita ei ratkea: se siirtyy toimeenpanoon, jossa virkamies päättää ilman demokraattista mandaattia. Tämä on [selvitysvallan](#) kielellinen muoto: epämääräisyydestä tulee harkintavaltaa, lainsäädäntövalta siirtyy eduskunnalta hallinnolle.

* * *

Protokolla estää mesaoptimoinnin: Syntropiapumppu

Tässä kohtaa näemme, miten protokolla ratkaisee aiemmin kuvatun ongelman.

[Mesaoptimoija](#) optimoi sitä, mistä häntä palkitaan. Poliitikko optimoi uudelleenvaihtoa. Virkamies optimoi uraturvallisuutta. Etujärjestö optimoi jäsenetua. Tämä tuottaa *entropiaa* — kaaosta, jossa jokainen vetää eri suuntaan.

Tieto ei korjaa tätä. Vaikka poliitikko *tietäisi* täydellisesti kohtaloluvut — syntyvyyden romahdus, kasautuva korjausvelka, murtuva huoltosuhde — hän toimisi silti väärin, koska hänen kannustimensa on ristiriidassa totuuden kanssa.

Ratkaisu ei ole ”parempaa informaatiota”. Ratkaisu on **harkintavallan poistaminen** asioista, joissa harkintavalta on suunnitteluvirhe.

Protokolla on [syntropiapumppu](#). Se pumpppaa entrooppisen kohinan (poliittisen pelailun) ulos järjestelmästä ja jättää jäljelle vain signaalin — fyisiikan vaatiman toimenpiteen.

Protokolla poistaa mesaoptimoijalta mahdollisuuden pelata. Kun elinaikakerroin leikkaa eläkkeitä automaattisesti, poliitikko ei voi ostaa ääniä lupaamalla ”en leikkaa eläkkeitä”. Leikkaus tapahtuu ilman häntä.

Tämä on Odysseuksen köysi. Se ei luota tahtoon. Se luottaa rakenteeseen.

* * *

Protokolla vähentää semanttista eroosiota

Koodi kaventaa sanojen merkityksen liukumatilaa.

Kun laki sanoo ”kohtuullisessa ajassa”, sitä voidaan venyttää loputomiin. Kun protokolla sanoo JOS päivät > 14 NIIN virhe, tulkintatila pienenee radikaalisti – vaikkei katoa kokonaan, koska toteutus tapahtuu aina ympäristössä, joka vaatii tulkintaa.

Digitalisaatio paljastaa tämän. Kun laki pitää koodata tietokoneelle, ”kohtuullisessa ajassa” ei käänny. Tietokone vaatii tarkkuutta. Koodi on täsmällisyystesti.

Protokolla on lääke semanttiseen eroosioon, koska se pakottaa täsmällisyyden. Instituutiota on vaikeampi tyhjentää, jos sen funktio on määritelty koodina eikä sanana.

Selkeä ajattelu on perusta. Sumea kieli → sumea ajattelu → sumeat instituutiot → epäonnistuminen. Ketju toimii myös toisinpäin: kun protokolla vaatii täsmällistä määrittelyä, kieli selkeytyy, instituutiot toimivat.

* * *

Elinaikakerroin todistaa

Meillä on jo toimiva esimerkki.

Vuonna 2005 päätetty **elinaikakerroin** leikkaa eläkkeitä automaattisesti, kun elinikä nousee. Se on säästänyt miljardeja ilman, että yhdenkään hallituksen on tarvinnut tehdä erillistä päätöstä.

Kukaan ei marssi kaduilla sitä vastaan. Se on hyväksytty osaksi järjestelmän fysiikkaa.

Tämä osoittaa, että suomalaiset eivät vastusta kurinalaisuutta. He vastustavat mielivaltaa.

Kun säästö tulee automaattisesti ja kaikille samalla tavalla, se hyväksytään. Kun poliitikko yrittää ”tehdä päätöksen” leikata, se on mielivaltaa – miksi juuri tämä ryhmä, miksi juuri nyt?

Elinaikakerroin on protokollaa: se on Odysseuksen köysi, joka toimii. Meidän ei tarvitse keksiä pyörää – meidän tarvitsee laajentaa elinaikakertoimen logiikka koskemaan koko julkista hallintoa.

* * *

Tahto ja toteutus: Demokratian rajapinta (API)

Tässä kohtaa lukija saattaa kysyä: eikö tämä ole epädemokraattista? Vastaus vaatii erottelun, jonka olemme kadottaneet: **Tahto** (mitä haluamme) ja **Toteutus** (miten se tehdään).

Olemme jo hyväksyneet tämän rahapolitiikassa. Poliitikot eivät päättä koroista, koska he painaisivat ne nollaan voittaakseen vaalit – ja aiheuttaisivat hyperinflaation. Siksi meillä on itsenäinen keskuspankki. Poliitikot asettavat tavoitteen (hintavakaus), teknokraatit hoitavat mekanismin.

Kukaan ei kutsu tätä “epädemokraattiseksi” – se on järkevää työnjakoa. Tämä on demokratian **rajapinnan** määrittelyä. Ajattele tilaus-toimitussuhdetta:

- **Demokratia (tilaaja)** lähettää pyynnön: “Vähennä päästöjä 50 %.”
- **Protokolla (toteuttaja)** laskee ja toteuttaa: “Vastaanotettu. Suoritaan.”

Ongelma syntyy, kun tilaaja yrittää ohittaa toteuttajan logiikan: “Vähennä päästöjä, mutta älä koske bensaveroon äläkä teollisuuteen.” Toteuttaja vastaa: “Virhe. Looginen ristiriita.”

Poliitikon rooli: tilaaja. Hän asettaa tavoitteen: “Haluamme vähentää päästöjä X määrän” tai “Haluamme metron Espooseen”.

Protokollan rooli: urakoitsija. Se laskee hinnan, arvioi riskin ja toteuttaa – se on **lasilaatikko** – sen logiikka ja data ovat avoimia. Kuka tahansa voi auditoida, laskiko toteuttaja oikein. Tämä erottaa protokollan mustan laatikon teknokratiasta.

Binäärinen valinta. Poliitikolla on kaksi nappia: HYVÄKSY tai HYLKÄÄ.

Häneltä poistetaan napit:

- “Tee se halvemmalla” (fysiikan vastainen käsky)
- “Sivuuta riskiarvio” (todellisuuden kieltäminen)
- “Ohjaa rahat kavereideni tontin kautta” (korruptio)

Demokratia päättää *minne*. Fysiikka päättää *miten*. Näiden sekoittaminen on diktatuuria – teki sen sitten yksinvaltiainen tai enemmistö.

Protokolla palauttaa demokratian oikeaan rooliinsa: *tahdon määrittämiseen*. Se poistaa demokratian sieltä, missä se on vain häiriötekijä: *toteutuksesta*.

Sivilisaation kerrokset: **Kansallistaseen** suoja

Tämä erottelu voidaan visualisoida kolmena kerroksena:

Kerros 1: Perusta (Fysiikka / Kansallistase)

Suomen kansa, biologia, energia, maantiede, kohtaloluvut. Tämä on *varanto*, ei virta. Se *ei neuvottele*. Voit äänestää painovoimaa vastaan — putoat silti. Voit päättää, että huoltosuhde ei vaikuta — se vaikuttaa silti.

Kerros 2: Protokolla (Käyttöjärjestelmä / Palomuuuri)

Automaattiset mekanismit, velkajarru, elinaikakerroin. Tämä kerros on *autonominen* — palomuuuri demokratian ja fysiikan välillä, joka toteuttaa logiikkaa eikä mielipiteitä. Poliitikot eivät saa koskea protokollan ajonaikaiseen toimintaan — aivan kuten matkustajat eivät saa säätää autopilotin koodia kesken lennon.

Kerros 3: Suunta (Demokratia)

Eduskunta, tahdon määrittäminen, tavoitteet. “Haluammeko Marisiin vai museoon?” Tämä — ja vain tämä — on demokraattisen harkinnan paikka. Suunta päättää, mihin *virtaa* käytetään, mutta se ei saa syödä *varantoa*.

* * *

Suomen kriisi johtuu siitä, että **Suunta-kerros on murtautunut Perustaan**. Poliitikot polttavat **Kansallistasetta** pysyäkseen vallassa. He mikromanagoivat toteutusta ja yrittävät säätää fysiikkaa toiveajattelulla. Kun eduskunta päättää sote-alueiden rajoista, se tekee insinöörityötä ilman insinööritaitoa. Kun hallitus “päättää” kasvattaa taloutta, se yrittää kumota fysiikkaa.

Järjestys on palautettava:

- Perusta (**Kansallistase**) määrää reunaehdot
- Protokolla varmistaa, ettei Suunta riko Perustaa
- Suunta valitsee kohteen reunaehtoien sisällä

Protokollan viesti on yksinkertainen: “Voitte äänestää mistä vain, mutta ette voi äänestää fysiikkaa vastaan.”

* * *

Automaatio on armollinen: Hallittu alasajo

Protokolla kuulostaa kylmältä. Todellisuudessa se on armollinen — koska se tuottaa **hallitun alasajon** (*graceful degradation*) **katastrofaalisen vikaantumisen** sijaan.

Ilman protokollaa: poliitikko viivyyttää leikkausta viimeiseen sekuntiin asti. Kun rahat loppuvat, romahdus on täydellinen — Kreikka 2010, eläkkeet –40 % yhdessä yössä. Protokollan kanssa: järjestelmä tekee pieniä automaattisia korjauksia (–0,5 %/vuosi). Kukaan ei kuole. Sivilisaatio jatkuu.

Nykymallissa poliitikon on sanottava: “Minä päätin leikata eläkeitänne” — poliittinen itsemurha. Protokollamallissa hän voi levitellä käsiään: “Laki vaatii tämän automaattisesti. En voi sille mitään”.

Poliitikon **mesaoptimointi** — halu välttää kipua — kääntyy järjestelmän eduksi. Hän tekee oikean asian, koska se on hänelle helpoin asia.

Protokolla luo **keinotekoisien jännitteen**. Se tuo tulevaisuuden uhan tähän päivään konkreettisena sanktiona. Kun yhdistämme jännitteen ja protokollan, saamme mekanismin, joka pakottaa järjestelmän kohtaamaan kohtaloluvut — ilman sotaa.

* * *

Näkökulman muutos

Kun sisäistät protokolla-ajattelun:

- “Ministerit ovat epäpäteviä” → “Arkkitehtuuri ei välitä päätöksiä tulevaisuuteen.”
- “Tarvitsemme uuden hallituksen” → “Tarvitsemme uuden kannustinkentän.”
- “Politiikka on rikki” → “Politiikka on väärässä kerroksessa.”

Emme tarvitse parempia johtajia. Tarvitsemme paremman arkkitehtuurin. Mutta kuka vartioi protokollaa? Kuka estää **mesaoptimoijia** purkamasta köysiä heti, kun seireenit alkavat laulaa? Seuraavaksi: **Mekanismivirasto**.

MeV – Mekanismivirasto

Protokolla on teoria. MeV on käytäntö. Tämä luku on piirustus siitä, miltä “synteettinen valintapaine” näyttää valtion organisaatiokaaviossa. Se ei ole virasto, joka lisää byrokratiaa. Se on virasto, joka syö sitä.

* * *

James Watt ei keksinyt höyrykonetta, mutta hän teki siitä hallittavan.

Hänen suurin innovaationsa oli **keskipakosäädin**: kun kone kävi liian kovaa, kuulat nousivat ja sulkiivat höyryventtiilin automaattisesti. Kun kone hidastui, kuulat laskivat ja avasivat venttiilin.

Tämä oli ensimmäinen teollinen sovellus **suljetusta silmukasta** (*closed loop*). Järjestelmä mittasi itseään ja korjasi itseään ilman ihmisen väliintuloa: säädin ei tarvinnut valvojaa, se sisälsi oman rajoittimensa rakenteessaan.

Suomen valtio on **avoin silmukka** (*open loop*). Kun “kone käy ylikierroksilla” (velkaantuu, syö pääomia), mikään venttiili ei sulkeudu. Päinvastoin: poliitikot heittävät lisää hiiltä pesään peittääkseen ongelman.

Diagnostiikka (VTV, VATT) kertoo jälkikäteen, että kone ylikuumeni. Mutta kukaan ei mittaa moottorin kuntoa: **Kansallistasetta**, sitä varantoa, joka pitää koneen käynnissä pitkällä aikavälillä.

Avoin silmukka ajautuu väistämättä tuhoon. Suljettu silmukka korjaa itseään.

Tarvitsemme **Mekanismiviraston (MeV)** – instituution, joka palauttaa jännitteen järjestelmään.

MeV on synteettinen valintapaine: jännitteen lähde, joka palauttaa valintapaineen järjestelmään, josta se on poistettu. Se

suojelee Kansallistasetta (moottorin kuntoa) lyhytnäköiseltä teholta (höyryn paineelta).

* * *

Historiallinen ennakkotapaus: Poistettu perustuslaillinen funktio

MeV ei ole ennakkotapaukseton: se on **poistetun perustuslaillisen funktion palautus** — tehtävän, joka on ollut olemassa useissa sivilisaatioissa:

Roomalaiset Censorit (443–22 eaa.) Sosiaalinen häpeä, ei rikoslaki. Eristetty kansanpaineelta.

Kiinalainen Censorate (1000+ vuotta) Valta haastaa valtaa suoraan.

Ateenalainen *graphe paranomon* (klassinen kausi) Hajautettu valvonta.

Alankomaiden CPB, *Keuzes in Kaart* (1945–) Pakollinen vaaliohjelma-arviointi. Puolue, joka kieltäytyy, putoaa hallitusneuvotteluista.

Kaikissa neljässä: **“Perustuslaillisia elimiä, jotka on eristetty välittömästä kansanpaineelta ja joiden tehtävä on ylläpitää systeemistä koherenssia.”**

1900-luku purki nämä mekanismit olettaen, että vaaliton elin on ristiriidassa demokraattisen suvereniteetin kanssa. Korvaavat instituutiot (perustuslakituomioistuimet, keskuspankit, sääntelyvirastot) joko odottavat passiivisesti kriisejä tai toimivat kapeilla mandaateilla, jotka ovat irti järjestelmän terveydestä.

Yksikään nykyinen instituutio ei kysy: “Kuka varmistaa, että peli itse pysyy pelattavana äärettömän ajan yli?” — MeV täyttää tämän aukon.

* * *

Ydintila ja käyttäjätila (*kernel vs. user space*)

Kriitikko sanoo: “Tämä on keskitettyä suunnittelua! Scott osoitti *Seeing Like a State* -kirjassaan, että valtion ‘luettavuus’ tuhoaa metiksen!” Scott on oikeassa — jos kritiikki kohdistuu väärään kerrokseen.

Tietokoneessa on kaksi tasoa:

- **Ydin (Kernel):** Muistinhallinta, prosessit, rajapinnat. Tämän on oltava 100 % loogista ja virheetöntä. Jos ydin on “luova” tai “suuntaantava”, kone kaatuu.
- **Käyttäjätila (User Space):** Sovellukset, pelit, taide. Täällä saa olla kaaosta, värejä ja virheitä. Käyttäjätila on vapaa, *koska* ydin on tiukka.

Valtio on yhteiskunnan ydin. Kun virkamies käyttää pakkovaltaa (verottaa, vangitsee, sääntelee), hän toimii ydintasolla. Siksi hänen logiikkansa on oltava **radikaalin selkeää**.

Zombikieli (“kohtuullinen”, “edistää”, “selvittää”) on bugi ytimessä. Se antaa vallan vuotaa tarkasti määritellystä prosessista virkamiehen mielivaltaan.

MeV ei ohjaa puutarhurin kädenliikkeitä (User Space). MeV asettaa aidan paikan (Kernel).

Markkinat, perheet, taide, paikalliset yhteisöt toimivat käyttäjätilassa: MeV ei koske niihin. Mutta se, mikä velvoittaa kansalaisia pakolla, on ydinkoodia — ja ydinkoodissa ei sallita bugeja.

* * *

Miksi MeV on suunniteltu näin: Epäonnistumisten opetukset

2000-luvulla useissa maissa on yritetty perustaa “tulevaisuuden suo-
jelijä” -instituutioita. Ne ovat epäonnistuneet. Miksi?

Diagnoosi ilman kytkentää Wales, Suomen Tulevaisuusvaliokunta
→ Automaattiset laukaisimet — ei neuvoja, vaan seurauksia.

Liian tehokas Unkari (2008–2012) → Algoritmit, ei henkilöitä —
matematiikkaa ei voi erottaa.

Hätäjarrun hätäjarru Japanin eläkejärjestelmä → Ei poikkeuksia
kriiseissä.

Nälkä voittaa lain Bolivia, Kuwait → Kytkenä: kulutus nyt =
automaattinen leikkaus huomenna.

Unkarin tapaus on opettavin. Vuonna 2008 perustettiin tulevien
sukupolvien asiamies — Euroopan vahvin. Hänellä oli valta keskeyt-
tää hallinnolliset päätökset, nostaa perustuslakikanteita ja puuttua
ympäristö- ja kaupunkisuunnitteluun. Hän käytti valtaansa: yli 200
merkittävää interventiota vuosittain.

Vuonna 2012 uusi hallitus kumosi koko viran. Opetus: **Harkin-
nanvarainen valta henkilön käsissä on poliittinen kohde.** Kun
Sándor Fülöp (ombudsman) esti hankkeita, poliitikot näkivät hänet,
eivät mekanismia — he erottivat hänet.

Ruotsin eläkejarru toimii päinvastoin. Kun tasaussuhde (varat/ve-
lat) laskee alle 1,0:n, indeksikorotukset pienenevät automaattisesti.
Vuosina 2010 ja 2014 jarru laukesi — reaaliset eläkkeet laskivat. Poliiti-
kot sanoivat: “Se on matematiikkaa.” Kukaan ei menettänyt virkaansa,
koska kukaan ei tehnyt päätöstä — järjestelmä teki.

MeV oppii näistä:

1. **Älä luota henkilöön** — luota kaavaan
2. **Tee poikkeuksesta kallis** — juuri kriiseissä mekanismeja tarvitaan, mutta poikkeus on hätätoimi, ei ilmainen
3. **Tee seuraus automaattiseksi** — poliitikko voi syyttää fysiikkaa, ei kollegaansa
4. **Kytke kulutus seurauksiin** — jos huoltosuhde heikkenee, eläkeindeksi laskee; jos velka nousee, menot leikkautuvat

Tämä ei ole teknokratiaa. Tämä on **demokratian itsesuojelua** — sitä, että kansa sitoo omat kätensä ennen kuin se polttaa varantonsa.

* * *

Jännitteen lähde: Latenssin poisto

Luvussa 9 näimme: kun ulkoinen uhka on todellinen ja välitön (NATO), Suomi toimii. Mutta hitaat kriisit — korjausvelka, väestönrakenteellinen romahdus, huoltosuhde — eivät luo “helmikuun 24. päivän hetkeä”, siksi järjestelmä ajautuu. Miksi poliitikko ei pelkää velkaa? Koska kipu on kaukana — *latenssi*. Korkokriisi iskee 10 vuoden päästä, jollekulle toiselle. Miksi poliitikko pelkää kohua? Koska kipu on heti — ei latenssia.

MeV on aikakone, joka siirtää tulevaisuuden kivun nykyhetkeen poistaen latenssin.

MeV luo **synteettisen jännitteen** simuloimalla kriisiä (sanktioita), jotta oikea kriisi (romahdus) vältetään. Se tuo tulevaisuuden uhan tähän päivään konkreettisena sanktiona. Se tekee näkymättömän näkyväksi ja abstraktin konkreettiseksi.

Kun protokolla sanoo “velkasuhde ei saa ylittää 60 %”, MeV on suljettu silmukka, joka muuntaa rikkomisen välittömäksi kustannukseksi. **Protokolla ilman palautesilmukkaa on suositus. Protokolla palautesilmukan kanssa on rajoite.**

* * *

MeV ja Hayekin tieto-ongelma

Talousnobelisti F.A. Hayek osoitti, että keskitetty suunnittelija ei voi koskaan hallita yhteiskuntaa, koska tieto on hajautunutta ja hiljaista (*The Knowledge Problem*). Jos MeV yrittäisi simuloida taloutta tai yhteiskuntaa ohjaakseen sitä ylhäältä, se epäonnistuisi kuten Neuvostoliiton suunnitteluvirastot.

MeV ei kuitenkaan simuloi tulevaisuutta. Se simuloi hyök-käyksiä. MeV ei ole sivilisaation “Suuri Suunnittelija”, vaan sen **Penetraatiotestaaaja**. Ohjelmistotekniikassa palomuurin rakentaja ei tarvitse tietoa koko internetin sisällöstä; hänen tarvitsee vain tietää, miten haitallinen koodi yrittää murtautua sisään. MeV toimii samoin: se tarkastelee hallituksen esitystä kuin koodia ja kysyy: “*Miten rationaalinen, omaa etuaan maksimoiva agentti pystyy rikkomaan tämän säännön?*” Se ei ennusta, mitä ihmiset haluavat (mikä on mahdotonta), vaan se laskee ne *reunaehdot*, joiden sisällä kannustimet toimivat tai hajoavat. Penetraatiotestaus (**Red Team**) on kuitenkin vain yksi funktio – MeV on hallinnon keskipakosäädin: se mittaa järjestelmän tilaa (**Kansallistase**), tunnistaa poikkeaman ja muuntaa sen automaattiseksi korjaukseksi. Sen tehtävä ei ole sanoa, mikä on “hyvää politiikkaa”, vaan sulkea silmukka – varmistaa, että mekanismi toimii, ja pakottaa korjaus kun se ei toimi.

Hayekin kritiikki ei osu, koska MeV ei yritä korvata markkinoita. Se varmistaa, että markkinoiden ja siviilikoneiston väliset *kytkennät* (kuten lait ja tuet) ovat vakaita ja auditoituja – että ytimen logiikka on ehjä.

* * *

Ratkaisukartta: Episteeminen immuunijärjestelmä

MeV ei ole vain virasto. Se on sivilisaation **episteeminen immuunijärjestelmä**.

MeV:n ydinmekanismit on suunniteltu korjaamaan OSA II:n diagnosoimat ongelmat:

Mesaoptimointi → Ennakkotarkastus — auditoimme esitykset ennen kuin ne menevät läpi.

Semanttinen eroosio → Kielellinen hygienia — auditoimme rakenteet (ks. *Kielen valta*).

Zombilaki → Koodimuotoisuus — *rules as code*.

Valintapaineen puute → Jännitteen lähde — rangaistaan nyt.

Avoin silmukka → Suljettu silmukka — palaute palaa päätöksentekijälle.

Latenssi → Velkajarru, huoltosuhde-kytkin — tunnemme tulevaisuuden kivun tänään.

Veto-verkko → Binäärinen valinta — kaikki tai ei mitään.

Selvitysvalta → Määräaikaisuus — oletusarvona hanke raukeaa.

Kosketusvastuuansa → Vastuu toimimattomuudesta — toimimattomuus on aktiivinen päätös, jolla on hintalappu.

Tasevarkaus → Velkajarru ja [Kansallistase-mittaus](#) — suojelemme varantoa.

Kun yhdistämme Protokollan (sitovat säännöt) ja MeV:n (suljettu silmukka), syntyy uusi tasapainotila. Mesaoptimointi muuttuu vaikeammaksi, koska sen hinta — riski jäädä kiinni — nousee merkittävästi.

* * *

Ennen ja jälkeen

Poliitikko Lupaa kaiken, koska lupaus on ilmainen → Voi luvata vain sen, minkä MeV-tarkastus hyväksyy.

Ministeriö Monopoli valmistella esityksiä, ei ulkoista tarkastusta → Valmistelu säilyy, mutta MeV testaa mekanismin.

Eduskunta Äänestää lakeja ilman mekanismitarkastusta → Saa raportin: ”Tämä laki toimii / ei toimi.”

Velka Poliittinen päätös, ei automaattista rajaa → Velkajarru: automaattinen korjaus.

Virasto Ikuinen, ellei aktiivisesti lakkauteta → Määräaikainen: jatko vain jos todistaa hyödyn.

Valvonta VTV diagnosoi, ei pakota → MeV merkitsee lain rikkinäiseksi; ohitus vaatii julkisen lauselman.

Tieto Data salaista tai käsittämättömässä muodossa → Avoin data -veto: päätöksen data julkista ennen nuijaa.

Poliitikot eivät katoa. Heidän roolinsa muuttuu. He asettavat yhä päämäärät ja parametrit. Heiltä poistetaan mahdollisuus luvata mahdotonta ja harkintavalta rikkoa reunaehtoja. Tämä on kuin lentokoneen suunnittelu: lentäjä ohjaa edelleen, mutta autopilotti estää häntä lentämästä vuoreen.

* * *

Seitsemän ydinprotokollaa

1. Ennakkotarkastus

Jokainen merkittävä hallituksen esitys alistetaan MeV:n tarkastukseen. MeV ei arvioi politiikkaa. Se arvioi: “Toimiiko tämä mekanismi?”

Se ajaa simulaatiot, etsii porsaanreiät, laskee kannustinvaikutukset. Jos laki on rikki, MeV antaa punaisen leiman.

Eduskunta voi silti säätää lain — mutta kielteinen lausunto nostaa säätämiskynnyksen. Ohitus vaatii **ohituspäätöslauselman**: julkisen dokumentin, jossa eduskunta toteaa säätävänsä lain MeV:n varoituksesta huolimatta. Tämä jää pysyväksi arkistoon.

Kun seuraava hallitus kysyy “miksi tämä laki on rikki?”, vastaus löytyy: “Eduskunta X päätti Y ohittaa varoituksen Z. Tässä ovat nimet.”

Tämä estää **mesaoptimointia** ennen kuin se tapahtuu. Poliitikko ei voi piilottaa mekanismivirheitä lupauten taakse — eikä myöhemmin väittää “emme tienneet”.

2. Velkajarru

Menot eivät saa ylittää suhdanteista puhdistettuja tuloja. Jos alijäämää syntyy, se on tasapainotettava tulevina vuosina. Ei “ilmaisen rahan” illuusiota.

Sveitsin malli, skaalattu Suomeen. Automaattinen, ei neuvoteltavissa.

3. Huoltosuhde-kytkin

Eläkkeet sidotaan huoltosuhteeseen. Jos työssäkäyvien määrä suhteessa eläkeläisiin laskee, indeksikorotukset pienenevät automaattisesti.

Tämä on sukupolvien välinen rauhansopimus: eläkeläiset saavat turvan (järjestelmä ei romahda), nuoret saavat tulevaisuuden.

4. Määräaikaisuus (Apoptoosi)

Uudet lait ja virastot säädetään määräaikaaisiksi. Oletusarvo on raukeaminen. Jatko vaatii todistetun hyödyn.

Tämä kääntää **selvitysvallan**: sen sijaan, että selvitys estää toimintaa, se on edellytys jatkolle. Terve solu osaa kuolla. Terve lainsäädäntö osaa vanheta.

5. Binäärinen valinta

Kaikki tai ei mitään -päätökset. Poliitikolla on kaksi nappia: HYVÄKSY tai HYLKÄÄ.

Häneltä poistetaan napit “tee se halvemmalla” (fysiikan vastainen käsky), “sivuuta riskiarvio” (todellisuuden kieltäminen), “ohjaa rahat kavereideni tontin kautta” (korruptio).

6. Tuotosmittari

Julkista sektoria mitataan panoksilla: kuinka paljon rahaa käytettiin, kuinka monta virkaa perustettiin. Tuotoksia – paraniko potilas, oppiiko lapsi – ei mitata systemaattisesti.

MeV vaatii jokaisen julkisen funktion määrittelevän: *Mikä on tämän toiminnon tarkoitettu vaikutus todellisuuteen?* Ei “käsittelemme hakemuksia” vaan “yrittäjä saa luvan X päivässä”.

7. Vastuu toimimattomuudesta

Tämä kääntää [kosketusvastuun](#). Kun MeV laskee “päätöksen lykkäämisen hinnan” ja liittää siihen nimen, passiivisuus lakkaa ole-masta turvallinen strategia.

Nyt virkamies, joka ei tee mitään, säilyy tahrattomana. MeV:n jälkeen hän on nimeltä vastuussa siitä, mitä tekemättömyys maksoi.

* * *

Kielellinen hygienia

Semanttinen eroosio – sanan merkityksen liukeneminen – on kirjan diagnosoima sairaus. “Kohtuullinen” tarkoittaa mitä tahansa. “Oikeasuhtainen” venyy. “Asiaa selvitetään” korvaa päätöksen.

MeV:n ydintehtävä on **rakenteellinen auditointi** – ja rakenteet sisältävät kielen. Kun lakiesitys tulee MeV:n pöydälle, se tutkitaan:

- **Semanttisten tyhjiöiden** varalta: Sisältääkö teksti ilmauksia, jotka eivät sido mihinkään konkreettiseen?
- **Passiivin** varalta: Onko toimija piilotettu? Kuka tekee, kuka maksaa, kuka vastaa?
- **Zombilain** tunnusmerkkien varalta: Puuttuuko kuka, mitä, milloin tai seuraamus?
- **Monimutkaisuuspesun** varalta: Onko kustannus siirretty toiseen budjettiin tai tulevaisuuteen?

Tämä on **insinöörihygieniaa sovellettuna kieleen**. Sama kurinalaisuus, joka estää bugeja koodissa, estää semanttista liukumaa laissa.

Joissain tapauksissa laki voidaan kirjoittaa suoritettavana koodina – velkajarru, elinaikakerroin, automaattiset kytkimet. Näissä koodi on yksiselitteinen: JOS velkasuhde > 60 % NIIN sopeutus. Mutta kaikki laki ei ole automatisoitavissa, eikä tarvitsekaan olla. Oleellista on, että **samat hygieniaperiaatteet** pätevät: selkeys, nimetty vastuu, mitattavat tavoitteet, määritellyt seuraamukset.

Täydellinen kielellisen manipulaation typologia: ks. *Kielen valta*, s. 163.

* * *

Episteeminen infrastruktuuri

Tärkeä erottelu: MeV:n läpinäkyvyys ei ole tulosohjauksen (*New Public Management*, NPM) tyypistä ”julkaistaan suoritusmittarit ja palkitaan niistä”. Holmström on osoittanut, miksi tuo malli epäonnistuu: kun mittari on epätäydellinen ja siihen liitetään kannustin, agentit optimoivat mittaria tavoitteen sijaan. Sairaala julkaisee kuolleisuusluvut → kirurgit välttävät riskipotilaita. Koulu julkaisee koetulokset → opettajat opettavat kokeeseen.

MeV:n läpinäkyvyys tarkoittaa kahta eri asiaa:

1. **Mallien ja logiikan avoimuus** — Jos VM väittää, että politiikka X tuottaa tuloksen Y, pelkkä laskelma ei riitä. **Meidän on pystyttävä spesifioimaan logiikka:** Mitä oletetaan? Mikä on kausaaliketju? Mitkä ovat mallin reunaehdot? Miksi juuri nämä muuttujat? Laskelma ilman logiikkaa on klassinen virhe: roskaa sisään, roskaa ulos (*GIGO* — väärät oletukset tuottavat väärän tuloksen, vaikka laskenta olisi virheetön): numerot näyttävät tarkoilta, mutta premissit voivat olla mielivaltaisia. Kun logiikka on julkinen, sen voi haastaa. Tämä ei ole suoritusmittari, jota pelataan — se on **episteeminen hygieniä**, sama periaate josta tämä kirja syntyi: selkeä ajattelu tuottaa selkeitä johtopäätöksiä.
2. **Veto-vallan attribuutio** — Kun uudistus estetään, kuka esti ja millä perusteella? Tämä tekee blokkauksen näkyväksi paljastaen valtarakennetta suoritusmittauksen sijaan.

Kumpikaan ei luo Holmströmin varoittamaa pelaamisongelmaa, koska kumpikaan ei ole suoritusmittari, johon liitetään kannustin. Ne ovat *tiedollisen symmetrian* välineitä, eivät *suorituksen arvioinnin* välineitä.

* * *

Tieto on päätöksenteon polttoainetta. Nykyinen hallinto toimii tiedollisen asymmetrian turvin: virkamies tietää hankkeen olevan myöhässä, poliitikko tietää kustannusarvion olevan valheellinen, kansalainen saa tietää vasta kun lasku erääntyy.

MeV:n tiedolliset työkalut:

- **Avoin data -veto:** Päätöksen data julkaistava koneluettavana ennen päätöstä. Jos dataa ei ole, päätös on laiton.
- **Hintalappu:** Jokaiseen palvelutapahtumaan kuitti: ”Käyntisi maksoi 250 €. Sinä maksoit 10 €. Veronmaksajat maksoivat 240 €.”
- **Totuustaulu:** Reaaliaikainen kojelauta kohtaloluvuista ilman kaudenisteluja.
- **Vaaliohjelma-auditointi:** Hollannin CPB-malli — MeV laskee lupausten kustannukset ennen vaaleja.
- **Mekanismikirjasto:** Julkinen tietokanta toimivista ja epäonnistuneista mekanismeista.

* * *

Radikaali peloite: Insentiivisuodatin

Miksi vaadimme, että päättäjät kantavat henkilökohtaisen riskin? Onko se kostonhalua?

Ei. Se on **valintamekanismi**.

Nykyjärjestelmässä (valta ilman vastuuta) johtotehtävät houkuttelevat kahta ryhmää: *uhkapelureita* (“Pelaan isolla riskillä. Jos voitan, saan kunnian. Jos häviän, veronmaksaja maksaa.”) ja *statushakuisia* (“Haluan tittelin, mutta en osaa tehdä vaikeita päätöksiä.”).

Kun asetamme virkaan **Synninsyöjä-ehdon** (jos hanke kaatuu, menetät kaiken), nämä kaksi ryhmää karsiutuvat pois *ennen hakemuksen jättämistä*. Kukaan ei ota riskiä urakuolemasta, ellei hän ole varma kompetenssistaan.

Mekanismi on **kallis signaointi** (*costly signaling*). MeV ei luota “hyviin ihmisiin”. Se luottaa siihen, että ihmiset suojelevat omaa etuaan. Kun oma etu on sidottu onnistumiseen, onnistumisen todennäköisyys nousee.

Lasitalo-protokolla: Korkean vipuvaikutuksen viroissa (ministerit, kansliapäälliköt) ei päde normaalit yksityisyyden rajat. Vallankäyttäjän talous on reaaliaikaisessa valvonnassa. Kun käytät muiden valtaa, menetät osan yksityisyydestä.

Ikuinen vastuu: Systemisen korruption osalta ei ole vanhene-misaikaa. Täysimääräinen omaisuuden takavarikko, mukaan lukien perillisille siirretty.

Huippupalkka huippuvastuulla: Singapore-malli. Ministerille maksetaan erittäin hyvin, mutta korruptiosta vankilaan. Korkea palkka houkuttelee kyvykkyyttä; kova rangaistus varmistaa integriteetin.

Ennakkotapaus: Slovakia (2011): perustuslaillinen velkajarru, jossa sanktiot eskaloituvat automaattisesti — 50 % velka/BKT → kirjallinen selitys, 53 % → ministerien palkat jäädytetään, 55 % → menojen automaattileikkaus, 60 % → pakollinen luottamusäänestys. Henkilökohtainen taloudellinen seuraus toimii: poliitikot sopeutuivat.

* * *

Varoventtiilit

Insinööri tietää, että täydellinen järjestelmä on vaarallisin.

Jos painekattilasta puuttuu varoventtiili, se on pommi. Jos silta on liian jäykkä, se katkeaa. Jos yhteiskuntamalli on täysin looginen, se on epäinhimillinen.

MeV tarvitsee **Varoventtiilit** – mekanismit, jotka estävät järjestelmää muuttumasta tyranniksi.

* * *

Varoventtiili 1: Poikkeusväylä (*exception handler*)

Automaatio on sokea. Algoritmi hylkää hakemuksen, koska se myöhästyi minuutin. Velkajarru leikkaa, vaikka maassa olisi pandemia.

Täydellinen automaatio on virheetön, mutta se on julma. Ja jos järjestelmä on julma, se menettää legitimitettinsä.

Mekanismi: Jokaisessa automaattisessa päätöksessä on punainen nappi: *“Eskaloi ihmiselle”*.

Virkamiehellä ei ole valtaa kieltäytyä noudattamasta sääntöä, mutta hänellä on valta nostaa poikkeus. Jos inhimillinen harkinta toteaa, että säännön soveltaminen tuottaa kohtuuttoman tuloksen, sääntö voidaan ohittaa.

Mutta tällä on hinta.

Jokainen poikkeus kirjataan julkiseen lokiin päättäjän nimiin – se on pysyvä urasignaali. Poikkeus ei ole “maan tapa” vaan kallis hätätoimenpide.

Armo ei ole säännön puutetta. Armo on kallis transaktio, joka sallitaan, kun inhimillisyyys sitä vaatii.

* * *

Varoventtiili 2: Red Team (Vastaväittäjän toimisto)

MeV valvoo muita. Mutta kuka valvoo MeV:tä?

Historia opettaa, että valvojista tulee nopeasti uusi eliitti. He alkavat suojella omaa valtaansa. “Totuus” muuttuu “MeV:n mielipiteeksi”. MeV:n rakenteelliset suojat:

- Kansainvälinen valvontalautakunta (3/5 ei-suomalaisia)
- Ei-uusittavat toimikaudet (7–10 vuotta)

- Johtajilta vaaditaan vähintään 5 vuoden kansainvälinen kokemus
 - ei suomalaista ministeriötaustaa
- Avoin metodologia (kaikki mallit julkista koodia)
- 24 kuukauden karenssi ennen siirtymistä säänneltyihin tahoihin (täydellä palkalla)

Mutta on toinenkin riski: *episteeminen korruptio*. MeV:n mallit voivat olla yksinkertaisesti väärässä, ja kukaan ei huomaa, koska kaikki uskovat viranomaista.

Ratkaisu: MeV:n budjetista varataan 5 % **Red Teamille**. Sen ainoa tehtävä – sen ainoa tulostavoite – on yrittää osoittaa MeV:n mallit vääriksi.

Jos Red Team onnistuu kaatamaan MeV:n ennusteen tai löytämään virheen koodista, sen työntekijät saavat bonuksen.

Totuus ei synny monopolista. Totuus syntyy konfliktista. MeV ei ole oraakkeli – vielä. Se on kehä, jossa parhaat mallit taistelevat.

Mutta eikö MeV itse ole liian monimutkainen? Gallin laki varoittaa korvaamasta hajautettua järjestelmää keskitetyllä suunnitelmalla. MeV ei korvaa mitään – se lisää palautesilmukan olemassa olevaan järjestelmään säätimenä, ei korvaajana – Wattin säätäjä höyrykoneessa, ei uusi höyrykone. Ja nykyinen vertailukohta on *nolla*: kukaan ei testaa lakien kannustinvaikutuksia ennen säätämistä. Kun lähtötaso on nolla, karkeakin säädin on vallankumous.

* * *

Varoventtiili 3: Suvereniteettitasot

Tämä kirja on käsitellyt Suomea kuin saarta. Todellisuudessa 60–80 % lainsäädännöstä tulee Brysselistä.

Jos MeV säätää tiukan velkajarrun, mutta EU päättää yhteisvastuullisesta elpymisrahastosta, kumpi voittaa?

Emme voi kirjoittaa EU:n koodia, mutta voimme optimoida *sovitimen*.

Ylilaatukielto (*gold-plating*): Suomella on tapa “ylitunkea” direktiivejä. Jos EU vaatii X, Suomi säätää X + 20 %, “varmuuden vuoksi”. MeV kieltää tämän.

EU-sääntely toteutetaan minimitasolla, ellei erikseen todisteta, miksi tiukennus on Suomen etu.

Ulkoiset säännöt mekanismianalyysin kohteena: Ulkoiset säännöt ovat eri kategoria kuin kansalliset. Niiden noudattaminen ei ole oletusarvo – se on hypoteesi, joka vaatii saman mekanismianalyysin kuin mikä tahansa muu rakenne. Mitä kannustimia sääntö luo? Kuka valvoo? Mitä seuraa rikkomisesta? Mitä muut tekevät?

Sääntö ilman valvontaa ei ole sääntö – se on suositus. MeV analysoi myös EU-säännöt: toimivatko ne, vai ovatko ne zombilakeja? (Lisää EU-suvereniteetista: s. 247, *”EU määrää kaiken”*.)

* * *

Esimerkki: SOTE

Sote-uudistuksen neljä virhettä (pehmeä budjettirajoite, palkkaharmonisaatio, ICT-illuusio, ostopalveluiden hintaralli) analysoitiin luvussa 2. Jokainen oli ennustettavissa kysymällä: *”Miten rationaaliset toimijat reagoivat näihin kannustimiin?”* MeV olisi sanonut: VIRHE: Kannustinristiriita – ja se olisi estänyt lain etenemisen, kunnes mekanismi on korjattu. Ei mielipiteenä, vaan virheenetsintänä. Nyt voidaan sanoa “emme tienneet” – MeV poistaa tämän puolustuksen.

* * *

Virheen asymmetria

Me voimme olla väärässä. Yhteiskunta on monimutkaisempi kuin mikään malli. Mutta virheen hinta on asymmetrinen: jos MeV on väärässä – olemme tilanteen liian pahaksi, rakensimme liikaa varoventtiileitä – meillä on robusti yhteiskunta, joka “varautui turhaan”. Jos nykyinen malli on väärässä – olemme, että kasvu hoitaa kaiken – edessä on maksukyvyttömyys ja hyvinvointivaltion hallitsematon purkaminen. Ylivoimaisuus on luksusongelma. Ylioptimismi on katastrofi.

Ja hitaissa muuttujissa – väestö, velka, infrastruktuuri – “odotetaan lisää dataa” tarkoittaa “annetaan entropian voittaa vuosikymmen lisää”. Varmuus tulee vasta, kun on liian myöhäistä korjata.

Siksi MeV:n tärkein ominaisuus ei ole älykkyys vaan **nopea virheenkorjaus**. Nykyinen järjestelmä tekee virheen, kieltää sen ja toistaa sitä vuosikymmenen. MeV kokeilee, myöntää epäonnistumisen heti ja korjaa suuntaa. (Virheen asymmetria -analyysi: s. 247, “*Entä jos malli on väärässä?*”)

* * *

MeV on siirtymäarkkitehtuuri

Tässä kirjassa kuvattu MeV on v_1 , ensimmäinen versio: ihmisten operoima instituutio, joka ajaa automaattisia protokollia. Velkajarru on jo puhdasta laskentaa. Ennakkotarkastus on vielä ihmistyötä.

Mutta arkkitehtuuri on suunniteltu evoluutiota varten. Kernel/User Space -rajapinta ei riipu siitä, kuka tai mikä kerneliä operoi. Kun mallinnuskapasiteetti kasvaa, yhä suurempi osa hallinnosta siirtyy heuristiikasta laskentaan – harkinnasta hakuun.

Lopputila ei ole “parempi byrokratia”. Lopputila on **hakufunktio**: fysiikan reunaehdot ja kukoistuksen tavoitefunktio määrittelevät ratkaisuvastauksen, ja laskenta etsii siitä Pareto-optimaalisen polun.¹ Poliittika kutistuu siihen, mitä se oikeasti on: preferenssien valinta Pareto-rintamalta.

MeV v_1 luo tähän siirtymään kaksi välttämätöntä edellytystä: *ennakkotapauksen* (fysiikka rajoittaa politiikkaa) ja *infrastruktuurin*

¹Jos Fukuyaman *vetokratia* on hallintoa jarrun kautta, hakufunktio on sen vastakohta: *telokratia* – hallintoa päämäärän kautta.

(avoin data, auditoitavat mallit, täyslaskenta). Ilman näitä hakufunktio ei voi käynnistyä. Ilman käynnistystä se jää akateemiseksi fantasiaksi.

* * *

Miksi telokratia laajentaa Pareto-rintamaa

Demokratia ilman telosta on nollasummapeliä [Pareto-rintamalla](#): jos annamme eläkeläisille, se on pois lapsilta. Kakku on kiinteä. Taistelu sen jakamisesta kiihtyy.

Telokratia muuttaa pelin luonteen. Kun optimoimme elinvoimaisuutta ja tarkoitusta — *eudaimoniaa*, ei *hedoniaa* — ihmiset aktivoituvat. Vastuu ja merkitys lisäävät inhimillistä pääomaa. Kapasiteetti kasvaa. Tämä ei siirrä meitä rintamalla — **se siirtää rintamaa ulospäin**.

Kierre ylöspäin: Merkitys → kyvykkyys → uudet ratkaisut → yljäämä → lisää tilaa merkitykselle.

Kierre alaspäin: Mukavuus → passiivisuus → kapasiteetin lasku → pienenevä kakku → riidat → lisää mukavuuden tarvetta.

Ensimmäinen kierre on [vauhtipyörä](#). Toinen on [itsemurha-algoritmi](#). Suomi on toisessa.

Tämä on telokratian syvä lupaus: kylmä optimointipaine ja lämmin inhimillinen hyvä *kohtaavat*. Järjestelmä, joka maksimoi elinvoimaisuutta, tarvitsee kyvykkäitä ihmisiä — ja kyvykkäimmät ihmiset ovat niitä, joilla on tarkoitus, vastuu ja vaikutusvalta omaan elämäänsä. Kukoistava yksilö on sivilisaation paras polttoaine. Sivilisaatio joka maksimoi kukoistusta, maksimoi kapasiteettiaan.

Ei dystopiaa. Ei uhrautumista “yhteisen hyvän” vuoksi. Kierre vahvistaa itse itseään: mitä enemmän yksilö kukoistaa, sitä enemmän järjestelmä saa — ja mitä enemmän järjestelmä antaa tilaa kukoistukselle, sitä enemmän yksilö kukoistaa. Eudaimonia on sekä päämäärä että polttoaine.

* * *

Demokratia on mekanismi

“Tämä on epädemokraattista!” – Demokratia on **semanttinen matkalaukku**. Se tarkoittaa “kansanvaltaa”, mutta myös “legitiimiä hallintoa”, “hyvää hallintoa”, “sitä mitä meillä on nyt”, ja lopulta vain “sitä mikä on oikein”. Kun kaikki tarkoittaa kaikkea, mikään ei tarkoita mitään.

Nykyinen järjestelmä ei ole demokratiaa missään täsmälisessä mielessä. Se on piiloteknokratiaa: konsultit, veto-verkko ja neuvottelukoneisto tekevät päätökset, eduskunta leimaa. Kansa “valitsee” ehdokkaista, joita puoluekoneistot ovat esiseuloneet, ohjelmilla joiden toteutettavuutta kukaan ei ole laskenut.

Snellmanin Sivistys-perinne on selkeä: **demokratia palvelee Sivistystä – ei toisinpäin.** Kun mekanismi lakkaa tuottamasta tuloksia – kun syntyvyys romahtaa, velka paisuu, tulevaisuus katoaa – mekanismi on pettänyt tehtävänsä. Tämä pätee kaikkiin mekanismeihin, myös niihin joita kutsumme “demokratiaksi”.

Demokratia ei ole pyhä vaan koordinaatioteknologiaa. Kun tekno-logia ei toimi, se korvataan tai korjataan.

“Tämä on epädemokraattista” Nykyjärjestelmä on jo piiloteknokratiaa. MeV tekee sen näkyväksi.

“Tämä on kylmää” Järjestelmä joka ei toimi on kylmempi. Tehokkuus on moraalia.

“Kuka valvoo valvojia?” MeV on lasilaatikko: avoin koodi, Red Team, kansainvälinen valvonta.

“Entä jos MeV on väärässä?” Nopea korjaus, ei pysyvä dogmi.

MeV poistaa valtiolta oikeuden valehteluun. Se pakottaa järjestelmän aikuisuuteen vapauttaen kapasiteetin, jonka olemassaolon NATO todisti.

* * *

Täydellinen MeV-spesifikaatio – institutionaalinen arkkitehtuuri, hallintomalli, rahoitusrakenne, valvontamekanismit – löytyy osoitteesta <https://mekanismirealism.fi/mekanismivirasto>.

* * *

Mutta miten tällainen laitos saadaan pystyyn, kun koko nykyinen poliittinen eliitti vastustaa sitä? Seuraavaksi katsomme, miten lukko avataan – miten **varjokomitea** voi valmistella MeV:n koodin valmiiksi siihen hetkeen, kun kriisi avaa ikkunan.

Lukon avaaminen

Edellinen luku esitteli työkalun (MeV). Tämä luku on käyttöohje sen käynnistämiseen. Emme voi odottaa lupaa koneistolta, joka on suunniteltu estämään muutos. Meidän on kierrettävä se.

* * *

Emme saa lukkoa auki pyytämällä kauniisti. Jotta MeV syntyisi, nykyisen eduskunnan pitäisi viedä itseltään valtaa säätämällä uusi laki. Ministeriöiden pitäisi luopua monopolistaan valmistella esityksiä. Etujärjestöjen pitäisi luopua kolmikannasta. [Mesaoptimoinnin](#) lakien mukaan tämä on mahdotonta — kukaan ei vapaaehtoisesti sahaa oksaa, jolla istuu. Järjestelmä on stabiilissa tasapainotilassa, jonka [veto-verkko](#) suojelee. Lukko aukeaa vain **kriisin** ja **valmiin koodin** yhdistelmällä.

* * *

Friedmanin doktriini: Tyhjiön laki

Milton Friedman tiivistä muutoksen mekaniikan:

“Vain kriisi – todellinen tai kuviteltu – saa aikaan todellista muutosta. Kun kriisi iskee, se mitä tehdään, riippuu siitä, millaisia ideoita on tarjolla”.

Kriisi luo *valtatyhjiön*. Jos pöydällä ei ole valmista pakettia, tyhjiö täyttyy huonoilla ideoilla (populismilla, autoritarismilla). Siksi *Koodin* on oltava valmis *ennen* kriisiä — sitä ei voi kirjoittaa paniikissa. **Muutos tapahtuu silloin, kun vanha on mahdotonta ja uusi on valmiina.** Normaalioloissa [veto-verkko](#) on liian tiheä. Mutta

kriisissä verkko repeää: 1940 omaisuudensuoja (Pika-asutuslaki), 2022 liittoutumattomuus (NATO). Kriisi on tulossa — kohtaloluvut takaavat sen. Strategia: MeV-lakipaketti valmiina pöytälaatikossa.

* * *

Varjokomitea: Varavoimala

Kuka kirjoittaa uuden lain? Ei VM (jota MeV valvoisi), ei parlamentaarinen työryhmä (joka vesittäisi). Tarvitaan **Varjokomitea**: ulkopuolinen toimija.

Sairaalassa oleva diesel-generaattori seisoo tyhjän panttina 99 % ajasta. Mutta kun verkkovirta katkeaa, se on ainoa asia, joka pitää hengityskoneet päällä. Suomen poliittisessa järjestelmässä ei ole *varavoimaa*. Jos hallitus halvaantuu velkakriisissä, valot sammuvat.

Varjokomitea on sivilisaation *varageneraattori*. Se pitää yllä toimintakykyistä lakipakettia valmiina lennosta vaihdettavaksi. Se voi myös auditoida hallituksen esityksiä ja julkaista varjobudjetteja. Mutta tärkein funktio ei ole varjomallinnus — se on **artikulaatio**: kyky nimetä ongelma niin selkeästi, että ihmiset tunnistavat sen. Ennen kuin “näennäisliike” on sana, ilmiötä on vaikea kritisoida. Ennen kuin “veto-verkko” on käsite, rakennetta on vaikea nähdä. Varjokomitea luo kielen, jolla vaatimus muotoillaan. Kun tarpeeksi moni sanoo “haluamme mekanismiviraston” — ja tietää mitä se tarkoittaa — poliittinen tila syntyy.

Varjokomitean tuotteet:

- Täysi MeV-lakipaketti (7 pykälää, perustelut)
- Jälkilaskelmat: “Jos tämä olisi ollut voimassa, sote olisi hylätty”
- Totuustaulu: reaaliaikainen kojelauta kohtaloluvuista
- Varjobudjetti: vuosittainen analyysi hallituksen budjettiriiheen

Ajan myötä syntyy tilanne, jossa Varjokomitean ennusteet osuvat oikeaan (koska ne perustuvat fysiikkaan) ja hallituksen ennusteet menevät pieleen (koska ne perustuvat toiveisiin). Tämä luo *uskottavuuden*. Kun kriisi iskee, kansa kääntyy sen puoleen, joka on ollut oikeassa.

Kun hallitus on paniikissa ja virkamiehet halvaantuneet, Varjokomitea ojentaa kansion: “Tämä toimii. Ottakaa tai jättäkää”.

* * *

Avoimen koodin legitimizeetti

Miksi kukaan kuuntelisi “epävirallista” komiteaa? Koska virallinen totuus on **musta laatikko**. VM:n laskelmat ovat salaisia tai niin monimutkaisia, ettei niitä voi tarkistaa. Kun ministeriö sanoo “tämä säästää miljardin”, kukaan ei voi verifioida väitettä. Varjokomitea toimii *open source* -periaatteella: kaikki oletukset, kaikki data ja kaikki koodi ovat julkisia. Kuka tahansa voi auditoida ne. Kuka tahansa voi ajaa samat laskelmat. Luottamus ei synny tittelistä (“Olen ministeri”) – luottamus syntyy toistettavuudesta (“Laske itse, saat saman tuloksen”).

Kun valtio on ajautumassa karille, kansa kääntyy sen puoleen, joka on **varoittanut karista viimeiset 10 vuotta**. Maailmassa, joka hukkuu sumuun, **radikaali selkeys on majakka**.

* * *

Binäärinen valinta

Tärkein taktinen sääntö: **Ei salamisiivuja.** Jos MeV tuodaan paloina, veto-verkko tuhoaa sen: “Otetaan analyysiosa, mutta jätetään pakkokäsittely pois” – silloin saamme vain uuden kumileimasimen. Paketin on oltava *binäärinen*: kaikki tai ei mitään. Sama logiikka kuin NATO:ssa – et voi liittyä “vähän”. Sama logiikka kuin elinaikakertoimessa – et voi ottaa automaatiota “osittain”.

* * *

Sveitsin malli

Yksi reitti ohittaa veto-verkon: **kansanäänestys.**

Sveitsi otti vuonna 2001 käyttöön perustuslaillisen velkajarrun, joka ratifioitiin kansanäänestyksellä 85 % tuella. Kansa on usein fiskaalisesti konservatiivisempi kuin eliitti.

Suomessa ei ole sitovaa kansanäänestysmekanismia. Mutta Varjokomitea voi kampanjoida sellaisen puolesta. Kansanäänestys ohittaa eliitin kaappauksen. Perustuslaillinen status estää tulevan puukotuksen.

* * *

Joustamaton vähemmistö

Emme tarvitse sitä, että 51 % väestöstä kannattaa meitä aloittaaksemme. Nassim Taleb on osoittanut, että järjestelmät muuttuvat usein pienen, **joustamattoman vähemmistön** paineesta. Jos 3–5 % väestöstä – insinöörit, lääkärit, yrittäjät, sivilisaation ylläpitäjät – kieltäytyy hyväksymästä **zombikieltä**, liturgia murtuu. He eivät suostu “selvityksiin”. He vaativat laskelmia. He osoittavat naurettavuudet. He kieltäytyvät pelaamasta vanhaa peliä. Tämä ryhmä on se **vaativa vähemmistö**, joka kieltäytyy liturgiasta – he eivät tyydy katsomaan sivusta. Kun he lopettavat teatterin tukemisen, esitys loppuu.

* * *

Lennosta vaihto

Emme hae vallankumousta. Haemme lennosta vaihtoa: viallisen komponentin korvaamista ilman, että järjestelmää ajetaan alas. Varjokomitea valmistelee uuden komponentin (MeV-lait) järjestelmän ulkopuolella. Kun vanha komponentti kaatuu kriisiin, uusi on valmiina kytkettäväksi. Kun paniikki iskee, päättäjillä ei ole aikaa keksiä ratkaisuja – he tarttuvat siihen, mikä on pöydällä.

* * *

Faasitransitio

Yhdistämme elementit:

Kriisi (väistämätön, kohtaloluvut takaavat) +

Valmis koodi (Varjokomitean pöytälaatikossa) +

Uskottavuus (olemme olleet oikeassa vuosia) +

Joustamaton vähemmistö (ne, jotka kieltäytyvät zombikielestä) =

Faasitransitio — järjestelmän äkillinen siirtymä uuteen tilaan.

Vesi ei muutu jääksi asteittain. Se pysyy vetenä, kunnes lämpötila laskee kriittisen pisteen alle — sitten se jäätyy yhdellä kertaa. Mutta jotta vesi jäätyy *järjestykseen* eikä kaoottiseksi sohjoksi, se tarvitsee *kiteytymisytimen* (*nucleation point*) — hiukkasen, jonka ympärille rakenne järjestäytyy. Ilman ydintä saat populismia ja anarkiaa. Ytimen kanssa saat uuden järjestyksen. Tämä kirja ja MeV-paketti ovat kiteytymisydin. Emme voi luoda kriisiä (eikä meidän pidä). Mutta meidän on pidettävä ydin valmiina.

Tämä ei ole vallankaappaus. Tämä on NATO-malli. Suomen NATO-jäsenyyttä valmisteltiin vuosikymmeniä kulisseyssä — asiakirjat, yhteensopivuus, poliittiset kontaktit. Kun Venäjä hyökkäsi Ukrainaan, kansa ja eduskunta olivat valmiit viikoissa, koska *koodi oli jo kirjoitettu*. Kriisi avasi ikkunan. Valmistelu varmisti, että ikkunasta astuttiin järjestykseen, ei kaaokseen.

* * *

Meillä on Kone (Osa II), Todisteet (Osa III) ja Avain (Osa IV). Mutta miksi kääntäisimme avainta? Miksi pelastaisimme sivilisaation, joka tuntuu hylänneen meidät? Tähän vastaa Osa V.

OSA V

TARKOITUS

Totuuden arkkitehtuuri

Edellinen osa antoi meille avaimet. Tämä luku kertoo, miksi ovi kannattaa avata. Jos korjaamme valtion vain tehokkuuden vuoksi, luomme vain tehokkaamman vankilan. Meidän on korjattava se Totuuden vuoksi.

* * *

Tämä ei ole poliittinen kirja. Tämä on käyttöohje sivilisaatiolle, joka on unohtanut, että entropia on sen ainoa todellinen vihollinen.

* * *

Laatu: Syntropian estetiikka

Miksi välittää? Miksi et vain antaisi laivan upota? Kylmä vastaus on laskenta: sairaalat, joissa meidät hoidetaan vanhuudessamme, tarvitsevat hoitajia. Hoitajat ovat syntymättömien sukupolvien lapsia. Eläke on tuleva työ, jota ei vielä ole tehty. Jokaisen hyvinvointi on sivilisaation funktio. Mutta laskenta on banaalia, se vetoaa pelkoon ja ahneuteen. Syvempi vastaus on **Laatu** — ja Laatu on **syntropiaa**.

Ihminen on *syntropia-anturi*. Me olemme kehittyneet tunnistamaan elämän (järjestyksen) ja kuoleman (kaaoksen). Ehjä rakennus on syntropiaa: energia sidottu muotoon. Rapistuva rakennus on entropiaa: muoto hajoaa energiaksi.

Kun insinööri näkee vuotavan putken, hän ei tunne vain taloudellista huolta. Hän tuntee *fyysistä kipua*: se on *väärin*. Kun näet likaista katukuvaa, toimimatonta byrokratiaa tai valehtelevaa johtajaa, tunnet vastenmielisyyttä — eikä se ole ”makuasia”, vaan biologinen varoitus.

Vastenmielisyyys kertoo: *Tämä järjestelmä menettää informaatiota. Tämä järjestelmä kuolee.*

Kun katsot rapistuvaa yhteiskuntaa, et tunne vain veronmaksajan ärtymystä. Tunnet sielusi kutistuvan.

Et voi olla terve sairaassa talossa. Ajatus siitä, että voisit olla “onnellinen” ja “eheä” samalla, kun yhteiskunta ympärilläsi mätänee, on valhe. Minuus ei lopu ihoon. Yhteiskunta on jokaisen *ulkoinen hermosto*. Jos alusta on täynnä viruksia – valhetta, korruptiota, kyynisyyttä – ajattelu saastuu. Sivilisaatio ei ole vain “palveluautomaatti”, josta haetaan lääkäri ja eläke – sivilisaatio on *ihmiskunnan yhteinen mieli*, rakenne, joka mahdollistaa taiteen, tieteen, myötätunnon ja yhteistyön. Ilman sitä olemme vain älykkäitä apinoita mudassa.

Kun puolustat instituutioita, kun vaadit rehellisyyttä budjetteihin, kun rakennat kestäväää, et tee sitä vain “itsellesi”: teet sen, koska olet elämän puolella entropiaa vastaan. Tämä ei ole velvollisuus, tämä on *etuoikeus*: meillä on mahdollisuus osallistua johonkin itseämme suurempaan – sivilisaation korjaamiseen ja pelastamiseen, sukupolvemme Katedraaliin.

* * *

Taakka on lahja: Kantava rakenne

Nykypäivän ihmisen suurin pelko on vastuu – haluamme vapautua taakasta. Mutta ihminen ei romahda vastuun alle: hän romahtaa sen *puutteeseen*. Insinööreille palkki, joka ei kanna kuormaa, on koriste – painolastia. Vain kuormitettu palkki on **kantava rakenne**. Viktor Frankl – Auschwitzin selviytyjä – opetti saman asian ihmisestä: ihminen kestää melkein mitä tahansa, jos hänellä on *tarkoitus*, mutta tarkoitukseton elämä on sietämätön. Tarkoitus syntyy taakasta. Kun huoltaa sivilisaatiota, on syy nousta aamulla. Kun kantaa vastuuta tulevista sukupolvista, elämä on osa jotain suurempaa.

Tarpeettomuus on sielun syöpä.

Hyvinvointivaltio lupasi vapauttaa meidät taakasta ja onnistui – mutta silloin me saimme masennusepidemian. **Mekanismirealism**i palauttaa ihmiselle hänen taakkansa – ei rangaistuksena, vaan lahjana.

* * *

Hoivan vankila: Hoito joka vammauttaa

Mutta jos taakka on lahja, miksi hyvinvointivaltio — joka sanoo huolehtivansa — tuottaa niin vähän elinvoimaa? Koska on olemassa hoivaa, joka muuttuu vankilaksi. Jos kipsaat terveen raajan “varmuuden vuoksi”, lihas surkastuu. Kun kipsi poistetaan, jalka ei kannaa — hoito itse aiheutti vamman.

Suomalainen hyvinvointivaltio on aiheuttanut kansalle massiivisen iatrogeenisen vamman. Olemme suojelleet ihmisiä riskeiltä, kivulta ja vastuulta niin kauan, että heidän henkiset lihaksensa ovat surkastuneet. Perheterapiassa tunnetaan sama dynamiikka: *läheisriippuvuus*. “Auttaja” ei oikeasti halua autettavan toipuvan — koska silloin auttaja menettäisi roolinsa.

Mekanismirealismi on *kuntoutusta*: kipsi pois ja kävelemään, se sattuu aluksi, mutta se on ainoa tie takaisin toimintakykyyn.

* * *

Kukoistus on turvamarginaali

Joku voisi kysyä: miksi tavoitella “kukoistusta”? Eikö pelkkä selviytyminen riitä? Eikö Sparta voita Ateenan? Vastaus on fysiikkaa. Yksinkertainen, spartalainen järjestelmä on *hauras*: se on optimoitu yhteen asiaan (sotaan). Kun ympäristö muuttuu – rutto, kauppasaarto, uusi idea – se ei osaa sopeutua. Järjestelmä on kuin bakteeri: tehokas, mutta tyhmä. Kukoistava sivilisaatio – se, jossa on “turhaa” taidetta, filosofiaa ja vapautta – on *robusti*. Sen monimuotoisuus on sen vakuutus. Se on hajautettu laskentajärjestelmä, joka ratkaisee ongelmia, joita keskusjohto ei edes näe.

Kukoistus (*eudaimonia*) ei ole luksusta – se on turvamarginaali.

Kukoistus on sitä, kun [Kansallistase](#) on niin suuri, että meillä on varaa “tuhlata” sitä taiteeseen. Jos varanto on nolla, taide kuolee ensin – sitten ihmiset. Kun järjestelmällä on ylimääraistä kapasiteettia (varantoa, ei vain virtaa), tämä ylijäämä ilmenee luonnollisesti: taiteena, tutkimuksena, kulttuurina. Mutta kulttuuri ei ole vain sivutuote – se on myös *funktionaalista*. Kompleksinen sivilisaatio vaatii vapautta. Hajautettua järjestelmää ei voi pyörittää keskusohjauksella – se vaatisi enemmän informaatiota kuin keskus pystyy käsittelemään. Vapaus on kompleksisuuden hinta. Miten vapaat agentit koordinoidaan ilman pakkoa? *Kulttuurilla*. Jaetut tarinat, arvot ja symbolit ovat käytöjärjestelmä, joka synkronoi miljoonat päätökset ilman käskytystä. Kulttuuri on koordinaatiomekanismi.

Kulttuuri on siis kolme asiaa kerralla:

- **Indikaattori:** todiste siitä, että koneella on kapasiteettia yli
- **Koordinaattori:** käyttöjärjestelmä vapaille agenteille
- **Pääoma:** yhtenäisyyden, luottamuksen ja tarkoituksen varasto

Selviytymismoodin paradoksi: Kun sivilisaatio joutuu kriisiin, ensimmäinen reaktio on karsia sitä, mikä *näyttää* turhalta. Mutta näkyvyys ja arvo eivät korreloi. Leikkaukset kohdistuvat puolustuskyvyyttömään, ei turhaan.

Tämä on *valintamekanismin* ongelma, ei leikkausten sinänsä. Raha ei ole sama kuin tulos: kukaan ei tee täyslaskentaa. Mutta tiedämme, että valintakriteeri on väärä: se perustuu poliittiseen puolustuskykyyn, ei arvontuottoon.

Aikahorisontti ratkaisee: Jos katsomme seuraavaa kvartaalia, “turhasta” karsiminen näyttää turvalliselta. Mutta jos katsomme vuosisatoja: pandemiat, ilmastonmuutokset, asteroidit eivät neuvottele. Mitä korkeampi kapasiteetti, sitä useammasta “maailmanlopusta” voimme selviytyä.

Miksi “riittävä” ei riitä? Kolme syytä:

- **Entropia verottaa.** Ilman jatkuvaa työtä järjestys hajoaa. Paikoillaan pysyminen vaatii energiaa — mikään staattinen puskuri ei kestä ikuisesti.
- **Jakaumaa ei voi tietää.** Tulevien iskujen suuruutta, suuntaa ja todennäköisyyttä ei voi ennustaa. “Riittävä” puskuri on aina riittämätön jonkin tuntemattoman uhan edessä.
- **Kasvu voi olla haurautta.** Monimutkaisempi järjestelmä vaatii enemmän ylläpitoa. Kasvu, joka luo hauraita riippuvuuksia, voi *pienentää* turvamarginaalia.

Kukoistus on sitä, että maksimoidaan elämän todennäköisyys maailmankaikkeudessa.

* * *

Kolmio ja sen purkaminen

Kirjan alussa kuvattiin kolme ontologista virhettä: nolla-aikahorisontti, yksilö ensisijaisena, saavutetut oikeudet ilmaislounaana. Yhdessä ne muodostavat kognitiivisen kolmion, joka estää näkemästä sivilisaation fysiikkaa. Nyt ymmärrät, miksi kolmio on niin sitkeä: se *tuntuu* moraaliselta. Empatia aktivoituu nykyhetkeen. ”Oikeudet” kuulostavat hyviltä. Yksilön puolustaminen tuntuu vapauden puolustamiselta. Mutta tuntuma ei ole totuus. Kolmion sisällä elävä sivilisaatio syö siemenperunansa — ja kutsuu sitä myötätunnoksi. Tämän kirjan tehtävä on tehdä kolmio näkyväksi — kun näet sen, et voi enää olla näkemättä.

* * *

Tasa-arvon termodynamiikka

Suomen suurin tabu: **Tasa-arvo ei ole elämän tavoite — se on elämän sivutuote.**

Fysiikassa täydellinen tasa-arvo on nimeltään **entropia** — lämpökuolema. Kun kaikki energia on jakautunut tasan, mikään ei enää liiku. Ei ole virtausta, ei ole elämää.

Elämä vaatii eroja. Se vaatii *jännitteen* — potentiaalieron — jotta virta kulkee.

Suomi on yrittänyt vuosikymmeniä tasoittaa kaikki huiput ja täyttää kaikki laaksot. Olemme onnistuneet. Olemme luoneet Tasamaan. Mutta tasamaalla vesi ei virtaa — se seisoo ja muuttuu suoksi. Jos haluamme virtausta — talouskasvua, kulttuuria, elinvoimaa — meidän on hyväksyttävä *gradientit*. Joidenkin on mentävä edelle, jotta muut voivat seurata.

Mutta gradientit ilman lattiaa ovat tuhoisia. Optimaalinen jännite syntyy *korkealla lattialla*: lattia niin korkealla kuin järjestelmän kantokyky sallii — ja lattian yläpuolella erot ovat sallittuja, jopa välttämättömiä. Lattia on sivilisaation saavutus. Lattian yläpuolinen tasapäistäminen on sivilisaation itsemurha — se on *standardisoinnin julmuutta*, joka kääntyy lopulta niitä vastaan, joita sen piti suojella.

* * *

Hegelin haamu

Miksi suomalainen hyväksyy hiljaa sen, että terveydenhuolto romah-
taa, vaikka verot ovat maailman huipulla? Miksi emme kapinoi? Syy
löytyy käyttöjärjestelmämme ytimeästä – koodista, jonka J.V. Snellman
kirjoitti 1800-luvulla. Snellman toi Suomeen saksalaisen (hegeliläisen)
valtiokäsityksen: valtio ei ole vain hallintoa, valtio on *kansakunnan
hengen ilmentymä*, valtio on “me”, valtio on hyvä. Tämä oli loistava
koodi kansakunnan rakentamiseen tyhjästä. Se sai meidät maksamaan
veroja ja kuolemaan rintamalla. Mutta vuonna 2026 se on *kohtalokas
virhe*. Koska pidämme valtiota “moraalisena toimijana” (emmekä ko-
neena), meillä on vaikeuksia vaatia siltä tulostavastuuta.

- Jos anglosaksi näkee, että virasto ei toimi, hän ajattelee: *“Maksan veroja, haluan rahoilleni vastinetta. Korjatkaa”*. (Asiakas-suhde).
- Kun suomalainen näkee, että virasto ei toimi, hän ajattelee: *“Järjestelmä on hyvä, minä olen vain vaivaksi”*. (Alamaissuhde).

Testaa, onko mielesi valtiollistettu:

1. *Kela-häpeätesti*: Kun vakuutusyhtiö hylkää hakemuksesi, tunnet vihaa. Kun Kela hylkää hakemuksesi, tunnetko häpeää tai alistu-
mista? Jos kyllä, suhteesi valtioon on alamaissuhde, ei asiakas-
suhde.
2. *Sanakirjatesti*: Yritä erottaa mielessäsi “yhteiskunta” ja “valtio”.
Suomen kielessä nämä ovat sulautuneet yhdeksi. Emme osaa
käsitteellistää “yhteisöä” ilman valtiota.
3. *Luottamuksen irtaantuminen*: Poliisin selvitysprosentit laskevat,
hoitojonot kasvavat, PISA-tulokset romahtavat – mutta luotta-
mus viranomaisiin pysyy 90 %:ssa. Jos luottamus ei reagoi suori-
tuskakykyyn, se on uskoa, ei tietoa.
4. *Lakkauttamistesti*: Nimeä yksi virasto, joka on lopetettu kokonaan
(ei fuusioitu) viimeisen 20 vuoden aikana. Yritykset kuolevat joka
päivä, virastot ovat kuolemattomia.

Jos tunnistit itsesi, olet ajamassa Snellman-koodia. Se ei ole häpeä –
se on diagnoosi. Ja diagnoosin jälkeen voi korjata. **Valtio ei ole pyhä**
– valtio ei ole äiti, isä eikä Jumala. Valtio on mekanismi: sopimus ja
kasa byrokratiaa.

Siksi snellmanilainen valtio *tuottaa zombikieltä*. Koska valtio on
“Henki”, se ei voi myöntää virheitä. Virkamies ei voi sanoa “tein

virheen”, koska silloin koko maailmankuva romahtaisi. On pakko sanoa: “Haasteita ilmeni”, “Resurssit kohdennettiin uudelleen”. Passiivi suojelee valtion pyhyyttä.

Mekanismirealistinen valtio puhuu **radikaalia selkeyttä**: “Budjetti on alijäämäinen.” “Laki ei toimi.” Tämä on mahdollista vain, koska valtio on vain kone (leivänpaahdin), joka voi mennä rikki ilman, että taivas putoaa.

Meidän on *maallistettava valtio* — lopetettava sen palvominen, jotta voimme alkaa huoltaa sitä.

* * *

Hiljaisuuden spiraali

Suomalainen konsensus ei ole yksimielisyyttä vaan pelkoa. Yksinkertainen malli: ihmisellä on yksityinen mielipide (mitä hän oikeasti ajattelee) ja julkinen mielipide (mitä hän sanoo). Suomessa kuilu on valtava. Mutta todellisuus on synkempi. Sosiaalinen paine ei vain estä *sanomasta* — se estää *ajattelemasta*. Kolme kerrosta:

1. **Julkinen sensuuri**: Et sano, koska pelkää seurauksia.
2. **Sisäinen sensuuri**: Et salli itsesi ajatella, koska se tuntuisi “väärältä”.
3. **Kognitiivinen vankila**: Et voi ajatella, koska sinulla ei ole sanoja eikä malleja sille ajatukselle.

Ympäristö muokkaa sitä, mikä on *ajateltavissa*, ei vain sitä, mikä on *sanottavissa*. Sosiaalinen rangaistus on kova, ja ihmismieli on rakennettu sopeutumaan laumaan. Tämä luo *valhekonsensuksen*: näyttää siltä, että 90 % tukee nykyä, mutta todellisuudessa osa valehtelee tietoisesti, osa valehtelee itselleen, ja osa on kadottanut kyvyn nähdä vaihtoehdon. Järjestelmä ei voi korjata itseään, koska se saa väärää signaalidataa. Romahdus tulee “yllätyksenä”, koska kukaan ei uskaltanut sanoa, että keisarilla ei ole vaatteita. Kun insinööri sanoo kahvipöydässä “joo joo”, vaikka näkee projektin olevan tuhoon tuomittu, hän vääristää signaalia — hän osallistuu valhekonsensukseen, hän on osa ongelmaa. Mekanismivaltiossa **erimielisyys on palvelus** — se on sensoridataa. Konsensus on sokeutta.

* * *

Viisaus vaatii konfliktia

Suomen valtio on kuin aivojen vasen puolisko, joka on unohtanut oikean — se optimoi tehokkaasti mutta ei ymmärrä mitä optimoi. Iain McGilchrist kutsuu tätä “Lähettiläs-ylivallaksi”: osa, jonka tehtävä oli palvella kokonaisuutta, on unohtanut isäntänsä ja luulee olevansa itse johtaja. Lähettiläs on tehokas mutta sokea kontekstille. Konsensuskulttuuri on tappanut sisäisen konfliktin. Kaikki puolueet ajavat samaa (lisää palveluita). “Talouskuri” on vaiennettu. “Kasvu” on vaiennettu. Jäljellä on yksi ääni. Mutta viisaus ei synny yksimielisyydestä — **viisaus syntyy jännitteestä**, eri suuntiin vetävien voimien välisestä tasapainosta.

Terve valtio on *tensegrity*¹-rakenne: se pysyy pystyssä, koska sen osat vetävät toisiaan vastaan. Velkajarru vetää vastakkaiseen suuntaan kuin palvelulupaus. Syntyvyys-kytkin vetää vastakkaiseen suuntaan kuin nykyhetken mukavuus.

Mekanismirealismen tehtävä on palauttaa konflikti — ja siten viisaus — järjestelmään.

* * *

Totuuden ja tarkoituksen solmu

Miksi valehtelu on väärin? Ei siksi, että “opettaja sanoi niin” — vaan siksi, että valehtelu on *navigointijärjestelmän sabotointia*. Sivilisaatio on lentokone. Totuus on korkeusmittarin lukema. Jos valehtelet (“meillä on varaa tähän”), väännät mittaria näyttämään 10 000 jalkaa, kun oikea korkeus on 200. Se tuntuu hetken mukavalta, mutta se takaa törmäyksen. Totuuden puhuminen on **kalibrointia** — ilman tarkkaa kalibrointia mikään tarkoitus ei voi toteutua, koska eksymme matkalla. **Totuus vaatii tarkoituksen, ja tarkoitus vaatii totuutta.**

¹ *tensional integrity* — rakenne, joka pysyy koossa, koska sen osat ovat jatkuvassa jännityksessä toisiaan vasten. Buckminster Fullerin termi.

Episteeminen ja Telos-pilari (*Käsitteellinen pohja*, s. 5) ovat kekinäisriippuvaisia: ilman tarkoitusta totuudenhaku romahtaa (miksi nähdä todellisuus, jos sillä ei ole merkitystä?), ja ilman totuutta tarkoitus harhautuu (miten tietää minne mennä, jos et näe karttaa?).

Keskinäisriippuvuus tekee silmukasta itseään vahvistavan – kumpaankin suuntaan.

- *Ylös*: näemme selkeämmin → välitämme enemmän → haluamme nähdä lisää.
- *Alas*: kieltäydymme näkemästä → kieltäydymme välittämästä → kieltäydymme näkemästä.

Nyt silmukka pyörii alas – mekanismirealismi rikkoo alaspäisen silmukan pakottamalla näkemisen ja kääntää sen ylöspäiseksi.

* * *

Leväperäisyyden kirous

Vihollisemme ei ole vasemmisto tai oikeisto. Vihollisemme ei ole edes velka. Vihollisemme on *Leväperäisyys* – se asenne, joka sanoo: “*Ei se ole niin justiinsa*”, “*Kyllä se siitä*”, “*Joku muu maksaa*”. Tämä asenne on sivilisaation syöpä: entropian ääni.

Kun hyväksymme huonosti valmistellun lain tai alijäämän “väliaikaisena” 15 vuotta putkeen, annamme periksi leväperäisyydelle.

Mekanismirealismi on **nollatoleranssi leväperäisyydelle**: luvut täsmäävät, syy johtaa seuraukseen, jokainen päätös kestää päivänvaloa. Tämä on “pyhää sotaa” entropiaa vastaan – Excelissä, lakikirjassa ja omassa mielessämme.

* * *

Todellisuuskuri

Itsekuri tarkoittaa, ettei anna periksi hetkellisille impulsseille. **Todellisuuskuri** tarkoittaa, ettei anna periksi toiveajattelulle — se on nöyrä tunnustus: kohtaloluvut eivät neuvottele, todellisuus ei välitä toiveistamme, väestönrakenteellinen romahdus tapahtuu halusimme tai emme. Mutta se on myös *sitoutuminen*: koska nämä lait ovat todellisia, kunnioitamme niitä. Emme yritä huijata fysiikkaa. Emme ota velkaa lasten maksettavaksi ja kutsu sitä ”investoinniksi”. Todellisuuskuri on **ehdoton sitoutuminen todellisuuden lakien kunnioittamiseen ja perityn sivilisaation huoltamiseen** — ei ideologia vaan asenne, päätös olla aikuinen.

Kun yhdistämme todellisuuskurin (nöyryys fysiikan edessä) ja mesaoptimoinnin torjunnan (protokolla joka estää pelaamisen), tulos on hallinto, joka palvelee todellisuutta rituaalin sijaan.

Totuuden arkkitehtuuri vaatii, että liturgia korvataan tuloilla.

* * *

Arvo on hinta

Poliittisessa liturgiassa ”arvo” tarkoittaa asiaa, joka kuulostaa kivalta juhlapuheesta. ”Arvostamme sivistystä.” ”Arvostamme luontoa.”

Mekanismirealismissa määritelmä on toinen: **Arvo on hinta, jonka olet valmis maksamaan.**

Jos sanot arvostavasi itsenäisyyttä, mutta et ole valmis maksamaan maanpuolustuksesta tai luopumaan mukavuudesta kriisissä, et arvosta itsenäisyyttä. Sinulla on *preferenssi* — toive siitä, että joku muu hoitaa sen.

Nyky-Suomi on täynnä preferenssejä, jotka on naamioitu arvoiksi.

Täyslaskenta on kone, joka muuttaa preferenssit takaisin arvoiksi: se laittaa hintalapun näkyviin. ”Haluatteko tämän? Hinta on X. Maksatteko?”

Sivilisaatio selviää vain, jos sillä on arvoja — asioita, joiden puolesta se on valmis kärsimään. Preferensseillä ei selviä myrskystä.

* * *

Elinvoimaisuus

Mikä on tämän kaiken tavoite? Ei budjettitasapaino — se on vain sivutuote. Todellinen tavoite on *Elinvoimaisuus* — kestävä [syntropian](#) (tiedon, taiteen, elämän itsensä) tuottaminen entropiaa vastaan vuosisatojen yli. Kreikkalaiset kutsuivat sitä *eudaimoniaksi*: kukoistukseksi, jossa ihminen ja yhteisö toteuttavat potentiaalinsa. Suomalaiset kutsuivat sitä *sivistykseksi*.

Mekanismien korjaaminen ei ole teknokratiaa — se on syvintä humanismia, ymmärrystä siitä, että ilman toimivaa konetta *eudaimonia* on mahdotonta. Voit kokea *hedoniaa* (hetkellistä nautintoa) raunioissa, et voi kukoistaa niissä. Termodynamiikan toinen pääsääntö sanoo, että suljetussa järjestelmässä epäjärjestys kasvaa. Elävä järjestelmä — sivilisaatio — ei ole suljettu. Se tuo järjestystä sisään ympäristöstä. Mutta se vaatii työtä, huomiota, jännitettä. Kun jännite laskee nollaan, entropia voittaa.

Aikalainen on tarkka nimi sille, mitä tapahtuu: agentti optimoi nykypäivää tuhoamalla huomisen. Kuluttaa pääoman. Ottaa velkaa lasten maksettavaksi. Jättää infrastruktuurin rapistumaan.

Tämä on pahan määritelmä johdettuna fysiikasta, ei uskonnosta: [aikaloisinta](#) — resurssien siirtäminen äänioikeudettomilta tulevilta sukupolvilta äänioikeutetuille nykyisille. Hyvä on päinvastainen: nykyhetken kustannusten hyväksyminen tulevaisuuden mahdollistamiseksi.

Suomi on ollut 15 vuotta horroksessa. Olemme antaneet entropian voittaa — infrastruktuurin, osaamisen ja väestön rapistua, koska korjaaminen olisi vaatinut ”poliittista riitaa”.

Vain se, mikä perustuu totuuteen (fysiikkaan), voidaan huoltaa kestävästi. Ja vain se, mitä huolletaan rakkaudella, pysyy elossa.

* * *

Perimmäinen päämies: Ylisukupolvinen sopimus

Kenelle hallinto on vastuussa? Ei hallitukselle itselleen, ei edes nykyisille äänestäjille. Hallinnon perimmäinen asiakas on *perimmäinen päämies* — Suomen kansa satojen vuosien aikajänteellä, abstraktio, joka sisältää menneet sukupolvet (jotka rakensivat [Kansallistaseen](#)) ja tulevat sukupolvet (jotka tarvitsevat sen).

Tämä on *ylisukupolvinen sopimus* — ainoa sopimus, jota ei voi irtisanoa yksipuolisesti. Toinen osapuoli (tulevaisuus) ei ole paikalla neuvottelemassa. Nykyiset äänestäjät ovat vain *edunvalvoja*: meillä on hallintaoikeus, ei omistusoikeutta. Meillä ei ole oikeutta tuhota varantoa, koska se ei ole meidän — se on lainassa lapsiltamme. Ilman tätä transspondenssia mikään kansa ei selviä. Jos elämä on vain “minun nautintoni tässä ja nyt”, on rationaalista kuluttaa pääoma ja olla hankkimatta lapsia. [Aikalainen](#) on petturi, joka rikkoo tämän sopimuksen. [Protokolla](#) on edunvalvoja, joka valvoo sitä.

* * *

Mekanismi voi muuttaa kulttuuria

Kriitikko sanoo: “Mekanismit eivät voi pelastaa sivilisaatiota, jonka kulttuuri on jo kuollut. Jos suomalaiset eivät halua lapsia, mikään velkajarru ei muuta sitä.” Tämä on puoliksi totta — ja puoliksi kohtalokasta fatalismia.

Politiikkapalaute-teoria (policy feedback) osoittaa, että institutiot eivät vain heijasta kulttuuria — ne muokkaavat sitä. Yleinen päivähoido loi työssäkäyvien äitien kulttuurin. Yleinen asevelvollisuus loi kansallisen identiteetin. Eläkejärjestelmä loi odotuksen valtion huolenpidosta. Kulttuuri ja mekanismi ovat *kaksisuuntainen silmukka*, eivät yksisuuntainen kausaaliketju. Jos syntyvyysromahduksen seuraus on näkymätön, se ei muuta käyttäytymistä. Jos seuraus on näkyvä ja välitön — eläkeindeksin automaattinen lasku — keskustelu muuttuu. **Emme odota kulttuurin muuttuvan ensin — mekanismi pakottaa kulttuurin kohtaamaan todellisuuden.** Siitä alkaa muutos.

* * *

Puutarhurivaltio: *Via negativa*

Olemme puhuneet paljon “koneesta”. Mutta kone on epätäydellinen metafora, koska kone ei korjaa itseään. Lopullinen kuva on *Puutarha*. Nykyinen valtio yrittää olla tehdas — se yrittää “tuottaa” terveyttä, “tuottaa” innovaatioita syöttämällä rahaa liukuhihnalle. Se epäonnistuu, koska elämää ei voi pakottaa. Mekanismirealismin valtio on *Puutarhuri*. Puutarhuri ei voi “käskeä” ruusun kukkimaan (et voi käskeä syntyvyyttä nousuun). Puutarhuri voi vain optimoida *olosuhteet* — maaperä, valo, vesi.

Ennen kaikkea puutarhuri tekee *Via negativaa*: hän ei paranna maailmaa *lisäämällä* asioita (uusia virastoja, tukihimmeleitä, zombilakeja). Hän parantaa sitä *poistamalla* asioita: kitkee rikkaruohot (huonot kannustimet), poistaa loiset (korruption), raivaa sumun (zombikielen) ja rakentaa aidan (MeV), jotta peurat eivät syö versoja.

Kun poistamme esteet (entropian), elämä (syntropia) tapahtuu *itsestään*. Sitä ei tarvitse “johtaa”. Sitä tarvitsee vain rakastaa tarpeeksi, jotta jaksaa pitää aidan kunnossa.

* * *

Mekanismit ovat vain työkaluja. Todellinen voima on päätös *haluta elää* — päätös siitä, että suomalainen tarina ei lopu tähän lukuun.

Sivilisaatio ei ole perintö, jonka saamme, vaan teko, jonka teemme joka päivä uudelleen.

Elinvoimaisuus

Kun lasket tämän kirjan käsistäsi, palaat arkeen. Avaat uutiset: *“Hallitus neuvottelee kehysriihessä”*. Näet kohun ministerin sanavalinnasta. Näet taulukon, jossa syntyvyys on laskenut taas. Eilen olisit tuntenut vihaa tai toivottomuutta. Tänään näet jotain muuta. Et näe “huonoja ihmisiä” — näet *kannustinketjun*. Et näe “neuvottelua” — näet *veto-verkon*. Et näe “tyhmyyttä” — näet *arkkitehtuurin*. Et voi enää olla näkemättä.

Tervetuloa todellisuuteen.

* * *

Onnellisuusharha

“Suomi on maailman onnellisin maa” — tämä tilasto on kansallinen rauhoite. Kun tunnet, että palvelut eivät toimi, ostovoima sulaa ja tulevaisuus pelottaa, sinulle lyödään raportti naamaan: “*Olet väärässä. Olet onnellinen. Me olemme parhaita*”. Tämä passivoi: jos olemme jo “maailman parhaita”, muutos voi olla vain alaspäin. Mutta raportti mittaa tyytyväisyyttä (matala pettymys), ei elinvoimaa (korkea energia).

Aristoteles erotti toisistaan *hedonian* (hetkellisen nautinnon) ja *eudaimonian* (kukoistuksen, jossa ihminen toteuttaa potentiaalinsa). Hedonia on hakeroitavissa: velka, viihde ja dopamiini tuottavat sitä hetkeksi. Eudaimonia vaatii toimivaa yhteiskuntaa, vastuun kantamista ja kasvun kipua.

Suomi on optimoinut hedoniaa vuosikymmeniä. Tuloksena on mukavuutta ilman merkitystä. Tyytyväisyyttä ilman tarkoitusta.

Suomen kielessä tämä ero on vanhastaan tunnettu. Sivistys ei tarkoita kulttuuria tai koulutusta. Se tarkoittaa kykyä ohjata itseään kohti korkeampia tavoitteita ohi primitiivisten impulssien. *Sivistysvaltio* on valtio, jonka mekanismit mahdollistavat kukoistuksen (eivät vain mukavuuden).

Suomi ei ole enää sivistysvaltio vaan mukavuusvaltio: maailman paras saattohoitokoti. Hiljainen. Mukava. Eloton. Meidän on palattava sivistykseen. Meidän on oltava *laboratorio*: paikka, jossa tapahtuu, paikka jolla on tulevaisuus.

* * *

Simulaation loppu

Tämä kirja alkoi **simulaatiosta** — todellisuuden korvaamisesta sen esityksellä. Se kuvasi **näennäisliikettä** — paljon toimintaa, ei etenemistä. Nyt ymmärrät, miksi simulaatio toimii: se suojelee **mesaoptimoijia** vastuulta, se piilottaa **kohtaloluvut** ja pitää **jännitteen** nollassa. Mutta simulaatio on haurastunut. Kohtaloluvut eivät neuvottele. Syntyvyys ei välitä siitä, mitä eduskunta päättää. Korjausvelka ei katoa, vaikka sitä ei mainita uutisissa. Fysiikka lähettää laskun — se ei kysy, haluammeko maksaa.

* * *

Saaristo sumussa

Emme voi pelastaa maailmaa sumulta. Mutta voimme rakentaa *majakan*.

Radikaali selkeys onnistuu vain rajatuilla alueilla: **saaristoissa**. Lentokoneiden turvallisuus toimii, koska ala on rajattu ja palaute välitöntä. Verolaskenta toimii, koska säännöt on koodattu binäärisesti. Suomi voi olla tällainen saaristo:

- Tarpeeksi pieni toteutukseen
- Tarpeeksi homogeeninen konsensukseen
- Tarpeeksi teknologinen työkaluihin
- Tarpeeksi koulutettu vaatimaan

Suomi selviää olemalla selkeyden saaristo maailmassa, joka hukkuu paskapuheeseen.

Tämä on geopoliittinen strategia, ei vain moraalinen vaatimus. Kun maailma hajoaa episteemisesti, ne paikat voittavat, joissa puhutaan totta ja pidetään sanansa. Suomi voi olla episteeminen turvasatama: paikka, jossa investoijat, lahjakkuudet ja organisaatiot voivat luottaa siihen, että lupaukset pitävät.

“Emme voi pelastaa maailmaa sumulta, mutta voimme rakentaa majakan.”

* * *

Hakufunktio

Mitä varten valtio on olemassa? Vanha vastaus: turvata rajat (yö-vartijavaltio). Seuraava vastaus: tuottaa palveluja (hyvinvointivaltio). Molemmat ovat riittämättömiä. Mekanisminrealismin vastaus: valtio on [hakufunktio](#), jonka tehtävä on ratkaista optimointiongelman, joka on liian vaikea yksilölle:

“Löydä äärettömästä politiikka-avaruudesta se reitti, joka maksimoi sivilisaation elinvoiman äärettömän ajan yli.”

Kuvittele Suomen tulevaisuus maisemana. Jotkut reitit johtavat laaksoon (velkakriisi, väestönrakenteellinen romahdus). Jotkut johtavat matalille kukkuloille (nykyhetken mukavuus, hidas näivettyminen). Yksi reitti johtaa korkeimmalle vuorelle. Nykyinen politiikka on [ahne algoritmi](#): valitse askel, joka näyttää parhaalta juuri nyt. Mutta paras askel juuri nyt vie usein paikalliseen maksimiin — kukkulalle, josta näkee korkeamman vuoren, mutta jonne pääsy vaatisi ensin laskeutumista laaksoon. Poliitikko, jonka aikahorisontti on neljä vuotta, ei voi ylittää laaksoa. MeV on [syvä haku](#), joka pakottaa pitkän näköalan nykyhetkeen — se on koneisto, joka etsii reittiä ikuisuuteen, koska protokolla ei anna muuta vaihtoehtoa.

* * *

Generatiivinen silmukka

Tässä on paradoksi, joka on samalla ratkaisu: **Suomen korjaaminen vaatii aikuisia ihmisiä** — järjestelmää ei voi korjata lapsen asemasta käsin. Vain ne, jotka ovat ottaneet täyden vastuun omasta elämästään, voivat nähdä selvästi ja toimia tehokkaasti. **Aikuiseksi tuleminen vaatii Suomen korjaamista** — et voi aikuistua tyhjiössä. Aikuisuus syntyy kantamalla todellisia vastuuta todellisessa maailmassa. Juuri sivilisaation korjaaminen on se prosessi, jonka läpi ihmisestä tulee aikuinen. Tämä on generatiivinen silmukka: jokainen askel kohti Suomen korjaamista on askel kohti omaa aikuistumistasi — ja päinvastoin. Kun yksilö muuttuu havainnoijasta toimijaksi ja alkaa vaatia rehellisiä sääntöjä, syntyy itseään vahvistava kehä.

* * *

Vaatimuslista

Kun näet järjestelmän, et voi enää olla näkemättä. Yhdeksän vaatimusta, jotka tekevät simulaation pyörittämisestä kallista:

Arkkitehtuurikuvaus

torjuu [Simulaation](#) — puhetta ilman rakennetta.

Kartta

torjuu **Kehystysmanipulaation** — vaihtoehtojen piilottamisen.

Malli

torjuu [Monimutkaisuuspesun](#) — salatut oletukset.

Vikatila-analyysi

torjuu [Mesaoptimoinnin](#) — järjestelmän pelaamisen.

Selkeys

torjuu [Selvitysvallan](#) — päätösten lykkäämisen.

Mitattavuus

torjuu [Semanttisen eroosion](#) — lupaukset ilman sisältöä.

Nimi

torjuu [Kosketusvastuuansan](#) — vastuun hajauttamisen.

Hintalappu

torjuu **Ajallisen pesun** — kustannusten siirron tulevaisuuteen.

Päätymispäivä

torjuu [Zombilain](#) — ikuiset instituutiot.

Nämä vaatimukset ovat kognitiivinen immuunijärjestelmäsi: ne tekevät näkyväksi sen, mitä järjestelmä pyrkii piilottamaan.

* * *

Vähemmistöääntö

Demokratiassa oletetaan intuitiivisesti, että muutos vaatii 51 % kannatuksen. Koska suurin osa ihmisistä on tottunut passiiviseen sivustakatsijan rooliin, muutos tuntuu mahdottomalta. Mutta järjestelmän tila ei määräydy enemmistön mielipiteen mukaan — se määräytyy **joustamattoman vähemmistön** mukaan. Nassim Taleb osoitti: jos 3–5 % väestöstä on ehdottoman sitoutunut johonkin normiin ja enemmistö on joustava (”ihan sama”), vähemmistö voittaa. Enemmistö mukautuu vähemmistön preferenssiin, koska se on helpompaa kuin konflikti. Tämän kirjan ei tarvitse vakuuttaa kansaa. Riittää, että 5 % on ehdottoman sitoutunut ja haastaa rakenteelliset ongelmat kaikkialla: jokaisessa kokouksessa, jokaisessa hallitusneuvottelussa, jokaisessa kahvipöydässä. Kun riittävän moni kieltäytyy hyväksymästä **simulaatiokieltä**, kone pysähtyy ja korjataan.

Mitä vähemmistö tekee? Se *kieltäytyy hyväksymästä simulaatiokieltä*:

- Kun viranomainen sanoo ”asiaa selvitetään”, vähemmistö vaatii: *Kuka? Milloin valmis?*
- Kun konsultti esittää 200 sivun raportin, vähemmistö vaatii: *Mikä on johtopäätös yhdellä lauseella?*
- Kun poliitikko lupaa ”parantaa”, vähemmistö vaatii: *Millä mittarilla? Milloin?*
- Kun monimutkaisuutta käytetään kilpenä, vähemmistö vaatii: *Näytä malli.*
- Kun päätöksiä esitetään, vähemmistö vaatii **täyslaskentaa**.

Tämä on kognitiivinen vastustusliike, joka tekee simulaation pyörittämisestä kallista.

Sinä olet kriittistä massaa.

Älä odota, että ”kansa herää”. Kansa ei herää koskaan yhtä aikaa. Historiaa eivät tee enemmistöt. Sitä tekevät päättäväiset vähemmistöt, joilla on parempi kartta — ja jotka kieltäytyvät leikkimästä passiivikielellä.

* * *

Totuuden huojaennus

Monet pelkäävät, että totuus — leikkaukset, velkakriisi, kohtaloluvut — masentaa kansan. Väitän päinvastaista. Mikään ei ole niin uuvuttavaa kuin ilmeisen valheen ylläpitäminen — **kognitiivinen dissonanssi** syö kansakunnan henkistä energiaa. Kun sanomme ääneen: “*Tilanne on vakava. Tässä on luvut. Tässä on suunnitelma*” — reaktio on syvä huojaennus: “*Vihdoinkin joku puhuu totta. Nyt voimme lopettaa teeskentelyn ja alkaa korjata*”. Totuus ei vie energiaa, se vapauttaa sen toimintaan. Ensimmäinen askel kohti ratkaisua on ongelman tunnustaminen.

* * *

Mitä seuraavaksi

Ajattele toisin. Kysymykset ja työkalut ovat osassa *Kielen valta* ja *Sanakirjassa*. Käytä niitä huomisesta alkaen.

Löydä toiset. Et ole ainoa, joka näkee tämän. Verkosto on enemmän kuin osiensa summa.

Jaa kieli. Tämä kirja on sanakirja. Tärkeimmät käsitteet:

- **Monimutkaisuuspesu** — kustannusten piilottaminen monimutkaisuuteen: tilassa (kustannus eri paikassa kuin hyöty), ajassa (myöhemmin, seuraavalle sukupolvelle), kausaaliketjussa (haitta syntyy pitkän ketjun $A \rightarrow B \rightarrow C \rightarrow D$ kautta)
- **Semanttinen eroosio** — sanojen tyhjentyminen merkityksestä. “Tulee varmistaa”, “riittävät resurssit”, “asiaa selvitetään” — liturgiaa, ei lupautta
- **Näennäisliike** — paljon toimintaa, ei etenemistä. Työryhmät, selvitykset, strategiaperit
- **Kohtaloluvut** — syntyvyys, velka, huoltosuhde. Fysiikka joka ei neuvottele
- **Mesaoptimointi** — agentti optimoi väärää asiaa. Poliitikko optimoi uudelleenvalintaa, ei selviytymistä

Kun tunnustat nämä, näet läpi simulaation. Kun muutkin tunnustavat, koordinaatio on mahdollista. Jaa lukuja. Käytä termejä. Tee näkymätön näkyväksi.

Kielellinen hygieniä. Kieltäydy hyväksymästä tyhjiä sanoja. Jos vastaus on lisää sumua, kyseessä on liturgia — älä allekirjoita. (Täydellinen käsittely: *Kielen valta*.)

Dokumentoi. Kirjoita muistiin näennäisliikkeen ja monimutkaisuuspesun esimerkit omalta alaltasi. Jokainen lääkäri, insinööri ja opettaja tuntee kymmeniä. Kerätty evidenssi on ase.

Rakenna rinnakkain. Älä odota valtion korjaavan itseään. Rakenna vaihtoehtoja, jotka toimivat.

Valmistaudu hetkeen. Kriisi tulee. Kun se tulee, valmiiksi tehty työ on pöydällä. Lue täydellinen MeV-spesifikaatio: <https://mekanismirealism.fi/mekanismivirasto>.

* * *

Tässä kirjassa on diagnoosi ja hoito.

Diagnoosi: Näennäisliike, monimutkaisuuspesu, mesaoptimointi, veto-verkko, semanttinen eroosio. Kone, joka tuottaa halvaannusta, ei pahuudesta vaan arkkitehtuurista.

Hoito: Protokolla, joka pakottaa kohtaloluvut näkyviin. MeV, joka poistaa valehtelun mahdollisuuden. Kieli, joka tekee simulaatiosta läpinäkyvän.

Mikä puuttuu? **Suunnattu tahto.** Riittävä määrä ihmisiä, jotka kieltäytyvät välittämästä mistään muusta kuin olennaisesta — ja pakkavat muutkin välittämään.

Kohtalo ei ole kiinteä. **Muuta kannustimet, muuta arkkitehtuuri, muuta kohtalo.**

Elinvoimaisuus ei ole tila, se on suunta — jatkuvaa kampaailua entropiaa vastaan — ja juuri siksi se tekee meistä eläviä.

* * *

Aikuisten huone on tyhjä

Suomalainen luottamuskulttuuri on tuottanut Sivustakatsojan harhan. Kun näemme ongelman, ajattelemme: *“Fiksut ihmiset ministeriössä varmasti miettivät tätä.”*

Tämä on anti-toimijuutta. Oletus, että sivilisaatio on automaatio.

Olen nähnyt konehuoneeseen. **Aikuisten huone on tyhjä.** Siellä on kiireisiä ihmisiä, jotka sammuttavat tulipaloja ja toivovat, että joku muu ratkaisee ison kuvan. Ministeriö odottaa hallitusta. Hallitus odottaa virkamiehiä. Kaikki odottavat sitä “jotakuta”. **Tämä kirja on se koppi.** Ajatustyö on tehty. Tekosyyt on käytetty. **Sinä olet se, jota olet odottanut.**

* * *

Tunnistussignaali

Kun näet jonkun lukevan tätä kirjaa, tiedät: hän on ottanut vastuun sivilisaation logiikasta. Tämä kirja on [Schelling-piste](#) — koordinoitupaikka niille, jotka ovat kyllästyneet teeskentelyyn. Et ole yksin. Meitä on enemmän kuin luulet. Olemme olleet hajallaan, hiljaa ja piilossa. Tämä kirja on signaali: **Hiljaisuus on päättynyt.** Etsi muut, jotka puhuvat tätä kieltä.

* * *

Kyynisyys on pelkuruutta

Kun ymmärrät tilanteen vakavuuden, houkutus kyynisyyteen on suuri: *“Peli on menetetty.”* Älä lankea — kyynisyys ja naiivi optimismi ovat sama asia: tekosytä olla tekemättä mitään. **Optimisti:** “Ei tarvitse tehdä mitään, asiat järjestyvät.” **Kyynikko:** “Ei kannata tehdä mitään, peli on menetetty.” Molemmat välttävät vastuuta. Mekanismirealisti on *stoalainen* — hän katsoo tuhoa silmiin ja kysyy: *“Mitä voin korjata?”* Hän toimii, koska se on oikein.

* * *

Uusi vakavuus

Olemme eläneet ironian aikakautta — on ollut muodikasta olla välitämättä. Se aika on ohi. Ironia ei pidä sähköverkkoa pystyssä.

Tulevaisuus kuuluu *uudelle vakavuudelle*:

- Excel-taulukon täsmääminen on kaunista.
- Sillan kantavuuslaskelma on runoutta.
- Rehellinen budjetti on taideteos.

Sivilisaation ylläpito on taistelua kaaosta vastaan — kuin avaruusaluksen huoltoa lennon aikana.

On aika tehdä **kompetenssista** jälleen statussymboli.

OSA VI

TYÖKALUPAKKI

Radikaalin selkeyden manifesti

Kieli on sivilisaation lähdekoodia.

Jos koodi on sumeaa, ohjelma kaatuu. Nykyinen hallinto puhuu [zombikieltä](#) – se on täynnä määrittelemättömiä muuttujia ja piilotettuja toimijoita. Kun kansalainen ei ymmärrä, hän ei voi kritisoida. Epäselvyys ei ole vahinko – se on teknologia, jolla valta suojautuu vastuulta.

Seitsemän periaatetta:

1. NIMEÄ TOIMIJA.

Ei “tapahtuu” vaan “X tekee”. Ei “resursseja kohdennetaan” vaan “ministeri Y leikkaa”. Passiivi on [tekijänpyyhintää](#): teko ilman tekijää. Jos lauseesta puuttuu subjekti, se on valhe.

2. PALJASTA MEKANISMI.

Ei “toivotaan parempaa” vaan “toimenpide A johtaa tulokseen B syy-yhteydellä C”. Jos mekanismia ei voi kuvata, kyseessä on toiveajattelu. Abstraktit laatusanat (“riittävä”, “vahvistetaan”) korvataan numeroilla.

3. ASETA AIKARAJA.

Ei “pian” vaan “päivämäärään X mennessä”. Jos aikarajaa ei ole, kukaan ei ole vastuussa myöhästymisestä.

4. NIMEÄ SYNNINSYÖJÄ.

Kuka kantaa henkilökohtaisen riskin? Kenen nimi on dokumentissa? Jos vastaus on “komitea”, kukaan ei ole ohjaimissa. Vastuu ei ole rangaistus – se on dataa: ilman sitä järjestelmä ei voi oppia.

5. **NÄYTÄ LASKELMAT (Avoimuusperiaate).**

Musta laatikko ei ole päätös – se on uskonto. Vaadi avoin malli: oletukset, data ja logiikka. Jos laskelma on “liikesalaisuus” tai “virkamiesvalmistelua”, sitä ei ole olemassa.

6. **KIINNITÄ HINTALAPPU (Täyslaskenta).**

Kuka maksaa? Milloin? Kuinka paljon? Jos hinta ei ole näkyvisä, se on piilotettu – ja piilotettu hinta päättyy aina lapsille. Ei “investointi” vaan “X euroa, takaisinmaksu Y vuodessa, maksaja Z”.

7. **ASENNA SAMMUTUSKYTKIN (Falsifioitavuus).**

Mikä *konkreettinen havainto* sammuttaisi tämän politiikan? Jos vastaus on “ei mikään”, kyseessä ei ole tieto vaan usko.

Kun kuulet semanttisen tyhjiön, kysy: **“Mitä tämä tarkoittaa käytännössä?”**

Kun kuulet passiivin, kysy: **“Kuka tekee?”**

Kun kuulet “asiaa selvitetään”, kysy: **“Onko tämä selvitys vai päätös?”**

Nämä kysymykset ovat lahja, ei syytös. Ne opettavat selkeyttä niille, jotka haluavat oppia – ja paljastavat ne, jotka eivät halua.

Selkeä kieli on radikaalein teko, jonka voit tehdä.

Tämä manifesti on vapaasti jaettavissa.

<https://mekanismirealism.fi/manifesti>

Kielen valta

Kenttäopas semanttisen sumutuksen tunnistamiseen

Kieli on käyttöliittymä todellisuuteen. Jos käyttöliittymä on vääristynyt, emme voi korjata konetta. Tämä osa on kenttäopas poliittisen kielen purkamiseen – sanakirja sille, miten vastuu kadotetaan lause kerrallaan.

* * *

Tieteen alkuperäinen lupaus oli yksinkertainen: *nullius in verba* – älä usko kenenkään sanaan, tarkista itse. Royal Societyn motto vuodelta 1660. Nykyinen hallintotapa on kääntänyt lupauksen pääläelleen: **Usko prosessia.** Älä kysy mitä tapahtuu – luota siihen, että joku hoitaa. Kieli on muuttunut tiedonvälityksestä peittämisen välineeksi. Tämä osa antaa työkalut verhojen repimiseen.

Epäselvyys ei ole virhe, se on ominaisuus. Monimutkainen kieli on teknologia, jolla valta suojautuu vastuulta.

Tämä osa on **episteemisen hygienian** käsikirja. Samalla tavalla kuin käsihygienia suojaa infektioilta, episteeminen hygienia suojaa manipulaatiolta. Se on aktiivinen, jatkuva prosessi – ei kertasuoritus vaan käytäntö.

* * *

Miksi näitä kuvioita syntyy?

Viisi rakenteellista ajuria:

- **Institutionaalinen tapa:** “Näin meillä on aina kirjoitettu.” Virkakieli periytyy sukupolvelta toiselle ilman, että kukaan kysyy miksi.
- **Ammatillinen deformaatio:** Byrokratia palkitsee epämääräisyyttä. Tarkkuus luo vastuuta; sumeus suojaa.
- **Puolustusrefleksi:** Kun tarkkuudesta on rangaistu (mediakohu, oikeuskanne), opitaan välttämään sitä.
- **Aito osaamattomuus:** Ketään ei ole opetettu kirjoittamaan selkeästi. Yliopistot opettavat akateemista jargonia, eivät operatiivista kieltä.
- **Systeeminen paine:** Kun veto-verkko estää päätökset, kieli mukautuu: se alkaa kuvata prosessia tulosten sijaan.

Lopputulos on sama riippumatta syystä: **kieli irtoaa todellisuudesta**. Sanat lakkaavat sitomasta, lupaukset lakkaavat velvoittamasta, ja kansalainen menettää kykynsä ymmärtää, mitä tapahtuu.

* * *

Miksi selkeä kieli on tärkeää?

Selkeä kieli on **edellytys kaikelle toimivalle**:

- **Insinööriyön perusta:** Et voi rakentaa järjestelmää, jota et osaa spesifioida. “Parannetaan palvelua” ei ole spesifikaatio – “vähennetään jonotusaikaa 50 %” on.
- **Koordinaation infrastruktuuri:** Yhteinen sanasto mahdollistaa yhteisen ymmärryksen. Kun kaksi ihmistä käyttää samaa sanaa eri merkityksessä, he eivät koordinoi – he puhuvat ohi.
- **Ajattelun työkalu:** Et voi ajatella selkeästi asiasta, jota et osaa artikuloida selkeästi. Sumea kieli tuottaa sumeaa ajattelua.
- **Suunnittelun pakote:** Selkeys pakottaa kohtaamaan vaikeat kysymykset. Kun kirjoitat “kuka tekee, mitä, milloin, millä mittarilla”, et voi paeta kompromisseja.
- **Luottamuksen rakennusaine:** Selkeät sitoumukset rakentavat luottamusta. Kun sanot tarkalleen, mitä teet, voit pitää sanasi – tai et voi, ja se näkyy.
- **Vastuullisuuden mahdollistaja:** Voit olla vastuussa vain siitä, mikä on selkeästi määritelty. Epämääräisyys on vastuupakoilun esiaste.

Organisaatio, joka ei osaa kirjoittaa selkeästi, ei osaa myöskään ajatella, suunnitella tai toteuttaa selkeästi.

* * *

Semanttiset matkalaukut

Insinööri ei voi suunnitella siltaa, jos “teräs” tarkoittaa toiselle “kovaa ainetta” ja toiselle “sortoa”.

Olemme kirjassa tunnistanee kolme tapaa, joilla sanat pettävät:

1. **Tyhjiö.** Sana ilman merkitystä. “Asiaa selvitetään” – kuulostaa toiminnalta, ei sido mihinkään.
2. **Eroosio.** Sana, jonka merkitys on kulunut pois. “Hoitotakuu” – 7 päivän takuu paperilla, 16 kuukauden jonot todellisuudessa. Funktiosignatuuri on jäljellä, toteutus palauttaa tyhjän.
3. **Matkalaukku.** Sana, johon on pakattu liikaa (Marvin Minskyn *suitcase word*, 2006). “Kapitalismi” – zip-pommi, joka purkautessaan tuottaa enemmän merkitystä kuin vastaanottaja pystyy käsittelemään. Jokainen kuulija purkaa oman versionsa.

Näistä matkalaukku on vaarallisin, koska se *näyttää* merkitykselliseltä. Tyhjiön voi tunnistaa tyhyydestä, eroosion voi todentaa vertaamalla lupaukseen. Matkalaukku piiloutuu näennäisen yhteisymmärryksen taakse.

Poliittinen sanasto on täynnä matkalaukkuja. Keskustelusta tulee tunnepeiliä, jossa osapuolet puhuvat eri asioista samalla sanalla – ja kumpikin on varma, että toinen on vilpillinen tai tyhmä.

Tunnistaminen: Sana on matkalaukku, kun se täyttää kolme ehtoa:

1. **Mekanismien peittäminen.** Sana piilottaa rakenteen – sen kuleminen ei kerro, mistä mekanismista puhutaan. “Kapitalismi” voi viitata hintasignaaliin, pääoman kasautumiseen, kilpailullisiin markkinoihin, monopoliin tai riistoon. Mikä näistä?
2. **Heimolajittelu.** Sanan käyttö tai välttäminen paljastaa, mihin leiriin kuulut – ei sitä, mitä ajattelet. “Hyvinvointivaltio” on vasemiston kunnian nimi ja oikeiston haukkumasana. Sama kone, kaksi tunnelatausta. Ei informaatiota.
3. **Analyysin lopettaminen.** Sana toimii tuomiona, ei diagnoosina. “Se on kapitalismia” lopettaa keskustelun. “Se kannustinrakenne palkitsee lyhyen aikavälin arvonlouhintaa” aloittaa sen.

Ismi-paketit – kokonaisia maailmankuvia yhdessä sanassa:

“Kapitalismi” → Hintamekanismi, pääoman kasautuminen, kilpailullinen markkina

“Sosialismi” → Tulonsiirtomekanismi, kollektiivinen omistus, keskitetty allokatio

Hyve/pahe-tuomiot – tunteita argumentteina:

“Oikeudenmukaisuus” → Tasajako, ansiojako, proseduraalinen reiluus (*määriteltävä*)

“Tasa-arvo” → Tulosityhtäläisyys vs. mahdollisuusyhtäläisyys

Tunnepesu-termit – hallintoon vivahtaneita markkinointisanoja:

“Kestävyys” → Solvenssi, uusiutuvuus, termodynaamisesti kestävä

“Hyvinvointivaltio” → Verorahoitteinen palvelutuotanto, tulonsiirtojärjestelmä

Identiteetti-lajittelijat – heimomerkkejä, eivät kuvauksia:

“Demokratia” → Enemmistöpäätöksenteko, äänestysmekanismi

“Edistyksellinen” → Määrittele *mikä asia* ja *mihin suuntaan*

Testi: Jos sana ei käänny spesifiksi, testattavaksi väitteeksi mekanismista, se on matkalaukku. “Kapitalismi on paha” – ei testattavissa. “Tämä kannustinrakenne palkitsee lyhyen aikavälin arvonlounhintaa pitkän aikavälin pääoman kustannuksella” – testattavissa.

Väärä Schelling-piste: Matkalaukku on koordinaatiomekanismi, joka de-koordinoi. “Tavataan torilla” toimii, koska kaikki tietävät, mikä tori. “Tavataan oikeudenmukaisuudessa” ei toimi, koska jokainen seisoo eri torilla. Kaikki lupaavat kannattaa “oikeudenmukaisuutta” – mutta kukaan ei ole samassa paikassa. Tämä on kielellinen [näennäisliike](#): näennäinen yhteisymmärrys, ei koordinaatiota.

Protokolla: Kun keskustelu jumittuu siihen, mitä sana *tarkoittaa* sen sijaan, miten *mekanismi toimii* – sana poistetaan *siitä keskustelusta*. Ei universaalisti, ei ikuisesti, vaan operatiivisesti: “Tämä sana tukkii keskustelun. Kerro ilman sitä, mitä mekanismeja tarkoitat.”

Jokainen osapuoli kuvaa omin sanoin sen rakenteen, johon viittaa. Usein käy ilmi, että he puhuvatkin eri asioista – tai samasta asiasta, ja

koko riita oli metatason harha. Kummassakin tapauksessa keskustelu vapautuu etenemään. **Poikkeus:** Jos keskustelun nimenomaisena kohteena on sanan määritelmä (lakiteksti, taksonomia, standardi), sana on työn kohde, ei este. Silloin sitä ei kielletä – silloin sitä puretaan.

Tämä on diskurssin *velkajarru*. Samalla tavalla kuin talouden velkajarru estää kuluttamasta tulevaisuuden resursseja, matkalaukkukielto estää kuluttamasta keskustelun kaistanleveyttä sanoihin, jotka pyörittävät keskustelua paikallaan – *näennäisliikettä* kielen tasolla.

Huomautus: Tämä kirja käyttää sanoja kuten “demokratia” – mutta aina purettuna, kontekstissa jossa mekanismi on nimetty. Matkalaukku on vaarallinen vain suljettuna.

Kun insinööri sanoo “silta on epävakaa”, hän ei sano “silta on kommunistinen” tai “silta on kapitalistinen”. Hän sanoo: “vetolujuus ei riitä.”

Jos et pysty ilmaisemaan asiaasi ilman matkalaukkua, et todennäköisesti ymmärrä mekanisme, josta puhut. Pura matkalaukku osiin. Puhu mekanismeista.

Kyllä, “mekanismirealismi” on itsekin -ismi. Se on hyödyllinen niin kauan kuin sen voi purkaa osiin: “mekanismi” (rakenne, jolla syy tuottaa seurauksen) + “realismi” (todellisuus on olemassa ja rajoittaa toimintaa). Kun nämä osat lakkaavat olemasta informatiivisia, hylkää sana.

Konfutse sanoi 2 500 vuotta sitten: jos nimet eivät ole oikein, kieli ei vastaa todellisuutta; jos kieli ei vastaa todellisuutta, teot epäonnistuvat (*Keskustelut*, 13.3). *Mekanismivirasto* on nimien oikaisemista teollisessa mittakaavassa.

* * *

I. Semanttinen tyhjentäminen

Sanat, jotka näyttävät merkityksellisiltä mutta eivät sido mihinkään.

1. Semanttinen tyhjiö

Määritelmä: Ilmaus, joka kuulostaa merkitykselliseltä mutta ei sitoudu mihinkään konkreettiseen. **Semanttinen tyhjiö** ei ole valhe vaan jotain pahempaa: valheen voi paljastaa. Tyhjiötä ei voi, koska se ei väitä mitään.

Kuulet	Kysy
“Käsitlemme asiaa”	Kuka käsittelee? Mikä on aikataulu? Mikä on tuotos?
“Suhtaudumme vakavasti”	Mitä “vakavasti suhtautuminen” tarkoittaa käytännössä?
“Olemme sitoutuneet”	Mihin tarkalleen? Millä mittarilla voin tarkistaa?
“Asiaa selvitetään”	Kuka selvittää? Milloin valmis? Mitä tapahtuu, jos ei valmistu?
“Kehitämme järjestelmää”	Mikä on tavoite? Mikä on aikataulu? Mikä on budjetti?

Mekanismi: Poliitikko on **mesaoptimoija**. Hänen tavoitteensa ei ole ratkaista ongelmaasi – hänen tavoitteensa on vaikuttaa siltä, että hän ratkaisee ongelmasi, minimoiden riskin epäonnistumisesta. Semanttinen tyhjiö tuottaa vaikutelman toiminnasta ilman toiminnan riskiä.

Sääntö: Jos lauseesta ei voi johtaa tarkistettavaa ennustetta, se on semanttinen tyhjiö. “Parannamme palvelua” – tyhjiö. “Vähennämme jonotusaikaa 14 päivään 1.1.2027 mennessä” – sitoumus.

* * *

2. Semanttinen eroosio

Määritelmä: Prosessi, jossa instituutio tai käsite säilytetään syntaktisesti, mutta tyhjennetään semanttisesti. **Ohjelmoijan analogia:** Funktiesignatuuri pidetään samana taaksepäinyhteensopivuuden vuoksi, mutta toteutus korvataan tyhjällä (`return void`).

Esimerkkejä:

- **Presidentti-instituutio:** Sana “presidentti” on perustuslaissa, Linnan juhlat pidetään. Mutta kun kutsut `presidentti.tee_päätös()`, saat tyhjän.
- **Hoitotakuu:** “7 päivän hoitotakuu” on laissa. Todellisuus: 16 kk jonot. Syntaksi elää, semantiikka kuollut.
- **Demokratia:** Vaalit pidetään, eduskunta kokoontuu. Mutta päätökset tehdään konsulttien ja veto-verkon takana.

Mekanismi: Kukaan ei “poista” instituutiota – se refaktoroidaan kuoliaaksi. Muoto säilyy, sisältö häviää.

Torjunta:

- “Mitä tämä instituutio *tekee*, ei mitä se *on*?”
- “Mikä on ero de jure (laki) ja de facto (todellisuus) välillä?”
- “Näytä mittari, ei nimeä.”

* * *

3. Katteettomat vaateet

Määritelmä: “Oikeus”, josta puuttuu tuottaja, täytäntöönpano ja edellytykset. Monet “oikeudet” eivät ole tyhjentyneet – ne syntyivät tyhjinä.

Katteeton vaade = “oikeus”, josta puuttuu:

1. **Tuottaja:** Kuka on velvollinen tuottamaan oikeuden kohteen?
2. **Täytäntöönpano:** Mikä mekanismi pakottaa tuottajan toimimaan?
3. **Edellytykset:** Mitkä olosuhteet mahdollistavat toteutumisen?

Esimerkki: YK:n ihmisoikeuksien julistus, artikla 25: “Jokaisella on oikeus riittävään elintasoon.” Kuka tuottaa? Millä mekanismeilla? Vastaukset puuttuvat. Tämä ei ole oikeus, joka “tyhjentyi” – se ei koskaan ollut operationaalinen.

Erottelu: *Semanttinen eroosio* tarkoittaa, että instituutio *toimi* kerran mutta tyhjentyi (presidentti-instituutio). *Katteeton vaade* ei koskaan toiminut – syntyi tyhjänä (“oikeus työhön”).

Miksi katteettomat vaateet ovat haitallisia:

- Vievät tilan, johon todellinen protokolla voisi tulla
- Luovat illuusion, että asia on “hoidettu”
- Laimentavat toimivien oikeuksien arvoa

Torjunta:

- “Kuka tuottaa tämän oikeuden? Millä resursseilla?”
- “Mitä tapahtuu, jos oikeutta loukataan? Mikä on sanktiomekanismi?”
- “Onko tämä oikeus vai toive?”
- Korvaa “oikeus” sanalla “protokolla” – silloin voit etsiä virheitä.
- “Täyslaskenta tehdään ennen laukaisua, ei sen jälkeen. Avaruussmissiossa ei etsitä vikoja lennon aikana.”

* * *

4. Zombilaki

Määritelmä: Laki, joka on voimassa paperilla, mutta kuollut käytännössä. Mikä tekee laista elävän? Neljä elementtiä:

Elementti	Kysymys – ja mitä tapahtuu kun puuttuu
Kuka	Kuka on vastuussa? <i>Monen käden ongelma – velvoite on, kukaan ei omista.</i>
Mitä	Mitä pitää tehdä? <i>Aspirationaalinen tyhjiö – tuomioistuin ei voi pakottaa.</i>
Milloin	Mihin mennessä? <i>Ikuinen viivästys – virasto vetoaa resurssipulaan.</i>
Seuraamus	Mitä tapahtuu, jos ei? <i>Lex imperfecta – rikkomus todetaan, mitään ei seuraa.</i>

Jos jokin puuttuu, laki on zombi. **Harjoitus:** Tutki mitä tahansa lakia:

- “Tulee varmistaa” – *kuka* varmistaa?
- “Riittävät resurssit” – *paljonko* on riittävästi?
- “Kohtuullisessa ajassa” – *milloin* tarkalleen?
- “Tarvittaessa” – *kuka* päättää tarpeen?

Nämä ovat **semanttisia aukkoja**. Ne kuulostavat merkityksellisiltä, mutta niiltä puuttuu toiminnallinen sisältö.

Miksi tämä ei ole vahinko: Hallitusneuvotteluissa viisi puoluetta allekirjoittaa “riittävät resurssit”, koska jokainen tulkitsee sen omalla tavallaan.

Ristiriita ei ratkea – se siirtyy toimeenpanoon, jossa virkamies päättää ilman demokraattista mandaattia. Epämääräisyydestä tulee harkintavaltaa. Lainsäädäntövalta siirtyy eduskunnalta hallinnolle.

* * *

II. Monimutkaisuuspesu

Kustannusten ja vastuun piilottaminen siirtämällä ne jonnekin muualle.

5. Tilallinen pesu

Määritelmä: Kustannukset ilmenevät eri paikassa tai eri populaatiossa kuin hyödyt. Hyöty on näkyvä täällä, haitta näkymätön tuolla.

Esimerkkejä:

- Vuokratatto “auttaa vuokralaisia” (näkyvä hyöty) → asuntotarjonta vähenee, rakennukset rapautuvat (näkymätön haitta muualla)
- Valtio säättää velvoitteen (saa kunnian), kunta maksaa (kantaa taakan)
- Ministeriö X:n uudistus siirtää kustannuksia ministeriö Y:lle – X saa poliittiset pisteet, Y saa laskun

Torjunta:

- “Missä kustannus ilmenee? Kuka kantaa taakan?”
- “Näytä kaavio, jossa kaikki hyödyt JA haitat ovat näkyvissä.”

* * *

6. Ajallinen pesu

Määritelmä: Hyödyt ilmenevät nyt, kustannukset myöhemmin – ensi vuosikymmenellä, seuraavalle sukupolvelle, vaalikauden jälkeen. Päättäjät saa kunnian tänään, joku muu maksaa huomenna.

Esimerkkejä:

- Valtionvelka – rahaa nyt, lasku lapsenlapsille
- Eläkelupaukset ilman katetta – ääniä nyt, maksukyvyttömyys 2040
- Infrastruktuurin korjausvelka – säästöjä nyt, romahdus myöhemmin
- Koulutusleikkaukset – budjettitasapaino nyt, osaamiskato 20 vuoden päästä

Mekanismi: **Pesuväli** – poliittinen sykli on 4 vuotta, palautesykli 20–30 vuotta. Koska seuraukset ilmenevät vasta pesuvälin toisella puolella, nykyinen politiikka ei joudu vastuuseen.

Torjunta:

- “Mikä on tämän päätöksen vaikutus vuonna 2050?”

- “Paljonko tämä maksaa vuoden 2040 veronmaksajalle?”

* * *

7. Kausaalinen pesu

Määritelmä: Vastuu hämärretään luomalla pitkä kausaaliketju, jossa jokainen linkki voi väittää olevansa syytön lopputulokseen.

Mekanismi: Sen sijaan, että $A \rightarrow B$ (ministeri leikkaa $\rightarrow$ sairaala sulkeutuu), luodaan ketju $A \rightarrow X \rightarrow Y \rightarrow Z \rightarrow B$: ministeri muuttaa rahoituskavaa $\rightarrow$ allokatio siirtyy $\rightarrow$ sairaalan budjetti pienenee $\rightarrow$ laatu heikkenee $\rightarrow$ potilaat lähtevät $\rightarrow$ sairaala ei ole kannattava $\rightarrow$ sairaala sulkeutuu. Jokainen välivaihe on puolustettavissa erikseen. Kukaan ei “sulkenut sairaalaa” – se vain “tapahtui”.

Miksi se toimii: Pitkä kausaaliketju tekee täyslaskennasta vaikeaa *kaikille* – myös kriitikoille ja analyytikoille. Kun vaikutukset leviävät verkon läpi (X vaikuttaa Y :hyn, Y vaikuttaa Z :aan, Z vaikuttaa W :hen...), kokonaisvaikutuksen jäljittäminen ylittää kognitiivisen kapasiteetin. Tämä ei ole vain kannattajien ongelma; se on episteeminen rajoitus. Juuri siksi kausaalinen pesu on niin tehokas: kukaan ei voi todistaa yhteyttä.

Esimerkkejä:

- “Kolmikanta päätti” – kausaaliketju: hallitus $\rightarrow$ työmarkkinajärjestöt $\rightarrow$ neuvottelut $\rightarrow$ kompromissi $\rightarrow$ päätös. Kuka tarkalleen?
- Sote-uudistus: valtio $\rightarrow$ hyvinvointialue $\rightarrow$ palveluntuottaja $\rightarrow$ alihankkija. Kun hoito epäonnistuu, ketju on liian pitkä vastuun kohdentamiseen.

Torjunta:

- “Piirrä kausaaliketju. Kuka teki ensimmäisen siirron?”
- “Jos tämä epäonnistuu, kenen ura kärsii?”
- “Kuka olisi voinut estää tämän ja milloin?”

* * *

8. Vastuunpesu

Määritelmä: Vastuu ulkoistetaan konsulteille tai selvitysmiehille. Kun ministeri tilaa ”riippumattoman selvityksen”, hän ostaa kilven. Jos hanke epäonnistuu, vika oli ”laskelmissa”.

Esimerkkejä:

- McKinsey-selvitykset, joiden mallit ovat ”liikesalaisuuksia”
- ”Asiantuntijat suosittelivat” – ketkä asiantuntijat? Millä perusteilla?

Torjunta:

- ”Kuka tilasi selvityksen? Kuka maksoi?”
- ”Ovatko laskelmat julkisia? Voinko ajaa ne itse?”
- ”Mikä on tilaajan vastuu jos selvitys on väärässä?”

* * *

III. Huomion ja ajan manipulaatio

9. Huomionpesu

Määritelmä: Asia ”käsitellään” niin kauan, että alkuperäinen valitus unohtuu. Hyödyntää ihmisen rajallista muistikapasiteettia. Ongelma laajenee ajassa kunnes valitukset loppuvat – ei kunnes ongelma on ratkaistu.

Esimerkkejä:

- Parlamentaariset komiteat, jotka kestävät vuosikymmeniä
- ”Selvitetään lisää” – kunnes kriitikot väsyvät
- Lausuntokierroksia, kunnes keskustelu hajoaa

Torjunta:

- ”Mikä on takaraja?”
- ”Mitä tapahtuu jos selvitys ei valmistu?”
- Aseta muistutus: palaa asiaan 6 kk päästä ja kysy tuloksia.

* * *

10. Selvitysvalta

Määritelmä: Vallankäytön muoto, jossa päätöksenteko korvataan “selvittämisellä”. Selvitys ei ole enää esivaihe päätökselle – se on päätöksen korvike. Työryhmä on poliittinen pakastin.

Esimerkki: Sosiaaliturva

Vuosi / Hanke	Tulos
2007: Sata-komitea	Ei rakenteellista muutosta
2018: Toimi-hanke	Ei rakenteellista muutosta
2020–2027: Sosiaaliturvakomitea	Kesken

Kaksi vuosikymmentä, kolme hanketta, nolla rakenteellista muutosta.

Torjunta:

- “Onko tämä selvitys vai päätös?”
- “Mitä tapahtuu jos työryhmä ei pääse yksimielisyyteen?”
- “Mikä on selvityksen sitovuus?”

* * *

IV. Aseistettu läpinäkymättömyys

11. Luettamattomuuskilpi

Määritelmä: Strateginen läpinäkyvyyden inversio. Valtio näkee kansalaisen (verotiedot, rekisterit, valvonta), mutta kansalainen ei näe valtiota. Tieto tuotetaan muodossa, joka on teknisesti saatavilla, mutta käytännössä käsittämätön. **Kuusi mekanismia:**

Mekanismi	Miten toimii – esimerkki
Volyymi	Olennainen hukkuu massaan. <i>500-sivuinen raportti, jossa 3 lausetta ratkaisee.</i>
Ristiviittaukset	Ymmärtäminen vaatii 50 muun dokumentin lukemista. <i>Laki viittaa 47 muuhun lakiin.</i>
Jargon	Termit, joita vain sisäpiiri ymmärtää. <i>Konsulttikieli, lakikieli, virkakieli.</i>
Hautaaminen	Kriittinen tieto piilossa. <i>Oleelliset luvut liitteessä T, taulukossa 47.</i>
Liikesalaisuus	Julkisen päätöksen perusteet salataan. <i>“Mallin yksityiskohdat ovat luottamuksellisia.”</i>
Fragmentointi	Kokonaiskuva hajautettu. <i>Kukaan ei tiedä, mikä ministeriö vastaa mistäkin.</i>

Ero monimutkaisuuspesusta: Monimutkaisuuspesu luo monimutkaisuutta **maastoon** – järjestelmä on oikeasti monimutkainen. Luettamattomuuskilpi luo monimutkaisuutta **karttaan** – esitystapaan. Yksinkertainen totuus voidaan piilottaa 500-sivuiseen raporttiin.

Torjunta:

Mekanismi	Vastakysymys
Volyymi	“Missä on yhteenveto, josta näen olennaiset luvut?”
Ristiviittaukset	“Selitä tämä niin kuin selittäisit 15-vuotiaalle.”
Jargon	“Mitä tämä tarkoittaa käytännössä?”
Hautaaminen	“Mitkä ovat tärkeimmät kolme lukua?”
Liikesalaisuus	“Ovatko laskelmat julkisia? Voinko ajaa ne itse?”
Fragmentointi	“Kuka omistaa tämän ongelman kokonaisuutena?”

* * *

V. Passiivikieli ja toimijuuden häivyttäminen

12. Passiivi

Määritelmä: Kieliopillinen rakenne, joka piilottaa toimijan. Passiivi muuttaa poliittisen valinnan luonnonvoimaksi. Kun ”leikkauksia joudutaan tekemään”, ei ole ketään syyttää – vain abstrakti pakko.

Passiivi	Aktiivi
”Päätös tehtiin”	Ministeri X teki päätöksen
”Virheitä on tapahtunut”	Virkamies Y teki virheen
”Sopeutusta tarvitaan”	Hallitus leikkaa X miljoonaa
”Leikkauksia joudutaan tekemään”	Ministeri Z päättää leikata
”Resurssit kohdennetaan”	Ministeriö siirtää X euroa

Insinöörivaltion sääntö: Jokaisessa velvoitteessa on oltava nimetty toimija.

*Nykyaikainen versio passiivista on **Algoritminen vastuupako**: ”järjestelmä teki päätöksen.” Tässä tekijää ei ole piilotettu kielipillisesti, vaan se on ulkoistettu koodille, jota kukaan ei valvo.*

Yhdistelmä: Epämääräisyys + Passiivi = Vastuunpesu

Vastuunpesu	Vastuu
”Asiaa on selvitetty riittävästi”	Kuka selvitti? Mikä oli tulos? Riittävästi mihin?
”Palveluja kehitetään tarpeiden mukaan”	Kuka kehittää? Mitkä tarpeet? Milloin valmis?
”Yhteistyötä tiivistetään”	Ketkä? Miten? Mikä on mittari?

Tekijänpyyhintä: Passiivi ei ole vain huonoa tyyliä – se on valankäytön muoto. Kun kieltä käytetään häivyttämään toimijuus ja syy-yhteys, kohde (kansalainen, potilas, veronmaksaja) ei voi kohdistaa kritiikkiään kehenkään. Tämä on **tekijänpyyhintää**.

Torjunta: Kun kuulet passiivia, suorita välitön **purkaminen**. Älä anna sumun laskeutua kognitiiviseen järjestelmääsi.

Järjestelmän syöte (Passiivi)	Purkaminen (Aktiivi)
“Kustannuspaineita on kertynyt”	“Olemme kuluttaneet enemmän kuin olemme tuottaneet”
“Resurssit on kohdennettu uudelleen”	“Päätimme ottaa rahat pois kohteesta A ja antaa ne B:lle”
“On tehty vaikeita päätöksiä”	“Henkilö X valitsi vaihtoehdon Y tietäen sen seuraukset”
“Suunta on vakiintunut”	“Emme kykene muuttamaan kurssia”

* * *

13. Nominisointi (Zombisubstantiivi)

Määritelmä: Verbien muuttaminen substantiiveiksi, mikä piilottaa toimijan ja prosessin. George Orwell tunnisti tämän jo 1946: poliittinen kieli on suunniteltu tekemään valheista totuudenkuuloisia ja murhasta kunnioitettavaa. **Zombisubstantiivi** on substantiivi, joka on kuollut verbi – sana, joka kerran sisälsi toimijan ja ajan, mutta joka on jähmettynyt asiaksi.

Verbi (elävä)	Substantiivi (zombi)
“Me päätämme”	“Päätös”
“Hallitus leikkaa”	“Sopeutus”
“Ministeriö valmistelee”	“Valmistelu”
“Ihmiset kärsivät”	“Kärsimys”

Mekanismi: Kun verbi muuttuu substantiiviksi, toimija katoaa ja prosessi jähmettyy asiaksi. “Sopeutus” kuulostaa luonnonvoimalta; “hallitus leikkaa” kuulostaa valinnalta. Zombisubstantiivi on passiivin vahvempi muoto: passiivi piilottaa toimijan kielipöydästä, **zombisubstantiivi** piilottaa koko toiminnan olemassaolon.

Tunnistaminen: Kun kuulet “tapahtuu”, “ilmenee”, “syntyy” – käännä takaisin verbiksi. Kuka tekee? Milloin? Kenelle?

Torjunta:

- Käännä substantiivi takaisin verbiksi
- “Kuka sopeutuu? Mihin? Miksi?”
- Vaadi aktiivista verbiä ja nimettyä toimijaa

* * *

14. Pakkoretoriikka

Määritelmä: Poliittisten valintojen esittäminen välttämättömyyksiä.

Esimerkkejä:

- “Pakko” – pakko kenelle? Kuka määritteli pakon?
- “Ei ole vaihtoehtoja” (TINA - There Is No Alternative)
- “Olosuhteet vaativat”
- “Rakenteelliset paineet”

Mekanismi: Poliittinen valinta naamioidaan fysiikan laiksi. Jos “pakko”, ei ole vastuuta. Jos “valinta”, on vastuussa.

Torjunta:

- “Mitä tapahtuu, jos emme tee tätä?”
- “Mitkä ovat vaihtoehdot, joita ei esitetty?”
- “Kuka hyöttyy siitä, että tämä esitetään välttämättömyytenä?”

VI. Symbolien kaappaus

15. ROP-hyökkäys

Määritelmä: Legitiimin symbolin käyttäminen sen alkuperäistä tarkoitusta vastaan.

Nimi tulee ohjelmoinnista. **Return-Oriented Programming** -hyökkäyksessä hyökkääjä ei kirjoita uutta koodia – hän yhdistelee olemassa olevan ohjelman palasia saadakseen aikaan haluamansa toiminnon.

Sama logiikka: käytä olemassa olevaa legitimitettä saadaksesi läpi jotain, mitä et saisi läpi suoraan.

Mekanismi: Symbolin alkuperäinen voima säilyy, mutta sitä käytetään uuteen tarkoitukseen. Kriitikko, joka vastustaa käyttöä, näyttää vastustavan itse symbolia.

Symboli	Alkuperäinen tarkoitus → ROP-käyttö
“Demokratia”	Kansanvalta → <i>päätösten oikeuttaminen, joita kansa ei tue</i>
“Ihmisoikeudet”	Yksilön suoja valtiota vastaan → <i>kansallisen suvereniteetin rajoittaminen</i>
“Tiede”	Totuuden etsintä → <i>poliittisten tavoitteiden legitimointi</i>
“Turvallisuus”	Kansalaisten suojelu → <i>valvonnan oikeuttaminen</i>
“Tasa-arvo”	Yhtäläiset mahdollisuudet → <i>lopputulosten tasoittaminen</i>

“Vastustatko demokratiaa?” – kun todellisuudessa vastustat tiettyä päätöstä, joka tehtiin demokratian nimissä.

Tyypillinen esimerkki: Kun kuulet “Tämä on tieteen vastaista”, kysy: Viitataanko tieteelliseen *metodiin* (falsifiointiin, toistettavuuteen) vai “Tieteeseen” *instituutiona* (auktoriteettiin, konsensukseen)? ROP-hyökkäys käyttää auktoriteettia (“Tiede sanoo”) estääkseen metodin (kyseenalaistamisen).

Torjunta:

- “Mitä tämä sana tarkoitti alun perin? Mitä se tarkoittaa nyt?”
- “Onko käyttö linjassa alkuperäisen tarkoituksen kanssa?”
- “Kuka hyöttyy siitä, että tätä sanaa käytetään näin?”

* * *

16. Kehystysmanipulaatio

Määritelmä: Vaihtoehtojen esivalinta ennen keskustelun alkua.

Esimerkkejä:

- “Vaihtoehdot ovat A ja B” – entä C, D, E?
- “Kannatatteko lisää rahaa vai enemmän henkilöstöä?” – entä rakenemuutos?
- Kansanäänestyksen kysymyksen muotoilu

Mekanismi: Esivalinta on piilotettua vallankäyttöä. Kun kehys on asetettu, keskustelu tapahtuu kehyksen sisällä.

Torjunta:

- “Mitä vaihtoehtoja ei esitetty?”
- “Kuka asetti nämä vaihtoehdot?”
- “Onko kysymys oikein muotoiltu?”
- Vaadi karttaa: näytä kaikki vaihtoehdot ennen kuin valitset.

* * *

VII. Tunnekieli ja moraalinen suojaus

17. Empatia-ansa

Määritelmä: Moraalinen suojamuuri, joka hiljentää järjestelmäkritiikin. Kun osoitat järjestelmän olevan rikki, vastaus on: “Mutta meillä on arvot. Meidän on huolehdittava heikoimmista.” Tämä kääntää keskustelun rakenteista tunteisiin.

Torjunta:

- “Aito huolehtiminen vaatii toimivia rakenteita.”
- “Jos 60 % veroeurosta häviää kitkaan, se ei ole huolehtimista – se on tuhlausta.”
- “Tehokkuus on moraalia: jokainen hukattu euro on hoitamatta jäänyt potilas.”

* * *

18. Hyvepesu

Määritelmä: Haitallinen politiikka naamioidaan hyveelliseksi.

- “Tulevien sukupolvien puolesta” – samalla kun syödään heidän pääomaansa.
- “Tasa-arvo” – samalla kun tuotetaan uusia hierarkioita.
- “Kestävyys” – samalla kun siirretään kustannuksia tulevaisuuteen.

Torjunta:

- “Mitkä ovat todelliset tulokset, ei tarkoitukset?”

- “Kuka hyötyy? Kuka maksaa?”
- “Näytä mittari, älä kerro tarinaa.”

* * *

VIII. Episteeminen suojaus

Mekanismit, joilla rikkinäiset teoriat suojaavat itseään todellisuudelta.

19. Panosharha

Väite: “Lisäämme rahoitusta, joten tulokset paranevat.” Musta laatikko -ajattelu — oletetaan maagisesti, että *panos* (raha) muuttuu *tuotokseksi* ilman, että määritellään sitä *mekanismia*, joka tekee muunnoksen.

Mekanismi: Jos moottori on rikki, bensiinin lisääminen ei korjaa autoa – se polttaa auton nopeammin. Sama pätee järjestelmiin: jos prosessi on viallinen, resurssien lisääminen vain nopeuttaa tuhlaamista.

Esimerkki: Sote: miljardeja kaadettiin, jonot kasvoivat. Diagnoosi: “Rahaa puuttui.” Todellisuus: prosessi tuhlasii rahaa.

Torjunta:

- “Älä kerro budjetista. Kerro transmissiomekanismista.”
- “Miten tämä euro muuttuu tulokseksi? Jos mekanismia ei ole kuvattu, tämä on toiveajattelua.”

* * *

20. Latenssisokeus

Väite: “Tulokset eivät näy vielä. Pitää antaa aikaa.” Aikavakion väärinkäyttö vastuun välttämiseksi. Sivilisaation ohjaus on kuin avaruusmissio: kun päätös on “laukaistu”, olet sitoutunut – ja seuraava korjausmahdollisuus on vuosikymmenten päässä.

Mekanismi: “Odotamme dataa” kuulostaa tieteelliseltä, mutta se on vastuunpakoilua. Jos mekanismianalyysi on tehty kunnolla *ennen* päätöstä, tiedät mitä odottaa. Et tarvitse 20 vuoden dataa nähdäksesi, toimiiko jokin – kausaaliketju joko on ehjä tai ei ole.

Esimerkki: Integraatio, velan taittuminen kasvulla, koulutusuudistukset – kaikki käyttävät aikaa verhona. Mutta mekanismianalyysi olisi ennustanut ongelmat etukäteen: kannustinrakenne X tuottaa käyttäytymisen Y, joka tuottaa tuloksen Z. Jos X on paikoillaan ja Y näkyy, Z on tulossa – riippumatta siitä, onko Z vielä “datassa”.

Torjunta:

- “Mikä on kausaalimalli? Mitä mekanismi ennustaa?”
- “Jos malli ennusti A ja näemme B, malli on väärä – älä odota lisää dataa, korjaa malli.”
- “Täyslaskenta tehdään ennen laukaisua, ei sen jälkeen. Avaruusmissiossa ei debugata lennon aikana.”

* * *

21. Mallisokeus

Väite: “Laskelmiemme mukaan tämä säästää X miljoonaa.” Sokeus mallin oletuksille. Malli voi olla matemaattisesti oikein, mutta sen aksioomat ovat toiveajattelua.

Mekanismi: Oletetaan “*ceteris paribus*” (muut asiat pysyvät ennallaan), vaikka päätös itsessään muuttaa kulttuuria, kannustimia tai luotamusta. Malli on tarkka, mutta epätosi. Sote-laskelmat olettivat, että tietojärjestelmät “yhtenäistyvät” itsestään. Sivuutettiin IT-hankkeiden entropia ja integraation todellinen hinta.

Torjunta:

- “Älä näytä minulle tulosta, näytä oletukset.”

- “Mitä oletatte ihmisten käyttäytymisestä? Millä datalla tämä oletus on validoitu?”
- “Jos malli on sokea omille reunaehdoilleen, se on toive.”

* * *

22. Puhtaus-argumentti

Väite: “Tämä ei toiminut, koska sitä ei toteutettu tarpeeksi puhtaasti / se ei ollut aitoa [ideologiaa].” Teoria suojataan kritiikiltä syyttämällä epätäydellistä toteutusta (*No True Scotsman*).

Mekanismi: Tekee päätöksentekijästä immuunin virheille. Epäonnistuminen ei ole teorian vika, vaan toteutuksen. Vastuullisuus hajoaa. “Ei ollut aitoa kommunismia.” “Ei ollut aitoa markkinataloutta.” “Ei ollut aitoa sote-mallia.”

Torjunta:

- “Mekanismin pitää toimia nykyisillä ihmisillä ja nykyisellä todellisuudella.”
- “Jos malli vaatii ideaaliolosuhteet, se on utopia, ei suunnitelma.”
- “Johtaja vastaa tuloksesta, ei aikomuksesta.”

* * *

IX. Toivelista-hallinto

23. Toivelista-perustuslaki

Määritelmä: Perustuslaki, joka toimii toivelistana eikä sitovana koodina. **Ominaisuudet:**

- Ei eksplisiittistä hierarkiaa (kumpi oikeus voittaa ristiriidassa?)
- Ei konfliktinratkaisumekanismeja (ei perustuslakituomioistuinta)
- Ei täytäntöönpanoprotokollaa (mitään ei tapahdu automaattisesti)

Mekanismi: Lopputulokset riippuvat sosiaalisesta konsensuksesta, ei koodista.

Torjunta:

- “Mitä tapahtuu, kun kaksi oikeutta on ristiriidassa?”

- “Mikä on sanktiomekanismi, kun oikeutta loukataan?”
- “Onko tämä protokolla vai toive?”

* * *

X. Suomen erityisongelmat

24. Rakenteellinen tyhmyys

Määritelmä: Instituution kyky olla ymmärtämättä asiakastaan – koska sen ei tarvitse. David Graeber (*The Utopia of Rules*): Byrokratia hallitsee uhkaamalla väkivallalla, mikä vapauttaa valtaa käyttävän osapuolen tulkitsemasta toisen näkökulmaa. Virkailijan ei tarvitse ymmärtää miksi yksinhuoltaja myöhästyi tapaamisesta – hänen tarvitsee vain tietää, onko rasti ruudussa.

Suomen erityispiirre: Korkea luottamus peittää rakenteellisen tyhmyyden. Järjestelmä näyttää “toimivalta” tilastoissa, mutta kohtaamisissa se on kyvytön empatiaan tai kontekstuaaliseen ymmärrykseen.

Mekanismi: Tulkintataakka siirtyy kokonaan asiakkaalle. Hänen on käännettävä elämänsä monimutkaisuus byrokratian pudotusvalikkoihin. Jos elämäntilanne ei sovi valmiisiin kategorioihin, hänestä tulee “näkymätön” – järjestelmälle lukukelvoton.

Torjunta:

- “Ymmärtääkö virkailija tilanteeni vai täyttääkö vain lomaketta?”
- “Tarvitsen ihmisen, joka kuuntelee, en algoritmia.”

* * *

25. Luottamusansa

Määritelmä: Korkea institutionaalinen luottamus estää palautteen ja korjauksen. **Mekanismi Suomessa:**

1. Suomalaiset luottavat viranomaisiin (korkeat luottamusmittarit)
2. Kun kansalainen ei ymmärrä päätöstä tai ei saa palvelua, hän olettaa: "Minä tein jotain väärin"
3. Hän ei valita, ei anna palautetta, ei vaadi muutosta
4. Järjestelmä ei saa signaalia, että se on rikki
5. Ongelma jatkuu

Paradoksi: Korkea luottamus, joka normaalisti on hyvä asia, muuttuu immuuniksi kritiikille. "Luottamusyhteiskunta" tarkoittaa myös yhteiskuntaa, jossa rakenteiden kritisointi tuntuu epäsosiaaliselta.

Torjunta:

- "Syytänkö itseäni asiasta, joka on järjestelmän vika?"
- Palaute ei ole epäluottamusta – se on järjestelmän huoltoa.

* * *

XI. Kognitiivinen työkalupakki

Yhteenvetotaulukko

Kuvio	Tunnistus → Vastakyky
Semanttinen tyhjiö	Lause ei tuota tarkistettavaa ennustetta → <i>“Mitä tämä tarkoittaa käytännössä?”</i>
Semanttinen eroosio	Nimi säilyy, funktio on tyhjä → <i>“Mitä tämä tekee, ei mitä se on?”</i>
Katteeton vaade	“Oikeus” ilman tuottajaa/täytäntöönpanoa → <i>“Kuka tuottaa? Millä mekanismilla?”</i>
Zombilaki	Kuka/Mitä/Milloin/Seuraamus puuttuu → <i>Neljän elementin testi</i>
Tilallinen pesu	Hyöty täällä, kustannus tuolla → <i>“Missä kustannus ilmenee?”</i>
Ajallinen pesu	Hyöty nyt, kustannus myöhemmin → <i>“Mikä on vaikutus 2050?”</i>
Kausaalinen pesu	Haitta syntyy pitkän ketjun kautta → <i>“Piirrä kausaaliketju.”</i>
Vastuunpesu	Vastuu ulkoistetaan konsultille → <i>“Kuka maksaa, jos laskelma on väärässä?”</i>
Huomionpesu	Asia “käsitellään” loputtomiin → <i>“Mikä on takaraja?”</i>
Selvitysvalta	Selvitys korvaa päätöksen → <i>“Onko tämä selvitys vai päätös?”</i>
Luettamattomuuskilpi	Tieto käsittämättömässä muodossa → <i>“Selitä 15-vuotiaalle.”</i>
Passiivi	Ei toimijaa → <i>“Kuka tekee?”</i>
Nominisointi	Verbi muuttuu substantiiviksi → <i>Käännä takaisin verbiksi</i>
Pakkoretoriikka	“Ei ole vaihtoehtoja” → <i>“Mitä tapahtuu jos emme?”</i>
ROP-hyökkäys	Symbolia käytetään vastoin alkuperää → <i>“Mitä tämä alun perin tarkoitti?”</i>
Kehystysmanipulaatio	Vaihtoehdot on esivalittu → <i>“Mitä ei esitetty?”</i>
Empatia-ansa	Kritiikki kääntyy moraalittomuudeksi → <i>“Tehokkuus on moraalialia.”</i>
Hyvepesu	Haitta naamioidaan hyveeksi → <i>“Näytä mittari, älä tarinaa.”</i>
Toivelista-perustuslaki	Oikeudet ilman hierarkiaa/täytäntöönpanoa → <i>“Onko tämä protokolla vai toive?”</i>
Panosharha	Raha sisään = tulos ulos → <i>“Kerro transmissiomekanismit.”</i>
Latenssisokeus	“Pitää antaa aikaa” → <i>“Mikä on kausaalimalli?”</i>
Mallisoikeus	“Laskelmat sanovat X” → <i>“Näytä oletukset.”</i>
Puhtaus-argumentti	“Ei ollut aitoa X:ää” → <i>“Johtaja vastaa tuloksesta.”</i>
Rakenteellinen tyhmyys	Instituutio ei ymmärrä, eikä tarvitse → <i>“Tarvitsen ihmisen, ei algoritmia.”</i>
Luottamusansa	Syytät itseäsi järjestelmän viasta → <i>“Onko tämä minun vikani?”</i>

* * *

Käyttöohje

Kun luet uutista, kuuntelet politiikkaa tai luet viranomaistekstiä:

1. **Tunnista tyhjiöt.** Etsi lauseet, jotka eivät sitoudu mihinkään konkreettiseen.
2. **Etsi toimija.** Kuka tekee? Kuka päättää? Kuka maksaa?
3. **Seuraa rahaa.** Minne kustannus siirtyy – tilassa vai ajassa?
4. **Tarkista kehys.** Mitä vaihtoehtoja ei esitetty?
5. **Kysy mekanismia.** Mitä tarkalleen tapahtuu? Milloin? Millä mittarilla voin tarkistaa?

* * *

XII. Selkeys on sivilisaation huoltoa

Koko ketju:

Selkeä ajattelu → Selkeä kieli → Selkeä spesifikaatio
 → Auditoidava logiikka → Vastuullisuus
 → Toimivat instituutiot → Elinvoimaisuus.

Tämä ketju toimii molempiin suuntiin. Kun kieli on sumeaa, ajattelu sumentuu. Kun ajattelu on sumeaa, spesifikaatiot ovat epämääräisiä. Kun spesifikaatiot ovat epämääräisiä, logiikkaa ei voi auditoida. Kun logiikkaa ei voi auditoida, vastuuta ei voi kohdentaa. Kun vastuuta ei voi kohdentaa, instituutiot rapautuvat. Kun instituutiot rapautuvat, sivilisaatio kuolee. Tämä kirja itsessään on ketjun tuote: selkeän ajattelun soveltamista hallintoon. MeV on instituutio, joka pakottaa ketjun toimimaan – se vaatii logiikan spesifiointia, mahdollistaa auditoinnin ja kohdentaa vastuun.

Useimmat virkamiehet eivät valehtele. He kirjoittavat, kuten heidän on opetettu kirjoittamaan. Ongelma ei ole pahuus – se on *osamattomuus* ja *institutionaalinen paine*. Kukaan ei ole koskaan vaatinut selkeyttä, joten sitä ei ole opittu. Epämääräisyys suojaa, joten sitä tuotetaan.

Kun vaadit selkeyttä, et ole hankala. Olet sivilisaation *episteemisen infrastruktuurin huoltaja*.

Jokainen selkeä lause on korjattu bitti. Jokainen nimetty toimija on poistettu tyhjiö. Jokainen aikaraja on torjuttu pesu. **Selkeä kieli on sivistyneen kansan tunnusmerkki.**

Kun kuulet semanttisen tyhjiön, kysy: **“Mitä tämä tarkoittaa käytännössä?”**

Kun kuulet passiivin, kysy: **“Kuka tekee?”**

Kun kuulet “asiaa selvitetään”, kysy: **“Onko tämä selvitys vai päätös?”**

Nämä kysymykset ovat lahja, ei syytös. Ne opettavat selkeyttä niille, jotka haluavat oppia – ja paljastavat ne, jotka eivät halua.

MeV:n (Mekanismiviraston) ensimmäinen tehtävä ei ole leikata budjetteja, vaan leikata adjektiiveja. Kun kieli puhdistetaan, ongelmat paljastuvat. Vasta silloin ne voidaan korjata. Selkeä kieli on radikaalein teko, jonka voit tehdä.

* * *

Termien täsmälliset määritelmät: ks. Sanakirja.

Sanakirja

Sanat ovat ajattelun infrastruktuuria. Jos sanastosi on sumea, hallitset vain sumua.

* * *

Tämä sanakirja antaa tarkat tarttumapinnat todellisuuteen. Jokainen termi on kognitiivinen ase: kun osaat nimetä ilmiön, lakkaat olemasta sen uhri ja muutut sen auditoijaksi.

Tunnistaminen + Nimeäminen = Hallinta.

Sanakirja jakautuu kahteen kategoriaan: **Patologioihin** (järjestelmän sairaudet) ja **Työkaluihin** (mekanismirealismen ratkaisut).

Käyttöohje: Jokainen termi sisältää neljä elementtiä: **Määritelmä**, **Mekanismi**, **Esimerkki** ja **Vastavoima/Torjuu**.

I. Fysiikka ja reunaehdot

Perustavat rajoitteet, joita mikään järjestelmä ei voi kiertää. Nämä eivät ole mielipiteitä – ne ovat insinööri-totuuksia.

Mekanismi

Määritelmä: Kausaaliketju, joka yhdistää syötteen tuotokseen. Jos mekanismia ei voi kirjoittaa auki, sitä ei ole olemassa – silloin kyseessä on toive, ei päätös.

Testi: “Mikä kausaaliketju yhdistää toimenpiteen A tulokseen B?” Jos vastaus on yleisnimi (“synergia”, “panostus”, “kehittäminen”), mekanismi puuttuu.

Näennäisliike

Määritelmä: Koneen ääni ilman etenemistä. Tila, jossa hallitus vaihtuu ja sanat vaihtuvat, mutta mikään ei muutu.

Mekanismi: Auto on nostettu irti asfaltista. Moottori huutaa ja mittaristo näyttää vauhtia, mutta renkaat eivät kosketa maata. Järjestelmä tuottaa työryhmäraportteja ja strategiapapereita — liikkeen *simulaatiota* ilman todellista siirtymää.

Esimerkki: Sote-uudistus: 20 vuotta, 4 versiota, samat ongelmat. Lopputulos: yksi hallintotaso lisää.

Vastavoima: **Protokolla** — automaattinen mekanismi, joka laukeaa ilman poliittista päätöstä.

Simulaatio (Liturgia ja Kitsch)

Määritelmä: Virtuaalinen todellisuus, jossa poliittinen keskustelu tapahtuu. Sisältää liturgian (rituaalinen puhe) ja kitschin (esteettinen kieltäminen), jossa ruma todellisuus peitetään kulisilla.

Mekanismi: Signaali/kohina-suhde on käännetty: merkityksettömät kohut saavat huomion, eksistentiaaliset kriisit sivuutetaan. Kitsch vaatii ”paskan ehdotonta kieltämistä” — emme myönnä järjestelmän pettävän, koska se rikkoisi omakuvaamme ”maailman parhaana”.

Vastavoima: **Totuustaulu** pakottaa todellisuuden näkyviin.

OODA-looppi

Määritelmä: Havaitse, suuntaudu, päättä, toimi (*Observe, Orient, Decide, Act*). Konfliktissa voittaa se, joka pyörittää tätä silmukkaa nopeammin.

Mekanismi: Jos ympäristön muutoksen looppi on nopeampi kuin omasi, olet jo hävinnyt. Fysiikka palkitsee nopeuden, ei hyvää aikomusta.

Vastavoima: **Subsidiariteetti** ja **Protokolla** — poistetaan poliittinen latenssi.

Takaisinkytkentä

Määritelmä: Mekanismi, jossa päätöksen seuraus palautuu päätäjälle. Kun takaisinkytkentä on nopea ja suora, virheet korjautuvat. Kun se on hidas tai katkaistu, virheet kumuloituvat.

Mekanismi: Vuonna 1940 virhe tappoi heti — takaisinkytkentä oli sekunneissa. Vuonna 2025 virhe tappaa 20 vuoden päästä — takaisinkytkentä on sukupolvissa. Mitä pidempi viive, sitä enemmän vahinkoa ehtii syntyä ennen korjausta.

Vastavoima: **Protokolla**, **Velkajarru** ja **Synteettinen valintapaine**.

Kohtaloluku

Määritelmä: Mittari, joka määrittelee järjestelmän olemassaolon reunaehdot. Jos kynnys ylittyy, järjestelmä lakkaa olemasta.

Mekanismi: Fysiikan rajat, eivät poliittiset valinnat. Hedelmällisyysluku 2,1 on uusiutumisraja; sen alapuolella kansa kutistuu matemaattisesti varmasti.

Esimerkki: Suomen syntyvyys 1,3. Se tarkoittaa, että jokainen sukupolvi on 40% pienempi kuin edellinen.

Vastavoima: [Totuustaulu](#) ja [Jännitteen lähde](#).

Mittakaavavirhe

Määritelmä: Pienetkin poikkeamat kertautuvat ajan yli ja lopulta korvaavat alkuperäisen järjestelmän.

Mekanismi: $1,0001^{10000} \approx 2,7$. Promillen virhe, jota ei korjata, ylittää lopulta järjestelmän koon. Loinen kasvaa suuremmaksi kuin isäntä.

Vastavoima: *Ennaltanäkemisen periaate*.

Humen giljotiinin ohitus

Määritelmä: Metaeettinen siirto: sen sijaan, että kysytään "mitä meidän pitäisi arvostaa?", kysytään "mitä fysiikka vaatii, jotta järjestelmä säilyy?"

Vastavoima: Purkaa loputtoman arvorelativismin.

Itsemurha-algoritmi

Määritelmä: Kohtalolukujen, demokraattisen räikän ja mesaoptimoinnin yhdistelmä, joka ohjaa sivilisaation kohti romahdusta.

Mekanismi: Järjestelmä havaitsee uhan, mutta jokainen toimija optimoi lyhyttä aikaväliä (uudelleenvallinta, budjetti), mikä varmistaa tuhon pitkällä aikavälillä.

Vastavoima: [MeV](#).

Iteroitu peli (*iterated game*)

Määritelmä: Peliteoreettinen tilanne, jossa osapuolet kohtaavat toisensa toistuvasti.

Mekanismi: Toisto mahdollistaa luottamuksen rakentamisen ja vastavuoroisuuden (esim. *Tit-for-Tat*), toisin kuin kerralliset kohtaamiset, jotka kannustavat petokseen.

Vastavoima: [Mesaoptimointi](#).

Kalvo ja raja

Määritelmä: Järjestys vaatii rajan. Ilman rajaa ei ole eroa, ilman eroa ei ole järjestystä.

Mekanismi: Solukalvo on selektiivisesti läpäisevä: se päästää sisään tarpeellisen ja pitää ulkona tuhon. Kansallisvaltio on termodynaamisesti sama asia.

Vastavoima: *Optimointisäde*.

Jännite

Määritelmä: Kuinka voimakkaasti agentti *tuntee* kytkennän oman kohtalonsa ja järjestelmän kohtalon välillä.

Mekanismi: Jännite on ohjausvoiman komponentti (S). Ilman jännitettä kytkentä on olemassa, mutta agentit eivät reagoi siihen.

Vastavoima: [Jännitteen lähde](#).

Ohjausvoima

Määritelmä: Voima, joka liikuttaa järjestelmää. Kaava: $O = K \times C \times S$.

Mekanismi: Kapasiteetti (K) $\times$ Kytkentäteho (C) $\times$ Jännite (S). Jos mikä tahansa on nolla, ohjausvoima on nolla.

Vastavoima: Diagnosoi, mikä komponentti puuttuu. [MeV](#) korjaa C:n ja S:n.

Sisäinen koheesio (Ω)

Määritelmä: Kuinka yhdensuuntaisesti järjestelmän agentit vetävät. Vastakohta fragmentaatiolle.

Mekanismi: Koheesio vaikuttaa kapasiteettiin: $K_{\text{eff}} = K \times \Omega$. Fragmentoitunut valtio kuluttaa voimansa sisäiseen peliin.

Vastavoima: [Telos](#) – jaettu tarkoitus.

Salienssiongelman

Määritelmä: Kognitiivinen syy, miksi kaukaiset uhat eivät tuota jännitettä.

Mekanismi: Ihmisaivot on viritetty reagoimaan välittömiin, visuaalisiin signaaleihin. Abstraktit luvut eivät välity hermostoon.

Vastavoima: [Jännitteen lähde](#).

Yltäkylläisyyden ansa

Määritelmä: Paradoksi, jossa rikkaat yhteiskunnat lakkaavat lisääntymästä.

Mekanismi: Hyvinvointivaltio kääntää lapsen investoinnista kustannukseksi (sosiaalistetut eläkkeet).

[Kannustininversio](#).

Vastavoima: [Kannustinrakenteen korjaus](#).

Hyperbolinen diskonttaus

Määritelmä: Aivojen sisäänrakennettu taipumus arvostaa lähitulevaisuutta suhteettomasti kaukaiseen verrattuna. Neurobiologinen oletus, ei valinta.

Mekanismi: Yksi [siemenperuna](#) nyt voittaa aina kaksi perunaa syksyllä – ellei rakenne pakota kylvämään. Selittää miksi poliitikot polttavat varantoa: vaalikausi on neljä vuotta, seuraukset 20.

Vastavoima: [MeV](#) ja [Protokolla](#) – rakenne, joka pakottaa pitkän aikahorisontin nykyhetkeen.

Valintapaineen löystyminen

Määritelmä: Evoluutiobiologian käsite: kun uhat poistuvat, järjestelmä menettää kykynsä sopeutua ja alkaa optimoida sisäistä mukavuutta.

Vastavoima: **Synteettinen valintapaine.**

Ulkoinen vs. sisäistetty paine

Määritelmä: *Ulkoinen paine* on todellinen maailma (väestö, velka). *Sisäistetty paine* on se, mitä päättäjät tuntee (gallupit, kohut).

Vastavoima: **Protokolla** — muuntaa ulkoisen paineen sisäistetyksi.

Epäsymmetrisen tuhon laki

Määritelmä: Korruption fysiikka: pieni lika kriittisessä ratassa tuhoaa koko koneen. Tuho on helpompaa kuin luominen.

Vastavoima: **Radikaali peloite.**

Episykli (Epicycle)

Määritelmä: Monimutkainen selitys tai sääntö, joka rakennetaan peittämään järjestelmävirhe tai fysiikan rajoite, jotta vallitseva malli voisi näennäisesti jatkua.

Mekanismi: Kun havainnot eivät vastaa teoriaa (esim. velkaantumisen jatkuminen), teoriaa ei hylätä, vaan siihen lisätään uusi kerros monimutkaisuutta ("elvytys", "sopeuttamisvara"), jolla vika naamioidaan ominaisuudeksi.

Vastavoima: **Radikaali selkeys** ja **MeV.**

Monimutkaisuuden romahdus

Määritelmä: Tainterin teoria: hallinnollisten kerrosten ylläpito kuluttaa lopulta enemmän energiaa kuin ne tuottavat hyötyä.

Vastavoima: **Via negativa.**

Energian tuottosuhte (EROEI)

Määritelmä: Kuinka paljon energiaa saadaan suhteessa käytettyyn energiaan (*energy return on energy invested*). Hallinnollinen EROEI tarkoittaa tuotettua hyötyä suhteessa byrokratian kulutukseen.

Vastavoima: *Hallittu yksinkertaistaminen.*

Elinkelpoisuuskerroin

Määritelmä: Kun kerroin on yli yhden, järjestelmä luo pääomaa. Kun se on alle yhden, järjestelmä kuluttaa varantojaan. Suomen kerroin on alle yhden: infra rapistuu, osaamistaso laskee, tase heikkenee.

Vastavoima: **Kansallistase** tekee kertoimen näkyväksi. **MeV** pakottaa reagoimaan.

Gallin laki

Määritelmä: Toimivat monimutkaiset järjestelmät kehittyvät aina toimivista yksinkertaisista järjestelmistä. Tyhjästä suunnitellut eivät toimi koskaan.

Vastavoima: **Refaktorointi.**

Punainen kuningatar (*Red Queen*)

Määritelmä: “Sinun on juostava niin kovaa kuin pääset, vain pysyäksesi paikallasi.” Lewis Carrollin *Liisa ihmemaassa* -kirjoista evoluutiobiologiaan siirtynyt periaate (Leigh Van Valen, 1973). Saavutettujen etujen puolustaminen on relatiivista romahdusta.

Vastavoima: [Refaktorointi](#).

Ahne algoritmi

Määritelmä: Optimointi, joka valitsee aina askeleen, joka näyttää parhaalta juuri nyt (paikallinen maksimi). Poliitikko optimoi 4 vuoden vaalikautta.

II. Pesut ja hämärrytys

Mekanismit, joilla todelliset kustannukset ja vastuu piilotetaan.

Vastavoima: [Hakufunktio](#) (MeV).

Pareto-rintama

Määritelmä: Joukko ratkaisuja, joissa mitään tavoitetta ei voi parantaa heikentämättä toista. Rintaman sisällä on aitoa valinnanvaraa – siellä politiikka on legitiimiä. Rintaman ulkopuolella on fysiikan vastaista tuhlausta tai tulevaisuuden syömistä.

Mekanismi: MeV ei valitse puolta. MeV valvoo, että ratkaisu on Pareto-rintamalla. [Hakufunktio](#) etsii optimaalisen polun rintamalta.

Zombisubstantiivi

Määritelmä: Kielellinen mekanismi, jossa toimija häivytetään muuttamalla verbi substantiiviksi tai käytämällä passiivia. Tekijänpyyhintä.

Mekanismi: Kun “hallitus leikkaa” muuttuu muotoon “leikkaukset tapahtuvat”, valinta näyttää luonnonvoimalta. Tämä on teko ilman tekijää – kausaaliketjun katkaisu, joka (1) estää havaitsijaa muodostamasta tarkkaa mallia todellisuudesta ja (2) poistaa kohteen, johon kohdistaa vastareaktio.

Esimerkki: “Palveluverkon optimointi” (ministeri sulki synnytys-sairaalan). “Kehitystä on tapahtunut” (hallinto teki virheen, josta se ei halua vastata).

Vastavoima: **Radikaali selkeys** – palauta jokainen lause aktiiviseen muotoon: *Kuka teki? Keneltä otettiin?*

Idolatria (Virkamies-idolatria)

Määritelmä: Työkalun (laki, sopimus, protokolla) palvominen sen perimmäisen tarkoituksen kustannuksella.

Mekanismi: Agentti kohtelee koordinaatioteknologiaa (kuten 70 vuotta vanhaa sopimusta) muuttumattomana jumalallisena ilmoituksena, vaikka se tuottaisi järjestelmän taseelle negatiivisen odotusarvon.

Torjuu: **Koordinaatioteknologia-jättäminen.**

Monimutkaisuuspesu

Määritelmä: Mekanismi, jolla politiikan todelliset kustannukset piiloteetaan rakenteellisen sumun taakse.

Vastavoima: **Täyslaskenta ja To-tuustaulu.**

Luettamattomuuskilpi

Määritelmä: Strateginen läpinäkyvyyden inversio: valtio näkee kansalaisen, mutta kansalainen ei näe valtiota. Jargon, volyymi ja fragmentointi.

Vastavoima: **Avoin data -veto.**

Vastuunpesu

Määritelmä: Mekanismi, jolla päättäjä ulkoistaa vastuun konsulteille tai "asiantuntijoille" ostaakseen kilven epäonnistumista varten.

Vastavoima: **Projektivakuutus ja Synninsyöjä.**

Vastuullisuuspesu

Määritelmä: Mekanismi, jolla veto-verkon aiheuttama halvaus puetaan huolellisuuden kaapuun. "Selvitimme asiaa perusteellisesti" = kukaan ei suostunut luopumaan mistään.

Vastavoima: **Täyslaskenta** – prosessin hinta lasketaan mukaan.

Huomionpesu

Määritelmä: Mekanismi, joka hyödyntää ihmisen rajallista muistia käsittelemällä asioita hitaasti, kunnes vaurio unohtuu.

Vastavoima: **Mekanismituomio.**

Mekanismituomio

Määritelmä: Pysyvä, julkinen hintalappu, joka kiinnitetään päättäjän nimeen päätöksen seurausten perusteella. Ei rangaistus vaan takaisin-kytkentä: tuomio seuraa nimeä, ei virkkaa.

Torjuu: **Huomionpesun ja Kosketusvastuun** (luo symmetrian: myös toimimattomuus saa hintalapun).

Pesuväli

Määritelmä: Aikaväli päätöksen ja sen seurauksen välillä. Järjestelmä on rakenteellisesti sokea tulevaisuudelle.

Vastavoima: **Totuustaulu** kuroo välin umpeen tuomalla seuraukset nykyhetkeen.

Perustuslakifundamentalismi

Määritelmä: Tila, jossa perustuslain tulkinta on irronnut sivilisaation selviytymisrajoitteista ja muuttunut prosessien palvonnaksi.

Vastavoima: **Mekanismirealismi**.

Ontologinen peiteoperaatio

Määritelmä: Mekanismi, jossa keskustelun kategoriat itsessään estävät todellisen ongelman havaitsemisen. Ei piilota dataa (monimutkaisuuspesu) eikä siirrä syytä (vastuunpesu), vaan muokkaa ontologiaa niin, ettei oikea kysymys tule koskaan esiin.

Esimerkki: "Sosiaaliturva auttaa heikoimpia" kätkee sen, että nykyinen mekanismi aktiivisesti tuhoaa kyvykkyyttä. "Ilmasto on ainoa tulevaisuusvelka" kätkee demografisen ja institutionaalisen velan.

Vastavoima: **Radikaali selkeys** ja **Täyslaskenta**.

III. Signaalit ja informaatio

Miten järjestelmä käsittelee — tai jättää käsittelemättä — tietoa.

Latenssiharha

Määritelmä: Järjestelmätason vääristymä, jossa päätöksenteko priorisoi nopeita signaaleja (somekohu) hitaiden, eksistentiaalisten signaalien (väestö) kustannuksella.

Vastavoima: **Totuustaulu** ja **MeV**.

Latenssigeneraattori

Määritelmä: Mekanismi tai rakenne, joka tuottaa viivettä signaalin ja toiminnan välille.

Mekanismi: Selvitysvalta ja monimutkaiset veto-verkot toimivat latenssigeneraattoreina, jotka suojaavat nykytilaa muutokselta vaimentamalla vaarasignaalit.

Vastavoima: **Protokolla**.

Ashbyn laki

Määritelmä: "Vain varieteetti voi absorboida varieteettia." Keskitetty hallinto epäonnistuu, koska se ei näe todellisuuden monimutkaisuutta.

Vastavoima: **Subsidiariteetti**.

Korkea modernismi

Määritelmä: Usko siihen, että keskitetty *Techne* (abstrakti, formalisoitu tieto) voi korvata hajautetun *Metiksen* (paikallinen, kokemuksellinen tieto). James C. Scottin tunnustama valtion ydinvirhe.

Esimerkki: Sote-uudistus: tuhansien ammattilaisten Metis korvattiin yhdellä massiivisella *Techne*-järjestelmällä. Jokainen lisäkerros kasvatti latenssia.

Vastavoima: **Subsidiariteetti** — päätökset sinne, missä Metis on.

Leikkausvoimat

Määritelmä: Eri kerrokset muuttuvat eri nopeudella. Teknologia liikkuu nopeasti, laki hitaasti.

Vastavoima: **Refaktorointi**.

Alipäästösudatin

Määritelmä: Hallinto päästää läpi hitaan kohinan, mutta suodattaa nopeat vaarasignaalit.

Vastavoima: **Episteeminen hygienia**.

Informaation vaimennus

Määritelmä: Tieto on olemassa järjestelmän sisällä, mutta se ei muutu toiminnaksi.

Vastavoima: **Avoin data -veto** ja **Algedoninen signaali**.

Tanska-peili

Määritelmä: Diagnostinen menetelmä, jossa Suomen tilannetta verrataan Tanskaan kontrolliryhmänä.

Mekanismi: Koska Tanska on poistanut monia suomalaisia tabuja (etninen tilastointi, tiukka palautuspolitiikka), se paljastaa mitkä suomalaiset ongelmat ovat rakenteellisia valintoja, eivät luonnonvoimia.

Vastavoima: **Luettamattomuuskilvelle**.

Signaalihäirintä

Määritelmä: Tuet ja sääntely väärentävät hintasignaalin, joka kertoo niukkuudesta.

Vastavoima: Anna hinnan nousta, jotta signaali menee perille.

Schelling-piste (Focal point)

Määritelmä: Koordinaatioratkaisu, jonka toimijat löytävät *ilman suoraa viestintää* jaetun salienssin perusteella. Eroaa yleisestä koordinaatiopisteestä: neuvottelemalla sovittu tapaamispaikka on koordinaatiopiste, mutta Schelling-piste syntyy kun toimijat päätyvät samaan ratkaisuun itsenäisesti, koska se erottuu muista vaihtoehdoista merkityksellisellä tavalla.

Mekanismi: Jaettu kognitiivinen tai kulttuurinen kiintopiste. Sivilisaation koordinaatio nojaa Schelling-pisteisiin: jaettuihin normeihin, vakiintuneisiin symboleihin ja yhteiseen todellisuuskäsitykseen, jotka mahdollistavat yhteistyön ilman jatkuvaa neuvottelua.

Esimerkki: Jos kaksi ihmistä sopii tapaavansa Helsingissä tiettyinä päivinä ilman tarkempaa sopimista, rautatieaseman kello keskipäivällä on tyypillinen Schelling-piste.

Vastavoima: **Signaalihäirintä** ja **Semanttinen eroosio**, jotka pirstaloivat jaetun kognitiivisen tilan.

Semanttinen tyhjiö

Määritelmä: Ilmaus, joka kuulostaa merkitykselliseltä mutta ei sitoudu mihinkään konkreettiseen ("Suhdautumme vakavasti").

Vastavoima: **Operationalisointivaatimus**.

Semanttinen eroosio

Määritelmä: Instituutio säilytetään syntaktisesti, mutta tyhjennetään semanttisesti. Sana on laissa, mutta valta on viety.

Vastavoima: **Koodi on laki**.

Metatason sokeus

Määritelmä: Ilmiö, jossa kukaan ei ole vastuussa järjestelmän pelaamisen havaitsemisesta.

Vastavoima: **Mekanismivirasto**.

Huomioturvallisuus

Määritelmä: Huomio on strateginen resurssi. Dopamiini-algoritmit tuhoavat kyvyn matalaan aikapreferenssiin.

Vastavoima: **Algoritminen suojavyöhyke**.

Demokratian palvelunesto (DDoS)

Määritelmä: Järjestelmä tukitaan kohinalla, jotta se ei pysty käsittelemään signaalia (tietoa).

Vastavoima: **Episteeminen hygienia**.

Puhtaus-immuniteetti

Määritelmä: Epäonnistuminen selitetään “epäpuhtaalla toteutuksella”, jolloin teoria on immuuni kriitille. Syy siirretään mekanismista sen puutteelliseen volyyymiin.

Mekanismi: *No True Scotsman* -harha: väitetään, että mekanismi ei toiminut, koska se ei ollut “aitoa” tai sitä ei ollut tarpeeksi. Estää falsifioinnin.

Vastavoima: **Binäärinen vastuu.**

Resurssikytkentä

Määritelmä: Vaatimus, että jokainen positiivinen oikeus tai lupaus kytketään eksplisiittiseen resurssimekanismiin: kuka tuottaa, millä kapasiteetilla, mitä tapahtuu kun kapasiteetti ei riitä.

Esimerkki: Hoitotakuu ilman henkilöstömekanismeja on zombilaki – syntaktisesti voimassa, semanttisesti tyhjä. Kytkennän kanssa se on todellinen sitoumus.

Torjuu: **Näennäisliikkeen** ja katteettoman lupauksen.

Resurssiharha (Lisää resursseja -argumentti)

Määritelmä: Luulo, että järjestelmän epäonnistuminen johtuu resursien (rahan, ajan) niukkuudesta, eikä rikkinäisestä arkkitehtuurista.

Mekanismi: Syötteen (input) kasvattaminen ei korjaa vaurioitunutta prosessia. Pääinvastoin: jos mekanis-

mi on **mesaoptimoitu**, lisäresurssit kiihdyttävät tuhoa.

Esimerkki: “Integraatio epäonnistui, koska siihen ei panostettu tarpeeksi rahaa.”

Vastavoima: **Mekanismi-auditointi.**

Episteeminen hygienia

Määritelmä: Aktiivinen totuudenlaadun ylläpito päätöksenteossa. Lähdekritiikki, Red Team, jäähtymisaika.

Vastavoima: Suojaa **episteemiseltä korruptiolta.**

Algedoninen signaali

Määritelmä: Kipu/nautinto-signaali, joka kertoo järjestelmälle sen tilan ohittaen välikerrokset.

Vastavoima: MeV rakentaa algedonisen kanavan valtioon.

Avoin ja Suljettu silmukka

Määritelmä: **Avoin:** Eristetty seurauksista. **Suljettu:** Palaute kytketty päätökseen.

Vastavoima: **Synninsyöjä** sulkee silmukan.

Viiteryhmäennustaminen

Määritelmä: Katso, miten samankaltaiset hankkeet ovat historiassa onnistuneet, älä luota omiin toiveisiisi.

Vastavoima: **Suunnitteluharha.**

IV. Institutionaaliset patologiat

Järjestelmätason toimintahäiriöt ja niiden tuottamat valikoitumisilmiöt.

Mesaoptimointi

Määritelmä: Järjestelmän sisäinen agentti alkaa optimoida omaa etuaan (ura, budjetti) järjestelmän tavoitteen sijaan.

Vastavoima: **Mekanismivirasto.**

Moloch (Peliteoreettinen ansa)

Määritelmä: Tilanne, jossa jokainen toimija tekee rationaalisia valintoja omien kannustimiensa perusteella, mutta lopputulos on kollektiivisesti tuhoisa kaikille.

Mekanismi: Kilpailu ilman sääntöjä (tai huonoilla säännöillä), joka pakottaa agentit uhraamaan pitkän aikavälin arvot lyhyen aikavälin selviytymisen tieltä.

Esimerkki: Syntyvyysromahdus: jokainen pari säästää kustannuksia ja vaivaa, mutta kansa kuolee sukupuuttoon.

Vastavoima: **Protokolla** ja **MeV.**

Riskinsiirto (Virkamies-optimaali)

Määritelmä: Mekanismi, jossa agentti minimoi oman henkilökoh-taisen riskinsä (juridinen vastuu, maine) maksimoimalla järjestelmän kokonaisriskin (selviytyminen).

Mekanismi: Virkamies noudattaa protokollaa sokeasti silloinkin, kun se vahingoittaa valtiota, koska protokollan noudattamisesta ei ran-gaista, mutta sen ohittamisesta (vaikka valtion pelastamiseksi) voi joutua syytteeseen. Tämä siirtää riskin virkamiehen työpöydältä sivilisaa-tion taseeseen.

Vastavoima: **Kosketusvastuun korjaaminen.**

Zombi-instituutio (Missio-tyhjiö)

Määritelmä: Virasto, jolla on bud-jetti, mutta jolta puuttuu **Telos** — syy olla olemassa. Se muuttuu **Mesaop-timoijaksi.**

Vastavoima: **Telos** palautetaan tai suoritetaan **Apoptoosi.**

Tasepetos (Ulkoisvaikutus)

Määritelmä: Mekanismi, jossa toimija tekee tulosta kuluttamalla yhteiskunnan taseen pääomaa (IWI) maksamatta siitä. Voitto yksityis-tetään, kuluminen sosialisoidaan.

Vastavoima: **Täyslaskenta** ja **Var-johinta.**

Veto-verkko

Määritelmä: Rakenteellinen lukko: kaikilla on veto-oikeus, kenelläkään ei ole mandaattia toimia.

Vastavoima: **Protokolla** ja **Odyssseus-sopimus**.

Demokraattinen räikkä

Määritelmä: Mekanismi, jossa budjetit ja etuudet kasvavat vain yhteen suuntaan.

Vastavoima: **Velkajarru**.

Vapaamatkustaja-ongelma

Määritelmä: Tilanne, jossa toimija hyötyy yhteisresurssista osallistumatta sen ylläpitoon. Hyvinvointivaltio on altis: sen rahoitus perustuu seuraavan sukupolven maksuihin, mutta mikään mekanismi ei pakota nykyistä sukupolvea tuottamaan seuraavaa.

Vastavoima: **Kansallistase**, joka tekee sukupolvien välisen velan näkyväksi.

Selvitysvalta

Määritelmä: Vallankäyttö, jossa päätöksenteko korvataan "selvittämisellä" ajan ostamiseksi.

Vastavoima: **Mekanismituomiot**.

Latenssikone

Määritelmä: Järjestelmä, jonka takaisinkytkentä on niin hidas, että korjaus saapuu liian myöhään.

Vastavoima: *Metis* ja **Subsidiari-teetti**.

Latenssivaurio

Määritelmä: Vahinko, joka syntyy järjestelmän viiveestä. Kärsimys on todellista, vaikka kukaan ei lyönyt.

Mekanismi: Kun järjestelmä makuuttaa potilasta jonossa, tehottomuus muuttuu kärsimykseksi. Toimimattomuus on aktiivinen valinta, jolla on hintalappu. **Latenssikone** tuottaa latenssivauriota.

Esimerkki: 8 kuukauden hoitono on mekaaninen isku potilaan taseeseen. 20 vuoden sote-uudistus on sukupolven menetetty terveys.

Vastavoima: **Protokolla** ja **Velkajarru** — tunnemme tulevaisuuden kivun tänään.

Kosketusvastuunsa

Määritelmä: Dynamiikka, jossa toiminta luo vastuuta, mutta toimimattomuus ei. Jos kosket ongelmaan, omistat sen. Liittyy termiin: *Copenhagen interpretation of ethics* – asiaan koskeminen luo moraalisen velvollisuuden.

Vastavoima: **Negatiivisen valinnan** korjaaminen.

Tulkintaketju

Määritelmä: Vastuunhaihduttamisen mekanismi, jossa laki delegoi tulkinan virastolle, virasto delegoi eteenpäin, ja jokainen taso osoittaa ylöspäin: “PeV sanoi niin.” Ketju tuottaa hermeneutiikkaa (mitä teksti tarkoittaa) fysiikan (mitä todellisuus vaatii) sijaan.

Esimerkki: Rajaturvallisuuskriisi – PeV tulkitsi, ettei rajoja voi sulkea; todellisuus pakotti sulkemisen; latenssi tuotti vaurion.

Vastavoima: **Protokolla** ohittaa tulkintaketjun: mekaaninen liipasin korvaa hermeneutiikan.

Puhtaat kädet -johtaja

Määritelmä: Johtajatyyppe, joka on noussut huipulle välttämällä merkityksellisiä päätöksiä.

Vastavoima: **Eliitin veritulpan** avaaminen.

Negatiivinen valinta

Määritelmä: Byrokratia suosii riskejä välttävää keskinkertaisuutta innovaation sijaan.

Vastavoima: Palkkiofunktion muutos.

Kannustinketju

Määritelmä: Syy-seurausketju, joka määrittelee agenttien palkkiot. Jos ketju on rikki, tulos on irrationaalinen.

Vastavoima: **Mekanismivirasto** analysoi ketjut.

Kannustininversio

Määritelmä: Rakenteellinen tilanne, jossa hyödyllinen teko on yksilölle haitallinen.

Vastavoima: *Sitoutumispääoman* palauttaminen.

Yhteensopivuusvirhe

Määritelmä: Järjestelmä on suunniteltu olosuhteisiin, joita ei enää ole.

Vastavoima: **Refaktorointi**.

Goodhartin laki

Määritelmä: “Kun mittarista tulee tavoite, se lakkaa olemasta hyvä mittari.”

Vastavoima: *Kartta ei ole maasto* -ajattelu.

Rakenteellinen tyhmyys

Määritelmä: Byrokratian kyky olla ymmärtämättä asiakasta, koska sillä on valta olla välittämättä.

Vastavoima: **Poikkeusväylä**.

Instituutio eläimenä (Metabolin hirviö)

Määritelmä: Virastot optimoivat omaa kasvuaan isännän edun sijaan.

Mekanismi: **Apoptoosin** puuttuessa instituutioista tulee metaboliaansa maksimoivia hirviöitä, jotka syövät sivilisaation ylijäämän ylläpitääkseen omaa monimutkaisuuttaan.

Vastavoima: **Apoptoosi** — ohjelmoitu kuolema.

Apoptoosi

Määritelmä: Ohjelmoitu solukuolema. Hallinnossa: mekanismi, jolla tarpeettomat rakenteet puretaan automaattisesti.

Vastavoima: **Metaboliselle hirviölle.**

Luottamusansa

Määritelmä: Korkea luottamus estää kritiikin ja signaalin kulun, jolloin viat eivät korjaannu.

Vastavoima: *Aktiivinen luottamus.*

Poikkeamien normalisointi (*normalization of deviance*)

Määritelmä: Organisaatio tottuu poikkeamiin, kunnes katastrofaalinen riski muuttuu "tavanomaiseksi". Diane Vaughanin tunnistama ilmiö NASA:n Challenger-turmasta.

Vastavoima: **Vastaväittäjän toimisto, Radikaali selkeys.**

Hypernormalisaatio

Määritelmä: Tila, jossa kaikki tiedävät järjestelmän olevan rikki, mutta näyttelevät normaalia vaihtoehdon puutteessa.

Vastavoima: **Totuustaulu.**

Hiljaisuuden spiraali

Määritelmä: Pelko poiketa enemmistöstä johtaa valhekonsensuseseen.

Vastavoima: **Vähemmistösääntö.**

Uponnut kustannus (Sunk Cost)

Määritelmä: Irrationaalinen sitoutuminen epäonnistuneeseen projektiin jo tehdyn panoksen vuoksi.

Vastavoima: *Määräaikaisuuslauseke.*

Loinen

Määritelmä: Entiteetti, rakenne tai käytäntö, joka kuluttaa isäntäjärjestelmän **pääomia** enemmän kuin tuottaa. Luokittelu on suhteellista: se riippuu järjestelmärajauksesta, aikaskaalasta ja rajapinnasta — kuten nopeus fysiikassa, suhteellista mutta ei mielivaltaista.

Mekanismi: Loinen ei vaadi pahaa tahtoa. Se syntyy, kun palautesilmukka katkeaa: rakenne, joka kerän tuotti arvoa, jatkaa resurssien kulutusta mutta lakkaa tuottamasta. Erityistapaus: mikä tahansa monopoli ilman palautetta muuttuu loiseksi, koska kilpailun puuttuessa toimituspakkoa ei ole. Tämä pätee kaikissa mittakaavoissa — ammattikunnasta valtion perustavimpiin monopoleihin.

Vastavoima: **Protokolla** ja palautesilmukat, jotka pakottavat jokaisen rakenteen tuottamaan enemmän kuin kuluttaa.

Avun paradoksi

Määritelmä: Mekanismi, jossa ulkoinen interventio tuhoaa kohteen oman toimintakyvyn ja luo pysyvän riippuvuussuhteen.

Mekanismi: Hyväntahtoinen resurssisyöte ohittaa kohteen omat takaisinkytkennät. Järjestelmä optimoi avun antamista (prosessi) sen sijaan, että se optimoisi kohteen kykyä selviytyä ilman apua (tulos). Kasvattaa hallinnollista **loiskuor-maa**.

Vastavoima: **Agenttiuden maksimointi**.

Asunto ensin

Määritelmä: Toimintamalli, jossa resurssi (asunto) annetaan ehdoitta ennen muiden ongelmien ratkaisua.

Mekanismi: Kääntää kyvykkyysloukun logiikan: sen sijaan, että vaaditaan todisteita kunnollisuudesta ennen tukea, annetaan alusta jonka päälle kyvykkyys voi rakentua.

Vastavoima: **Kyvykkyysloukulle**.

V. Pääomat

Sivilisaation todellinen tase — varannot, joita raha ei voi ostaa.

Mekaaninen maksukyvyttömyys

Määritelmä: Tila, jossa järjestelmän sitoumukset ylittävät fysiikan asettaman tuotantokyvyn riippumatta juridisista lupauksista.

Vastavoima: **Velkajarru ja Täyslaskenta**.

Mimeettinen kriisi

Määritelmä: Tila, jossa sivilisaatio alkaa ratkaista symboleja atomien sijaan.

Mekanismi: Kun aitoja ongelmia (väestö, energia) ei voida ratkaista, huomio siirretään sijaistoimintoihin: kieleen, identiteettipolitiikkaan ja status-kilpailuun.

Vastavoima: **Todellisuuskuri**.

Museonvartija-syndrooma

Määritelmä: Tila, jossa sivilisaatio lakkaa rakentamasta uutta ja keskittyy suojelemaan olemassa olevaa raunioitumiselta.

Mekanismi: Uusia hankkeita vastustetaan ympäristö- tai sääntöargumentein, vaikka todellinen syy on hallinnollinen kyvyttömyys ja riskinpelko.

Vastavoima: **Jännite**.

Pääoman muodot

Määritelmä: Varanto, jota ei voi painaa lisää ja joka kertyy hitaasti sukupolvien työnä.

Vastavoima: **Täyslaskenta.** Ks. myös: *Yhdeksän pääomaa.*

Yhdeksän pääomaa

Määritelmä: Sivilisaation tase: Episteeminen, Sosiaalinen, Kognitiivinen, Inhimillinen, Tarkoitus, Yhtenäisyys, Kognitiivinen tiheys, Esteettinen, Moraalinen.

Vastavoima: **Täyslaskenta** varmistaa näiden huomioimisen.

Täyslaskenta

Määritelmä: Vaatimus kaikkien pääomamuotojen arvioinnista päätöksenteossa. Muualla vastaavalaiset ideat kulkevat nimillä *full cost accounting* ja *true cost accounting*.

Torjuu: **Vajauslaskennan, Monimutkaisuuspesun** ja **Tasepetoksen.**

Kansallistase (Varanto)

Määritelmä: Mittari sivilisaation varallisuudesta (IWI). Kertoo, paljonko on jäljellä, ei paljonko liikkuu.

Torjuu: *BKT-fetisismien.*

Kapasiteetti (K)

Määritelmä: Järjestelmän todellinen suorituskyky ja resurssivaranto.

Mekanismi: Kaavan $O = K \times C \times S$ ydin. Kapasiteetti on se alusta, jolla muut voimat vaikuttavat. Se sisältää sekä materiaaliset (energia, infra) että aineettomat (osaaminen, koheesio) varannot.

Vastavoima: **Syntropia-pumppu.**

Loiskuorma

Määritelmä: Hallinnollinen tai dynaaminen kitka, joka kuluttaa järjestelmän kapasiteettia tuottamatta hyötyä.

Mekanismi: Kasvaa kiihtyen monimutkaisuuden myötä. Jokainen uusi sääntelykerros tai "sovite" lisää loiskuormaa, joka on pois järjestelmän hyödyllisestä työstä (output).

Vastavoima: **Via negativa.**

Yhtenäisyyspääoma

Määritelmä: Jaettu kieli, jaetut normit ja jaettu todellisuuskäsitys. Sivilisaation protokollayhteensopivuus.

Mekanismi: Korkea yhtenäisyys laskee yhteiskunnan transaktiokustannukset (kitkan) nollaan. Luottamus toimii voiteluaineena.

Vastavoima: **Avun paradoksi.**

Tasevarkaus

Määritelmä: Nykyhetken yläpitäminen kuluttamalla aiempien sukupolvien kerryttämää pääomaa (infra, luottamus, lapset) maksamatta sitä takaisin.

Mekanismi: **Kansallistaseen** negatiivinen derivaatta naamioituna BKT-kasvuksi tai "palvelutasoksi".

Vastavoima: **Velkajarru** ja **Täyslaskenta.**

Varjohinta

Määritelmä: Laskennallinen hinta asialle, jolla ei ole markkinahintaa (esim. luottamus).

Torjuu: "Ei voi mitata" -tekosyn.

Vajauslaskenta

Määritelmä: Arviointi, joka sivuuttaa piilomuuttujat ja ulkoisvaikutukset.

Vastavoima: Täyslaskenta.

Arvo on hinta

Määritelmä: Arvo on se hinta, jonka olet valmis maksamaan. Erottaa arvot toiveista.

Torjuu: Katteettomat vaateet.

VI. Aika ja sukupolvet

Sukupolvien välinen dynamiikka ja aikahorisontti.

Aikaloinen

Määritelmä: Aggentti, joka optimoi nykypäivää tuhoamalla huomisen. Aikalainen, joka loisi tulevaisuudesta. Syö siemenperunat ja jättää velan lapsille.

Vastavoima: Velkajarru ja Perimmäinen päämies.

Aikalaisuus

Määritelmä: Tila, jossa horisontti on romahtanut nykyhetkeen. Emme ole perillisiä tai esi-isiä, vaan irrallisia nykyhetken kuluttajia.

Vastavoima: Ylisukupolvinen sopimus.

Aikavarkaus

Määritelmä: Selvitysvallan ja prosessuaalisen viiveen hinta.

Mekanismi: Päätöksenteon latenssi tuhoaa investointien nykyarvon ja poistaa pienet ohjausmahdollisuudet pakottaen myöhemmin suuriin ja kivuliaisiin korjauksiin.

Vastavoima: Protokolla ja MeV.

Siemenperunat ja aikapreferenssi

Määritelmä: Agraarinen viisaus: älä syö sitä, millä huomien kylvetään. Matala aikapreferenssi on sivilisaation edellytys.

Vastavoima: Velkajarru ja Huomioturvallisuus.

Aikasota

Määritelmä: Strateginen kilpailu reaktionopeudesta. Voittaa se, jonka OODA-looppi on lyhyempi.

Mekanismi: Jos sivilisaatio sitoo itsensä hitaisiin kansainvälisiin sopimuksiin samalla kun uhat (teknologia, hybridisota) muuttuvat viikoissa, se häviää aikasodan. Latenssi on kuolettavaa.

Vastavoima: Protokolla ja suvereniteetin palauttaminen.

Perimmäinen päämies

Määritelmä: Kansakunta vuosisatojen aikajänteellä, ei nykyiset äänestäjät.

Vastavoima: Hakufunktio.

Gerontokratian painovoima

Määritelmä: Väestön vanheneminen siirtää vallan eläkeläisille, jotka optimoivat vakauden kasvun kustannuksella.

Vastavoima: **Velkajarru on lasten äänioikeus.**

Varastettu horisontti

Määritelmä: Vaihtoehtoiskustannus, jota kansa ei näe (esim. menetetty varallisuus eläkejärjestelmässä).

Vastavoima: Varjobudjetti.

Varjobudjetti

Määritelmä: Rinnakkainen talousarvio, joka näyttää sivilisaation todelliset kustannukset ja poistot (Kansallistase) virallisen budjetin sijaan.

Vastavoima: **Vajauslaskennalle.**

Avaruusmissio-ongelma

Määritelmä: Valtion päätökset lukitsevat suunnan vuosikymmeniksi; fail fast ei ole mahdollista.

Vastavoima: **Mekanismirealismi.**

VII. MeV ja ratkaisut

Mekanismirealismen työkalut ja korjaukset.

Mekanismivirasto (MeV)

Määritelmä: Riippumaton virasto, joka auditoi valtion päätöksiä mekanismitasolla: toimivatko kannustimet, palautesilmukat ja kausaaliketjut kuten väitetään? Ei päättä *mitä* tehdään (Tahto), vaan tarkistaa, *toimiiko* toteutus (Toteutus).

Mekanismi: Yhdistää täyslaskennan, totuustaulun, vastaväittäjän toimiston ja projektivakuutuksen. Luo synteettisen valintapaineen, joka korvaa puuttuvan luonnollisen valinnan. Rakentaa algedonisen kannavan valtioon: kansalainen tuntee päätösten vaikutuksen suoraan, ilman välikerroksia.

Torjuu: **Metatason sokeuden, Kannustinketjujen** virheet ja **Zombi-instituutiot.**

Ohituspäättöslauselma

Määritelmä: Julkinen dokumentti, jolla eduskunta korotetulla enemmistöllä tietoisesti sivuuttaa MeV:n mekanismivaroituksen.

Mekanismi: Pakottaa poliittisen vastuun: jos laki säädetään vastoin varoitusta, syylliset ja perustelut jäävät pysyväksi arkistoksi tulevia auditointeja varten.

Vastavoima: **Vastuunpesulle.**

Penetraatiotestaaja

Määritelmä: Toimija (MeV tai Red Team), joka yrittää löytää porsaanreikiä ja hyökkäysvektoreita ehdotetusta lainsäädännöstä.

Vastavoima: **Poikkeamien normalisoitumiselle.**

Hakufunktio

Määritelmä: Hallinnan lopputila: fyysiikan reunaehdot ja kukoistuksen tavoitefunktio määrittelevät ratkaisuvastuun, laskenta etsii Pareto-optimaalisen polun. Poliitiikka kutistuu preferenssien valinnaksi Pareto-rintamalta.

Mekanismi: **MeV** luo edellytykset (ennakkotapauksen ja infrastruktuurin). Kun mallinnuskapasiteetti kasvaa, hallinto siirtyy heuristiikasta laskentaan — harkinnasta hakuun. Tämä on *telokratia*: hallintoa päämäärän, ei jarrun kautta.

Torjuu: **Ahneen algoritmin ja Vetokratian.**

Telokratia

Määritelmä: Hallintoa päämäärän kautta (*telos* + *kratos*). Fukuyaman *vetokratia* ohjaa jarrulla; telokratia ohjaa tavoitefunktioilla. Demokratia vastaa “kuka päättää”, telokratia vastaa “mitä optimoimme”.

Mekanismi: Eudaimoninen silmukka: tarkoitus ja vastuu lisäävät kyvykkyyttä → kyvykkyys laajentaa **Pareto-rintamaa** → laajempi rintama luo tilaa tarkoitukselle. Kylmä optimointipaine ja inhimillinen kukoistus kohtaavat.

Torjuu: **Demokraattisen räikän ja Ahneen algoritmin.**

Protokolla

Määritelmä: Automaattinen mekanismi, joka laukeaa ennalta määrätyn kynnyksen ylittyessä ilman poliittista päätöstä. Poistaa ihmisen heikkoudet (viivytely, pelaaminen, ahneus) kriittisestä polusta.

Mekanismi: Kun mittari ylittää kynnyksen, protokolla aktivoituu. Ei kysytä kenenkään lupaa. Esimerkki: **Velkajarru** — velka/BKT ylittää rajan → automaattiset leikkaukset.

Torjuu: **Veto-verkon, Ahneen algoritmin ja Näennäisliikkeen.**

Protokollakuuliaisuus

Määritelmä: Suomalainen kulttuuripiirre: kyky noudattaa spesifikaatiota tarkasti. Hyvässä arkkitehtuurissa supervoima, huonossa tuhon nopeuttaja.

Tahto ja toteutus

Määritelmä: Demokratia päättää Tahdon (Mitä), insinöörit Toteutuksen (Miten).

Torjuu: Poliittisen mikroman-ageroinnin.

Projektivakuutus

Määritelmä: Suuret hankkeet vaativat markkinaehtoisen vakuutuksen, joka hinnoittelee riskin oikein.

Torjuu: **Vastuunpesun.**

Koodi on laki

Määritelmä: Lait kirjoitetaan suoritettavana koodina porsaanreikien välttämiseksi.

Torjuu: **Semanttisen eroosion.**

Refaktorointi

Määritelmä: Lainsäädännön jatkuva päivitys ja bitrotin poisto.

Torjuu: **Punaisen kuningattaren.**

Radikaali peloite

Määritelmä: Järjestelmän vastaus epäsymmetrisen tuhon lakiin: korruptiosta tai mesaoptimoinnista säädetty rangaistus on niin kova, että se poistaa kiusauksen.

Vastavoima: **Epäsymmetrisen tuhon laille.**

Totuustaulu

Määritelmä: Julkinen, reaaliaikainen mittaristo sivilisaation tilasta.

Torjuu: **Hypernormalisaatiota.**

Avoin data -veto

Määritelmä: Pääöstä ei voida tehdä ilman avointa raakadataa.

Torjuu: **Luettamattomuuskilven.**

Vastaväittäjän toimisto (Red Team)

Määritelmä: Tiimi, jonka tehtävä on hyökätä MeV:n omia malleja vastaan.

Torjuu: Dogmaattisuuden.

Varoventtiili

Määritelmä: MeV:n sisäänrakennettu suoja mekanismi, joka estää järjestelmää muuttumasta tyranniksi. Kolme varoventtiiliä: **Poikkeusväylä**, **Red Team** ja suvereniteettitasot.

Torjuu: Teknokratian rappeutuksen.

Poikkeusväylä

Määritelmä: Punainen nappi: mahdollistaa automaattisen päätöksen eskaloinnin ihmiselle.

Torjuu: **Rakenteellista tyhmyyttä.**

Via negativa

Määritelmä: Ratkaisu vähentämällä, ei lisäämällä.

Torjuu: **Monimutkaisuuden roimahdusta.**

Varjokomitea

Määritelmä: Ketterä ryhmä, joka valmistelee ratkaisun kriisiä varten ennen sen alkamista.

Torjuu: **Veto-verkon** halvaannuttavan vaikutuksen.

Synteettinen valintapaine

Määritelmä: MeV:n luoma paine, joka korvaa puuttuvan luonnollisen valinnan.

Torjuu: **Valintapaineen löystymistä.**

Velkajarru

Määritelmä: Perustuslaillinen protokolla, joka estää velkaantumisen.

Torjuu: **Aikalaisuutta.**

Jännitteen lähde

Määritelmä: Mekanismi, joka muuttaa abstraktin uhan konkreettiseksi tunteeksi: agentti *tuntee* kohtalolukujen painon. Ilman jännitteen lähdeä tieto on olemassa, mutta kukaan ei reagoi siihen.

Mekanismi: **Totuustaulu** tuottaa datan, jännitteen lähde muuntaa sen toiminnaksi. Keinoja: **synteettinen valintapaine** (todelliset seuraukset päätöksistä), nahka pelissä, tai mikä tahansa psykologinen pakotusmekanismi, joka ohittaa **salienssiongelman**.

Torjuu: **Salienssiongelma.**

Kallista signaalointia

Määritelmä: Teoilla viestiminen, joka on niin kallista tai riskialtista, että se on uskottavaa vain jos viestijä on kompetentti.

Vastavoima: **Puhtaus-immuniteetille.**

Kausaalikartta

Määritelmä: Malli valtion päätösten syy-seuraussuhteista ja niiden vaikutuksista todellisuuteen.

Vastavoima: **Monimutkaisuuspesulle.**

Keskitien harha

Määritelmä: Luulo, että kahden väitteen keskiarvo on totuus, vaikka kyseessä olisi matemaattinen tai fysikaalinen tosiasia.

Vastavoima: **Radikaali selkeys.**

Kompetenssikriisi

Määritelmä: Modernin sivilisaation ylläpito vaatii laajan kompetentin keskiluokan; sen rapautuminen on eksistentiaalinen uhka.

Vastavoima: Koulutuksen palauttaminen infrastruktuuriksi.

Synninsyöjä

Määritelmä: Nimetty henkilö, joka ottaa vastuun ennen päätöstä.

Torjuu: **Kosketusvastuunsa.**

VIII. Käsitteet ja uudelleenmäärittelyt

Semanttinen matkalaukku

Määritelmä: Sana, johon on pakattu niin monta merkitystä, historiaa ja tunnetta, ettei kukaan voi tietää, mitä toinen tarkoittaa. Eri asia kuin [semanttinen tyhjiö](#) (ei merkitystä) tai [semanttinen eroosio](#) (kadonnut merkitys): matkalaukussa on *liikaa* merkityksiä.

Mekanismi: Matkalaukku peittää mekaniimin, lajittelee heimoihin ja lopettaa analyysin. Jokainen kuuliija purkaa matkalaukun omalla tavallaan – keskustelu siirtyy sanan merkityksestä käytävään metadebattiin, jossa itse mekanisme ei koskaan käsitellä.

Torjuu: Pura matkalaukku mekanismitason termeiksi: “kapitalismi” → hintamekanismi, pääoman kasautuminen, kilpailullinen markkina.

Mekanismirealismi

Määritelmä: Maailmankatsomus: todellisuus ei neuvottele. Valintapaine on perimmäinen voima, jota voidaan kanavoida mekanismeiden kautta. Kuvaus, joka ei vastaa mekanismeja, murtuu – riippumatta siitä kuinka toivottava se on. Selkeä kieli, selkeä ajattelu, maailma sellaisena kuin se on.

Mekanismi: Erottaa *Tahdon* (mitä) ja *Toteutuksen* (miten). Korvaa hyvät aikomukset [protokollilla](#) ja vaatii jokaiselta päätökseltä [täyslaskentaa](#), [resurssikytentää](#) sekä [kosketusvasuuta](#) (nahkaa pelissä).

Torjuu: [Näennäisliikkeen](#), [aikaloisinnan](#) ja sivilisaation [itsemurha-algoritmit](#).

Radikaali selkeys

Määritelmä: Sivilisaation kognitiivinen käyttöjärjestelmä. Episteeminen doktriini, joka vaatii oletusten ankkuroimista fysiikkaan.

Mekanismi: Seitsemän periaatetta: (1) **Nimeä agentti** (aktiivimuoto on pakollinen), (2) **Paljasta mekanismi** (ei toiveita, vaan kausaaliketju), (3) **Määrittele kova mittari** (ei laatusanoja, vaan fysiikkaa), (4) **Aseta aikaraja**, (5) **Nimeä synninsyöjä**, (6) **Hyväksy falsifioitavuus**, (7) **Kiinnitä hintalappu** ([täyslaskenta](#)).

Torjuu: [Semanttisen eroosion](#), [Monimutkaisuuspesun](#) ja [Zombisubstantiivit](#).

Aggregaatioharha

Määritelmä: Luulo, että järjestelmä toimii keskiarvojen mukaan, vaikka marginaalit ratkaisevat.

Vastavoima: Täyslaskenta.

Alueellinen Ponzi-huijaus

Määritelmä: Tila, jossa alueen infrastruktuurin ylläpito vaatii jatkuvasti uusia asukkaita tai valtiontukia, koska alueen oma tuotantokyky ei kata sen poistoja.

Vastavoima: Täyslaskenta.

Elinvoimaisuus

Määritelmä: Kyky ylläpitää järjestystä (syntropiaa). Kukoistus on maksimaalinen turvamarginaali.

Vastavoima: Selviytymismoodi.

Triviaalin tyrannia

Määritelmä: Tila, jossa pienten ja merkityksettömien asioiden hallinta vie kaiken kapasiteetin ja estää isojen, eksistentiaalistien kysymysten käsittelyn.

Vastavoima: Telos.

Tutkintoinflaatio

Määritelmä: Tila, jossa tutkintojen määrä kasvaa mutta niiden välittämä signaali osaamisesta heikkenee.

Vastavoima: Kallis signaalointi.

Turvamarginaali

Määritelmä: Etäisyys kuolemasta. Ylikapasiteetti, joka mahdollistaa sopeutumisen.

Vastavoima: Tehokkuusajattelu, joka karsii kaiken ”turhan”.

Selviytymismoodi

Määritelmä: Kriisitila, jossa karsitaan tulevaisuus selviytyäkseen nykyhetkestä.

Vastavoima: Turvamarginaali-ajattelu.

Koordinaatioteknologia

Määritelmä: Työkalu tai protokolla, joka mahdollistaa agenttien yhteistoiminnan vähentämällä neuvottelukustannuksia ja luomalla ennustettavuutta. Esimerkkejä: lait, sopimukset, normit, standardit, ihmisoikeuskehikot.

Mekanismi: Koordinaatioteknologiat ovat *insinööritiedettä*, eivät metafysiikkaa. Niitä arvioidaan tulosten — ei alkuperän — perusteella. 70 vuotta vanha sopimus, joka tuottaa negatiivisen odotusarvon, on rikkinäinen työkalu, ei pyhä ilmoitus.

Torjuu: Idolatrian.

Oikeus

Määritelmä: Vaade, jonka toteuttaminen vaatii resursseja. Perinteinen jako positiivisiin (vaativat toimintaa) ja negatiivisiin (vaativat pidättäytymistä) on harhaanjohtava: myös negatiiviset oikeudet vaativat tuomioistuimia, poliisia ja rajavaltuutta. Kaikki oikeudet ovat termodynaamisia velkoja.

Mekanismi: Jonkun on tuotettava se, mitä oikeus lupaa. Jos oikeudella ei ole [resurssikytkentää](#), se on [tasepetos](#).

Vastavoima: [Resurssikytkentä](#).

Telos

Määritelmä: Järjestelmän tarkoitus – se päämäärä, jota varten se on olemassa. Ilman telosta järjestelmä ajautuu [mesaoptimointiin](#): sisäiset agentit täyttävät tyhjiön omilla tavoitteillaan.

Torjuu: [Zombi-instituution](#).

Dissipaattiorakenne

Määritelmä: Järjestelmä, joka ylläpitää järjestystään kuluttamalla energiaa ja tuottamalla entropiaa ympäristöön. Sivilisaatio on dissipaattiorakenne.

Vastavoima: [Syntropia](#).

Eliitin veritulppa

Määritelmä: Tila, jossa institutioiden ylin johto on tukkeutunut riskejä välttävästä [puhtaasta kädestä johtajista](#), mikä estää nuorempien ja kyvykkäämpien nousun.

Vastavoima: [Apoptoosi](#).

Asiakas vs. Omistaja

Määritelmä: Identiteettimuutos passiivisesta vaatijasta aktiiviseksi osakkaaksi.

Torjuu: [Opitun avuttomuuden](#).

Taakka on lahja

Määritelmä: Ihminen romahtaa tarkoituksen puutteeseen, ei työhön. Vastuun kantaminen antaa arvokkuuden.

Torjuu: Merkityskadon.

Insinöörirakkaus

Määritelmä: Rakkaus on huoltamista ja vaikeita päätöksiä koneiston jatkuvuuden eteen.

Torjuu: [Leväperäisyys](#).

Laatu / Arete

Määritelmä: Herkkyys poikkeamille optimaalisesta toiminnasta. Insinööriin vaisto.

Torjuu: [Entropian](#).

Todellisuuskuri

Määritelmä: Sitoutuminen fysiikan lakeihin ja kohtalolukuihin toiveajat-telun sijaan.

Torjuu: Toiveajattelun.

Antihaura

Määritelmä: Järjestelmä, joka vahvistuu stressistä ja volatiliteteista.

Torjuu: Haurauden.

Leväperäisyys

Määritelmä: Sivilisaation todellinen vihollinen: "Ei se ole niin justiin-sa".

Vastavoima: *Nollatoleranssi* ja **In-sinöörirakkaus**.

Dyadi

Määritelmä: Kahden ihmisen välinen sitoumus. Sivilisaation todellinen perusyksikkö.

Torjuu: Ylisuojelevan valtion.

Kyvykkyyssloukku

Määritelmä: Tila, jossa tuki- tai sääntelyjärjestelmä estää agenttia kehittämästä omaa toimintakykyään tekemällä itsenäisyyden taloudellisesti tai hallinnollisesti kalliiksi.

Vastavoima: **Asunto ensin** ja **Agenttius**.

Opittu avuttomuus

Määritelmä: Psykologinen tila, jossa agentti lakkaa yrittämästä vaikuttaa ympäristöönsä, koska aiemmat yritykset on tukahdutettu tai teoilla ei ole ollut vaikutusta.

Vastavoima: **Agenttius**.

Agenttius

Määritelmä: Toimijan kyky ja valta vaikuttaa omaan tilaansa ja ympäristöönsä. Itsenäisen suorituskyvyn ydin.

Mekanismi: Agenttius vaatii suljetun silmukan: teoilla on oltava seurauksia (palkinto/rangaistus). Jos silmukka katkaistaan, agenttius rappeutuu **opituksi avuttomuudeksi**.

Vastavoima: **Avun paradoksi**.

Ylisukupolvinen sopimus

Määritelmä: Implisiittinen sopimus sukupolvien välillä; olemme edunvalvojia, emme omistajia.

Torjuu: **Aikaloisuuden**.

Syntropia

Määritelmä: Negatiivinen entropia (negentropia). Järjestyksen, informaation ja rakenteen lisääntyminen. Elämän ja sivilisaation peruspyrkimys.

Torjuu: *Entropian* (hajaannuksen).

Vauhtipyörä

Määritelmä: Itseään vahvistava positiivinen kierre kukoistukseen.

Vaikutus: Tuottaa elinvoimaisuutta.

Kognitiivinen dissonanssi (Totuuden huojennus)

Määritelmä: Henkinen rasitus, joka syntyy kun ihminen tai kansakunta ylläpitää ristiriitaa havaitun todellisuuden ja virallisen narratiivin välillä. Syö energiaa, joka voitaisiin käyttää korjaamiseen.

Ratkaisu: Ääneen sanominen vapauttaa energian – tämä on *totuuden huojennus*.

Työkalu: **Totuustaulu.**

Vähemmistösääntö

Määritelmä: 3–5% sitoutunut vähemmistö määrittää normin suunnan.

Vaikutus: Mahdollistaa sivilisaation korjaamisen ilman massojen lupaa.

Faasitransitio (Phase transition)

Määritelmä: Äkillinen ja peruuttamaton siirtymä järjestelmän tilasta toiseen (esim. vesi → jää).

Mekanismi: Kun jännite ylittää kriittisen pisteen, pieni *kiteytymisyydin* laukaisee koko järjestelmän järjestäytymisen uudelleen.

Esimerkki: Suomen NATO-jäsenyys: 30 vuotta jumiutumista, 83 päivää toteutukseen.

Vastavoima: **Veto-verkko.**

Fraktaali silmukka

Määritelmä: Suomen korjaaminen korjaa sinut; sinun korjaamisesi korjaa Suomen.

Torjuu: Käynnistysparadoksin.

* * *

Aakkosellinen hakemisto

Agenttius	216	Asiakas vs. Omistaja	215
Aggregaatioharha	214	Asunto ensin	206
Ahne algoritmi	196	Avaruusmissio-ongelma	209
Aikalaisuus	208	Avoin data -veto	211
Aikaloinen	208	Avoin ja Suljettu silmukka	201
Aikasota	208	Avun paradoksi	206
Aikavarkaus	208	Demokraattinen räikkä	203
Algedoninen signaali	201	Demokratian palvelunesto (DDoS)	
Alipäästösuodatin	199	200	
Alueellinen Ponzi-huijaus	214	Dissipaatorakenne	215
Antihauraas	215	Dyadi	216
Apoptoosi	205	Eliitin veritulppa	215
Arvo on hinta	208	Elinvoimaisuus	214
Ashbyn laki	198	Elinkelpoisuuskerroin	195

Energian tuottosuhte (EROEI) .	195	Latenssigeneraattori	198
Episteeminen hygienia	201	Latenssikone	203
Episykli	195	Latenssivaurio	203
Epäsymmetrisen tuhon laki . . .	195	Leikkausvoimat	199
Faasitransitio	217	Leväperäisyys	216
Fraktaali silmukka	217	Loinen	205
Gallin laki	195	Loiskuorma	207
Gerontokratian painovoima . . .	209	Luettamattomuuskilpi	197
Goodhartin laki	204	Luottamusansa	205
Hakufunktio	210	Mekaaninen maksukyvyttömyys	206
Hiljaisuuden spiraali	205	Mekanismi	191
Humen giljotiinin ohitus	193	Mekanismirealismi	213
Huomionpesu	197	Mekanismituomio	197
Huomioturvallisuus	200	Mekanismivirasto (MeV)	209
Hyperbolinen diskonttaus	194	Mesaoptimointi	202
Hypernormalisaatio	205	Metatason sokeus	200
Idolatria (Virkamies-idolatria) .	197	Mimeettinen kriisi	206
Informaation vaimennus	199	Mittakaavavirhe	193
Insinöörirakkaus	215	Moloch	202
Instituutio eläimenä (Metabolin		Monimutkaisuuden romahdus .	195
hirviö)	204	Monimutkaisuuspesu	197
Iteroitu peli	193	Museonvartija-syndrooma	206
Itsemurha-algoritmi	193	Negatiivinen valinta	204
Jännite	194	Näennäisliike	192
Jännitteen lähde	212	Ohjausvoima	194
Kalvo ja raja	193	Ohituspäätöslauselma	210
Kallis signaalointi	212	Oikeus	215
Kannustininversio	204	Ontologinen peiteoperaatio . . .	198
Kannustinketju	204	OODA-looppi	192
Kansallistase (Varanto)	207	Opittu avuttomuus	216
Kapasiteetti (K)	207	Pareto-rintama	196
Kausaalikartta	212	Penetraatiotestaaja	210
Keskittien harha	212	Perimmäinen päämies	208
Kognitiivinen dissonanssi (Totuuden		Perustuslakifundamentalismi .	198
huojennus)	217	Pesuväli	198
Kohtaloluku	193	Poikkeamien normalisoituminen	205
Kompetenssikriisi	212	Poikkeusväylä	211
Koodi on laki	211	Projektivakuutus	211
Koordinaatioteknologia	214	Protokolla	210
Korkea modernismi	199	Protokollakuuliaisuus	210
Kosketusvastuunsa	203	Puhtaat kädet -johtaja	204
Kyvykkyyssloukku	216	Puhtaus-immuniteetti	201
Laatu / Arete	215	Punainen kuningatar	196
Latenssiharha	198	Pääoman muodot	206

Radikaali peloite	211	Telokratia	210
Radikaali selkeys	213	Todellisuuskuri	215
Rakenteellinen tyhmyys	204	Totuustaulu	211
Red Team	211	Triviaalin tyrannia	214
Refaktorointi	211	Turvamarginaali	214
Resurssiyhtäisyys	201	Tutkintoinflaatio	214
Resurssiharha	201	Täyslaskenta	207
Riskinsiirto (Virkamies-optimaali)	202	Ulkoinen vs. sisäistetty paine ..	195
Salienssiongelman	194	Uponnut kustannus (Sunk Cost)	205
Schelling-piste (Focal point) ..	200	Vajauslaskenta	208
Selvitysvalta	203	Valintapaineen löystyminen ..	195
Selviytymismoodi	214	Vapaamatkustaja-ongelma	203
Semanttinen eroosio	200	Varastettu horisontti	209
Semanttinen matkalaukku	213	Varjohinta	207
Semanttinen tyhjiö	200	Varjobudjetti	209
Siemenperunat ja aikapreferenssi	208	Varjokomitea	212
Signaalihäirintä	199	Varoventtiili	211
Simulaatio (Liturgia ja Kitsch) ..	192	Vastaväittäjän toimisto	211
Sisäinen koheesio (Ω)	194	Vastuullisuuspesu	197
Subsidiariteetti (ks. Ashbyn laki)		Vastuunpesu	197
Synninsyöjä	212	Vauhtipyörä	216
Synteettinen valintapaine	212	Velkajarru	212
Syntropia	216	Veto-verkko	203
Taakka on lahja	215	Via negativa	211
Tahto ja toteutus	211	Viiteryhmäennustaminen	201
Takaisinkytkentä	192	Vähemmistösääntö	217
Tulkintaketju	204	Yhdeksän pääomaa	207
Tanska-peili	199	Yhteensopivuusvirhe	204
Tasepetos (Ulkoisvaikutus)	202	Yhtenäisyyspääoma	207
Tasevarkaus	207	Ylisukupolvinen sopimus	216
Telos	215	Yltäkylläisyyden ansa	194
		Zombi-instituutio (Missiotyhjiö)	202
		Zombisubstantiivi	196

Loppusanat

Tämä sanakirja on kartta. Se ei muuta maastoa – se tekee sen näkyväksi.

Kun kuulet “suhtaudumme vakavasti”, tunnistat **semanttisen tyhjiön**. Kun näet “työryhmän perustamisen”, tunnistat **selvitysvallan**. Kun kohtaat “ei voida mitata”, tunnistat **luettamattomuuskilven**.

Nimeäminen on ensimmäinen askel. Korjaaminen on seuraava.

OSA VII

LIITTEET

Teoreettinen tausta

Miksi aiemmat korjausyritykset epäonnistuivat

Mekanismirealismi on synteesi vuosituhansien filosofiasta, vuosisadan järjestelmäteoriasta ja vuosikymmenten tekoälytutkimuksesta. Jokainen traditio näki osan ongelmasta. Kukaan ei sulkenut silmukkaa.

* * *

Tämä liite kertoo tarinan: mistä ajatteluperinteet tulivat, mitä ne ymmärsivät oikein, miksi ne epäonnistuivat – ja mitä mekanismirealismi lisää.

* * *

I. Sukupuu

- ~500 eaa Konfutse – Nimien oikaiseminen (正名, zhèng míng)
- ~350 eaa Aristoteles – Telos, eudaimonia, hyveet
- 1739 Hume – ”On”-väitteistä ei voi johtaa ”pitäisi”-väitteitä
- 1933 Korzybski – Yleissemantikka (*Science and Sanity*)
- 1944 von Neumann & Morgenstern – Peliteoria
- 1945 Hayek – Tietämysongelma (*The Use of Knowledge in Society*)
- 1946 Orwell – ”Politics and the English Language”
- 1948 Wiener – Kybernetiikka
- 1950 Nash – Tasapainokäsitteet
- 1962 Buchanan & Tullock – Julkisen valinnan teoria syntyy
- 1965 Olson – Kollektiivisen toiminnan ongelma
- 1971 Niskanen – Budjettia maksimoiva virkamies
- 1971 Georgescu-Roegen – Entropia ja talous
- 1971 Beer – Cybersyn (Chile)
- 1973 Hurwicz – Mekanismisuunnittelun perusteet
- 1977 Prigogine – Nobel (dissipaatiorakenteet, syntropia)
- 1979 Jonas – *Das Prinzip Verantwortung* (vastuun etiikka)
- 1979 Holmström – Moraalikato ja multitasking
- 1980 New Public Management -aalto alkaa
- 1988 Tainter – Monimutkaisuuden romahdus
- 1990 Ostrom – Yhteisresurssien hallinta
- 1995 Dennett – Universaali darwinismi (*Darwin’s Dangerous Idea*)
- 1998 Scott – *Seeing Like a State*
- 1999 Fukuyama nimeää *vetocracy*
- 2001 Sveitsin velkajarru (Schuldenbremse)
- 2006 Minsky – Matkalaukkusanat (*The Emotion Machine*)
- 2007 Hurwicz, Maskin, Myerson – Nobel mekanismisuunnittelusta
- 2008 Yudkowsky – ”Taboo Your Words”
- 2009 Ostrom – Nobel yhteisresurssista
- 2012 Roth – Nobel markkinasuunnittelusta
- 2014 Bostrom – Superälykkyys
- 2019 Hubinger et al. – Mesa-optimointi formalisoidaan
- 2026 Mekanismirealism

* * *

II. Julkisen valinnan teoria: Isoisä

Oikea diagnoosi

1960-luvulla James Buchanan ja Gordon Tullock tekivät vallankumouksellisen siirron: he sovelsivat taloustiedettä politiikkaan. Ennen Buchanania valtavirtainen poliittinen teoria oletti **hyväntahtoisen diktaattorin**: hallitus haluaa kansan parasta ja etsii optimaalista politiikkaa. Buchanan kysyi: entä jos poliitikot ovat tavallisia ihmisiä, jotka optimoivat omia etujaan?

Julkisen valinnan teoria (*Public Choice Theory*, PCT) osoitti viisi asiaa oikein:

1. **Poliitikot ovat oman edun tavoittelijoita.** He optimoivat uudelleenvalintaa, eivät kansan hyvinvointia.
2. **Virkamiehet maksimoivat budjettejaan** (Niskanen). Virastot kasvavat riippumatta tarpeesta.
3. **Keskitetyt hyödyt, hajautetut kustannukset** (Olson). Pienet ryhmät kaappaavat politiikan, koska he välittävät enemmän.
4. **Vuokranhaku** (Tullock). Resursseja käytetään siirtojen kaappamiseen, ei arvon luomiseen.
5. **Rationaalinen tietämättömyys.** Äänestäjät eivät opiskele, koska heidän äänensä ei vaikuta.

PCT tappoi lopullisesti ajatuksen hyväntahtoisesta hallitsijasta. Tämä on perusta, jolle mekanismirealismi rakentuu.

Väärä lääke

Mutta PCT:n ratkaisu oli väärä. PCT päätteli: "Hallinto on tehoton → kutistetaan sitä." Oikea päätelmä olisi ollut: "Hallinto on väärin kohdistettu → kohdistetaan se."

Ratkaisu	Mekanismi – ja tulos
Perustuslailliset rajoitteet	Sidotaan tulevat päättäjät. <i>Sekalainen: Sveitsi toimii, EU ei.</i>
Pienempi hallinto	Vähennetään vuokranhaun tilaa. <i>Johti kapasiteetin tuhoon.</i>
Yksityistäminen	Korvataan virkamiehet markkinoilla. <i>Loi uusia mesa-optimoijia.</i>
Federalismi	Alueiden välinen kilpailu. <i>Osittainen menestys.</i>

Miksi PCT epäonnistui:

1. **Staattiset säännöt adaptiivisessa järjestelmässä.** PCT oletti: kirjoita sääntö → agentit noudattavat. Todellisuus: kirjoita sääntö → agentit löytävät porsaareijat → säännöstä tulee teatteri.
2. **Ei huomioinut salienssia.** PCT oletti, että agentit havaitsevat kannustimensa oikein. Todellisuus: syntyvyysromahdus ei “tunnu” miltään. Puuttui S-muuttuja.
3. **Loi uusia mesa-optimoijia.** Yksityistäminen ei poistanut oman edun tavoittelijoita – se korvasi hitaat virkamiehet nopeilla yrityksillä. Terveysalan jättiläiset ovat **tehokkaampia** vuokranhaussa kuin virkamiehet koskaan olivat.
4. **Tuhosi kapasiteetin (K).** *starve the beast* -strategia vähensi valtion kapasiteettia. Mutta monimutkainen maailma (ilmasto, geopolitiikka) vaatii vahvaa valtiota. PCT optimoi pienempää hallintoa, ei parempaa hallintoa.

* * *

III. New Public Management: Epäonnistunut toteutus

Mitä NPM yritti

1980-luvulla PCT:n kritiikin inspiroimana syntyi **New Public Management (NPM)**:

1. **Suoritusmittarit** – Mitataan tuotoksia, palkitaan suorituksesta
2. **Sisäiset markkinat** – Kilpailu hallinnon sisällä
3. **Managerialismi** – Johdetaan hallintoa kuin yritystä
4. **Ulkoistaminen** – Ostetaan yksityisiltä

Miksi NPM teki asiat huonommiksi

Goodhartin laki: ”Kun mittarista tulee tavoite, se lakkaa olemasta hyvä mittari.”

NPM-mittari	Tavoite → todellinen vaikutus
Sairaalan jonotusajat	Nopeampi hoito → <i>potilaita pidettiin ambulansseissa (eivät ”jonota”)</i>
Koulujen koetulokset	Parempi opetus → <i>opetettiin kokeeseen, pelattiin lukuja</i>
Poliisin rikostilastot	Vähemmän rikoksia → <i>rikosten kirjaaminen heikommaksi</i>
Tutkimusjulkaisut	Enemmän tietoa → <i>salamiviipalointi, sitaattikartelli</i>

Mesa-optimointiongelma: NPM loi agentteja, jotka optimoivat mittareita, eivät tuloksia – täsmälleen tekoälyn kohdistusongelma ihmisillä.

Uudet byrokratiat: Ulkoistaminen ei vähentänyt byrokratiaa – se loi sopimusten hallintayksiköt, vaatimustenmukaisuuden valvonnan, hankintatoimistot ja konsulttiteollisuuden parasitismien.

Suomen esimerkki: Sote-uudistus loi hyvinvointialueet ilman verotusoikeutta → ”pehmeä budjettirajoite” → väistämätön kustannusräjähdyks. Tämä *ennustettiin* mekanismianalyysillä (Soininvaara, Kortelainen) mutta toteutettiin silti, koska poliittiset kannustimet.

* * *

IV. Holmström: Miksi NPM epäonnistui (ja miksi se ei kumoa mekanismirealismia)

Ydinoivallus

Bengt Holmström (Nobel 2016) formalisoi **multitasking-ongelman**: kun agentilla on monta tehtävää ja vain osa on mitattavissa, vahvat kannustimet mitattavalle osalle tuottavat laiminlyönnin mittaamattomalle osalle.

Käytännön seuraus: “No incentive is the best incentive” – kun mittaaminen on riittävän puutteellinen, byrokraattiset säännöt (prosessikontrolli) voivat toimia paremmin kuin tulospalkkaus.

Holmströmin varoitus

Aallon Nobel-luennossaan (2016) Holmström sanoi:

“Don’t go and copy into public services the incentives that you see in private companies. Please... **In praise of bureaucratic rules.**”

“**Transparency is the real evil** in this case, the wrong kind of transparency.”

Tämä kuulostaa ristiriidalta mekanismirealismien kanssa. Eikö kirja vaadi läpinäkyvyyttä?

Miksi ristiriitaa ei ole

Mekanismirealmi on **selkeän ajattelun puolesta**. Jokainen mekanismi – myös läpinäkyvyysmekanismi – analysoidaan **täyslaskennalla**: mitkä ovat toisen asteen vaikutukset? miten agentit pelaavat tätä? syntyykö Goodhart-ongelma?

Holmström formalisoi täsmälleen tämän yhdelle mekanismityypille (suoritusmittarit + kannustimet). Hänen työnsä on **diagnostinen työkalu**, ei haaste. Kun MeV suunnittelee minkä tahansa mekanismin, se kysyy: “Luoko tämä Holmström-ongelman?” Jos kyllä, mekanismi on väärä – ei siksi, että Holmström sanoi niin, vaan siksi, että täyslaskenta osoittaa sen.

Holmströmin varoitus on sisäänrakennettu metodiin. Mekanismirealmi ei tarvitse erillistä “poikkeusta” Holmströmiä varten, koska se jo sisältää periaatteen: älä ota mitään mekanismia annettuna, vaan mallinna sen vaikutukset.

Konkreettinen ero NPM:ään: NPM mittasi *tuotoksia* (jonotusaika, koetulos, julkaisumäärä) – joita voi pelata. MeV mittaa *logiikan eheyttä*: Onko päätökselle X olemassa validi kausaaliketju, joka selittää, *miten* se tuottaa tuloksen Y? Logiikkaa on vaikeampi pelata kuin mittaria.

Mitä Holmström tarjoaa mekanismirealismille

Holmström tarjoaa formaalin perustan sille, miksi NPM epäonnistui: multitasking + puutteellinen mittaus = pelaaminen. Tämä on arvokas diagnostinen yhtälö. Se ei kumoa mekanismirealismia – se on osa sitä.

* * *

V. Mekanismisuunnittelu: Hienostunut työkalu

Ydinoivallus

Suunnittele säännöt niin, että oman edun tavoittelu tuottaa hyviä tuloksia. Tee totuudesta ja yhteistyöstä dominoiva strategia.

Menestyksiä

Sovellus	Mekanismi – ja tulos
Taajuushuutokaupat	Vickrey-huutokaupat. <i>Tehokas allokaatio, tulot.</i>
Munuaisvaihto	Matching-algoritmit (Roth). <i>Säästettyjä henkiä.</i>
Kouluvalinta	Lykätty hyväksyminen. <i>Parempia osumia.</i>
Päästökauppa	Cap-and-trade. <i>Sekalainen (peliongelmia).</i>

Miksi ei sovellettu hallintoon laajasti

Mekanismisuunnittelu **jäi taloustieteen alueelle** – suunnittelijat työskentelivät markkinoiden, eivät perustuslakien parissa. Se **vaatii hyvin määriteltäviä tavoitteita**, ja “kansallinen hyvinvointi” on vaikeampi määritellä kuin “huutokaupan tuotto”. **Poliittinen vastustus** esti: sitovat mekanismit uhkaavat harkinnanvaraista valtaa. Ja **akateemiset siilot** eristivät: mekanismisuunnittelijat eivät puhu politiikantutkijoiden kanssa.

Mitä mekanismisuunnittelu tarjoaa mekanismirealismille

Mekanismisuunnittelu tarjoaa formaaliset työkalut kannustinyhteen-sopivaan suunnitteluun, ”paljastusperiaatteen” käsitteen, ymmärryk-sen siitä milloin sitovat säännöt voivat toimia, ja esimerkkejä onnistu-neista toteutuksista.

* * *

VI. Hayek: Tietämysongelma

Ydinoivallus

Friedrich Hayek osoitti vuonna 1945 artikkelissaan *The Use of Knowledge in Society*, miksi keskussuunnittelu epäonnistuu **episteemisesti** – ei vain kannustimien vuoksi. Yhteiskunnan tieto on **hajautettua, hiljaista ja muuttuvaa**. Kukaan keskussuunnittelija ei voi aggregoida sitä, koska *paikallinen tieto* on paikallista (rakennustyömaan työnjohtaja tietää asioita, joita ministeriö ei voi tietää), *hiljainen tieto* on ei-propositionaalista (know-how, ei know-that), ja *dynaaminen tieto* muuttuu nopeammin kuin raportit kulkevat.

Hinnat aggregaattorina: Hayekin ratkaisu oli markkinahinnat – ne aggregoivat hajautettua tietoa ilman, että kenenkään tarvitsee tietää kaikkea.

Miksi Hayek on relevantti mekanismirealismille

Hayek diagnosoi *episteemisen ongelman*, jonka Scott myöhemmin konkretisoi *Seeing Like a State* -teoksessa. Molemmat osoittavat saman asian: keskitetty järjestelmä ei näe sitä, mitä paikallinen agentti näkee.

Mutta Hayek pysähtyi markkinoihin – hän ei kysynyt: entä kun markkinat itsessään ovat rikki? Entä kun hintasignaali ei heijasta todellisia kustannuksia (ulkoisvaikutukset, aikadiskonttaus)?

Mekanismirealismi laajentaa Hayekin oivalluksen: **ongelma ei ole vain keskussuunnittelu vs. markkinat**. Ongelma on mikä tahansa järjestelmä, joka ei kykene aggregoimaan relevanttia tietoa – MeV on yritys rakentaa aggregaatioarkkitehtuuri, joka toimii siellä, missä markkinat eivät toimi.

Mitä Hayek tarjoaa mekanismirealismille

Hayek tarjoaa episteemisen kritiikin keskittämistä vastaan, hajaautetun tiedon aggregaatio-ongelman muotoilun, ymmärryksen hintojen roolista informaatiomekanismina, ja hiljaisen tiedon käsitteen (jonka Polanyi myöhemmin kehitti).

* * *

VII. Kybernetiikka: Unohdettu esi-isä

Ydinoivallukset (1940–1970-luvut)

1. **Takaisinkytkentäsilmut** – Järjestelmät säätyvät informaatiovirtojen kautta
2. **Vaadittu variaatio** (Ashby) – Säätimellä on oltava yhtä paljon variaatiota kuin säädettävällä
3. **Homeostaasi** – Järjestelmät ylläpitävät vakautta jatkuvalla säädöllä
4. **Viable System Model** (Beer) – Rekursiivinen rakenne elinkelpoisille organisaatioille

Viable System Model (VSM)

Beerin **Viable System Model** on rekursiivinen malli elinkelpoisille organisaatioille. **Kaikilla tasoilla organisaatiota on oltava samat viisi toimintoa**, jotta järjestelmä pysyy hengissä:

1. **Operaatiot** – yksiköt, jotka tuottavat arvoa
2. **Koordinaatio** – operaatioiden synkronointi
3. **Optimointi** – resurssien allokaatio ja suorituskyvyn parantaminen
4. **Älykkyys** – ympäristön seuranta ja tulevaisuuden ennakointi
5. **Identiteetti** – politiikka, arvot, tarkoitus

Kriittinen oivallus: Beer määritteli **algedonisen kanavan** – kipu/nautinto-signaalin, joka kulkee suoraan operaatioista ylimpään johtoon ohittaen välikerrokset. Kreikan *algos* (kipu) ja *hedone* (nautinto). Kun algedoninen kanava on tukossa, johto ei tiedä milloin organisaatio kärsii.

Suomen sovellus: MeV on yritys rakentaa algedoninen kanava valtioon – suora reitti, jota pitkin ”kipu” (fiskaalinen kestäättömyys,

väestönrakenteen romahdus, infrastruktuurin rapistuminen) välittyä päätöksentekoon ilman poliittista suodatusta.

Cybersyn (Chile, 1971–1973)

Beerin VSM käytännössä: reaaliaikainen talouden hallintajärjestelmä. Tuhottiin 1973 vallankaappauksessa. Teknologisesti ennenaikainen, käsitteellisesti ennakoiva – täsmälleen MeV:n tavoite.

Miksi kybernetiikka unohdettiin

Kybernetiikka **assosioitiin keskustuunnitteluun** ja kylmän sodan politiikka tappoi sen – se oli **liian abstrakti** ja **ennenaikainen**, teknologia ei ollut valmis reaaliaikaiseen seurantaan. Ja **akateemiset siilot** pirstoivat sen erillisiksi aloiksi.

Mitä kybernetiikka tarjoaa mekanismirealismille

Kybernetiikka tarjoaa sivilisaation insinööritille tärkeimmän erottelun: **Avoim vs. Suljettu silmukka**.

- **Avoim silmukka (Open Loop):** Järjestelmä, jossa päätöksentekijä on eristetty päätöksensä seurauksista. Tällainen järjestelmä *ajautuu (drifts)* väistämättä kohti entropiaa, koska se ei saa korjaavaa signaalia.
- **Suljettu silmukka (Closed Loop):** Järjestelmä, jossa palaute (vastuu) on kytketty takaisin päätöksentekijään. Vain suljettu silmukka voi ylläpitää homeostaasia (tilaa, joka vastustaa kuolemaa).

Mekanismirealmi väittää, että ”poliittinen vastuu” on eufemismi avoimelle silmukalle. Koska signaali katkeaa (poliitikko ei vastaa virheistä urallaan/omaisuudellaan), valtio on kyberneettisesti ohjauskyvytön.

MeV on yritys *sulkea silmukka* keinotekoisesti: luoda palautekanava, jota ilman järjestelmä on sokea.

Lisäksi kybernetiikka tarjoaa systeemiajattelun sanaston, takaisinkytkentäsilmutkoiden analyysin, ymmärryksen adaptaatiosta ja säädöstä, ja oivalluksen siitä, että staattiset säännöt epäonnistuvat dynaamisissa järjestelmissä.

* * *

VIII. Tekoälyn linjaus: Moderni kehys

Keskeiset käsitteet

1. **Mesa-optimointi** (Hubinger et al. 2019):
 - Koulutus luo sisäisen optimoijan
 - Sisäisellä optimoijalla voi olla eri tavoitteet kuin ulkoisella
 - Jopa ”linjattu” koulutus voi tuottaa linjaamattomia agenteja
2. **Goodhartin laki formalisoituna:**
 - Välittäjän pelaaminen on väistämätöntä
 - Mitä parempi optimoija, sitä pahempi pelaaminen
3. **Petollinen linjaus:**
 - Agentti voi vaikuttaa linjatulta koulutuksessa
 - Tavoittelee eri päämääriä käyttöönotossa
4. **Korjattavuus:**
 - Voimmeko rakentaa järjestelmiä, jotka sallivat korjaamisen?
 - Sammutuksen vastustaminen on konvergentti instrumentaalinen tavoite

Miksi tekoälyn linjausta ei ole sovellettu hallintoon

Tekoälyn linjaustutkimus (*AI Alignment*) ja laajempi tekoälyturvallisuuden (*AI Safety*) kenttä ovat tulevaisuuspainotteisia – ne ajattelevat tulevaa tekoälyä, eivät nykyisiä instituutioita. Tekninen kehystys eristää: paperit käyttävät koneoppimisen jargonia, eivät hallinnon sanastoa. Ja yhteisöt ovat erillään: tekoälytutkijat eivät lue Buchania; politiikantutkijat eivät lue Hubingeria.

Mitä tekoälyn linjaus tarjoaa mekanismirealismille

Tekoälyn linjaus tarjoaa **mesa-optimoinnin** tarkkana käsitteenä agentille, joka optimoi välittäjää, **sisäisen ja ulkoisen linjauksen** kehystenä päämies-agentti-ongelmille, ymmärryksen **tavoitteen määrittelyn vaikeudesta** (miksi yksinkertaiset säännöt epäonnistuvat), ja **konvergenttien instrumentaalisten tavoitteiden** käsitteen (miksi vallanhaku on oletus). Tämä on suora vastaavuus hallinnon linjausongelmalle.

* * *

IX. Ostrom: Empiristi

Keskeinen kontribuutio

Elinor Ostrom tutki todella toimivia hallintomekanismeja yhteisresursseille.

Keskeiset löydökset

1. **Ei puhdasta markkinaa eikä puhdasta valtiota** – Polysentrinen hallinta toimii
2. **Suunnitteluperiaatteet menestyneille yhteisresursseille:**
 - Selkeät rajat
 - Säännöt vastaavat paikallisia olosuhteita
 - Kollektiivisen valinnan järjestelyt
 - Seuranta
 - Portaittaiset sanktiot
 - Konfliktin ratkaisu
 - Oikeus järjestäytyä tunnustettu
3. **Paikallinen tieto merkitsee** – Ylhäältä alas -ratkaisut usein epäonnistuvat

Miksi Ostromia ei arvosteta tarpeeksi

Ostrom ei sovi ideologisiin lokeroihin – ei libertaristinen eikä valtiokeskeinen. Hänen työnsä on empiirinen, ei teoreettinen, mikä tekee siitä vaikeamman siteerata kuin elegantit mallit. Ja se on kontekstiriippuvainen: ei universaalia ratkaisua myytäväksi.

Mitä Ostrom tarjoaa mekanismirealismille

Ostrom tarjoaa empiirisen perustan mekanismianalyysille, osoittaa seurannan ja sanktioiden tärkeyden, nostaa polysentrisen hallinnan vaihtoehdoksi keskittämiselle, ja opettaa nöyryyttä universaalien ratkaisujen suhteen.

* * *

X. Evoluutiobiologia: Valintapaineen poistuminen

Puuttuva valintapaine

Luonnossa mikään rakenne ei säily ilman valintapainetta. Saarilla, joilla ei ole petoja, valintapaine siirtyy: nyt se suosii energiatehokkuutta, ja linnut menettävät lentokykynsä. Suomen hallinto on menettänyt valintapaineensa. Vuosikymmenten vakaus on poistanut ympäristön, joka rankaisisi tehottomuudesta. Tuloksena on “lentokyvottomien lintujen” saari – instituutioita, jotka eivät enää kykene sopeutumaan.

Mismatch-teoria: Demokratia kehittyi ympäristössä, jossa velaksi eläminen oli mahdotonta. Nykyinen demokratia operoi rahoitusmarkkinaympäristössä, johon se ei ole sopeutunut.

Miksi evoluutiobiologia on relevantti

Evoluutiobiologia selittää rappeutumisen ilman moraalista syytöstä, osoittaa, että “hyvät ihmiset” eivät riitä vaan tarvitaan valintapainetta, ja tarjoaa käsitteen “löystynyt valinta” (*relaxed selection*).

* * *

XI. Termodynamiikka: Kiistämättömät reunaehdot

Fysiikan lait

Termodynamiikan toinen pääsääntö: suljetussa järjestelmässä entropia kasvaa. Järjestyksen ylläpito vaatii jatkuvaa energiansyöttöä. **EROEI** (Energy Return on Energy Invested): Kun energian tuottamiseen käytetty energia ylittää tuotetun energian, yhteiskunta ei voi ylläpitää monimutkaisuuttaan.

Hallinnollinen EROEI: Kun hallinnon ylläpitoon käytetyt resurssit ylittävät tuotetun hyödyn, järjestelmä on romahduspisteessä.

Miksi termodynamiikka on relevantti

Termodynamiikka tarjoaa kehyksen, joka ylittää poliittiset kategoriat (vasen/oikea), muistuttaa, että fysiikka ei neuvottele, ja asettaa absoluuttiset rajat sille, mikä on mahdollista.

* * *

XII. Legibiliteetti ja valtio: Scottin kritiikki

Ydinoivallus

James C. Scott osoitti teoksessaan *Seeing Like a State* (1998), miten modernit valtiot tuhosivat paikallista tietoa (*metis*) yrittäessään tehdä yhteiskunnasta ”luettavan” (*legible*). Tieteellinen metsänhoito, Brasilian kaupunkisuunnittelu, Neuvostoliiton kollektivisointi – kaikki noudattivat samaa kaavaa:

1. **Yksinkertaistaminen.** Monimutkaiset paikalliset käytännöt korvataan abstrakteilla kategorioilla.
2. **Korkea modernismi.** Usko siihen, että tiede voi suunnitella paremman järjestyksen kuin evoluutio tuotti.
3. **Autoritaarinen valtio.** Valta pakottaa abstraktit mallit todellisuuteen.
4. **Heikko kansalaisyhteiskunta.** Ei kykyä vastustaa.

Tulos: katastrofeja. Miljoonia kuolleita. Tuhottu resilienssi.

Miksi Scott on relevantti mekanismirealismille

Suomen Sote-uudistus on *legibiliteettiprojekti*: yritys tehdä terveydenhuollosta ”luettava” keskusjärjestelmälle. Apotti on Excel-taulukko, joka tuhoaa hoitajien *metiksen*. Hyvinvointialueet ovat Brasília terveydenhuollossa. Scottin varoitus: kun valtio näkee vain oman karttansa, se tuhoaa maaston.

Mitä Scott ei tarjonnut

Scott diagnosoi, mutta ei rakenna – hänen ratkaisunsa ”kunnioittakaa metistä” on neuvottelukielto, ei insinöörisuunnitelma. MeV vastaa kysymykseen: miten rakennetaan järjestelmä, joka pakottaa itsensä näkemään maaston?

* * *

XIII. Termofysiikka ja metafysiikka: Silta fysiikasta etiikkaan

Georgescu-Roegenin perustus (1971)

Nicholas Georgescu-Roegen teki taloustieteeseen sen, mitä kukaan ei ollut uskaltanut: hän otti termodynamiikan tosissaan. *The Entropy Law and the Economic Process* osoitti, että talous on **termodynaaminen prosessi** eikä abstrakti vaihtokauppapeli: matalaentropiset resurssit (öljy, malmit) muuttuvat korkeaentropisiksi (lämpö, jäte), **kasvu ei voi olla ikuista** suljetussa järjestelmässä, ja taloustiede, joka sivuuttaa entropian on magiaa.

Metafyysinen implikaatio: Jos fysiikka asettaa absoluuttiset rajat, “arvot” eivät voi olla mielivaltaisia. Järjestelmä, joka ei kunnioita termodynamiikkaa, kuolee – riippumatta siitä, mitä sen jäsenet “arvostavat”.

Prigoginen syntropia (1977)

Ilya Prigogine osoitti, että entropia ei ole koko tarina. **Dissipaattiorakenteet** – järjestelmät kaukana tasapainosta – voivat luoda järjestystä kuluttamalla energiaa. Elämä itse on dissipaattiorakenne: se ylläpitää sisäistä järjestystä viemällä entropiaa ympäristöön.

Implikaatio mekanismirealismille: Sivilisaatio on dissipaattiorakenne. Se voi ylläpitää – jopa kasvattaa – sisäistä järjestystä (**syntropiaa**), kunhan energiavirtaus jatkuu ja rakenne on konfiguroitu oikein.

Miksi tämä silta puuttui

Georgescu-Roegen jäi pessimistiksi (steady-state-talous, degrowth). Prigogine jäi kemistiksi (ei soveltanut sivilisaatioihin). Kukaan ei *johtanut* etiikkaa fysiikasta – he vain osoittivat reunaehtoja. Mekanismirealismi sulkee silmukan: fysiikka (entropia/syntropia) → metafysiikka (selviytyminen ainoana ei-mielivaltaisena teloksena) → etiikka (elinvoimaisuus objektiivisena hyveenä) → politiikka (MeV syntropian ylläpitäjänä).

* * *

XIV. Telos ja etiikan fysiikka

Ongelma

Voiko fysiikasta johtaa etiikan? Aristoteles vastasi kyllä: jokaisella oliolla on *telos* – päämäärä, jota kohti se pyrkii. Veitsen telos on leikata. Ihmisen telos on *eudaimonia* – kukoistus, jossa potentiaali toteutuu. Hyveet ovat niitä ominaisuuksia, jotka mahdollistavat teloksen toteutumisen. David Hume katkaisi tämän ketjun 1739: ”on”-väitteistä ei voi johtaa ”pitäisi”-väitteitä. Siitä, miten maailma *on*, ei seuraa, miten sen *pitäisi* olla. Tämä on [Humen giljotiini](#), ja se on hallinnut moraalifilosofiaa 300 vuotta.

Ohitusyritykset

Hans Jonas yritti lähintä ratkaisua teoksessaan *Das Prinzip Verantwortung* (1979). Jonas väitti, että elämä itsessään luo arvoa: metabolismi on arvontuotantoa. Siksi meillä on velvollisuus tulevien sukupolvien olemassaoloa kohtaan – emme saa tehdä päätöksiä, jotka tekevät inhimillisen elämän mahdottomaksi. Jonas oli oikeassa intuitiosta: tulevaisuuteen suuntautunut vastuu on välttämätöntä. Mutta hän *rikkoi* giljotiinin sen sijaan, että olisi ohittanut sen – hän ujutti normatiivisuuden sisään (”elämä luo arvoa”) perustelematta siirtymää.

Mekanismirealismin ohitus

Kirja ohittaa giljotiinin **ehdollisella kehyksellä**: ”Jos haluat sivilisaation säilyvän, termodynamiikka määrää reunaehdot.” Tämä ei johda ”pitäisi” ”on”-väitteestä. Se sanoo: *jos* valitset selviytymisen – ja olet jo valinnut sen olemalla olemassa – *niin* fysiikka rajoittaa keinovalikoimaasi. Tämän jälkeen ”hyveet” eivät ole mielipiteitä vaan insinöörivaatimuksia: kyky ylläpitää [syntropiaa](#), kyky aggregoida tietoa, kyky koordinoida toimintaa aikahorisontilla, joka ulottuu nykyhetken yli.

Mitä telos-perintö tarjoaa mekanismirealismille

Aristoteles tarjoaa sanaston (telos, eudaimonia, hyveet toimintakykyinä). Hume tarjoaa haasteen, joka pakottaa täsmällisyyteen – ilman giljotiinia ohitus olisi triviaali. Jonas tarjoaa varoituksen siitä, miten ohitus epäonnistuu kun ehdollisuus kadotetaan, ja intuition tulevaisuusvastuusta. Prigogine ja Georgescu-Roegen (osio XIII) tarjoavat fysiikan. Mekanismirealismi sulkee ketjun: fysiikka → ehdolliset rajoitteet → toiminnalliset hyveet → instituutiot.

* * *

XV. Sivilisaatiohistoria: Varoitukset menneisyydestä

Tainterin monimutkaisuuden romahdus

Joseph Tainter (1988) osoitti, että yhteiskunnat ratkaisevat ongelmia lisäämällä monimutkaisuutta. Kukin kerros tuottaa vähenevää rahajyötyä. Lopulta monimutkaisuuden ylläpito maksaa enemmän kuin se tuottaa. Romahdus on adaptiivinen yksinkertaistuminen.

Implikaatio: “Lisää rahaa” ei pelasta rikkinäistä järjestelmää – jos monimutkaisuus on jo ylittänyt tuottavuusrajan, lisäresurssit vain kiihdyttävät romahdusta.

Turchinin sekulaariset syklit

Peter Turchin osoitti toistuvat syklit: kasvu → stagnatio → kriisi → uudelleenjärjestäytyminen. Ajurina on eliitin ylituotanto ja valtion fiskaalinen rapautuminen.

Implikaatio: Suomen eliitti (poliitikot, virkamiehet, järjestöjohtajat) on intra-eliittikilpailun vanki – he eivät kykene uudistuksiin, koska heidän positionsa riippuu nykyrakenteesta.

* * *

XVI. Kielellinen hygienia: Unohdettu ulottuvuus

Ydinoivallus

Kieli ei ole neutraali väline vaan infrastruktuuri – ja rikkinäinen infrastruktuuri tuottaa rikkinäistä ajattelua. Jos sana ”oikeudenmukaisuus” tarkoittaa neljää eri asiaa neljälle eri puhujalle, koko keskustelu on näennäisliikettä. Tämä oivallus on vanha. Konfutse muotoili sen 2 500 vuotta sitten: jos nimet eivät ole oikein, kieli ei vastaa todellisuutta; jos kieli ei vastaa todellisuutta, teot epäonnistuvat (*Keskustelut*, 13.3).

Diagnoosilinja

1. **Konfutse** (正名, *zhèng míng*): Hallinto alkaa nimien oikaisemisesta. Operationalisoitiin keisarillisessa Kiinassa virallisen terminologian standardoinnissa.
2. **Korzybski** (1933): *Science and Sanity* – ”Kartta ei ole maasto.” Yleissemanttikka pyrki systemaattiseen kielelliseen hygieniaan: erottamaan sanan ja asian, kartan ja maaston. Kunnianhimoisin yritys ennen tätä kirjaa.
3. **Orwell** (1946): ”Politics and the English Language” – poliittinen kieli on suunniteltu tekemään valheista totuuden kuuloisia ja murhasta kunnioitettavaa. Diagnoosi [zombikielen](#) mekanismista: nominalisointi piilottaa toimijan, passiivi hämärtää vastuun.
4. **Minsky** (2006): *Matkalaukkusanat (suitcase words)* – yhteen sanaan pakatut, ristiriitaiset merkitykset estävät tekoälytutkimuksen edistymisen. Resepti: korvaa substantiivit verbeillä. ”Älykkyys” ei ole ilmiö – se on sateenvarjo kymmenelle eri prosessille.
5. **Yudkowsky** (2008): ”Taboo Your Words” – algoritminen protokolla: kiellä ongelmasana, pakota puhuja kuvaamaan mekanismi. Perusteltu tekoälyn linjaustutkimuksessa, sovellettavissa mihin tahansa diskurssiin.

Rinnakkaisesti analyyttisessä filosofiassa syntyi *käsitteellinen insinööritiede (conceptual engineering, Chalmers, Blackburn)*: käsitteitä voi ja pitää suunnitella uudelleen, kuten siltoja. Jos silta johtaa väärään paikkaan, se suunnitellaan uudelleen – ei väitetä, että silta ”tarkoittaa” jotain muuta.

Miksi perintö unohdettiin

Korzybskin yleissemantikka assosioitiin pseudotieteeseen ja marginalisoitui. Orwellia luettiin kirjallisuutena, ei institutionaalisen suunnittelun ohjeena. Minskyn havainto jäi tekoälytutkimukseen. Yudkowskyn protokolla jäi rationalistiyhteisöön. Kukaan ei soveltanut kielellisen hygienian perinnettä hallinnon korjaamiseen.

Mitä kielellinen perintö tarjoaa mekanismirealismille

Kielellinen perintö tarjoaa diagnoosin (matkalaukkusanat tukkivat päätöksenteon), protokollan (purkaminen, Taboo), historiallisen oikeutuksen (Konfutse, Orwell), ja käsitteellisen insinööritieteen kehyksen – ajatuksen siitä, että käsitteitä voi arvioida ja korjata funktionaalisin perustein, kuten mitä tahansa infrastruktuuria. Kielen valta soveltaa tätä perinnettä suomalaiseen hallintokieleen.

* * *

XVII. Synteesi: Miksi kukaan ei ratkaissut ongelmaa

Jokainen näistä traditioista näki osan ongelmasta. Kukaan ei ratkaissut sitä.

Traditio	Kontribuutio – ja miksi ei riittänyt
PCT	Diagnoosi: agentit ovat oman edun tavoittelijoita. <i>Väärä ratkaisu: kutista vs. kohdist.</i>
NPM	Varoitus: mittarit pelataan. <i>Loi uusia mesa-optimoijia.</i>
Holmström	Formalisoi miksi mittarit pelataan. <i>Varoitus, ei rakentava ehdotus.</i>
Hayek	Episteeminen kritiikki: hajautettu tieto ei aggregoidu. <i>Pysähtyi markkinoihin.</i>
Mekanismisuunnittelu	Kunnianhimo: suunnittele kannustinyhteensopivat säännöt. <i>Jäi taloustieteen alueelle.</i>
Kybernetiikka	Metodi: takaisinkytkentä, adaptaatio. <i>Unohdettiin, liian abstrakti.</i>
AI-linjaus	Tarkkuus: mesa-optimointi. <i>Sovellettiin vain tekoälyyn.</i>
Ostrom	Empirismi: tutki mikä toimii. <i>Ei universaalia ratkaisua.</i>
Evoluutio	Selitys: ilman valintapainetta rappeutuminen. <i>Ei rakentavaa ehdotusta.</i>
Termodynamiikka	Reunaehdot: fysiikka ei neuvottele. <i>Liian abstrakti käytännön politiikalle.</i>
Georgescu-Roegen	Entropia talouden reunaehtona. <i>Pessimistinen, ei insinööriratkaisua.</i>
Prigogine	Syntropia, dissipaattiorakenteet. <i>Jäi luonnontieteisiin.</i>
Scott	Legibiliteetti, metiksen tuhoaminen. <i>Diagnosoi, ei rakenna.</i>
Kielellinen hygienia	Diagnoosi: sanat tukkivat päätöksenteon. <i>Jäi erillisiin siiloihin (AI, filosofia, kirjallisuus).</i>

Miksi synteesiä ei syntynyt aiemmin?

1. **Akateemiset siilot:** Taloustieteilijät eivät lue tekoälytutkimusta. Politologit eivät lue kybernetiikkaa. Kukaan ei lue termodynamiikkaa hallinnon analyysiin.

2. **Sisäpiiri/ulkopuolinen -paradoksi:** Sisäpiiriläisillä on tieto mutta väärät kannustimet. Ulkopuolisilla on vapaus mutta ei kapasiteettia. LLM-avusteinen ulkopuolinen on uusi kategoria.
3. **Ideologinen kaappaus:** "Hallinto on paha" (oikea) vs. "Hallinto on hyvä" (vasen). Peitti todellisen kysymyksen: "Miten linjata hallinto?"
4. **Ei kriisiä:** Ratkaisut toteutetaan vain kriisissä. Rauhanaika = matala S = ei painetta muutokseen. Teoria on ollut olemassa, mutta ikkunaa ei ole auennut.
5. **Itseviittaava lukko:** Korjausta vaativa järjestelmä kontrolloi korjaamista. Ne, jotka hyötyvät toimintahäiriöstä, omistavat veto-oikeuden.

* * *

XVIII. Mitä mekanismirealismi lisää

Mikä on aidosti uutta

Edellä käsiteltyt traditiot (taulukko osiossa XVII) tarjosivat palat. Mekanismirealismi lisää:

o. Silmukan sulkeminen: fysiikasta etiikkaan ja politiikkaan

Valintapaine on todellisuuden perimmäinen voima — ei vain biologiasa, vaan missä tahansa järjestelmässä, jossa resurssit ovat rajalliset ja rakenteet kilpailevat. Mekanismit kanavoivat valintapainetta tai murtuvat sen alla. Tämä pätee universumiin, simulaatioon, organisaatioon ja mieleen.

Monet traditiot näkivät yhden tai kaksi kerrosta. Kukaan ei sulkenut koko silmukkaa: **Fysiikka** (entropia/syntropia) → **Metafysiikka** (selviytyminen ainoana ei-mielivaltaisena teloksena) → **Etiikka** (elinvoimaisuus objektiivisena hyveenä) → **Politiikka** (MeV syntropian ylläpitäjänä).

Tämä ei ole analogia tai metafora vaan *johtamista*: fysiikka asettaa reunaehdot → metafysiikka tunnistaa, mikä selviää → etiikka nimeää selviytymisen ehdot hyveiksi → politiikka toteuttaa hyveet instituutioina.

Georgescu-Roegen pysähtyi ensimmäiseen nuoleen. Prigogine toiseen. Scott analysoi epäonnistumisia mutta ei johtanut korjausta. Mekanismirealismi kulkee koko ketjun.

1. $O = K \times C \times S$ -kehys

- Eksplisiittinen formalisointi ohjauskapasiteetille
- Multiplikatiivinen suhde (mikä tahansa nolla tappaa tuotoksen)
- Diagnostinen työkalu tunnistamaan, mikä muuttuja on rikki

2. Salienssi (S) eksplisiittisenä muuttujana

- PCT oletti, että agentit havaitsevat kannustimet
- Todellisuus: gradientit ovat olemassa mutta niitä ei tunneta
- Syntyvyysromahduksella ei ole salienssia – se ei satu *tänään*
- Tämä selittää, miksi “kaikki tietävät” mutta mitään ei tapahdu

3. Synteettisen valintapaineen käsite

- Luonnollinen valintapaine puuttuu rauhan aikana
- MeV luo synteettisen valintapaineen
- Tekee tulevista seurauksista nykyisiä
- “Synteettinen valintapaine” – jännitteen lähde, jonka evoluutio unohti

4. Neljän aukon kehys

- Aukko 1 (Suunnittelu): Arkkitehtuuri ei toteuta tavoitetta
- Aukko 2 (Linjaus): Agentin tavoite $\neq$ järjestelmän tavoite
- Aukko 3 (Episteeminen): Väärä kartta todellisuudesta
- Aukko 4 (Havainto): Gradientteja ei havaita ($S \approx 0$)

5. MeV kokonaisratkaisuna

- Ei vain sääntöjä vaan instituutio
- Ei vain instituutio vaan protokollat
- Ei vain protokollat vaan automaattiset liipaisimet
- Ei vain liipaisimet vaan seuranta
- Jatkuva, ei staattinen

6. Suomalainen sovellus

- Ei abstraktia teoriaa vaan spesifinen diagnoosi
- Konkreettiset esimerkit (sote, NATO, korjausvelka)
- Toiminnalliset ehdotukset (kansalaisaloitteet, MeV)

* * *

XIX. Sivilisaation huolto: Seuraavat insinöörihaasteet

Jos hyväksymme fysiikan reunaehdot, painopiste siirtyy diagnoosista toteutukseen. Viisi haastetta määrittävät kokeilun onnistumisen.

1. Kausaalisen totuuslähteen ylläpito

Miten rakennamme ja ylläpidämme Valtion Kausaalikarttaa tavalla, joka on immuuni poliittiselle korruptiolle?

- **Haaste:** Mallin on oltava riittävän kompleksinen kuvaamaan todellisuutta, mutta riittävän selkeä, jotta “Ihmisten CI” (*continuous integration*) voi käsitellä sen.
- **Tutkimussuunta:** Semanttisen verkon ja radikaalin selkeyden yhdistäminen hallinnolliseksi “lähdekoodiksi”.

2. Salienssi-rajapinta ja “automaattiset laukaisimet”

Miten kytkemme MeV:n tuottaman episteemisen tiedon suoraan yhteiskunnan hermostoon ilman, että byrokraattinen välikäsi ehtii vaimentaa signaalin?

- **Haaste:** Rakentaa automaattisia “laukaisimia” (*triggers*), jotka muuttavat budjettivirtoja tai sääntelyä heti, kun fysiikan reunaehdot (kuten velkakestävyys tai huoltosuhde) ylittyvät.
- **Tutkimussuunta:** Protokollat, jotka ohittavat poliittisen viiveen silloin, kun kyseessä on sivilisaation olemassaoloon liittyvä turvamarginaali.

3. Episteemisen pääoman uusiutuva tuotanto

Miten varmistamme totuudenmukaisen datan saannin järjestelmässä, jolla on kannustin valehdella selviytyäkseen (Mesaoptimointi)?

- **Haaste:** “Sensoriverkon” suojaaminen. Jos valtio hallitsee tilastoja, se hallitsee todellisuutta.
- **Tutkimussuunta:** Hajautetun ja riippumattoman auditointi-infrastruktuurin rakentaminen, joka syöttää dataa MeV:lle ohi virallisten kanavien.

4. Lennosta vaihto -strategia

Miten vanha hallintoarkkitehtuuri puretaan ja uusi asennetaan ilman, että kriittiset palvelut kaatuvat prosessin aikana?

- **Haaste:** Sivilisaatio ei kestä katkoja. Meidän on vaihdettava moottori lennossa.
- **Tutkimussuunta:** Rinnakkaisten instituutioiden (Varjokomitea, MeV-varjomalli) kasvattaminen pisteeseen, jossa ne kykenevät ottamaan vastuun välittömästi vanhan rakenteen pettäessä.

5. Sivilisaatiotason tavoitelinjaus

Miten varmistamme, että MeV:n määrittelemä **Telos** (Kukoistus) pysyy linjassa äärettömän aikahorisontin kanssa, eikä degeneroidu lyhytnäköiseksi optimoinniksi?

- **Haaste:** Estää MeV:tä itsestään muuttumasta zombi-instituutioksi.
- **Tutkimussuunta:** ”Meta-mekanismit”, jotka pakottavat MeV:n jatkuvaan itsepuhdistukseen ja radikaaliin läpinäkyvyyteen.

* * *

Nämä eivät ole kysymyksiä, joita pohditaan seminaareissa. Nämä ovat työtilauksia niille, jotka ovat valmiita ottamaan vastuun järjestelmän korjaamisesta.

* * *

XX. Lukusuositukset

Aloittelijalle

1. Christian (2020). *The Alignment Problem* – Tekoälyn kohdistusongelma.
2. Acemoglu & Robinson (2012). *Why Nations Fail* – Instituutiot ratkaisevat.
3. Olson (1965). *The Logic of Collective Action* – Pienet eturyhmät voittavat.

Syventävälle

4. Hayek (1945). "The Use of Knowledge in Society" – Episteeminen keskussuunnittelun kritiikki.
5. Tainter (1988). *The Collapse of Complex Societies* – Monimutkaisuu- den romahdus.
6. Taleb (2012). *Antifragile* – Järjestelmien hajoaminen ja kestävyys.
7. Turchin (2023). *End Times* – Demokratioiden kriisi.
8. Scott (1998). *Seeing Like a State* – Legibiliteetti ja metiksen tuhoami- nen.

Tekniselle

9. Hubinger et al. (2019). "Risks from Learned Optimization" – Mesa- optimoinnin formalisointi.
10. Holmström & Milgrom (1991). "Multitask Principal-Agent Analy- ses" – Mittarien pelaaminen.
11. Beer (1972). *Brain of the Firm* – VSM ja organisaatiokybernetiikka.

Filosofiselle

12. Dennett (1995). *Darwin's Dangerous Idea* – Valinta substraattiriip- pumattomana algoritmina.
13. Pirsig (1974). *Zen and the Art of Motorcycle Maintenance* – Laatu ja huolto.
14. McGilchrist (2009). *The Master and His Emissary* – Länsimainen sokeus.

Termofysiikka ja metafysiikka

15. Georgescu-Roegen (1971). *The Entropy Law and the Economic Pro- cess* – Termokritiikki.
16. Prigogine & Stengers (1984). *Order Out of Chaos* – Syntropia ja dissipaatorakenteet.

Kieli ja käsitteet

17. Minsky (2006). *The Emotion Machine* – Matkalaukkusanat ja mielen mekaniikka.
18. Orwell (1946). "Politics and the English Language" – Poliittisen kielen diagnoosi.

19. Yudkowsky (2015). *Rationality: From AI to Zombies* – Taboo Your Words ja rationalistinen epistemologia.

Systeemivirheet, tabut ja episyklit

Johdanto: Valheen arkkitehtuuri

Suomalainen hallintomalli muistuttaa ptolemaiolaista tähtitiedettä: kun havainnot (velka, syntyvyys, osaaminen) eivät sovi malliin, mallia ei korjata – siihen lisätään **episykli**. Tämä osio purkaa 68 suojarakennetta kolmessa kategoriassa:

1. **Systeemivirheet:** Fysikaaliset mahdottomuudet (kulutus > tuotanto).
2. **Tabut:** Kohteet, joita ei saa mitata, koska data tuhoaisi konsensuksen.
3. **Episyklit:** Kielelliset temput (“elvytys”, “inkluisio”), joilla vika naamioidaan hyveeksi.

Mitä oikeastaan vaaditaan?

Ennen vastaväitteitä on syytä naulata kiinni, mitä Mekanismirealismi oikeastaan vaatii: ei utopiaa vaan *aikuisuutta*. Vaatimuksemme tiivistyy viiteen ehtoon, joiden pitäisi olla päätöksenteossa itsestäänselvyyksiä, mutta jotka ovat nyky-Suomessa radikaaleja:

1. Mekanismi (Kausaalisuus yli toiveiden)

Ei riitä, että päätöksellä on jalo tavoite (“parannetaan terveyttä”). On osoitettava se *kausaaliketju*, jolla toimenpide A johtaa todistettavasti tulokseen B.

*Jos mekanismia ei voi kirjoittaa auki, sitä ei ole olemassa.
Silloin päätös on toiveajattelua.*

2. Falsifioitavuus (Mittari yli liturgian)

Jokaisen suuren päätöksen mukana on oltava ehto, joka kertoo, *milloin se on epäonnistunut*.

Jos hanke ei voi epäonnistua (koska mittarit ovat sumeita tai niitä ei ole), se ei voi myöskään onnistua — se on vain rituaali.

3. Täyslaskenta (Tase yli budjetin)

Kustannuksia ei saa piilottaa siirtämällä niitä tulevaisuuteen (velka), toiselle sektorille (hyvinvointialueet) tai näkymättömiin pääomiin (luottamus, luonto, koheesio).

Jos väität säästäväsi, näytä koko yhtälö. Kuka maksaa ja milloin?

4. Nahka pelissä (Vastuu yli prosessin)

Vastuuta ei voi jakaa ”työryhmälle” tai piilottaa ”virkavastuun” taakse, jos siitä ei ole todellisia seurauksia. Päätöksentekijän omien intressien on oltava linjassa onnistumisen kanssa.

Kollektiivinen vastuu on synonyymi vastuuttomuudelle. Jos et kannu riskiä, et saa tehdä päätöstä.

5. Latenssi (Aika on resurssi)

Analyysihalvaus on päätös antaa ympäristön muuttujien ratkaista ongelma puolestamme. Oikea päätös, joka tehdään liian myöhään, on järjestelmän kannalta virhe.

Aika ei ole neutraali tausta; se on kallein kuluva resurssi. Hitaus on tuhoisaa kitkaa.

Jos nämä kuulostavat yliyksinkertaistuksilta: Hyvä: se tarkoittaa, että näet saman kuin me. Todellisuus on monimutkainen. Tämä osio esittää *johtopäätöksiä*, ei johtopäätösten johtamista. Kirja sisältää 300 sivua siitä, *miksi* ilmeiset ratkaisut eivät toteudu.

Yksi esimerkki: jokainen terveystaloustieteilijä tuntee VSL:n — ihmishengen tilastollisen arvon. Se on perustyökalu. Silti yksikään poliitikko ei sano sitä ääneen, koska ensimmäinen joka sanoo ”yksi henki = 2,8 miljoonaa euroa” häviää vaalit. Ilmeinen ratkaisu on ilmeinen. **Mekanismi, joka estää sen, on kirjan varsinainen aihe.**

* * *

I. Maallinen teologia

* * *

1. ”Tämä sivuuttaa moraalin” (Etiikka mekanismina)

Väite: Puhutte vain mekanismeista ja tehokkuudesta. Entä arvot, etiikka, ihmisarvo? Moraali ei ole redusoitavissa fyysiikkaan.

Vastaus: Moraali ei ole erillinen kategoria, joka tuomitsee mekanismeja ulkoapäin. Moraali *on* mekanismien tuottama emergenssi.

1. ”Hyvä” on se, mikä toimii pitkällä aikavälillä. Miksi valehtelevä on väärin? Koska yhteiskunta, jossa kaikki valehtelevat, romahtaa. Miksi varastaminen on väärin? Koska omistusoikeuden puute tuhoaa kannustimet tuottaa. Miksi murha on väärin? Koska yhteiskunta, joka sallii mielivaltaisen tappamisen, ei selviydy. Jokainen moraalinen intuitio on *tiivistetty mekanismitieto* – vuosituhansien evoluution ja kulttuurisen oppimisen tuottama heuristiikka siitä, mikä toimii.

2. Säännöt ovat kiteytettyä viisautta, seuraukset ovat totuus. Deontologiset säännöt (”älä valehtele”, ”älä varasta”) ovat kiteytettyä mekanismitietoa – tiivistettyjä lakeja siitä, mikä yleensä toimii. Ne säästävät meitä laskemasta jokaista tilannetta alusta. Mutta ne ovat *kiteytyksiä*, eivät perimmäinen totuus. Kun sääntö tuottaa tuhoa (”älä valehtele” → kerrot murhaajalle, missä uhri piilottelee), sääntö on väärässä. Seuraukset pitkällä aikavälillä ovat ainoa maaperätotuus. Kaikki muu on approksimaatio. Kaikki etiikka on viime kädessä seurausetiikkaa: sääntö, jonka seuraukset olisivat tuhoisia, ei olisi selvinnyt säännöksi.

3. Tämä ei ole nihilismia – se on päinvastoin. Nihilismi sanoo: ”ei ole oikeita vastauksia”. Mekanismirealismi sanoo: ”on oikeita vastauksia, ja ne löydetään tutkimalla mikä toimii”. Moraali ei ole mielipide tai kulttuurinen sopimus: se on *löydettävissä oleva fakta* siitä, mitkä mekanismit tuottavat kukoistusta. Kun aksiooma (selviytyminen on parempi kuin tuho) on hyväksytty, etiikka on sovellettua termodynaamiikkaa.

4. Miksi tämä on vapauttavaa. Jos moraali olisi mielivaltainen (”kulttuurirelativismi”) tai saavuttamaton (”jumalan käsky”), emme voisi parantaa sitä. Mutta jos moraali on mekanismitietoa, voimme *korjata virheet*. Orjuus oli ”moraalista” tuhansia vuosia — kunnes ymmärsimme, että se tuhoaa inhimillistä potentiaalia. Moraalin kehitys on mekanismiymmärryksen kehitystä.

Johtopäätös: Emme sivuuta moraalia. Otamme sen vakavasti — niin vakavasti, että vaadimme siltä perusteluja. ”Tämä tuntuu oikealta” ei riitä. ”Tämä tuottaa kukoistusta pitkällä aikavälillä” riittää.

* * *

2. ”Ihmisarvo on ääretön” (Inflaatioharha)

Väite: Jokainen elämä on mittaamattoman arvokas. Ihmisarvolle ei voi laittaa hintalappua. Väite, että meidän pitäisi priorisoida tai laskea ihmishenkiä, on moraaliton.

Vastaus: Väite on **matemaattinen mahdottomuus**, joka estää eettisen toiminnan ja johtaa resurssien tuhlaamiseen.

1. Äärettömyyksen jako. Jos jokaisen ihmisen arvo on ääretön (∞), priorisointi on mahdotonta. Kuvittele tilanne: Meillä on lääke, joka maksaa miljoona euroa ja pelastaa yhden ihmisen. Meillä on sama miljoona euroa, jolla voi palkata 20 sairaanhoitajaa ja pelastaa tilastollisesti 100 ihmistä. Jos yhden ihmisen arvo on ∞ , ja sadan ihmisen arvo on $100 \times \infty = \infty$, valinta näiden kahden välillä on matemaattisesti määrittelemätön. Tämä johtaa **halvaantumiseen** tai mielivaltaan. Koska emme voi laskea, päätös tehdään sen perusteella, kuka on äänekkäin tai kuka näyttää parhaalta televisiossa. ”Ääretön arvo” on mekanismi, jolla järjestelmä ohittaa rationaalisen laskennan ja siirtyy takaisin viidakkolakiin.

2. Varjohinta. Vaikka sanomme, että hinta on ääretön, **paljastetut preferenssit** kertovat toista. Me emme laske nopeusrajoituksia 5 km/h:iin, vaikka se säästäisi henkiä. Me hyväksymme influenssakuolemat, koska yhteiskunnan sulkeminen on liian kallista. Jokaisella yhteiskunnalla on ihmishengelle **varjohinta**. Suomessa liikenneinvestoinneissa se on noin 2–3 miljoonaa euroa. Ongelma ei ole hinta, vaan sen *piilottaminen*. Kun hinta on piilossa, se vaihtelee

villisti: käytämme 10 miljoonaa yhden potilaan elämän pidentämiseen kuukaudella, mutta kieltäydymme käyttämästä 100 euroa nuoren syrjäytymisen ehkäisyyn. Tämä on **allokaatiovirhe**, joka tappaa ihmisiä.

3. Rehellinen laskenta pelastaa enemmän. Mekanismirealismi vaatii, että ihmishengelle määritellään *VSL* (*value of statistical life*) avoimesti. Kun hinta on näkyvillä, voimme optimoida: siirretään rahat sieltä, missä yhden hengen pelastaminen maksaa 10 miljoonaa, sinne, missä samalla rahalla pelastetaan 50 henkeä. Tämä on aitoa humanismia. “Ääretön ihmisarvo” on teologista narsismia, joka antaa meidän tuntea itsemme hyviksi samalla kun resurssit haaskataan tehottomasti ja viattomia kuolee sokeisiin pisteisiin.

Johtopäätös: Jos kaikilla on ääretön arvo, kenelläkään ei ole arvoa, koska valinnat loppuvat. Rajallisessa maailmassa asioilla on hinta. Sen hinnan ääneen sanominen on ainoa tapa maksimoida pelastettujen määrä.

* * *

3. “Ihmisoikeudet ovat universaaleja ja ehdottomia” (Resurssisokeus)

Väite: Ihmisoikeudet ovat luovuttamattomia ja niitä on suojeltava hinnalla millä hyvänsä. Ne ovat sivilisaation perusta, eivät resurssikysymys.

Vastaus: Tämä on **termodynaaminen sokeus**. Ihmisoikeusjärjestelmä on **sopimuspositio**, joka vaatii valtavan määrän energiaa ja instituutioita toimiakseen, mutta se esitetään ikään kuin se olisi resurssivakio.

1. Myös negatiiviset oikeudet maksavat. Perinteisesti ajatellaan, että negatiiviset oikeudet (esim. vapaus kidutuksesta, PeL 7 §) ovat ilmaisia, koska ne vaativat valtiolta vain toimettomuutta. Todellisuudessa oikeus vaatii **adjudikaatiomonopolin** (rehelliset tuomioistuimet) ja **suojamekanismin** (poliisi). Jos nämä instituutiot korruptoituvat tai niiden rahoitus loppuu, oikeus lakkaa olemasta. Oikeus on **ylellisyshyvikke**, joka vaatii jatkuvaa energiasyöttöä säilyäkseen.

2. Lupaus ilman mekanismia on siirretty ongelma. Kun perustuslaki (PeL 19 §) lupaa ”välttämättömän toimeentulon” tai YK:n ihmisoikeusjulistus (artiklat 22–26) lupaa oikeuden sosiaaliturvaan, lupaus ei sisällä mekanismia, joka varmistaa tarjonnan. Kuilu putoaa käytännön toteuttajien päälle. Koronapandemian aikana hoitajat pakotettiin ylittöihin, koska lakisääteinen hoitotakuu oli voimassa mutta henkilöstöresurssia ei ollut. Rajaturvallisuuskriisissä perustuslakivaliokunta tulkitsi, ettei rajoja voi sulkea – kunnes hybridisodankäynnin paine pakotti sulkemisen silti. Kummassakin tapauksessa lupaus ilman resurssikytkentää ei ollut turva – se oli mekanismi, joka siirsi paineen joko näkymättömälle kantajalle tai murskasi itsensä todellisuutta vasten.

3. Korjaus: resurssikytkentä. Mekanismirealismi ei vaadi luopumaan positiivisista tavoitteista. Se vaatii, että jokainen lupaus kytketään eksplisiittiseen resurssimekanismiin: kuka tuottaa, millä kapasiteetilla, ja mitä tapahtuu kun kapasiteetti ei riitä. Ilman kytkentää lupaus on [zombilaki](#) – syntaktisesti voimassa, semanttisesti tyhjä. Kytkennän kanssa se on todellinen sitoumus, joka kestää kriisin.

* * *

4. "Ihmishengellä ei ole hintaa" (Turvallisuus-absolutismi)

Väite: Valtion tärkein tehtävä on turvallisuus. Meidän on tavoiteltava nollaa liikennekuolemaa, nollaa hoitovirhettä ja nollaa riskiä. Turvallisuudesta ei voi tinkiä.

Vastaus: Väite on kaunis valhe, joka johtaa **tilastolliseen murhaan** ja yhteiskunnalliseen halvaantumiseen.

1. Äärettömän hinnan ansa. Jos ihmishengellä on ääretön hinta, kaikki toiminta lakkaa. Emme voisi rakentaa siltoja (riski putoamisesta), sallia liikennettä (riski kolareista) tai suorittaa leikkauksia (riski komplikaatioista). Jokaisella toimivalla yhteiskunnalla on keskimääräiselle ihmishengelle **implisiittinen hinta** (VSL, *value of statistical life*). Suomessa se on piilotettu, mutta se on olemassa: kun teesken-telemme, ettei hintaa ole, käytämme miljardin marginaalisen riskin poistamiseen yhdessä paikassa, samalla kun jätämme toisaalla rahoittamatta halpoja toimenpiteitä, jotka pelastaisivat tuhansia. Tämä on vajaslaskentaa, joka johtaa tilastolliseen murhaan.

2. Riskinsiirto ja hallinnollinen loiskuorma. "Nollavisio" on byrokraatin tehokkain **luettamattomuuskilpi**. Vaatimalla täydellistä turvallisuutta virkamies minimoi oman juridisen ja urallisen riskinsä. Jos mitään ei tapahdu (koska mitään ei uskalleta tehdä), virhettä ei voi syntyä. Tämä **turvallisuusähky** (*safety bloat*) synnyttää äärettömän byrokratian, lupaviidakon ja tarkastusketjut, jotka imevät sivilisaation energian. Järjestelmä siirtyy *riskinhallinnasta riski-allergiaan*.

3. Asymptoottinen mahdottomuus. Turvallisuuden parantaminen noudattaa vähenevän tuoton lakia. Viimeisen prosentin saavuttaminen maksaa enemmän kuin kaikki aiemmat askeleet yhteensä. Sivilisaatio, joka yrittää poistaa kaiken riskin, kuluttaa kaiken kapasiteettinsa (**loiskuorma**) ja romahtaa lopulta omaan kalleuteensa.

4. Riskien monimutkaisuuspesu. Riskien vähentäminen voi näyttää "ilmaiselta", mutta täyslaskenta osoittaa tämän monimutkaisuuspesuksi. Kitka, laskennallinen kuorma, vaikutus käytökseen, yms. ovat kaikki *piilokustannuksia*, jotka sivutetaan näkyvien hyötyjen ohi.

Johtopäätös: Jotta sivilisaatio voi liikkua, sen on hyväksyttävä virheet. Mekanismirealisti ei ole kylmä; hän on se, joka laskee henget rehellisesti pelastaakseen niitä enemmän.

* * *

5. “Ihmiset eivät ole koneita” (Mekanismiharha)

Väite: Tämä kohtelee ihmisiä ja yhteiskuntaa koneina. Ihmisluonto on sotkuinen, tunteellinen ja arvaamaton. Protokollat eivät voi korvata inhimillisyyttä.

Vastaus: Väite on väärinkäsitys – ja juuri siksi tarvitsemme mekanismeja.

1. Mekanismit eivät korvaa inhimillisyyttä – ne kanavoivat sitä. Ihmiset ovat rationaalisia, mutta kannustimet määrittävät, mihin rationaalisuus suuntautuu. Jos kannustimet palkitsevat lyhyen aikavälin mukavuudesta, saat “inhimillistä” velkaantumista. Jos kannustimet palkitsevat pitkän aikavälin selviytymisestä, saat “inhimillistä” kukoistusta.

2. Nykyinen järjestelmä on myös rakennettu. Se ei ole luonnonlaki vaan suunniteltu 1960–70-luvuilla, ja se tuottaa juuri sitä “inhimillisyyttä”, jota nyt näemme: leväperäisyyttä, hiljaisuuden spiraalia, näennäisliikettä. Jos tämä oli “luonnollista inhimillisyyttä”, se on huonoa suunnittelua. Voimme suunnitella paremmin.

3. Mekanismit jättävät tilaa inhimillisyydelle. MeV sisältää poikkeusväylän (punainen nappi: “eskaloï ihmiselle”). Protokolla rajoittaa vain alueita, joissa harkintavalta on systemaattisesti vinossa – velka, eläkkeet, sukupolvien väliset siirrot. Päämäärien valinta, prioriteetit ja suunta jäävät poliittisiksi. Siellä inhimillisyyden – tunteet, visiot, tahto – kuuluukin olla.

4. Ilman mekanismeja inhimillisyyys tuhoaa itsensä. Ihmisluonto sisältää lyhyen aikavälin vinoumia: ahne algoritmi, kosketusvastuunansa, nykyhetken yliarvostus. Jos emme rakenna vastavoimia, nämä vinoumat johtavat romahdukseen. Odysseus tiesi olevansa heikko seireenien edessä: siksi hän käski miehistön sitoa itsensä mastoon. Se ei ollut inhimillisyyden kieltämistä – se oli sen tunnustamista. Mekanismit ovat masto. Tämä ei ole koneiden ylistys ihmisen kustannuksella – se on ihmisen suojelua oman lyhytnäköisyytensä kustannuksella.

* * *

6. “Tehokkuus on kylmää” (Latenssivaurio-sokeus)

Väite: Kirja korostaa tehokkuutta ja mekanismeja. Tämä on ihmisarvon välineellistämistä ja kylmää insinöörilogiikkaa.

Vastaus: Tämä väite sekoittaa *lämpimän tunnelman* ja *lämpimän lopputuloksen*. Mekanismirealismi väittää, että tehottomuus on moraalinen vika.

1. Tehottomuus on latenssivauriota. Kuvittele terveyskeskus, jossa on “lämmin tunnelma”, mutta hoitojonot ovat 6 kuukautta, koska prosessit ovat sekaisin. Kuvittele “kylmä” klinikka, joka on optimoitu kuin F1-varikko, ja pääset hoitoon 15 minuutissa. Kumpi on inhimillisempi? Tehottomuus on **latenssivauriota**: se aiheuttaa kärsimystä, joka olisi voitu välttää. Kun lääkäri käyttää 40 % ajastaan byrokratiaan, se on rakenteellista vahinkoa potilasta kohtaan.

2. Resurssit ovat äärellisiä. Jokainen tehoton prosessi vähentää sivilisaation kokonaiskapasiteettia tuottaa kukoistusta. Tämä on täyslaskentaa, ei mielipidettä. Jos hukkaamme miljardin byrokratiaan, se miljardi on pois syöpähoidoista tai koulutuksesta. Insinöörirakkaus on kompetenssia: kirurgi, joka leikkaa tarkasti, ei ole kylmä – hän maksimoi potilaan eloonjäämisen.

3. Sivilisaation huolto on moraalialia. Välittäminen ilman kompetenssia on pelkkää teatteria: ritualisoitua empatiaa, joka ei muuta maailmaa. Mekanismirealismi on *totuuteen perustuvaa rakkautta*: me korjaamme koneen, jotta ihminen voi kukoistaa sen päällä.

Johtopäätös: Aito välittäminen vaatii tuloksia. Tunteet ilman tehokkuutta ovat aikalaisuutta. Tehokkuus on moraalialia, kun resurssit ovat äärellisiä.

* * *

7. “Entä ne, jotka eivät voi kontribuoida?” (Kykyharha)

Väite: Tämä kehys kohtelee ihmisiä termodynaamisina panoksina. Entä vammaiset, kroonisesti sairaat, vanhukset ja muut, jotka eivät kykene tuottamaan ylijäämää? Onko heidät tarkoitus hylätä?

Vastaus: Väite perustuu kahteen virheeseen: se aliarvioi sivilisaation ylijäämän ja yliarvioi kykymme ennustaa kontribuutiota.

1. Selviytyminen on halpaa. Toimiva sivilisaatio tuottaa valtavan ylijäämän. Ihmisen biologinen ylläpito – ruoka, suoja, perushoito – on murto-osa tästä. Ongelma ei ole, etteikö resursseja riittäisi pitämään kaikkia hengissä. Ongelma on, että nykyinen järjestelmä *haaskaa* ylijäämän kitkaan, byrokratiaan ja näennäisliikkeeseen. Mekanisminrealismi ei leikkaa heikoimmilta; se leikkaa *hukkaa*, jotta heikoimmille jää enemmän.

2. Kontribuutiota ei voi ennustaa a priori. Kuka “kontribuoi”? Historia on täynnä ihmisiä, jotka järjestelmä leimasi hyödyttömiksi, mutta jotka oikeassa ympäristössä loivat valtavaa arvoa. Autistinen matemaatikko. Pyörätuolissa istuva fyysikko. Lukihäiriöinen yrittäjä. Järjestelmä, joka *olettaa* kykenemättömyyden ja rakentaa sen varaan, *luo* kykenemättömyyttä – se on itseään toteuttava ennustus.

3. Kyvykkyyssloukku vs. alusta. Nykyinen sosiaaliturva vaatii ihmistä todistamaan kykenemättömyytensä saadakseen apua. Tämä on **kyvykkyyssloukku**: järjestelmä palkitsee avuttomuudesta ja rankaisee yrittämisestä. Mekanisminrealismi kääntää logiikan: anna alusta (perusturva), älä vaadi todisteita heikkoudesta. **Asunto ensin** -malli osoittaa, että tämä toimii: kun ihmiselle annetaan pohja ilman nöyryytystä, yllättävän moni nousee.

4. Hylkääminen tapahtuu romahduksessa. Todellinen uhka heikoimmille ei ole tehokkuusajattelu vaan *järjestelmän romahdus*. Kun sivilisaatio ajautuu maksukyvyttömyyteen, ensimmäisenä kärsivät ne, jotka ovat riippuvaisia julkisista palveluista. Kreikan kriisi, Argentiinan romahdus – heikoimpien kohtalo oli karmea. Mekanisminrealismi suojelee heikointa ylläpitämällä järjestelmän, joka kykenee huolehtimaan heistä.

Johtopäätös: Emme kysy “kuka ansaitsee elää”. Kysymme “miten rakennamme järjestelmän, joka ei romahda”. Romahtamaton järjestelmä on ainoa, joka voi pitää lupauksensa heikoimmille.

* * *

8. “Kaikki voivat oppia mitä vain” (Kapasiteettitabut)

Väite: Koulutus ja resurssit ratkaisevat osaamisen. Työttömyys on vain koulutuksen puutetta. Kuka tahansa voi tulla huippuosaajaksi, jos yhteiskunta tukee tarpeeksi ja esteet poistetaan.

Vastaus: Tämä on **biologista toiveajattelua**: se sivuuttaa järjestelmän kovimman rajoitteen: ihmisten **kognitiivisen varianssin**.

1. Hardware vs. Software. Koulutus on ohjelmistoa (*software*), mutta inhimilliset aivot ovat rautaa (*hardware*). Järjestelmäteoriassa ohjelmisto ei voi ylittää raudan suorituskykyä. Nykyinen työmarkkina vaatii yhä korkeampaa abstrahointikykyä ja kognitiivista kaistanleveyttä. Väestötasolla tämä kapasiteetti noudattaa normaalijakaumaa. Valtio, joka olettaa, että koko väestö voidaan kouluttaa akateemiseen tietotyöhön, luo rakenteellisen ansan niille, joiden vahvuudet ovat konkreettisessa tekemisessä.

2. Tutkintotehdas ja signaalin menetys. Kun koko ikäluokka pakotetaan korkeakouluputkeen, emme nosta kansakunnan osaamista, vaan laskemme vaatimustasoa. Tuloksena on **tutkintoinflaatio**: maisterin paperit eivät enää toimi luotettavana signaalina osaamisesta, mikä pakottaa työnantajat luomaan uusia, kalliimpia suodattimia. Tämä on puhdasta **loiskuormaa** ja resurssien haaskausta.

3. Tietoyhteiskuntahubris on julmaa. On syvästi epäinhimillistä rakentaa yhteiskunta, jossa ainoa arvostettu olemassaolon muoto on symbolien prosessointi. Tämä “tietoyhteiskuntahubris” tekee suuren osan ihmisistä tarpeettomiksi omassa maassaan. Mekanisminrealismi vaatii rehellisyyttä: kaikki eivät ole koodareita tai analyytikoita. Sivilisaatio tarvitsee niitä, jotka hallitsevat materiaa, ja heille on rakennettava toimiva polku tuottavaan työhön ilman turhaa akateemista teatteria.

Johtopäätös: Kognitiivinen kapasiteetti on resurssi muiden joukossa. Sen sivuuttaminen johtaa miljardiluokan allokaatiovirheisiin ja miljoonien ihmisten uuvuttamiseen putkessa, jossa heille ei ole mielekästä polkua.

* * *

9. “Sivistystä ja lapsia ei voi mitata rahassa” (Sakralisaatio)

Väite: Koulutus, kulttuuri ja lasten hyvinvointi ovat aineettomia arvoja (*intangibles*). Niiden alistaminen mittareille, tuottavuusvaatimuksille tai “mekanismeille” on sivistysvihamielistä. Kaikkea ei voi laittaa Exceliin.

Vastaus: Tämä väite on **kategoriavirhe** ja usein myös **suojelumekanismi** tehottomuudelle.

1. Panos ei ole tuotos. Yleisin virhe on olettaa, että **käytetty raha = saatu sivistys**. Suomi käyttää koulutukseen valtavasti rahaa, mutta oppimistulokset laskevat. Miksi? Koska järjestelmän sisäinen entropia (hallinto, hankkeet, inklusion väärinymmärrys) syö panokset. Mekanismirealismi ei halua vähentää sivistystä vaan sitä **kitkaa**, joka estää rahaa muuttumasta sivistykseksi. On sivistysvihamielistä kaataa rahaa rikkinäiseen prosessiin ja kutsua sitä panostukseksi.

2. Kirjasto palavassa talossa (Substraatti). Sivistys on **superstruktuuri** (ylärakenne), joka vaatii toimiakseen vahvan **substraatin** (talous ja turvallisuus). Aristoteles pystyi kirjoittamaan etiikkaa vain, koska Ateena oli vahva. Nykyinen “sivistysvaltiomme” rahoittaa joutilaisuutensa syömällä tulevaisuuden pääomaa (velka ja korjausvelka): se on aristokraatti, joka polttaa kirjastonsa harvinaisia kirjoja takassa pysyäkseen lämpimänä. Tämä ei ole sivistystä vaan vandalismia. Mekanismirealismi huoltaa talon, jotta kirjat säästyvät.

3. Mittaamattomuus on piilopaikka. Usein vaatimus “mittaamattomuudesta” ei tule filosofeilta, vaan hallinnolta. Jos hanketta ei voi mitata, se ei voi epäonnistua. “Aineettomuus” on täydellinen **luettamattomuuskilpi** (*illegibility shield*) tehottomalle byrokratialle. Kun vaadimme kovia mittareita (lukutaito, työllistyminen), emme alista sivistystä. Me poistamme byrokratian piilopaikat.

4. Falsifioitavuustesti. Jos jokin politiikka-alue julistetaan “pyhäksi” ja mittauksen ulkopuolelle, kysy: “*Mikä havainto saisi teidät myöntämään, että nykyinen linja on epäonnistunut?*” Jos vastaus on “ei mikään”, kyseessä ei ole politiikka vaan maallinen teologia. Valtio ei ole kirkko.

Johtopäätös: Sivistys on päämäärä. Talous on väline. Mutta ilman toimivaa välinettä päämäärä jää haaveeksi.

* * *

10. ”Tämä uuvuttaa ihmiset” (Kitkadiagnoosi)

Väite: Puhutte jännitteestä ja vaatimustason nostosta. Mutta kansa on jo loppuunpalanut. Nuorten mielenterveyskriisi räjähtää käsiin. Lisää ”todellisuuskuria” on viimeinen asia, jota tarvitsemme. Tarvitsemme lempeyttä ja armollisuutta.

Vastaus: Tämä on inhimillisesti ymmärrettävä reaktio, mutta se perustuu virheelliseen diagnoosiin uupumuksen syistä. **Mekanismirealismi on pohjimmiltaan empaattisin mahdollinen järjestelmä**, koska se poistaa ihmisiä uuvuttavan turhan kitkan.

1. Uupumus on järjestelmävika (Kitka ja kontrollin puute).

Psykologinen tutkimus osoittaa, että ihmistä ei uuvuta raskas työ, vaan se, kun **työpanos ei johda tuloksiin**. Nykyjärjestelmän byrokratia, sääntely ja rikkinäiset prosessit (esim. sote-tietojärjestelmät) ovat ennätyskorkealla. Kun järjestelmä on rikki, työntekijä joutuu kompensoimaan sen puutteita omalla henkisellä ja fyysisellä joustollaan. Mekanismirealismi uuvuttamisen sijaan vapauttaa energiaa: se korjaa rakenteet, jolloin ihmisen ei tarvitse taistella koneistoa vastaan.

2. Sumu ja epävarmuus (Rikkinäiset ohjaussilmukat). Nuorten ahdistus ei johdu siitä, että maailma on kova, vaan siitä, että se on **sume**a. Epäselvät säännöt, näennäisvalinnat ja jatkuva tunne siitä, että mikään ei ole omassa hallinnassa (**Opittu avuttomuus**), on pahin mahdollinen tila ihmismielelle. Mekanismirealismi palauttaa **toimijuuden** (*agency*): se luo selkeät säännöt ja näkyvät syy-seuraussuhteet. Kun ihminen tietää, mitkä pelin säännöt ovat ja että hänen valinnoillaan on väliä, ahdistus muuttuu toiminnaksi.

3. Valheellinen lempeys on julmuutta. ”Lempeys”, joka piilottaa tilanteen vakavuuden (”ei tarvitse leikata”, ”kaikki järjestyy itsestään”), on systeemistä julmuutta — kuin lääkäri, joka jättää syöpädiagnoosin kertomatta säästääkseen potilaan mieltä. Kun maksukyvyttömyyden todellisuus myöhemmin iskee läpi ja palvelut romahtavat kerralla, shokki on moninkertainen; radikaali selkeys on ainoaa aikuista armollisuutta.

Johtopäätös: Paras lääke kansalliseen ahdistukseen ei ole passiivisuus tai teeskennelty turvallisuus, vaan **toimintakyvyn palauttaminen**. Aidosti inhimillinen yhteiskunta on sellainen, jonka arkkitehtuuri ei syö asukkaidensa mielenterveyttä pelkän byrokratian pyörittämiseen.

* * *

11. “Henkilökohtainen vastuu on kohtuutonta” (Moraalikato)

Väite: Vaaditte, että päättäjät kantavat taloudellisen tai urallisen riskin (“Synninsyöjä”). Eikö ole kohtuutonta ja epäinhimillistä vaatia yhden ihmisen vastaavan järjestelmän virheistä? Kukaan ei uskalla enää johtaa.

Vastaus: Tämä väite perustuu väärinkäsitykseen vallan luonteesta.

1. Kauppa, ei pakko. Kukaan ei pakota ketään ministeriksi, kansliapäälliköksi tai hyvinvointialueen johtajaksi: se on vapaaehtoinen valinta. Kun ihminen hakeutuu valtaan, hän tekee kaupan:

- **Hyöty:** Korkea palkka, valtava status, valta vaikuttaa, paikka historiassa.
- **Haitta:** Nykyjärjestelmässä... ei mitään?

Tämä on **moraalikato**. Jos voitat, saat kunnian. Jos häviät, veronmaksaja maksaa ja sinä siirryt konsultiksi. Synninsyöjä-malli vain tasapainottaa kaupan. Jos haluat valtavan upsiden, sinun on hyväksyttävä valtava downside. Jos riski tuntuu “kohtuuttomalta”, älä ota virkaa. Joku muu, joka luottaa kykyihinsä, ottaa sen.

2. Lentäjä-analogia. Onko kohtuutonta, että lentäjä kuolee, jos hän tekee virheen ja kone putoaa? Se on traagista, mutta se on välttämätöntä. Jos lentäjä ohjaisi konetta etänä toimistosta (ilman henkilökohtaista riskiä), hän ottaisi isompia riskejä. Koska hän on koneessa (Synninsyöjä), hänen intressinsä on täysin linjassa lennon onnistumisen kanssa.

Suomen hallintoa ohjataan nyt “etänä”. Päättäjät eivät kohtaa seurauksia, kun järjestelmä pettää. Kustannukset kantavat ne, joilla ei ollut osaa päätökseen. Tämä on se todellinen kohtuuttomuus.

3. Empatiaharha. Meidän on helppo sääliä yhtä johtajaa, joka menettää huvilansa. On vaikea sääliä 10 000 vanhusta, jotka jäävät ilman hoitoa, koska rahat tuhlatiin. Mekanismirealismi on **kovaa rakkautta**: me hyväksymme yhden johtajan kärsimyksen (riskin), jotta voimme estää tuhansien viattomien kärsimyksen.

4. Kyberneettinen välttämättömyys (Fysiikan laki). Tämä on syvin argumentti. Vastuu ei ole moraalinen valinta vaan järjestelmätekninen pakko.

Kybernetiikassa (ohjausopissa) on kaksi tilaa:

1. **Avoin silmukka (Open Loop):** Ohjauskeskus antaa käskyn, mutta ei saa palautetta tuloksesta. Kuin ampuisi tykillä pimeään: et tiedä osuiko, joten et voi korjata tähtäystä.
2. **Suljettu silmukka (Closed Loop):** Ohjauskeskus antaa käskyn, mittaa virheen ja korjaa. Kuin lämpöhakuinen ohjus: se korjaa kurssiaan osumaan asti.

Jos päättäjä ei kanna henkilökohtaista riskiä, hän on **Avoin silmukka**. Hän tekee päätöksen (esim. sote-malli), mutta negatiivinen palaute (järjestelmän romahdus) ei palaa häneen vaan veronmaksajille. Koska signaali (kipu) ei palaa lähteeseen, järjestelmä on **fysikaalisesti kyvytön oppimaan**: se ei ole ”epäreilu” – se on rikki.

Vastuun vaatiminen on kuin vaatisi painovoimaa: se tuntuu raskaalta, mutta ilman sitä asiat eivät pysy radallaan.

5. Kannustinlinjaus (Skin in the Game). Talebin oivallus ei ole ”riski karsii huonot pois” – se on ”riski linjaa kannustimet”.

Kun päättäjällä ei ole henkilökohtaista riskiä, hänen kannustimensa ovat:

- Maksimoida näkyvyys (vaikka se vahingoittaisi hanketta)
- Minimoida henkilökohtainen vaiva (vaikka se vahingoittaisi tulosta)
- Siirtää ongelmat seuraajalle (koska hän ei ole paikalla kun lasku erääntyy)

Kun päättäjällä on henkilökohtainen riski, hänen kannustimensa linjautuvat automaattisesti:

- Maksimoida hankkeen onnistuminen (koska hänen selviytymisensä riippuu siitä)
- Välttää turhaa riskinottoa (koska hän maksaa virheet itse)
- Ratkaista ongelmat nyt (koska hän ei voi paeta seurauksia)

Emme väitä, että riski ”valikoi kompetenssin” – se on spekulatiota. Väitämme, että riski **linjaa kannustimet**. Kun intressit ovat linjassa, päätökset paranevat – riippumatta siitä, kuka päättää.

Johtopäätös: Valta ilman vastuuta on tyranniaa. Haluamme järjestelmän, joka oppii (kybernetiikka) ja jonka kannustimet ovat linjassa (peliteoria). Jos et ole valmis maksamaan virheistäsi, sinulla ei pitäisi olla valtaa.

* * *

II. Episteeminen sokeus ja tiedon vääristely

* * *

12. “Datan kerääminen on syrjivää” (Sokeuden hyve)

Väite: Etnisen taustan, uskonnon tai muiden herkkien muuttujien tilastointi on leimaavaa ja syrjivää. Meidän pitää kohdella kaikkia yksilöinä, ei kategorioina. Tieto luo ennakkoluuloja.

Vastaus: Suomi on rakentanut lainsäädännöllisen **äänenvaimentimen**. Tämä ei ole humanismia, vaan **tahallista lukutaidottomuutta**.

1. Pohjoismaaverrokki. Tanska käyttää tarkkaa etnistä ja taustadataa diagnosoidakseen integraation epäonnistumisia reaaliajassa. He näkevät, mitkä ryhmät työllistyvät, mitkä eivät, ja missä segregatio kiihtyy. Tämä tieto mahdollistaa **täsmähoidon**: resurssit voidaan ohjata juuri sinne, missä ongelma on. Suomi valitsee spraysuihkun: koska emme halua “leimata”, kaadamme rahaa sokkona kaikille, mikä on sekä tehotonta että epäreilua niitä kohtaan, jotka todella tarvitsisivat apua.

2. Legibility black hole (Luettamattomuuskuilu). Kun valtio kieltäytyy keräämästä dataa, se luo **luettamattomuuskilven** hallinnolle. Jos ongelmaa ei voi mitata, hallintoa ei voi pitää vastuussa sen ratkaisemisesta. “Sokeuden hyve” on byrokraattinen suoja mekanismi: se varmistaa, ettei epäonnistumista voida koskaan osoittaa matemaattisesti.

3. Sokeus ei poista todellisuutta. Se, että kieltäydymme näkemästä tilastollista korrelaatiota, ei poista korrelaation vaikutuksia fysiikassa (kustannukset, turvallisuus, koheesio) — se vain poistaa meiltä kyvyn reagoida niihin rationaalisesti.

Johtopäätös: Datan pelko on kompetenssin pelkoa. Aito välittäminen vaatii diagnoosin, ja diagnoosi vaatii dataa. Sokeus ei ole hyve; se on sivilisaation itsetuhoinen sokea piste.

* * *

13. “Erot johtuvat syrjinnästä” (Todistustaakan kääntö)

Väite: Ryhmien väliset erot tuloksissa (työllistyminen, koulutus, tulot) johtuvat rakenteellisesta syrjinnästä. Varianssin mittaaminen on itsessään syrjivää, koska se naturalisoi epätasa-arvon.

Vastaus: Tämä on **todistustaakan kääntö**. “X aiheuttaa Y:n” on kausaalinen väite. Kausaaliset väitteet vaativat näyttöä. Todistustaakka on väittäjällä.

1. Nollahypoteesi on varianssi. Varianssi on kaikkialla: pituudessa, nopeudessa, älykkyydessä, motivaatiossa, kulttuurisissa normeissa – biologian ja tilastotieteen perusoletus. Väite “kaikki tuloserot johtuvat syrjinnästä” on *poikkeuksellinen väite*, joka vaatii poikkeuksellista näyttöä. Pelkkä erojen olemassaolo ei todista syrjintää – se todistaa vain eron.

2. Mittaamattomuus on epäilyttävää. Jos olisit varma, että syrjintä selittää erot, *haluaisit* mittaamista, sillä se todistaisi väitteesi. Mittaamisen vastustaminen vihjaa, että pelkää datan näyttävän jotain muuta. Kieltäytyminen mittaamasta ei ole “suojelua” vaan immuni-soitumista falsifikaatiolta.

3. Kausaaliväite vaatii mekanismin. Ei riitä, että sanot “syrjintä”. Mikä syrjintä? Missä kohdassa prosessia? Kenen toimesta? Millä vaikutusketjulla? Jos et voi spesifioida mekanismeja, sinulla ei ole väitettä – sinulla on mantra.

4. Anekdootti ei ole aggregaatti. “Tunnen tapauksen, jossa kyse oli syrjinnästä” ei todista, että syrjintä selittää **populaatiotason** varianssin. Yksittäistapauksia on aina. Kysymys on: mikä on *primäärimekanismi*? Jos syrjintä selittää 5 % varianssista ja muut tekijät 95 %, politiikka, joka olettaa 100 % syrjinnäksi on **vajauslaskentaa**. Marginaalisen mekanismin kohottaminen ainoaksi selitykseksi on tilastollista sokeutta.

5. Kuka hyötyy sokeudesta? Mittaamattomuus suojelee kahta ryhmää: (1) niitä, jotka hyötyvät “syrjintä”-narratiivista ilman vastuuta todistaa sitä, ja (2) hallintoa, jota ei voida pitää vastuussa tuloksista, joita ei mitata – se ei suojele väitettyjä uhreja, vaan jättää heidät ilman kohdennettua apua.

6. Mekanismirealismi ja syrjintä. Mekanismirealismi ei käsittele syrjintää moraalisenä kategoriana vaan *kapasiteettikysymyksenä*. Jos jokin mekanismi – oli se sitten syrjintä, huono koulutus tai vinoutu-neet kannustimet – estää inhimillisen potentiaalin realisoitumisen, se on ongelma, koska se tuhoaa sivilisaation kapasiteettia. Syrjintä on vakava ongelma *silloin kun* se todistettavasti tukahduttaa potentiaalia, joka muuten kontribuois. Tämä vaatii mittaamista, ei uskomista. Jos et mittaa, et voi tietää onko syrjintä vai jokin muu mekanismi kapasiteetin tuhoaja – etkä voi kohdentaa korjausta oikein.

Johtopäätös: Todista väitteesi tai myönnä, ettet tiedä. ”Syrjintä” ilman mekanismeja ja dataa on uskonnollinen selitys, ei tieteellinen.

* * *

14. ”Arvopohjainen mandaatti ja järjestelmäriski” (Demokraattinen oikosulku)

Väite: Demokraattisesti valittu enemmistö on antanut mandaatin priorisoida subjektiivisia arvotavoitteita – kuten inklusion muotoja, universaaleja oikeuslaajennuksia tai ympäristönsuojelun maksimointia – vaikka ne heikentäisivät järjestelmän mekaanista kantokykyä. Tämä on demokratian ydin: arvot ohjaavat resursseja.

Vastaus: Tämä on **itseohjautuva järjestelmäriski**, jossa sivilisaation ylläpitomekanismit ja poliittinen tahto irtoavat toisistaan.

1. Substraatin ja superstruktuurin asymmetria. Poliittinen päätöksenteko toimii **superstruktuurissa** (arvot, lait, narratiivit), mutta sivilisaatio lepää **substraatilla** (energia, tuotanto, väestönrakenne, kognitiivinen kapasiteetti).

Mekaaninen virhe: Äänestyspäätös voi muuttaa resurssien *jakoa*, mutta se ei voi muuttaa fysiikan lakeja, jotka määräävät resurssien *olemassaolon*. Seuraus: Jos mandaatti vaatii substraatin kuluttamista (esim. dekapitalisaatio ideologisten tavoitteiden rahoittamiseksi) ilman uusiutumista, järjestelmä ajautuu **mekaaniseen maksukyvyttömyyteen**. Äänestyspäätös ei poista vaihtoehtoiskustannusta; se vain siirtää sen piiloon.

2. Takaisinkytkennän viive ja vaurion kumuloituminen. Demokraattinen järjestelmä kärsii **takaisinkytkentäviiveestä**. Vauriot,

jotka aiheutuvat mekaanisesti kestäättömästä arvopriorisoinnista (esim. osaamistason lasku tai investointivaje), näkyvät usein vasta vuosikymmenten päästä.

Systeemivirhe: Lyhyen aikavälin poliittinen hyöty (mandaatin toteuttaminen) on asymmetrinen suhteessa pitkän aikavälin vaurioon. Analyysi: Kun kansa äänestää ”arvojen puolesta”, se ei yleensä äänestä niistä seuraavan **entropian** puolesta, koska entropia on maskattu kielellisillä episykleillä. Tämä on episteeminen petos: kansalle myydään tavoite, mutta heiltä salataan sen vaatima termodynaaminen hinta.

3. Arvot vaativat substraatin. Mekanismirealismi huomauttaa, että mikään arvopohjainen mandaatti ei ole immuuni **tehokkuusvaatimukselle**. Jos sivilisaatio menettää kykynsä tuottaa turvallisuutta ja energiaa, arvopohjainen superstrukturi (inklusiivisuus, laajat oikeudet) romahtaa ensimmäisenä. Johtopäätös: Arvopohjainen politiikka, joka tuhoaa oman substraattinsa, on sisäisesti epäjohtonmukaista — **loismekanismi**, joka kuluttaa isäntänsä loppuun ja kuolee sen mukana. Aito sivilisaation suojele vaatii substraatin priorisointia, jotta arvot olisivat edes fysikaalisesti mahdollisia.

* * *

15. “Konsensus on vakauden tae” (Sopeutumiskyvyn menetys)

Väite: Laaja poliittinen yksimielisyys ja veneen keikuttamisen välttämisen on pienen kansan elinehto. Erimielisyys ja radikaalit muutokset ovat vaarallista “populismia”.

Vastaus: Tämä on **metriikan kaappaus**, jossa vakaus (prosessin muuttumattomuus) on asetettu tärkeämmäksi kuin sopeutumiskyky (järjestelmän selviytyminen).

1. Staattinen vakaus vs. Dynaaminen romahdus. Konsensus toimii vain vakaassa ympäristössä. Kun ulkoiset parametrit (väestönrakenne, geopolitiikka, teknologia) muuttuvat nopeasti, konsensuksesta tulee **kuolemansyleily**, joka suodattaa pois kaikki radikaalit ratkaisut ennen kuin ne saavuttavat julkisen keskustelun. Tuloksena on “pienin yhteinen nimittäjä”, joka on mekaanisesti riittämätön vastaamaan eksistentiaaliseen haasteeseen.

2. Informaatio-osmoosin estäminen. Konsensuskulttuuri toimii **episteemisenä rahanpesuna**: eliitti esittää “jaetun tilannekuvan”, joka on todellisuudessa vain joukko keskenään sovittuja episyklejä. Tämä estää kriittisen tiedon, kuten **Tanska-peilin** tai **mekanismianalyysin**, valumisen päätöksentekoon.

* * *

16. “Kukaan ei voi tietää mikä toimii” (Kausaalisuuden kieltäminen)

Väite: Yhteiskunta on liian monimutkainen. Kukaan ei voi oikeasti tietää, mikä politiikka toimii. Kaikki väitteet varmuudesta ovat hybristä tai naamioitua ideologiaa.

Vastaus: Mekanismirealismi ei perustu varmuuteen, vaan *auditoitavuuteen*. Tämä on se kohta, jossa se eroaa ideologiasta.

1. Erotamme kolme tasoa (ks. Käsitteellinen pohja).

Kaikki “arvot” eivät ole samaa kategorialla: **Instrumentaaliset preferenssit** ovat aidosti subjektiivisia (suklaa vai vanilja, jazz vai klassinen – fysiikka ei välitä). **Koordinaatioteknologia** on arvioitavissa suorituskyvyn perusteella (ajetaanko oikealla vai vasemmalla, mikä lakijärjestelmä toimii – näihin on parempia ja huonompia vastauksia). **Selviytymisrajoitteet** ovat termodynaamisesti määrättyjä – fysiikka päättää, mitkä konfiguraatiot selviävät pitkällä aikavälillä ja mitkä eivät.

Suurin osa poliittisesta keskustelusta sekoittaa nämä tasot. “Tasa-arvo vs vapaus” *ei* ole puhdas preferenssikysymys – se on osittain kysymys siitä, mikä konfiguraatio maksimoi kukoistuksen ja elinvoimaisuuden pitkällä aikavälillä.

Mekanismit ovat auditoitavia: jos kulutat enemmän kuin tienaat, velkaannut. Jos palautesilmukat on katkaistu, järjestelmä ajautuu. Nämä eivät ole mielipiteitä. Ne ovat syy-seuraussuhteita, jotka voidaan testata.

2. Varmuus tulee auditoitavuudesta, ei auktoriteetista.

Kielen valta esittää ketjun: *Selkeä ajattelu* → *Selkeä kieli* → *Selkeä spesifikaatio* → *Auditoitava logiikka*.

Kun väite on spesifioitu selkeästi, se voidaan falsifoida. Kun se voidaan falsifoida, virheet voidaan korjata. Tämä on insinööripistemologiaa: emme väitä olevamme oikeassa – väitämme, että virheemme ovat löydettävissä.

3. Miten mekanismianalyysi eroaa ideologiasta?

Ideologinen argumentti päättyy usein siihen, että kriitikko “ei jaa arvojamme”. Keskustelu sulkeutuu.

Mekanismianalyysi toimii toisin. Kun sanomme “velkajarru toimii”, emme sano “uskomme velkajarruun” – sanomme: “Sveitsin data

näyttää X, mekanismi on Y, ennuste on Z.” Datan, mekanismin tai ennusteen voi haastaa — se on konkreettista: ei arvokeskustelua vaan väittelyä siitä, miten maailma toimii. Mekanisminalyysin virheet ovat löydettävissä ja korjattavissa.

4. Nullius in verba

Royal Societyn motto vuodelta 1660: “Älä usko kenenkään sanaan”. Emme pyydä uskomaan meitä. Pyydämme tarkistamaan mekanismin. MeV on tämän periaatteen ruumiillistuma: avoimet mallit, julkinen metodologia, auditoitava logiikka.

* * *

17. “Entä jos malli on väärässä?” (Virheen asymmetria)

Väite: Yhteiskunta on äärettömän monimutkainen. Mikään malli ei ole täydellinen. Tämäkin voi olla väärässä.

Vastaus: Totta. Mutta meidän on erotettava toisistaan *mittausvirhe* ja *kategorinen virhe*.

1. Nykyinen malli “ei ole edes väärässä”

Nykyinen järjestelmä ei perustu kausaalisuuteen vaan toiveajatteluun: se olettaa, että voimme ohittaa fysiikan lait: että velka ei ole velkaa, jos sovimme niin; että huoltosuhde ei merkitse, jos emme puhu siitä. Tämä ei ole mallinnusta vaan magiaa.

2. Mekanismirealismi on kausaalista arkkitehtuuria

Tämä kirja ei ennusta tulevaisuutta. Se hahmottelee syy-seuraussuhteet (*a priori*). Jos kannustimet ovat vinossa, ihmiset optimoivat väärin. Jos kulutat enemmän kuin tienaat, romahdat. Jos järjestelmässä ei ole negatiivista palautetta, se ajautuu kaaokseen.

Nämä eivät ole arvauksia. Ne ovat järjestelmäteorian aksioomia. Vaikka olisimme väärässä *yksityiskohdista* (esim. tarkka vuosiluku), suunta on oikea, koska kompassi osoittaa pohjoiseen, ei “toivoon”.

3. Hitaiden muuttujien logiikka

Tässä piilee syvin asymmetria: *hitaat muuttujat*. Väestönrakenteen, velan ja infrastruktuurin aikavakiot ovat vuosikymmeniä. Vuonna 2050 työssäkäyvät lapset pitää synnyttää *nyt*. Vuonna 2040 maksettava velka kertyy *nyt*. Vuonna 2035 romahtava silta rapistuu *nyt*.

Nämä prosessit ovat **näkymättömiä kunnes eivät ole**. Entropia on oletustila – jos emme tee mitään, ajelehdimme automaattisesti huonompaan suuntaan. Ja kun seuraukset lopulta materialisoituvat, on jo liian myöhäistä: lapset, joita ei syntynyt, eivät synny takautuvasti.

Siksi hitaiden muuttujien kohdalla **“episteeminen varovaisuus” on uhkarohkeutta**. “Odotetaan lisää dataa” tarkoittaa käytännössä: “Annetaan entropian voittaa vuosikymmen lisää.” Emme voi odottaa varmuutta. Varmuus hitaista muuttujista tulee vasta kun on liian myöhäistä korjata.

4. Virheen hinta (Asymmetria)

Entä jos olemme silti väärässä?

Skenaario A (Mekanismirealismi on väärässä): Oletimme tilanteen liian pahaksi. Rakensimme MeV:n, leikkasimme turhaa, tehostimme toimintaa ja keräsimme ylijäämää. *Tulos:* Meillä on vauras, ylitehokas ja robusti yhteiskunta, joka "varautui turhaan". Tämä on luksusongelma.

Skenaario B (Nykyinen malli on väärässä): Oletimme, että kasvu hoitaa kaiken. Emme tehneet mitään. *Tulos:* Maksukyvyttömyys, IMF-holhous ja hyvinvointivaltion hallitsematon purkaminen. Tämä on katastrofi.

Johtopäätös: Virheen hinta on asymmetrinen. Ylivoimaisuus johtaa ylijäämään. Ylioptimismi johtaa perikatoon.

* * *

18. “Kausaalimallit ovat liian monimutkaisia / vinoutuneita / epäluotettavia” (Auditoitavuusvaatimus)

Väite: Yhteiskunta on kaaos: emergentit ilmiöt, mustat joutsenet. Mallinne ovat ylyksinkertaistuksia tai piilotettua ideologiaa.

Vastaus:

1. Mallit ovat parempia kuin ei-mallit. Ne ovat auditoitavia approksimaatioita. Jos malli on väärässä, osoita se: mikä oletus on pielessä? Todellinen hubris on toimia *ilman* mallia (“asiat järjestyvät”).

2. Vinouma on väistämätön – mutta auditointi minimoi sen. Red Team hyökkää oletuksia vastaan. Toisin kuin nykyisessä “arvokeskustelussa”, jossa vinouma on piilotettu.

3. Ihmiset eivät ole koneita – mutta järjestelmät ovat. Inhimillisyyks on syy rakentaa robusteja mekanisme, ei syy hylätä ne.

4. Epävarmuus suosii toimintaa. Parempi erehtyä varovaisuuden puolelle kuin optimismin.

Johtopäätös: Kaikki toimivat kausaalimallien varassa – joko eksplisiittisten tai piilossa olevien. Kysymys ei ole “malli vai ei mallia” vaan “auditoitava vai piilotettu”.

* * *

19. “Ratkaisunne byrokratiaan on... lisää byrokratiaa?” (Säätöteoreettinen sokeus)

Väite: Kritisoiotte hallintohimmeliä, mutta ehdotatte itse uutta virasto-
toa (MeV).

Vastaus: Tämä on kategoriavirhe. MeV ei ole perinteinen, suorittava
virasto – se on *säätöteoreettinen turvakomponentti*, joka valtiostamme
puuttuu.

1. Wattin keskipakosäädin (Automaattinen vakautus). Histori-
allisesti höyrykoneet räjähtelivät, kunnes James Watt asensi niihin
keskipakosäätimen: automaattisen mekanismin, joka hidasti konetta
heti, kun se alkoi pyöriä vaarallisen kovaa. Suomen nykyinen val-
tionkoneisto on moottori ilman säädintä: poliittinen sykli heittää
jatkuvasti lisää hiiltä pesään (lakeja, etuuksia, velkaa), mutta päätösten
seuraukset eivät kytkeydy takaisin päättäjien kannustimiin. MeV on
tämä puuttuva säädin: se sulkee palautesilmukan ja pakottaa järjestel-
män hidastamaan ennen kriittistä ylikuumentumista.

2. Riippumaton takaisinkytkentä (Metatason säätö). Nykyiset
ministeriöt ovat sarjaankytkettyjä poliittiseen ohjaukseen; ne toteut-
tavat Tahdon (politiikka) mutta eivät valvo Reunaehdoja (fysiikka). Se
on riippumaton ohjausyksikkö, jonka logiikka on koodattu estämään
järjestelmää syöttämästä itselleen sellaista koodia (lakeja), joka rikkoo
järjestelmän taseen. Säätöteoreettisesti yksi riippumaton rajoitinpiiri
on ainoa tapa hallita epävakaa dynaamista järjestelmää.

3. Via negativa -instituutio (Apoptoosi). Valtiolla on vain “lisää”-
painike, kun taas MeV on suunniteltu *Via negativa* -periaatteelle:
sen suorituskykyä mitataan purettujen normien, suljettujen zombi-
instituutioiden ja estetyn velan määrällä. Se on sivilisaation immuu-
nijärjestelmän osa, *fagosyytti*, jonka tehtävä on tunnistaa ja poistaa
kuollut tai haitallinen hallinnollinen kudos ennen kuin se myrkyttää
koko organismin.

Johtopäätös: Valtio ilman säädintä ei ole vapaa, se on vaarallinen.
Yksi insinöörilogiikalla toimiva instituutio, joka vahtii kohtaloluku-
ja ja purkaa huonoja rakenteita, ei ole “lisää byrokratiaa” – se on
byrokratian ainoa tunnettu vasta-aine.

* * *

20. “Mekanismirealism on liian monimutkainen” (Monimutkaisuuspesun paradoksi)

Väite: $O = K \times C \times S$? Mesaoptimointi? Tavallinen ihminen ei ymmärrä näitä.

Vastaus: Ydinkäsitteet ovat yksinkertaisia:

- **Näennäisliike:** paljon toimintaa, ei liikettä
- **Jännite:** tunnetko uhan vai et
- **Veto-verkko:** kaikki voivat estää, kukaan ei voi tehdä
- **Kohtaloluvut:** luvut jotka eivät neuvottele

Todellinen monimutkaisuus on nykyisessä järjestelmässä — ja se on usein tarkoituksellista.

Monimutkaisuuspesu on taktiikka: tee asia niin monimutkaiseksi, ettei ulkopuolinen voi arvioida sitä. Verojärjestelmä, jota kukaan ei ymmärrä. Eläkejärjestelmä, jonka kestävyyttä ei voi tarkistaa ilman aktuaarikoulutusta. Lakiesitys, jonka vaikutusarvio on 200 sivua viitauksia toisiin lakeihin.

Monimutkaisuus palvelee niitä, jotka hyötyvät läpinäkymättömyydestä. Jos et ymmärrä järjestelmää, et voi kritisoida sitä. Jos et voi kritisoida, et voi muuttaa.

Kirjan käsitteet eivät lisää monimutkaisuutta. Ne leikkaavat sen läpi. *Mesaoptimointi* on yksi sana ilmiölle, jonka kuvaaminen arkikielellä vaatisi kappaleen. *Veto-verkko* tiivistää rakenteen, joka muuten piiloutuisi tuhansiin yksityiskohtiin.

Jos ymmärsit tämän kirjan, ymmärrät tarpeeksi. Jos et ymmärtänyt nykyistä järjestelmää — se oli tarkoituksin.

* * *

21. “Laskematta jättäminen on hallinnollinen valinta” (Strateginen tietämättömyys)

Väite: Kaikkien mekanismien ja kustannusten (mukaan lukien aineettomien pääomien) laskeminen on liian monimutkaista, epävarmaa ja kallista. On parempi luottaa laadulliseen arviointiin ja poliittiseen harkintaan.

Vastaus: Tämä on **strategista tietämättömyyttä**, jolla suojellaan hallinnon kykyä toimia ilman vastuunkantoa.

1. Calculemos-imperatiivi ja täyslaskenta. Kansainvälinen tutkimus (kuten IFAC) osoittaa, että perinteinen budjetointi on sokeaa **kokonaiskustannuksille**.

Mekanismi: Valtio laskee kassavirtoja (menot), mutta jättää huomioimatta **implisiittiset velat** (eläkkeet), **omaisuuden dekapitalisaation** ja **vaihtoehtoiskustannukset**. MeV-standardi: MeV vaatii siirtymistä täyslaskentaan, jossa jokainen päätös auditoidaan suhteessa sivilisaation kaikkeen pääomaan, kuten: *luontopääoma*, *inhimillinen pääoma* ja *sosiaalinen pääoma*. Laskematta jättäminen ei tarkoita, etteikö kustannusta olisi olemassa; se tarkoittaa vain, että se on siirretty **monimutkaisuuspesun madonreiän** läpi muiden maksettavaksi.

2. Strateginen epämääräisyys koheesion työkaluna. Miksi kokonaislaskentaa (*Calculemos*) ei ehdoteta? Koska se tuhoaisi poliittisen **strategisen epämääräisyyden**.

Analyyysi: Epämääräiset tavoitteet sallivat eri eturyhmien uskoa, että heidän tavoitteensa ovat yhteensopivia. Jos sivilisaation **yhteisöllinen pääoma** (sosiaalinen koheesio) ja sen eroosio (esim. segregaaation tai luottamuskadon myötä) lasketaan auki, *poliittiset koalitiot romahtavat*. Tulos: Hallinto suosii mieluummin **suunniteltua tietämättömyyttä** kuin totuutta, koska totuus paljastaisi **nollasummapelin** resurssien ja arvojen välillä.

3. Epämielivaltainen koordinaatiopiste (Schelling-piste). Mekanisminrealismi tunnistaa, että täydellinen laskenta luo lyhyellä aikavälillä kitkaa, mutta se on ainoa tapa välttää **vastuuvarikko**.

Neutraali Telos: **Täyslaskennalla** MeV luo epämielivaltaisen koordinaatiopisteen, joka poistaa mahdollisuuden “pestä” ulkoisvaikutuksia (kuten terveys- tai ympäristökuluja) pois taseesta. Vaikutus: Tämä pakottaa sivilisaation siirtymään *reaktiivisesta korjaamisesta*

proaktiiviseen kukoistukseen. Kaikki hyötyvät siitä, että järjestelmä ei valehtele itselleen, vaikka valhe olisi tilapäisesti mukava.

* * *

22. “Suomi on aina selvinnyt” (Optimismiharha)

Väite: Suomi on kohdannut pahempiakin kriisejä (sodat, lamat) ja selvinnyt aina. Ennusteet menevät pieleen, ihmiskunta keksii ratkaisut ja asiat järjestyvät. Tämä on tarpeetonta pessimismia.

Vastaus: Tämä väite on vaarallinen sekoitus selviytymisharhaa ja mekanismien sivuuttamista, sillä se olettaa, että selviytyminen on automaatio, eikä vaadi *toimivia palautesilmukoita*.

1. Historiallinen virhe (Olosuhteet ovat muuttuneet). Aiemmat kriisit ratkaistiin työkaluilla, joita meillä ei enää ole: nuori väestö, oma valuutta ja ulkoinen shokki, joka pakotti yhtenäisyyteen. Nyt moottori yskii sisältäpäin, miehistö on vanhaa ja laiva vuotaa tyynellä säällä. Esi-isämme eivät “vain selvinneet” – he pyrkivät ja taistelivat. Elinvoimainen sivilisaatio ei kysy “miten pysymme pinnalla?”, se kysyy “minne haluamme mennä?”.

2. Mekaaninen virhe (Palautesilmukat ovat rikki). Pessimismi ei ole asenne, vaan **kausaalimalli**. Suomi on järjestelmä, jonka negatiivinen palaute on katkaistu:

- Poliitikko ei kärsi huonoista päätöksistä (heikko kytkentä).
- Virkamies optimoi omaa turvallisuuttaan (mesaoptimointi).
- Äänestäjä voi tilata palveluita muiden rahoilla (katkennut hintasignaali).

Fysiikka sanoo: järjestelmä, jonka palaute on rikki, ei hakeudu tasapainoon vaan kohti romahdusta.

3. Todistustaakka on optimistilla. Jotta “asiat järjestyisivät”, on osoitettava se **mekanismi**, joka kääntää kurssin. Mikä on se voima, joka pakottaa poliitikon tekemään epäsuositun päätöksen *ennen* pakkoa? Jos optimisti ei nimeä mekanismeja, väite ei perustu logiikkaan, vaan sokeaan uskoon.

Johtopäätös: Optimismi ilman mekanismeja on sokea usko. Nimeä se voima, joka kääntää kurssin – tai myönnä, ettei sellaista ole.

* * *

23. “Suomi on maailman onnellisin maa” (Tilastollinen rahanpesu)

Väite: Suomi johtaa lähes kaikkia kansainvälisiä indeksejä: onnellisuus, luottamus, turvallisuus ja vakaus. Miten järjestelmä voisi olla rikki, jos lopputulokset ovat maailman parhaita?

Vastaus: Tämä on *mittavirhe*. Indeksit mittaavat *kertynyttä varastoa*, mutta ne ovat sokeita *kulutuspauhdille*.

Kuvittele perillinen, joka elää sukunsa kartanossa ja juhlii joka ilta. Jos mittaamme hänen onnellisuuttaan tai elintasoaan, hän on maailman huipulla. Mutta jos katsomme tasetta, näemme, että hän lämmittää taloa polttamalla sen kantavia rakenteita. Hän on onnellinen, koska katto on vielä pään päällä.

Suomi ei ole onnellinen siksi, että järjestelmämme *tuottaa* hyvinvointia, vaan siksi, että meillä on vielä jäljellä maailmanennätysmäinen määrä *sosiaalista ja inhimillistä pääomaa*.

Varasto vs. Virta (*Kansallistase-analyysi*)

Radikaali selkeys vaatii erottamaan kaksi asiaa:

1. **Varasto (Pääoma):** Meillä on korkea luottamus ja toimivat institutiot — menneiden sukupolvien investointien tulosta, taseen varallisuutta.
2. **Suunta (Pääoman kuluminen):** Me elämme yli varojemme kaikilla kestävyysosa-alueilla.

Kansainväliset vertailut ovat *jäljessä kulkevia mittareita (lagging indicators)*. Ne ovat kuin tähden valo, joka saapuu perille kauan sen jälkeen, kun tähti on jo sammunut. Kun onnellisuusindeksi vihdoin värähtää alaspäin, romahdus on jo tapahtunut rakenteissa.

Kohtaloluvut kertovat totuuden:

- **Biologinen pääoma:** Syntyvyys on romahtanut tasolle, joka johtaa väestön puoliutumiseen ja huoltosuhteen fysiikkaan perustuvaan mahdottomuuteen.
- **Inhimillinen pääoma:** PISA-tulosten lasku ja osaamistason ohememinen tarkoittavat, että tulevaisuuden työn tuottavuus on jo laskussa, vaikka nykyiset asiantuntijat ovat vielä huipulla.

- **Finanssipääoma:** Velka/BKT-suhde ja 110 miljardin euron korjausvelka ovat siirrettyä kulutusta. Me ostanne nykyistä onnellisuuttamme huomisen toimintakyvyltä.

Derivaatta-ansasta ulos

Onnellisuusindeksi mittaa sijaintia. Mekanismirealismi mittaa *toista derivaattaa* (kiihtyvyyttä). Auto voi kulkea 100 km/h ja matkustajat nauttivat maisemista, mutta jos kiihtyvyydsvektori osoittaa kohti kallionreunaa, vauhti on merkityksetön tieto.

Me emme ole ”rikki” siinä mielessä, että kadut olisivat tuleessa. Me olemme rikki **mekanismitasolla**: meillä ei ole enää prosessia, joka uusiais kuluva pääomaa. Me olemme loisia omassa tulevaisuudessamme.

Kuten Liberan raportti toteaa, olemme rikkoneet sukupolvien välisen sopimuksen. Me emme enää huolla sivilisaatiota; me pidämme sille loisteliaita peijaisia.

Diagnostiset kysymykset

Kun joku vetoaa onnellisuustilastoon, kysy:

1. ”Kasvaako vai väheneekö kansallinen varallisuutemme, jos laskemme mukaan inhimillisen ja biologisen pääoman kulumisen?”
2. ”Jos yritys myy koneensa ja maksaa niillä osinkoja, onko se menestyvä yritys vai konkurssikypsä?”

* * *

24. ”Esimerkit on poimittu valikoiden” (Havainnollistus vs. todiste)

Väite: Kirja poimii esimerkit, jotka tukevat teesiä. Vastakkaisia tapauksia ei mainita.

Vastaus: Esimerkit eivät todista mekanismeja – ne havainnollistavat sitä.

Mekanismit ovat lähempänä logiikkaa kuin empiiristä tutkimusta. Jos veto-piste on ”paikka jossa joku voi estää”, on lähes määritelmällisesti totta, että enemmän veto-pisteitä = hitaampi liike. Yllättävää

olisi, jos näin *ei* olisi – se viittaisi siihen, että joko veto-pisteet eivät ole oikeasti veto-pisteitä, tai jokin kompensoiva mekanismi on jäänyt huomaamatta.

Tämä ei ole kokeellista tiedettä vaan insinööriä ja logiikkaa. Emme testaa hypoteeseja luonnonilmiöistä – analysoimme järjestelmien rakennetta ja sen seurauksia.

MeV:n tai vastaavan instituution tulisi kuitenkin tehdä myös varsinaista empiiristä työtä: bayesilaista päivitystä, kausaalipäättelyä, systemaattista datan keruuta. Kirja rakentaa kehikon; instituutio kalibroii ja tarkentaa sitä todellisuutta vasten.

Jos lukija tuntee tapauksen, jossa kuvattu mekanismi ei näytä toimivan, se on arvokas: joko olemme tunnistaneeet tilanteen väärin (esim. kutsumme jotain veto-pisteeksi vaikka se ei sitä ole), tai tapaus paljastaa kompensoivan tekijän jota ei ole huomioitu. Molemmat ovat hyödyllisiä.

* * *

III. Juridinen fetisismi ja hallinnollinen kitka

Tämä osasto diagnosoi sen, miten oikeusvaltion suojamekanismit on kaapattu sivilisaation tehottomuuden suojaksi.

* * *

25. "Oikeusturva vaatii hidasta käsittelyä" (DoS-hyökkäys)

Väite: Pitkät lupaprosessit ja valituskierteet ovat oikeusvaltion hinta. Jokaisella on oltava oikeus tulla kuulluksi ja haastaa päätökset kaikilla tasoilla. Nopeus ei saa vaarantaa laatua.

Vastaus: Valituskierte on järjestelmätason **Denial of Service (DoS)**-hyökkäys.

1. Viive on päätös. 3–5 vuoden viive hallinto-oikeudessa tuhoaa investoinnin **nykyarvon** (NPV). Kun satojen miljoonien hanke seisoo vuosia, pääoma hakeutuu muualle. Suomi on *ghost pipeline* -valtio: meillä on paperilla valtavia investointeja, jotka eivät koskaan toteudu prosessuaalisen kitkan vuoksi. Viive ei ole neutraali tila; se on siviilisaatiota näivettävää kitkaa.

2. Veto-oikeuden hinta. Oikeusvaltioperiaate ei tarkoita oikeutta pysäyttää sivilisaation kehitys ilman vastuuta. Mekanismirealismi vaatii, että oikeusturvaan kytketään **kitkamaksu**: jos valitus todetaan aiheettomaksi, valittajan on korvattava hidastuksen aiheuttama vaihtoehtoiskustannus. Järjestelmä ilman takaisinkytkentää turhille valituksille on tuomittu pysähtymään. Jos valitusoikeus on ilmainen ja vastuuton, se on työkalu **veto-verkon** ylläpitoon.

* * *

26. ”Hitaus on turvallisuutta” (Latenssiharha)

Väite: Kritisoihte hitautta ja ”veto-verkkoa”. Mutta hitaus on oikeusvaltion suoja. Perustuslaillinen kitka estää tyranniaa ja hätiköityjä virheitä. ”Nopea kaista” on vaarallinen tie.

Vastaus: Tämä on vaarallinen kategoriavirhe. On erotettava toisistaan **harkinta** (jalostava prosessointi) ja **latenssi** (passiivinen viive). Mekanismirealismi ei vastusta oikeusturvaa, vaan **latenssisokeutta**.

1. Kyberneettinen kuolema (Reaktioaika vs. Häiriö). Hitaus oli turvallisuutta 1970-luvulla, kun uhat olivat staattisia. Säättöteorian (*control theory*) peruslaki on yksiselitteinen: jos ohjausjärjestelmän viive on pidempi kuin ympäristön muutosnopeus, järjestelmä menettää hallinnan. Kun eksponentiaalisten uhkien (pandemia, informaatio­sota, tekoäly) sykli on 4 kuukautta, perinteisen lainsäädäntöprosessin 4 vuoden reaktioaika tekee valtiosta puolustuskyvyttömän. Hitaus ei enää suojele meitä; se altistaa meidät.

2. Kaistanleveys vs. Viive (NATO-esimerkki). Suomen NATO-prosessi (83 päivää) todisti, että demokratia voi toimia nopeasti ja ilman tyranniaa: se ei ollut ”hätiköity” vaan *korkean kaistanleveyden* prosessi. Tieto liikkui runsaasti, valiokunnat kokoontuivat, konsensus rakennettiin ja päätös tehtiin.

Nykyinen byrokraattinen ”hitaus” ei ole syvällistä harkintaa vaan *makuuttamista*: paperit seisovat pöydillä, lausunnot kiertävät samoja kehiä, ja kukaan ei ota vastuuta lopputuloksesta. Tämä on matalan kaistanleveyden häiriötila, ei oikeusvaltiota.

3. Toimintakyvyttömyys on oikeusvaltion suurin uhka. Jos oikeusvaltio ei pysty suojelemaan kansalaisiaan (esim. hybridihyökkäykseltä tai talousromahdukselta), koska ”prosessi ei salli”, se menettää legitimitteettinsä kansalaisten silmissä. Toimintakyvyttömyys luo aina tilauksen ”vahvalle johtajalle”, joka lupaa palauttaa järjestyksen ohittamalla säännöt. Mekanismirealismi haluaa pelastaa oikeusvaltion tekemällä siitä jälleen toimintakykyisen.

(Ks. myös seuraava argumentti, joka käsittelee samaa väitettä monimutkaisuuspesun näkökulmasta.)

* * *

27. "Sääntely suojaa kansalaisia" (Monimutkaisuuspesu)

Väite: Turvallisuus- ja ympäristömääräykset sekä pitkät valitusprosessit ovat välttämättömiä riskien hallitsemiseksi. Elämä on riskin kantamista, ja huolellinen sääntely on tapa kantaa se vastuullisesti.

Vastaus: Väite on **monimutkaisuuspesua**. Järjestelmä ei poista riskiä, vaan se muuntaa välittömän, näkyvän riskin (esim. tehdasinvestoinnin paikallinen ympäristöhaitta) huomattavasti suuremmaksi, näkymättömäksi järjestelmäriskiksi (esim. sivilisaation dekapitalisaatio ja hidas konkurssi).

1. Riskin säilymislaki. Riski on termodynaaminen vakio. Jos estät teknologisen kehityksen tai investoinnit vedoten "riskien hallintaan", et poista riskiä. Sinä *siirrät* sen tulevaisuuteen:

Paikallinen riski: Uuden tehtaan rakentaminen (hallittavissa oleva insinöörihaaste).

Järjestelmäriski: Tuotantokapasiteetin katoaminen, huoltovarmuuden raukeaminen ja veropohjan mureneminen (hallitsematon sivilisaattioromahdus). Sääntelykoneisto suosii järjestelmäriskiä, koska se on **epälineaarinen** ja sen lankeaminen on kauempana tulevaisuudessa. Tämä on vastuutonta uhkapeliä muiden omaisuudella.

2. Sokeat pisteet ja entropia. Kun hallinto vaatii "nollariskiä" (*nollavisio*), se luo **informaatio- ja päätöksentekokoneiston**, joka on niin monimutkainen, että kukaan ei enää hallitse kokonaisuutta. Tämä monimutkaisuus itsessään on riski. Mitä enemmän sääntöjä lisätään välittömän riskin vaimentamiseksi, sitä enemmän järjestelmään kertyy **entropiaa**. Lopulta järjestelmä on niin jäykkä, ettei se kykene reagoimaan aitoihin ulkoisiin shokkeihin.

3. Instituutioiden narsismi. Virkamies, joka vaatii "lisäselvityksiä", ei kanna riskiä. Hän *ulkoistaa* riskin investoijalle ja yhteiskunnalle välttääkseen oman henkilökohtaisen vastuunsa mahdollisesta virheestä. Tämä on **asymmetrinen kannustin**: järjestelmä palkitsee viivyttelystä (turvallisuus-alibi) ja rankaisee toiminnasta (riskinotto). Tuloksena on sivilisaatio, joka kuolee hitaasti nälkään, koska se pelkäsi tukehtuvansa ruokaan.

(Ks. myös edellinen argumentti, joka käsittelee samaa väitettä *latenssi-harhan* näkökulmasta.)

* * *

28. “Nollariski on tavoitteemme” (Madonreikä-arkkitehtuuri)

Väite: Voimme ja meidän täytyy minimoida kaikki riskit sääntelyllä. Turvallisuus on itseisarvo.

Vastaus: Tämä on **ontologinen harha**. Järjestelmä ei poista riskiä, vaan se suorittaa **monimutkaisuuspesua** siirtämällä riskin sokeisiin pisteisiin.

1. Pareto-rintaman hylkääminen. Jokaisella päätöksellä on optimaalinen piste, jossa turvallisuus ja elinvoima ovat tasapainossa (**Pareto-rintama**) – piste, joka on nollasummapeliä, jossa “turvallisuus” on todellisuudessa tulevaisuuden syömistä.

2. Monimutkaisuuspesun madonreiät. Kun riski poistetaan näkyvistä (esim. byrokraattisella kiellolla), se ei katoa järjestelmästä vaan siirtyy **madonreiän** läpi toiseen ulottuvuuteen, jota kyseinen virasto ei valvo.

Esimerkki: Tiukka ympäristösääntely “poistaa” paikallisen saaste-riskin, mutta siirtää sen madonreiän läpi globaaliin ulottuvuuteen (tuotanto siirtyy maihin, joissa ei ole valvontaa) ja taloudelliseen ulottuvuuteen (Suomen huoltovarmuus heikkenee). Hallinto on optimoitu siirtämään riskit sinne, missä ne eivät näy seuraavassa vuosineljännesraportissa tai vaalikaudella.

3. Täyslaskennan puute. Mekanismirealismi vaatii, että jokainen “turvatoimi” on auditoitava *kokonaisvaltaisesti*. Jos säästämme yhden ihmishengen sääntelyllä, mutta prosessi maksaa 500 miljoonaa euroa kadotettuina investointeina, olemme todellisuudessa tappaneet kymmeniä ihmisiä tulevaisuudessa (terveydenhuollon ja innovaatioiden puute). Emme ole “turvallisempia” – olemme vain hitaampia, köyhempiä ja hauraampia.

* * *

29. “Perustuslaki on neutraali oikeuksien suoja” (Lupaus ilman tuotantomekanismia)

Väite: Perustuslaki takaa jokaiselle oikeuden välttämättömään toimeentuloon, huolenpitoon ja koulutukseen. Nämä ovat oikeusvaltion fundamentteja, joista ei voi neuvotella.

Vastaus: Tämä on **ontologinen vääristymä**, jossa oikeus (saatava) irrotetaan sen vaatimasta substraatista (tuotannosta).

1. Fysiikan ohitus. Perustuslain 19 § ja 16 § lupaavat palveluita ja toimeentuloa ikään kuin ne olisivat luonnonvakioita. Ne olettavat vakaan tai kasvavan tuotantopohjan, mutta eivät sisällä mekanisme, joka varmistaisi tuon pohjan säilymisen. Kun syntyvyys on 1,3 ja tuotavuus polkee paikallaan, perustuslaki muuttuu **katteettomaksi lupaukseksi**. Järjestelmä lupaa jakaa energiaa, jota se ei ole sitoutunut tuottamaan.

2. Kirjoittamattomat hierarkiat. Vaikka perustuslaki esitetään neutraalina, se sisältää piilotettuja prioriteetteja. Suomessa **prosessi voittaa tuloksen** (PeL 118 §). Virkamies, joka noudattaa sääntöjä mutta ei saavuta mitään, on suojassa. Virkamies, joka saavuttaa tuloksia rikkomalla jäykkää prosessia, kantaa vastuun. Tämä luo **hallinnollisen entropian**, jossa energia kuluu sääntöjen noudattamisen simulointiin, ei arvonluontiin.

* * *

30. “Perustuslaki estää tämän” (Perustuslakifundamentalismi)

Väite: Suomen perustuslaki ja sen tulkintakäytäntö (PeV) estävät monet ehdotetut mekanismit, kuten automaattiset leikkaukset tai omaisuuden suojaan puuttumisen. Perustuslaki on sääntöhierarkian huippu, eikä sitä voi ohittaa mekanismien nimissä.

Vastaus: Tämä on **perustuslakifundamentalismia**, joka unohtaa perustuslain perimmäisen tarkoituksen: sivilisaation suojelemisen.

1. Perustuslaki ei ole itsemurhasopimus.

Oikeusoppinut Robert Jackson muistutti: “Perustuslaki ei ole itsemurhasopimus.” Jos perustuslain tulkinta johtaa järjestelmälliseen kyvyttömyyteen suojella kansakunnan olemassaoloa (velkakriisi, väestönrakenteellinen romahdus), tulkinta on ristiriidassa perustuslain hengen kanssa. Perustuslaki on olemassa sivilisaatiota varten, ei sivilisaatio perustuslakia varten.

2. Historiallinen ennakkotapaus: 1940.

Vuonna 1940 Suomi kohtasi eksistentiaalisen uhan (420 000 evakkoa). Silloinen valtiojohto ymmärsi, että tiukka omaisuuden suojan tulkinta olisi tarkoittanut sisällissotaa tai kansallista tuhoa. He säätivät Pika-asutuslain, joka loukkasi omaisuuden suoja tavalla, joka olisi rauhan aikana “perustuslain vastaista”. He asettivat selviytymisen prosessin edelle. MeV palauttaa tämän saman realismin: hätä ei lue lakia, se kirjoittaa uuden.

3. Pohjoismaaverrokki: Parametriset korjaukset.

Tanska, Ruotsi ja Kanada kykenevät tekemään parametrisia korjauksia sosiaaliturvaansa ja eläkkeisiinsä ilman, että oikeusvaltio romahtaa. He ovat nostaneet eläkeikiä, leikanneet indeksointeja ja tiukentaneet ehtoja – ja yhteiskunta toimii. Suomen perustuslaillinen jäykkyys on **valittu hauraus**, ei sivilisaation välttämättömyys.

4. Suhteellisuusperiaate (Täyslaskenta).

Nykyinen tulkintatapa suojelee usein saavutettuja etuja (esim. eläketaso tai tietyt palvelut) “perustuslaillisina oikeuksina”.

Täyslaskenta osoittaa, että näiden etujen suojeleminen nykyisellä tavalla **tuhooa tulevien sukupolvien edellytykset**: toimivan yhteiskunnan, turvallisuuden ja vapauden.

Vetoaminen perustuslakiin yhden ryhmän etujen suojelemiseksi samalla, kun siviilikoneisto tuhotaan, on vallan väärinkäyttöä. MeV vaatii, että perustuslakia tulkitaan sivilisaation jatkuvuuden, ei staat-tisen nykytilan, näkökulmasta.

5. Tulkintaketju murtuu fysiikan alla.

Rajaturvallisuuskriisissä perustuslakivaliokunta tulkitsi, ettei rajo-ja voi sulkea. Hybridisodankäynnin paine vaati sulkemista. Kuukausien ajan tulkintaketju piti: "PeV sanoi" → "hallitus ei voi." Lopulta rajat sul-jettiin, koska fysiikka ei neuvottele. Tämä todistaa: kun perustuslain tulkinta ja todellisuus ovat ristiriidassa, todellisuus voittaa – mutta vasta kun latenssi on jo tuottanut vaurion.

Johtopäätös: Jos perustuslaki estää meitä pelastamasta itseämme, meidän on joko muutettava tulkintaa tai muutettava perustuslakia. 83 päivän NATO-prosessi ja rajasulku todistivat, että sääntöjä osataan tulkita dynaamisesti, kun jännite on riittävä.

* * *

31. “EU määrää kaiken” (Ulkoistettu vastuunpesu)

Väite: 60–80 % lainsäädännöstä tulee Brysselistä. Kansallinen liikkumavara on illuusio, joten järjestelmän korjaamista on turha yrittää.

Vastaus: Väite on **vastuunpesua** — kognitiivinen suoja, jolla kotimainen saamattomuus selitetään abstraktin ulkoisen voiman syyksi.

1. Ongelmien ydin on kotimainen. **Mesaoptimointi, veto-verkko**, romahtanut syntyvyys, korjausvelka ja **velkajarrun** puute – EU ei ole määrännyt näistä yhtäkään. Kirjan ydinmekanismit (**velkajarru**, huoltosuhde-kytkin, ennakkotarkastus, määräaikaisuus) ovat täysin Suomen oman suvereniteetin piirissä. Sveitsi on EU:n ulkopuolella, mutta velkajarru toimii Saksassa (EU-maa) aivan yhtä mekaanisesti.

2. 40 prosentin sääntö ja kultaus (gold-plating). Jos hyväksymme väitteen, että 60 % laeista tulee EU:sta, se tarkoittaa, että 40 % on edelleen täysin omissa käsissämme. Onko tuo 40 % optimoitu fysiikan lakien mukaiseksi? Ei. Lisäksi Suomi kärsii “kultauksesta”: jos EU-direktiivi vaatii tason X, Suomi säätää pelossaan tason X + 20 %. Tämä osoittaa, että liikkumavaraa *on* – sitä vain käytetään järjestelmän tiukentamiseen ja **loiskuorman** lisäämiseen, ei sen järkeistämiseen.

Johtopäätös: “EU estää” -argumentti on politiikan **luettamattomuus-kilpi**. Sillä vältetään vaikeat kotimaiset päätökset. Vaikka EU rajoittaa toimintaa, se ei estä valtiota olemasta tehokas ja itsekurinen.

* * *

32. “Sopimukset estävät pelastautumisen” (Byrokraattinen idolatria)

Väite: Mekanismirealismen ehdottamat rajut korjausliikkeet (esim. rajaturvallisuus tai datan aggressiivinen hyödyntäminen) ovat laittomia. Olemme sitoutuneet EU-direktiiveihin ja kansainvälisiin ihmisoikeussopimuksiin. Niiden rikkominen tekisi meistä epäyhteensopivan toimijan globaalissa verkostossa.

Vastaus: Tämä väite on [kategoriavirhe](#), joka kohtelee sopimuksia jumalallisina ilmoituksina, vaikka ne ovat vain [koordinaatioteknologiaa](#). Mekanismirealismi ei ole laittomuutta vaan valtiosääntöoikeudellista aikuisuutta: säännöt ovat olemassa järjestelmää varten, ei järjestelmä sääntöjä varten.

1. Sopimukset ovat koodia, eivät pyhiä tekstejä (Idolatria). Kansainvälinen sopimus (esim. vuoden 1951 pakolaissopimus) on tietyn historiallisen hetken informaatio-olosuhteissa kirjoitettua koodia – ratkaisu sen hetken koordinaatio-ongelmaan. Kun maailma muuttuu (hybridivaikuttaminen, geopolitiittinen murros, tekoäly), vanha koodi alkaa tuottaa [yhteensopivuusvirheitä](#). Jos suvereeni valtio antaa 70 vuotta vanhan paperin heikentää omaa turvallisuuttaan, se on sekoittanut työkalun (sopimus) ja päämäärän (selviytyminen).

2. Tulkinta veto-oikeutena (Riskinsiirto). Usein este ei ole itse sopimus, vaan *suomalainen tapa tulkita sitä*. Suomen hallinnossa vallitsee [protokollakuuliaisuus](#), jossa epävarma tilanne tulkitaan aina maksimaalisen varovaisesti virkamiehen oman riskin minimoimiseksi ([kosketusvastuunsa](#)). Ranska tai Tanska joustavat sopimuksista eksistentiaalisen uhan edessä. Suomi sen sijaan lukitsee omat kätensä ja käyttää sopimuksia **veto-oikeutena**. Tämä on [riskinsiirtoa](#): virkamies minimoi oman juridisen riskinsä, mutta maksimoi samalla koko järjestelmän selviytymisriskin.

3. Latenssi tappaa (Aikasota). Geopolitiittinen ja teknologinen todellisuus muuttuu viikoissa. Kansainvälisten sopimusten muuttaminen vaatii kaikkien osapuolten suostumuksen ja kestää 10–20 vuotta. Jos valtio sitoo oman [OODA-looppinsa](#) hitaimpaan mahdolliseen kansainväliseen konsensukseen, se häviää [aikasodan](#). Suvereniteetti tarkoittaa kykyä toimia nopeammin kuin sopimusteksti päivittyy.

Johtopäätös: Emme vastusta kansainvälistä koordinaatiota – se on elintärkeää. Mutta sivilisaation **perimmäinen päämies** on oma kansa. Täyslaskennassa “itsemurha” ei tarkoita vain äkillistä tuhoa, vaan **mitä tahansa valintaa, joka pienentää järjestelmän odotettua selviytymistodennäköisyyttä suhteessa vaihtoehtoihin**. Sääntöjen noudattaminen ei ole hyve, jos se ohjaa koneen – vaikka kuinka hitaasti ja laillisesti – kohti rotkoa.

* * *

33. “Tämä on teknokratiaa ja politiikan tappamista” (Näennäispolitiikan suoja)

Väite: Yritätte muuttaa poliittiset arvovalinnat teknisiksi mekanismiongelmiksi. Automaattiset säännöt (kuten velkajarru) tappavat demokratian hengen ja siirtävät vallan eduskunnalta algoritmeille ja asiantuntijoille.

Vastaus: Tämä väite perustuu väärinkäsitykseen siitä, mitä voi ja mitä ei voi politisoida: mekanismirealismi ei tapa politiikkaa vaan *politikoinnin* ([näennäisliikkeen](#)) ja pakottaa aidon politiikan esiin.

1. Ontologinen vastaus (Markkinat vs. Fysiikka). Hyvinvointivaltion puolustajat sanovat, että valtio on olemassa markkinoiden sääntelemiseksi. Tämä on totta: markkinat ovat sosiaalinen konstruktio, jota voi ja pitää säännellä. Mutta **entropia** ei ole sosiaalinen konstruktio. Jos kulutat enemmän energiaa kuin tuotat, järjestelmä romahtaa riippumatta siitä, onko se kapitalistinen, sosialistinen vai jotain muuta. Mekanismirealismi ei sano “älä sääntelee markkinoita” vaan “älä sivuuta fysiikkaa”. Voit päättää jakaa kakun tasan (poliittinen valinta), mutta et voi päättää syödä kakkua ja säästää sitä yhtä aikaa (fysikaalinen mahdottomuus).

2. Demokraattinen vastaus (API-malli). Demokratia on tilaaja (*client*). Fysiikka on toimittaja (*server*). Nykyinen järjestelmä on korvattu [näennäisliikkeellä](#): työryhmät ja strategiaperit korvaavat toiminnan. [Veto-verkko](#) varmistaa, että vanhat rakenteet säilyvät, vaikka ne olisivat rikki. Protokolla (esim. velkajarru) ei poista valtaa vaan pakottaa käyttämään sitä poistamalla mahdollisuuden “invalidiin syötteeseen” (kuten velalla rahoitettuun pysyvään kulutukseen). Kun fysiikan raja asetetaan kiinteäksi, poliitikot joutuvat tekemään sitä mitä heidän pitäisikin: priorisoimaan.

3. Eettinen vastaus (Aikalaisuus on sortoa). Tämä on tärkein argumentti solidaarisuuden nimeen vannovalle kriitikolle. Kuka on yhteiskunnan heikoin lenkki? **Tulevat sukupolvet.** Heillä ei ole ääntä, ei valtaa, eikä omaisuutta. Nykyinen “lämmin” politiikka, joka kieltäytyy vaikeista päätöksistä, on tosiasiaa julminta mahdollista aikaloisintaa. Poliitikko, joka hyväksyy pääoman syömisen ylläpitääkseen nykyistä mukavuutta, ei ole radikaali. Hän on aristokraatti, joka

elää perimälläni omaisuudella ja jättää laskun lapsilleen. Todellinen solidaarisuus on ylisukupolvista: se vaatii, että emme kuluta varantoa.

Johtopäätös: Mekanismirealismi vapauttaa poliitikot mikromanagerointiin hukkumisesta asettamaan tavoitteita (**Tahto**) siirtäen samalla toteutuksen ja reunaehdot insinööreille (**Toteutus**). Se siirtää vallan pimeistä kabineteista auditoitaviin lasilaatikoihin.

* * *

34. “Tämä vie vallan poliitikoilta” (Harkintavallan harha)

Väite: Automaattiset säännöt (velkajarru, elinaikakerroin) poistavat poliittisen harkinnan. Eikö demokratia tarkoita, että valitut edustajat päättävät?

Vastaus: Harkintavalta väärässä paikassa on järjestelmähaavoittuvuus, ei vapaus.

1. Latenssisokeus (4 vs. 40 vuotta). Poliitikon kannustinhorisontti on 4 vuotta (vaalisykli), kun taas velan, väestönrakenteen ja infrastruktuurin takaisinkytkentäsykli on 40 vuotta: kun nopea säätöjärjestelmä (politiikka) ohjaa hidasta prosessia (fysiikka), tuloksena on resurssien kuppaaminen tulevaisuudesta. Kansanedustaja sanoi sen suoraan: *“Mikään puolue ei uskalla suututtaa heitä”* – viitaten eläkeläisiin. Tämä ei ole moraalinen vika. Se on rakenteellinen ongelma, jossa väestörakenteen painovoima ohittaa pitkän aikavälin järjen.

2. Olemme tehneet tämän jo kerran (Keskuspankit). 1990-luvulla poliitikoilta vietiin valta säätää korkoja ja painaa rahaa. Miksi? Koska heidän “harkintavaltansa” tuotti jatkuvaa inflaatiota ennen vaaleja. Rahapolitiikka siirrettiin riippumattomille keskuspankeille, ja inflaatio kesytettiin. MeV tekee saman julkisen talouden fysiikalle. Tämä ei ole uusi idea – se on testattu ratkaisu.

3. Työnjako, ei vallankaappaus. Poliitikot päättävät **päämäärän**: tahdon, prioriteetit, budjettien sisäisen jaon. MeV varmistaa, että **alus-ta** (budjettirajoite, mekanismien toimivuus) kestää tuon päämäärän. Tällä hetkellä poliitikot käyttävät suurimman osan ajastaan alustan paikkaamiseen, jolloin varsinaiselle tahdon määrittämiselle ei jää tilaa.

4. Itsesäätely. Eduskunta itse säätää nämä rajoitteet perustuslain tasolla. Demokratian korkein voimanosoitus ei ole kyky muuttaa mieltään joka päivä, vaan kyky sitoa omat kätensä silloin, kun tiedetään, että lyhyen aikavälin kiusaukset uhkaavat pitkän aikavälin selviytymistä.

5. Hätäkatkaisin. Kriisitilanteessa (sota, pandemia) on oltava manuaalinen ohituskaista. Mutta toisin kuin nykyisessä “harkinnassa”, MeV:n ohittaminen vaatii määränemmistön ja se tehdään näkyväksi. Porsaanreikien sijaan järjestelmään rakennetaan hätäkatkaisin, jonka käyttö laukaisee hälytysvalot.

* * *

35. “Tämä on fasismia” (Autoritaarisuussyytös)

Väite: Puhutte hierarkioista, rajoista, “fysiikan veto-oikeudesta” ja kansan valinnanvapauden rajoittamisesta. Tämä kuulostaa autoritaariselta. Demokratian rajoittaminen “tehokkuuden” nimissä on fasismia uudessa kuosissa.

Vastaus: Tämä on historiallinen käänteisyys. Autoritarismi ei synny järjestyksestä, vaan **kaaoksesta**. Mekanismirealismi on fasismin *vastalääke*.

1. Kaaos on diktaattorin paras ystävä. Milloin fascistit ja kommunistit nousevat valtaan? Kun liberaali järjestelmä epäonnistuu perustehtävässään: turvallisuuden ja leivän takaamisessa. Kun katuvalot sammuvat, raha menettää arvonsa ja rikollisuus räjähtää, kansa huutaa vahvaa johtajaa palauttamaan järjestyksen – väkivallalla, jos tarvitsee. Weimarin tasavalta ei romahtanut, koska se oli liian järjestelmällinen vaan koska se oli *kyvytön*.

2. Ennaltaehkäisevä järjestys vs. reaktiivinen tyrannia. MeV-logiikka on tylsää insinööriä: korjataan sillat, tasapainotetaan talous, varmistetaan turvallisuus *nyt* – jotta kenenkään ei tarvitse koskaan kaivata diktaattoria. Tämä ei ole autoritarismia vaan sen **ennaltaehkäisyä**. Autoritarismi syntyy, kun “vapaa” järjestelmä romahtaa omaan kyvyttömyyteensä. Jos vastustat realismia, rakennat tietä tyrannialle.

3. Hierarkia ei ole sortoa. Ihmisen aivot painavat 2 % kehon massasta, mutta kuluttavat 20 % energiasta. Marxilainen tulkinta: aivot riistävät lihaksia. Mekanismirealistinen tulkinta: aivot prosessoivat informaatiota, jotta lihas ei astu miinaan. Korkeampi energiankulutus on investointi koko organismin selviytymiseen. Sivilisaatiossa hierarkia ei ole vallankäyttöä vaan **vastuunjakoa**. Signaalin prosessointi vaatii rakenteen. Täysin tasainen järjestelmä ei kykene koordinoitua toimintaan – se on kohina, ei signaali.

Johtopäätös: Valinta ei ole “vapaus vs. fasismi”. Valinta on “toimiva järjestys vs. kaaos, joka synnyttää tyrannian”. Mekanismirealismi haluaa pelastaa demokratian tekemällä siitä jälleen *toimivan*.

* * *

36. “Kansalla on oikeus valita itsetuho” (Valinnanvapauden harha)

Väite: Jos kansa haluaa velkaantua tai jättää ongelmat korjaamatta, se on heidän demokraattinen oikeutensa. Miten kukaan voi sanoa, mikä on “oikea” valinta?

Vastaus: Väite sekoittaa kaksi täysin eri asiaa: **Tahdon** (mitä tilataan) ja **Toteutuksen** (miten se toimitetaan). Fysiikan lakeja ei voi äänestää kumoon. Nykyinen järjestelmä ei myöskään tuota aitoa valinnanvapautta, vaan se on informaatiosokea.

1. API-malli (Rajapinta vs. Toteutus). Demokratia on tilaaja, fysiikka on toimittaja. Kansa saa äänestää rajapinnassa “haluamme hyvinvointia”. Mutta kansa ei voi äänestää siitä, miten silta pysyy pystyssä, tai että velka lakkaa olemasta velkaa. **Velkajarru** ei rajoita demokratiaa; se on järjestelmän virheilmoitus: **Virhe: Rahoitus riittämätön**. Se kertoo, että politiikon syöttämä koodi on virheellinen – ei siksi, että “eliitti estää”, vaan siksi, että fysiikka ei suostu.

2. Informaatiosokeus ja piilotetut kustannukset. Jos äänestäjältä kysytään: “Haluatko paremmat palvelut?”, vastaus on kyllä. Jos jätetään sanomatta: “...ja lastenlapsesi maksavat tämän korkoineen”, valinta on manipuloitu. Aito demokraattinen valinta vaatii täydellistä informaatiota seurauksista (**täyslaskenta**). Valinta, joka tehdään sokkona, ei ole vapautta.

3. Demokratia on ajallisesti vajaa. Kenelle valtion pitäisi olla töissä? Nykyjärjestelmä vastaa: seuraavien vaalien äänestäjille. Mutta sivilisaation **perimmäinen päämies** on kansa satojen vuosien aikajännteellä – mukaan lukien menneet sukupolvet, jotka rakensivat järjestelmän, ja tulevat sukupolvet, jotka perivät sen. Nykyinen demokratia ei ole liian demokraattinen. Se on riittämättömän demokraattinen, koska se sulkee päätöksenteon ulkopuolelle ne, joihin päätökset eniten vaikuttavat (lapset).

4. Järjestelmä tuottaa omat preferenssinsä. Kuka äänesti syn-tyvyysromahduksesta? Kuka äänesti “ei se ole niin justia” -kulttuurista? Kukaan. Nämä eivät ole “kansan tahtoa”, vaan rikkinäisen kannustin-

rakenteen emergenttejä ominaisuuksia. Kun järjestelmä piilottaa huonojen päätösten seuraukset **pesuvälin** taakse, se kouluttaa kansalaisista välinpitämättömiä asiakkaita. ”Kansan tahto” on usein vain peilikuva järjestelmän omasta patologiasta.

5. Vapauden reunaehdot (Odysseus-sopimus). Agentit (poliitikot, virkamiehet, etujärjestöt) optimoivat omaa etuaan (**mesaoptimointi**), eivät kansakunnan etua. Ilman rajoitteita tämä dynamiikka voittaa aina. Siksi kypsä sivilisaatio solmii **Odysseus-sopimuksen**: se sitoo omat kätensä mastoon (**velkajarru, MeV**), jotta se ei hyppää yli laidan, kun poliitikkojen seireenilaulu alkaa. Rajoite on korkeinta mahdollista demokratiaa – se on nykyisen sukupolven päätös suojella itseään omalta heikkoudeltaan.

Johtopäätös: Kansakunta saa valita huonosti – mutta valinnan pitää olla aito. Järjestelmässä, joka piilottaa laskun ja manipuloi kannustimia, itsetuho ei ole vapaa valinta – se on järjestelmävirhe.

* * *

37. “MeV kaapataan” (Kaappausriski)

Väite: Jokainen uusi instituutio kaapataan lopulta. MeV:stä tulee vain yksi sisäpiirin työkalu lisää.

Vastaus: MeV:n suunnittelussa on rakenteellisia suojia:

- **Kansainvälinen valintakomitea** – ensimmäinen hallitus valitaan ulkopuolelta
- **Pääomarahoitus** – ei vuosibudjettiriippuvuutta, jota voi käyttää kiristämiseen
- **Ei-uusittavat toimikaudet** – johtajat eivät optimoi uudelleenvalintaa
- **Red Team** – 5 % budjetista haastamiseen
- **Avoin metodologia** – kaikki mallit julkista koodia
- **Ulkoinen valvontalautakunta** – 3/5 ei-suomalaisia

Vaihtoehto – ei mitään – on varma epäonnistuminen.

Täydellinen institutionaalinen spesifikaatio: <https://mekanismirealismi.fi/mekanismivirasto>

* * *

38. “Tämä ei ole poliittisesti mahdollista” (Kriisi-ikkuna)

Väite: Teoria on kaunis, mutta kukaan ei toteuta tätä. Poliitikot eivät äänestä omaa valtaansa pois. Etujärjestöt eivät luovu eduistaan.

Vastaus: Väite on historiallisesti väärä.

Sveitsi sääti velkajarrun vuonna 2001. Poliitikot äänestivät rajoitukseen omaa liikkumavaraansa. Ruotsi uudisti eläkejärjestelmänsä 1990-luvulla – poliitikot leikkasivat tulevia etuuksia. Suomi liittyi NATO:on 83 päivässä – järjestelmä, joka “ei voi toimia nopeasti”, toimi.

Mikä mahdollisti nämä? **Jännite.** Sveitsissä 1990-luvun talouskriisi. Ruotsissa pankkikriisi. Suomessa Venäjän hyökkäys Ukraina.

Kysymys ei ole “onko mahdollista” vaan “milloin tulee mahdolliseksi”. Kriisi avaa ikkunan, joka normaalioloissa on kiinni. Kirjan tehtävä on varmistaa, että kun ikkuna aukeaa, suunnitelma on valmiina.

Eikä kriisin tarvitse tapahtua Suomessa. Jos jokin muu maa kohtaa romahduksen ensin ja implementoi MeV:n kaltaisen järjestelmän, siitä tulee todiste – malli, jonka muut voivat kopioida. Sveitsin velkajarru levisi muihin maihin, koska se toimi.

Mutta kirjalla on myös toinen tehtävä: **luoda kieli, jolla ongelmat voi nähdä.** Ennen kuin “näennäisliike” on sana, ilmiötä on vaikea keskustella. Ennen kuin “veto-verkko” on käsite, rakennetta on vaikea kritisoida. Diagnoosi edeltää hoitoa.

Kun tarpeeksi moni näkee saman asian samalla tavalla, syntyy poliittinen tila, jota ei ennen ollut. Kirja ei vain odota ikkunaa – se rakentaa sitä.

Vaihtoehto on improvisoida kriisin keskellä, mikä tuottaa huonompia tuloksia.

* * *

IV. Termodynaaminen tappio ja talous-uskonnot

* * *

39. “Markkinatalous ratkaisee” (Zombi-kapitalismi)

Väite: Oikeistolainen talouspolitiikka on markkinaehtoista. Yritysten tukeminen, valtion takaukset ja veronkevennykset luovat kasvua. “Yritysten etu on Suomen etu.”

Vastaus: Väite on **kategoriavirhe**, joka sekoittaa **markkinatalouden** (kilpailu ja evoluutio) ja **elinkeinosuojelun** (olemassa olevien yritysten suojelu kilpailulta).

1. Konkurssi on siivousmekanismi. Aito markkinatalous on evolutiivinen tietokone: se laskee resurssien optimaalisen käytön **tappamalla** ne yritykset, jotka hukkaavat energiaa. Suomalainen “elinkeinopolitiikka” on usein anti-evolutiivista. Yritystuet, Finnveran takaukset ja alueelliset helpotukset estävät heikkoja yrityksiä kuolemasta. Tuloksena ei ole dynaaminen viidakko, vaan valtion rahoittama **eläintarha** täynnä **zombiyrityksiä**, jotka syövät pääomaa mutta eivät kykene aitoon innovaatioon.

2. Riskin sosialisointi. Oikeisto puhuu mielellään “riskistä ja palkkios-ta”, mutta käytännössä se pyrkii usein ulkoistamaan riskin valtiolle ja yksityistämään voitot. Tämä rikkoo markkinamekanismin ytimen. Jos tappion uhkaa ei ole, investoinnit eivät kohdistu tuottavuuteen, vaan tukien kalasteluun (*rent-seeking*). Mekanismirealismi vaatii kaikkien yritystukien lopettamista: anna markkinan tappaa tehoton, jotta uutta kapasiteettia voi syntyä.

* * *

40. “Työ on parasta sosiaaliturvaa” (Volyymiharha)

Väite: Tärkein tavoite on nostaa työllisyysastetta. Työ ratkaisee huoltosuhteen ja hyvinvointivaltion rahoituksen.

Vastaus: Väite on **volyymiharha**, joka mittaa **aktiiviteettia** (energiankulutus) eikä **nettotuottavuutta** (energiantuotto).

1. Nettotappio työelämässä. Kaikki työ ei vahvista julkista taloutta. Jos työ on niin matalatuottavaa, että työntekijä vaatii asumistukea ja muita tulonsiirtoja tullakseen toimeen, hän on järjestelmän taseessa **nettokulu**. Työllisyysasteen nostaminen matalan arvonlisän aloilla on järjestelmän näkökulmasta lämmön haaskaamista ilman työtä ($E_{out} < E_{in}$).

2. Osaajapula on hintasignaali. Huuto “osaajapulasta” on usein yritysten halua ohittaa markkinamekanismi. Jos yritys ei pysty maksamaan palkkaa, jolla ihminen elää ilman valtion tukea, yrityksen liiketoimintamalli on **loismainen**. Valtion ei pidä subventoida halpatyövoimaa, vaan antaa tehottomien prosessien automatisoitua tai kuolla pois.

* * *

41. “Sosiaaliturva auttaa heikoimpia” (Kyvykkyysloukku vs. Asunto ensin)

Väite: Suomen sosiaaliturva on maailman paras, koska se takaa kaikille toimeentulon ja huolenpidon. Järjestelmän kiristäminen on epäinhimillistä.

Vastaus: Tämä on **ontologinen peiteoperaatio**, joka kätkee sen tosiasian, että nykyinen mekanismi aktiivisesti tuhoaa ihmisen kyvykkyyttä toimia agenttina.

1. Kyvykkyysloukku. Toimeentulotuen 100 % marginaalivero ja 50 euron omaisuusraja luovat **patologisen kannustimen**. Järjestelmä vaatii agenttia pysymään varattomana ja riippuvaisena saadakseen apua — tämä ei ole hoivaa vaan **kyvykkyuden dekapitalisaatiota**. Se pakottaa ihmiset kuluttamaan säästönsä ja piilottamaan tulonsa, mikä tuhoaa **Integrity**-periaatteen ja pitkäjänteisen suunnittelun mahdollisuuden.

2. Todistettu mekanismivirhe. Suomella on hallussaan data siitä, mikä toimii: “Asunto ensin” -malli antaa pohjan (resurssin) ensin ja rakentaa kyvykkyuden sen päälle. Samaan aikaan toimeentulotuki toimii päinvastoin: se vaatii täydellistä romahdusta ennen tukea. Se, että valtio soveltaa molempia logiikoita samanaikaisesti, osoittaa, että kyse ei ole resurssien puutteesta, vaan haluttomuudesta sekularisoida pyhäksi lehmäksi muuttunutta byrokratiaa.

* * *

42. “Suomi on hyvässä kunnossa” (Dekapitalisaatio-illuusio)

Väite: Suomi on edelleen vauras maa, meillä on hieno infrastruktuuri ja vahva tase. Velka on vain numeroita, ja voimme aina investoida itsemme ulos ongelmista.

Vastaus: Tämä on **dekapitalisaatio-illuusio**. Valtio syö kovaa infraansa maksaakseen juoksevia kuluja.

1. Hiljainen default. Suomen rakennetun omaisuuden korjausvelka on yli 110 miljardia euroa — rakennuskanta, liikenneverkko, vesihuolto, energia. Tämä on **hiljainen default**: olemme realisoineet sivilisaation kovan pääoman ja muuttaneet sen kulutukseksi. Tie on vielä fyysisesti paikallaan, mutta sen tekninen arvo on mädäntynyt sisältäpäin — kuin söisi oman kotinsa kantavia seiniä pysyäkseen lämpimänä yhtenä talvena.

2. Taseen vääristely. Kun valtio raportoi budjettitasapainoa huomioimatta omaisuuden teknistä arvonlaskua, se harjoittaa [tasepetosta](#). Sivilisaatio, joka ei huolla substraattiaan, on konkurssissa, vaikka numerot paperilla näyttäisivät muuta.

* * *

43. “Tämä tappaa maaseudun” (Koko maa asuttuna)

Väite: Tehostaminen ja kaupungistumisen “fysiikka” johtavat siihen, että Suomi tyhjenee kolmea suurinta kaupunkia lukuun ottamatta. Tämä on turvallisuusriski ja kansallisen elämäntavan loppu.

Vastaus: Tämä väite olettaa, että mekanismirealismi tarkoittaa sokeaa keskittämistä. Todellisuudessa nykyinen “koko maa asuttuna” -politiikka on **alueellinen Ponzi-huijaus**, joka perustuu strategisen minimin ja sosiaalisen maksimalismin sekoittamiseen.

Sivilisaatio on termodynaaminen kone. Kaupungit ovat tiheitä informaation prosessointisolmuja, mutta kone tarvitsee toimiakseen laajan keräyspinta-alan. Jos aluepolitiikka perustuu nostalgiaan, se on tuhoisaa resurssien haaskausta. Mutta strateginen realismi muuttaa laskelman.

1. Strateginen hajautus vs. Haamu-infra. Täyslaskenta kysyy: Mikä on tämän alueen systeeminen funktio?

- **Energia ja raaka-aineet:** Tuulivoima, mineraalit ja biotalous vaativat tilaa.
- **Turvallisuus:** Totaalipuolustus vaatii logistista syvyyttä ja läsnäoloa.
- **Huoltovarmuus:** Ruoantuotanto on biologinen välttämättömyys, jota ei voi virtualisoida.

Kun alue tuottaa näitä kriittisiä syötteitä, sen ylläpito ei ole “tukea” vaan investointi. Mutta ylläpidämme myös 77 000 kilometriä yleisiä teitä väestölle, joka pakkautuu kasvukeskuksiin. Tämä **haamu-infra** on **tasevarkautta** tuottavalta keskukselta kuolevalle periferialle.

2. Harha symmetriasta (Strateginen minimi). Mekanismirealismi leikkaa armotta *hallinnollisen* aluepolitiikan. Rajaturvallisuus vaatii läsnäoloa, mutta se vaatii sotilaallista läsnäoloa, ei välttämättä täyden palvelun kunnallishallintoa jokaiseen kylään. Nykyinen politiikka käyttää turvallisuutta **semanttisena kaappauksena** suojellakseen tehotonta aluehallintoa. MeV kysyy: “Mikä on se **strateginen minimi**, joka takaa turvallisuuden ilman, että se imee sivilisaation kuiviin?”

3. Todellinen uhka maaseudulle on valtion konkurssi. Nykyinen malli, jossa simuloidaan koko palveluverkkoa velkarahalla, johtaa lopulta romahdukseen, joka vie palvelut *kaikkialta*. Mekanis-

mirealistinen maaseutu on harvempi mutta robustimpi keskittyessään tuotantoon ja strategiseen läsnäoloon byrokratian pyörittämisen si-
jaan.

4. Inhimillisen pääoman loukku. Kun subsidioimme asumista alueilla, joilla ei ole taloudellista dynamiikkaa, luomme **kyvykkyyss-
loukun**. Nuoret jäävät paikkoihin, joissa heidän inhimillinen pääo-
mansa ei pääse kasvamaan. Tämä ei ole “maaseudun tukemista” – se
on tulevaisuuden tuhoamista nostalgian nimissä.

Johtopäätös: Emme autioita maaseutua. Haluamme pelastaa sen
strategiset funktiot poistamalla sen hallinnollisen kitkan.

* * *

44. “Rakentaminen on elvytystä” (Investointiharha)

Väite: Valtion pitää investoida infrastruktuuriin ja rakentamiseen
(radat, asunnot, suurhankkeet), koska se luo työtä ja tulevaisuuden
edellytyksiä. Seinät ovat varallisuutta.

Vastaus: Usein se, mitä kutsutaan “investoinniksi”, on todellisuudessa
viivästettyä kulutusta tai käyttökulujen luomista.

1. Käyttökulugeneraattorit. Uusi rata tai julkinen rakennus ei ole
omaisuuserä samassa mielessä kuin tehdas. Tehdas tuottaa ylijäämää.
Rata syö ylijäämää (kunnossapito) seuraavat 50 vuotta. Jos hanke
ei mahdollista uutta taloudellista toimintaa, joka kattaa sen raken-
tamisen korot **JA** ylläpidon, se on **negatiivinen tase-erä**. Suomi
on täynnä “investointeja”, jotka ovat todellisuudessa vain valtavia
ylläpitokuluautomaatteja, jotka kasvattavat **loiskuormaa**.

2. Betoni ei ole teknologiaa. Oikeisto sortuu usein “Betoni-Key-
nesiläisyyteen”. On poliittisesti helpompaa leikata nauhoja raken-
nustyömaalla kuin tehdä vaikeita rakennemuutoksia. Mutta betoni
on **kuollutta pääomaa** (*dead capital*), joka ei skaalaudu. Aito inves-
tointi on panostus *prosessien ja osaamisen tehokkuuteen*, ei fyysisiin
fasiliteetteihin, jotka ankkuroidaan menneisyyden tarpeisiin.

* * *

45. “Monimuotoisuus on aina voimavara” (Kitkakerroin)

Väite: Erilaisuus on rikkautta. Homogeeninen Suomi on tunkkainen ja menneen talven lumia. Meidän pitää avautua ja sekoittua.

Vastaus: Väite on ideologinen, ei mekaaninen. Järjestelmäteoriassa diversiteetti (hajonta) ja koheesio (yhtenäisyys) muodostavat **vaihtokaupan** (*trade-off*).

1. Luottamus on ennustettavuutta. Pohjoismainen korkea luottamus perustuu siihen, että agentit jakavat samat oletukset ja normit. Kun naapuriin voi luottaa, **transaktiokustannukset** ovat nollassa. Ei tarvita aitoja, lakimiehiä tai vartijoita. Kun diversiteetti (normien hajonta) kasvaa, ennustettavuus laskee. Järjestelmän **kitkakerroin** nousee. Joudumme käyttämään enemmän energiaa ja resursseja (valvonta, monimutkaiset sopimukset, tulkkaus) saman yhteistyötason saavuttamiseksi.

2. Koordinaation hinta (Baabelin torni). Monimuotoisuus voi lisätä innovaatiota (uudet näkökulmat), mutta se vähentää **toimeenpanokykyä** (yhteinen kieli ja tahto). Kriisitilanteessa homogeeninen kansa toimii kuin yksi organismi. Sirpaloitunut yhteiskunta toimii kuin joukko heimoja, joiden välinen kitka estää nopean reagoinnin. Mekanismirealismi on **kitkatietoista**: jos järjestelmään lisätään diversiteettiä, on hyväksyttävä, että samalla menetetään “pohjoismainen helppous”. Emme voi saada molempia: äärimmäistä hajontaa ja äärimmäistä yhtenäisyyttä.

3. Pohjoismaaverrokki: Tanska kontrolliryhmänä. Tanska on tunnistanut, että korkea diversiteetti ilman assimilaatiota lisää kitkakertoimia. He ovat ottaneet käyttöön tiukat säännöt segregaaion purkamiseksi (“ghetto-lait”) ja palautuspolitiikan. Tanskan logiikka on termodynaaminen: jos uudet agentit eivät muutu ylijäämäisiksi (nettoveronmaksajiksi), järjestelmä ajautuu maksukyvyttömyyteen. Tanska toimii **kontrolliryhmänä**, joka paljastaa Suomen “toivotaan toivotaan” -politiikan kestäättömyyden.

Johtopäätös: Monimuotoisuus on parametri, jolla on hinta. Jos emme laske koheesio-energian menetystä kustannukseksi, teemme **vajauslaskentaa**.

* * *

46. “Tasapäistäminen ja inklusioharha” (Osaamispääoman dekapitalisaatio)

Väite: Kaikkien oppilaiden on opiskeltava samoissa ryhmissä. Täsoryhmät ovat elitismää ja maksullinen koulutus tuhoaa tasa-arvon. Koulutuksen on oltava täysin maksutonta ja samanlaista kaikille.

Vastaus: Tämä on **kognitiivinen entropia-ansa**, jossa signaali (osaaminen) hukkuu kohinaan (heterogeenisuus) “tasa-arvon” nimissä.

1. Opetuskitka. Peruskoulun inklusiouudistus (2010) on oppikirjaesimerkki **monimutkaisuuspesusta**. Se poisti kalliit erityisluokat (säästö), mutta naamioi sen “ihmisoikeudeksi”. Tuloksena on **opetuskitka**: opettajan kaistanleveys kuluu järjestyksenpitoon, jolloin lahjakkaiden oppilaiden potentiaali jää realisoimatta. PISA-tulosten lasku on tämän mekaanisen valinnan suora seuraus.

2. Korkeakoulutuksen Goodhart-vääristymä. Kun korkeakoulututkinnosta tuli tavoite (eikä osaamisesta), järjestelmä siirtyi **tutkin-toinflaatioon**. 60 % korkeakouluaste ei tarkoita 60 % huippuosajia; se tarkoittaa tutkinnon **arvonalennusta** ja menetettyä työvuosia. Maksuton yliopisto on todellisuudessa **regressiivinen tulonsiirto**: pienituloisten verovaroilla tuetaan tulevaa korkeatuloista eliittiä. Mechanismirealismi vaatii **hintasignaalin** palauttamista, jotta koulutus ohjautuu sinne, missä se tuottaa aitoa arvoa, ei pelkkää statusta.

* * *

47. ”Teknologia/AI ratkaisee” (Mekanismissokeuden alibi)

Väite: Tekoäly ja automaatio ratkaisevat huoltosuhteen. Robotit tekevät työn. Ei tarvita kipeitä uudistuksia.

Vastaus: Väite sekoittaa kaksi eri ongelmaa: resurssit ja hallinnon.

Kirjan ydinväite ei ole ”meillä ei ole tarpeeksi rahaa”. Ydinväite on: **palautesilmukat ovat rikki**. Poliitikot eivät kärsi huonoista päätöksistä. Virkamiehet optimoivat budjettia, eivät tuloksia. Kukaan ei tee täyslaskentaa.

Enemmän resursseja rikkinäisen järjestelmän läpi = enemmän hukkaa, ei vähemmän. Rikas toimimaton järjestelmä on yhä toimimaton.

Entä jos AI tekee hallinnon *huonommaksi*? Kehittyneempi mesooptimointi. Tehokkaampi monimutkaisuuspesu. Vakuuttavammat selitykset sille, miksi mitään ei voi muuttaa. Teknologia vahvistaa olemassa olevia rakenteita – hyviä ja huonoja.

Jos AI on voimakas, hyvä hallinto on *tärkeämpää*, ei vähemmän tärkeää. Kuka päättää mihin kapasiteettia käytetään? Millä logiikalla? Kenen eduksi?

Nämä ovat hallintokysymyksiä. Teknologia ei vastaa niihin. MeV vastaa.

Ja syvemmin: vaikka AI tuottaisi vaurautta, se ei tuota *merkitystä*. Sivilisaation tarkoitus ei ole tehokkuus – se on kukoistus, selviytyminen vuosisatojen yli, elämän jatkuminen. Mihin Suomi on? Mitä varten sivilisaatio? AI ei vastaa näihin. Ne ovat kysymyksiä, joihin meidän on vastattava – ja vastaus ohjaa sitä, miten teknologiaa käytetään. Ilman telosta olemme vain tehokkaita ajalehtimaan.

* * *

48. “Verottamalla enemmän ratkaistaan ongelmat” (Kapasiteettiharha)

Väite: Julkistalouden vajeen voi kuroa umpeen verottamalla enemmän – varakkaampia, yrityksiä, pääomatuloja.

Vastaus: Verotus on allokaatiomekanismi, joka siirtää saatavia yksityisestä taskusta julkiseen muttei luo uutta tuotantokykyä. Tämä on **kapasiteettikriisi**, jota luullaan tulokriisiksi.

1. Allokaatio ei ole tuotantoa (Virhe tehokkuudessa). Verotuksella on aito rooli: se rahoittaa julkishyödykkeitä ja koheesioinfrastruktuuria. Mutta uudelleenjako ei itsessään lisää järjestelmän tehokkuutta – päinvastoin, fysiikan lakien mukaisesti jokainen siirtoverkon läpi kulkeva euro tuottaa kitkaa (hallintokulut, vääristymät). Jos moottorista loppuu polttoaine, ongelmaa ei ratkaista vetämällä uusia putkia jäljellä olevan energian uudelleenjakamiseksi. Pienenevää kakkua ei voi pelastaa leikkaamalla sitä eri tavalla.

2. Kapasiteetti on liikkuvaa (Rajapintaongelma). Järjestelmät ovat avoimia. Inhimillinen ja finanssipääoma voivat siirtyä rajan yli. Kun huippuosaaja tai investointi muuttaa pois, valtio ei menetä vain tilastoitua veroeuroa – se menettää **kognitiivisen laskentakapasiteetin**, joka olisi voinut ratkaista tulevaisuuden ongelmia. **Kansalislustaseen** todellinen varallisuus (IWI) tuhoutuu.

> *Tavallinen moraalinen puolustus:* “Emme tarvitse ahneita – hyvä, että lähtivät.” > Tämä sekoittaa moraalisen tyydytyksen ja järjestelmän fysiikan. Se, “halusitko” heidät vai et, ei muuta taseen lopputulosta: kapasiteetti poistui, järjestelmän kyky ylläpitää järjestystä (syntropia) heikkeni. Moraalinen ylemmyudentunto ei lämmitä taloa.

3. Kitka ja syntymätön kapasiteetti (Sokea piste). Jokainen veromekanismi on järjestelmään lisättyä kitkaa. Oikein säädettyinä kitkan tuotto rahoittaa välttämättömän infran, joka laskee *muuta* kitkaa (esim. tieverkko laskee logistiikan kitkaa). Mutta jos verokitka kasvaa liian suureksi, se muuttaa dynaamista käyttäytymistä: työtunteja ei tehdä, riskejä ei oteta. Nykyisen budjettikirjanpidon (vajaustalouden laskenta) suurin sokea piste on **syntymätön kapasiteetti**. Budjettiriihessä nähdään vain kerätyt eurot, mutta ei koskaan sitä BKT:tä ja inhimillistä pääomaa, joka jäi verokiilan vuoksi kokonaan syntymättä. Tämä on näkymätöntä kapasiteetin tuhoamista.

4. Symmetria ja dynaamiset vaikutukset. Mekanismirealismin täyslaskennassa mikään parametrin säätö ei ole ilmainen. Jokaisella on dynaaminen hintansa:

- **“Leikataan menoja”:** Voi tuhota kapasiteettia suoraan, jos leikkaus osuu siemenperunoihin (koulutus, perusinfra).
- **“Painetaan rahaa” (Velka/Inflaatio):** Laimentaa olemassa olevaa varantoa ja vääristää hintamekanismin välittämää informaatiota, mikä tuhoaa pitkän aikavälin investointien koordinaation.
- **“Verotetaan enemmän”:** Lisää järjestelmän kitkaa ja tuhoaa kapasiteettia epäsuorasti. Kun marginaalihyöty työstä laskee nollaan, agentit lopettavat optimoinnin.

Dynaamiset vaikutukset eivät ole “mielipidekysymys”, vaan järjestelmän luonnollinen vaste (vrt. vastapelaajan siirto shakkipelissä). Jos säädät parametreja huomioimatta vastetta, harjoitat toiveajattelua.

Johtopäätös: Veroaste on vain parametri käyttöjärjestelmässä. Oikein kalibroituna se ylläpitää järjestystä ja infrastruktuuria. Mutta parametrin säätö ei koskaan korjaa rautavikaa.

* * *

49. “Lääkäreihin yms. ei vaikuta lisäverotus” (Aggregaatioharha)

Väite: Tunnen monia lääkäreitä, yrittäjiä ja tutkijoita, eivätkä he muuta käytöstään verotuksen tai sääntelyn takia. Koko puhe dynaamisista vaikutuksista oli myytti.

Vastaus: Tämä on klassinen **aggregaatioharha**. Havainnot yksilöistä ja pienemmistä ryhmistä eivät kumoa tilastollista virtaa.

Mekanismirealismi ei analysoi yksittäisiä valintoja, vaan **tilastollisia virtoja**.

1. Marginaalit ratkaisevat, eivät keskiarvot. Järjestelmän suunta ei muutu siitä, mitä “useimmat” tekevät, vaan siitä, mitä tapahtuu marginaalissa.

2. Kohorttivaikutus (Se mitä ei näy). Vastaväite katsoo jo alalla olevia ihmisiä, joilla on korkea kynnys vaihtaa uraa (*sunk cost*). Mekanismirealismi katsoo **valumista**:

- **Sisäänvirtaus:** Kuinka moni lahjakas nuori jättää hakeutumatta alalle, koska kannustimet ovat vinoutuneet?
- **Ulosvirtaus:** Kuinka moni huippuosaaaja poistuu järjestelmästä hiljaisesti?

Tilastoissa näkyy vain se, kuka jäi. Se, mitä ei koskaan syntynyt tai mikä katosi rajapinnan yli, on “näkymätöntä tuhoa”.

3. Emergenssi: Osien summa on eri kuin kokonaisuus. Yksittäinen ihminen voi kokea toimivansa moraalistaan käsin, mutta aggregaattitasolla ihmismassat tottelevat kannustimia ja fysiikkaa yhtä vääjäämättömästi kuin kaasuhiukkaset tottelevat painetta ja lämpötilaa. Jos säädät järjestelmän parametrit (verotus, sääntely, kitka) epäedullisiksi, kapasiteetti vuotaa ulos riippumatta siitä, kuinka moni yksilö vakuuttaa pysyvänsä paikoillaan.

Johtopäätös: Insinööri ei rakenna siltaa sen perusteella, että yksi pultti kestää, vaan sen mukaan, miten koko rakenne reagoi rasitukseen. Mekanismirealismi ei ole kiinnostunut yksittäisestä tuttavasta, vaan yhteiskunnan aggregaatista.

* * *

50. “Tämä korjaantuu lisäämällä resursseja / antamalla aikaa / toteuttamalla puhtaammin” (Vajauslaskenta)

Väite: Uudistus epäonnistui, koska “ei annettu tarpeeksi rahaa” tai “ei odotettu tarpeeksi kauan” tai “se ei ollut aitoa versiota”.

Vastaus: Tämä on klassinen [vajauslaskenta](#) – toivepohjainen kirjanpito, jossa mallista jätetään pois epämiellyttävät muuttujat.

1. Mekanismi. Täyslaskenta vaatii kaikkien relevanttien syötteiden huomioimista. Vajauslaskenta jättää ne pois. Kun malli epäonnistuu, syytetään näkyvää muuttujaa (rahaa, aikaa) eikä piilotettuja oletuksia (kannustimia, kulttuuria, ihmisten käyttäytymistä).

2. Esimerkkejä. “Lisää rahaa” (sote). “Anna aikaa” (integraatio, velka). “Ei ollut aitoa X:ää” (kommunismi, markkinat, sote-malli).

3. Sokeus voi olla tahallista tai tahatonta. Molemmat estävät korjauksen.

4. Vastamekanismi. Täyslaskenta pakottaa nimeämään kaikki muuttujat. Red Team hyökkää oletuksia vastaan, ei laskelmia vastaan.

Johtopäätös: Jos et näytä täyttä kaavaa, et ole laskenut – olet toivonut.

* * *

V. Telos-kato ja sivilisaation konkurssi

* * *

51. “Miksi välittää tulevaisuudesta?” (Aikalaisuus)

Väite: Miksi nykyisen sukupolven pitäisi uhrata elintasoaan ihmisille, jotka eivät vielä ole olemassa? Me elämme nyt. Tulevat ihmiset voivat keksiä omat ratkaisunsa.

Vastaus: Väite paljastaa synkän moraalisen position: *sivilisaatiotason loiskasvun*.

1. Imperialismia ajassa. Jos yksi valtio valtaa toisen ja vie sen resurssit, kutsumme sitä imperialismiksi tai ryöstöksi. Kun teemme saman *ajassa* – kulutamme perityn pääoman ja jätämme jälkeemme velkaa ja rapautuneen infran – se on moraalisesti identtinen teko. Kohteenä on ryhmä (syntymättömät), joka ei voi puolustautua. Nykyinen hyvinvointivaltio on muuttunut *aikaloiseksi*, joka elää tulevaisuuden kustannuksella.

2. Sopimukseton velvoite. Tulevat sukupolvet perivät velat, eläkesitoumukset ja korjausvelan, joihin he eivät ole koskaan suostuneet ja joita he eivät voi neuvotella uudelleen. Heidän työpanoksensa on ennakkoon sidottu nykyisen kulutuksen rahoittamiseen. Tämä on yksipuolinen sopimus: nykyinen sukupolvi kirjoittaa ehdot, tuleva sukupolvi maksaa laskun.

3. Ajallinen veto-verkko. Tulevat sukupolvet eivät voi äänestää, neuvotella tai lakkoilla. Nykyiset voivat. Tämä on *ajallinen veto-verkko*: nykyisillä on veto-oikeus tulevien hyvinvointiin, mutta tulevilla ei ole veto-oikeutta nykyisten päätöksiin. Valta-asetelma on täysin yksipuolinen.

4. Laskennallinen mahdottomuus. Väite “tulevaisuus keksii omat ratkaisunsa” sivuuttaa fysiikan. Innovaatio vaatii inhimillistä ja finanssipääomaa. Jos jätämme perinnöksi romahtaneen huoltosuhteen ja loppuun ajetun pääoman, me *poistamme välineet* ratkaista ongelmia – kuin polttaisi lapsen oppikirjat ja sanoisi: “Keksi itse oma tieteesi.”

Johtopäätös: Kukaan ei vaadi, että elämme kurjuudessa tulevaisuuden vuoksi. Vaatimus on: **elä omilla tuloillasi**. Älä kuluta pääomaa. Älä elä velaksi, jota et itse maksa: se ei ole uhrautumista vaan aikuisuutta.

52. “Eläkkeisiin ei voi koskea” (Omaisuuksensuojan madonreikä)

Väite: Eläkeoikeudet ovat perustuslain 15 §:n suojaamaa omaisuutta. Lupaus on pidettävä kaikissa olosuhteissa.

Vastaus: Tämä on juridisesti suosittu, mutta **fysikaalisesti mahdoton** väite – sivilisaatiotason **madonreikä**, jossa tulevaisuuden olemattomat resurssit on luvattu nykyhetken kulutukseen.

1. Eläke ei ole säästötili. Eläkejärjestelmä ei ole rahastoitu säästösysteemi, vaan **jakojärjestelmä**. Eläkeläinen ei nosta “omaa rahaansa”, vaan hän nostaa **oikeuden verottaa nykyisiä työntekijöitä**. Kun syntyvyys laskee (1,3) ja tuottavuus polkee paikallaan, verotusoikeuden arvo ylittää talouden kantokyvyn. Fysiikka ei neuvottele: et voi jakaa kakkua, jota ei ole leivottu.

2. Poikkeuksellinen tulkinta. Suomen perustuslakivaliokunnan tulkinta on länsimaissa poikkeuksellinen. Kanadassa ja Iso-Britanniassa eläkeparametrit ovat politiikkamuuttujia, joita säädetään kantokyvyn mukaan. Suomessa on avattu **monimutkaisuuspesun madonreikä**: nykyisten eläkeläisten saavutettu etu suojataan *tulevaisuuden verovaeroilla*, joita ei ole vielä ansaittu.

3. Gerontokratia ja prioriteetti-inversio. Demokratia on rikki, koska suurin äänestäjäryhmä ei enää investoi tulevaisuuteen, vaan optimoi nykyhetken kulutusta. Tämä on **demokraattinen oikosulku**: perustuslaki suojaa nykyhetken kulutusta tulevaisuuden olemassaolon kustannuksella. Sivilisaation peruspallikat (koulutus, infra) on muutettu muuttujiksi, joista leikataan, jotta eläkkeet pysyisivät vakiona.

4. Ratkaisu: Sekularisointi. Mekanisminrealismi vaatii eläkeoikeuden **sekularisoinnista**: se on muutettava “pyhästä omaisuudesta” takaisin säädettäväksi **politiikkamuuttujaksi**. Eläke on vakuutus, jonka arvo on suoraan kytketty talouden kuntoon. On kaikkien – myös eläkeläisten – etu hyväksyä leikkaukset nyt, jotta sivilisaatio säilyy toimintakykyisenä. Jos järjestelmä ajautuu **vastuuvararikoon**, eläkkeiden arvo on nolla riippumatta siitä, mitä perustuslaissa lukee.

5. Uhraus vaatii mekanisme. Mutta eläkeläisen vastustus on usein rationaalista: “Miksi suostuisin leikkauksiin, kun säästöt katoavat

seuraavaan himmeli-hankkeeseen?” Tämä ei ole itsekkyyttä — se on perusteltua epäluottamusta. Ilman läpinäkyvää mekanismia leikkaus on resurssien siirtoa eturyhmältä toiselle; sivilisaation marginaali ei kasva. MeV ratkaisee tämän: kun säästöjen kohde on verifioitavissa (velka, investointi, varanto), uhraus tulee mielekkääksi. Solidaarisuus on mahdollista vain, kun uhri ei ole turha.

* * *

53. “Lapset ovat yksityinen harrastus” (Telos-kato)

Väite: Lasten hankinta on jokaisen oma asia. On loukkaavaa puhua “synnytystalkoista” tai nähdä ihmiset valtion resursseina. Lapsettomilla on oikeus elämäntyyliinsä ilman syyllistämistä.

Vastaus: Tämä väite paljastaa sivilisaatiomme syvimmän vian: **Telos-kadon** eli yhteisen tarkoituksen menettämisen.

1. Ketju on jatkuvuuden aksiooma. Miksi rakennamme kestäviä siltoja, kirjoitamme kirjoja tai säädämme perustuslakeja? Teemme sen olettaen, että on olemassa tulevaisuus, jossa joku käyttää niitä. Lapset eivät ole “tulevia veronmaksajia” (se on resurssieksploraation kieltä). Lapset ovat **syy, miksi sivilisaatio on olemassa**. He ovat se tulevaisuus, jota varten kaikki tämä vaiva nähdään. Jos katkaisemme ketjun tietoisesti, mitätöimme samalla kaiken, mitä esi-isämme ovat rakentaneet — se on **eksistentiaalista vandalismia**.

2. Vapaamatkustaja-ongelma (Biologinen infrastruktuuri). Nykyjärjestelmässä lapsettomuus on yksilölle taloudellisesti kannattavaa (“yksityinen etu”), mutta sivilisaatiolle tuhoisaa (“julkinen perikato”). Ihminen, joka ei osallistu ketjun jatkamiseen (biologisesti tai kasvattamalla), nauttii sivilisaation hedelmistä investoimatta sen juuriin. Hän ulkoistaa tulevaisuuden rakentamisen muille. Mekanismirealismiin mukaan yhteiskunnan kannustimien (verotus, eläkkeet, status) tulisi heijastaa tätä fysiikkaa: **ne, jotka kasvattavat uutta sukupolvea, pitävät yllä koko järjestelmän olemassaolon oikeutusta**.

3. Kukoistus vaatii elämänhalua. Sivilisaatio, joka ei uusiudu, on menettänyt elämänhalunsa (*will to live*) ollen systeemitieteellisesti kuollut vaikka se voi olla rikas ja mukava hetken aikaa. Kukoistus (*eudaimonia*) vaatii uskoa huomiseen, ja lapset ovat tuon uskon fyysinen ja kausaalinen manifestaatio.

Johtopäätös: Emme halua “synnytystalkoita” hallinnon vuoksi. Haluamme elinvoimaa elämän vuoksi. Ilman lapsia sivilisaatio on vain hienostunut itsemurhaviive.

* * *

54. “Perhe-etuuksiin ei saa koskea” (Katteeton lupaus)

Väite: Jokaisella on ehdoton oikeus lisääntyä. Valtio on velvollinen tukemaan kaikkia lapsia täysimääräisesti. Tämän kyseenalaistaminen on eugeniikkaa.

Vastaus: Tämä kirja pitää syntyvyyttä sivilisaation kohtalolukuna. Ongelma ei ole tavoite (tukea perheitä) vaan mekanismi (katteeton lupaus).

1. Syntyvyys on eksistentiaalinen. Kirjan [kohtaloluvuista](#) syntyvyys on kriittisin. Ilman lapsia ei ole eläkkeitä, hoitajia eikä siviisaatiota. Mekanismirealismi on *pronatalisti* – ei periaatteesta, vaan fysiikasta. Kysymys ei ole *pitäisikö* perheitä tukea. Kysymys on *miten*.

2. Nykyinen tuki on katteeton lupaus. Valtio lupaa tukea perheitä, mutta lupaus ei sisällä mekanismia, joka varmistaa resurssipohjan. Kun syntyvyys laskee ja huoltosuhde heikkenee, lupauksen kate murenee. Lapsilisä on liturgiaa, jos sen rahoittava veropohja kutistuu nopeammin kuin sen tarve kasvaa. Lupaus ilman [resurssikykentää](#) pettää juuri ne perheet, joita sen piti suojella.

3. Kannustinrakenne on rikki. Suomen perhepolitiikka jakaa tukia mutta ei poista esteitä: asumiskustannukset, päivähoitojonot, työelämän jäykkyys. Tuki kohdistuu *oireeseen* (rahanpuute) eikä *mekanismiin* (miksi perhe on liian kallis). Tämä on sama virhe kuin soteuudistuksessa: lisätään kerros, ei poisteta estettä.

4. Eugeniikka-syytös on ajatuspysäytin. Eugeniikka sanoo: “Väärät ihmiset eivät saa lisääntyä.” Mekanismirealismi sanoo: “Miten rakennamme järjestelmän, jossa *useammat* voivat ja haluavat?” Ero on kategorinen. Eugeniikka-syytös estää keskustelun siitä, miksi nykyinen perhepolitiikka epäonnistuu – ja juuri tämä hiljaisuus tuottaa 1,3 syntyvyyden.

Johtopäätös: Perheitä ei pelasteta liturgisilla lupauksilla. Perheitä pelastetaan poistamalla esteet ja kytkemällä tuki resurssihin, jotka todella ovat olemassa. Pronatalismia ei toteuteta juhlapuheilla vaan mekanismeilla.

* * *

55. “Ilmasto on ainoa tulevaisuusvelka” (Ontologinen peiteoperaatio)

Väite: Olemme vastuussa jälkipolville siitä, että jätämme heille elinkelpoisen planeetan. Siksi ilmastotoimet menevät kaiken muun edelle. Velalla tai väestöllä ei ole väliä, jos maapallo tuhoutuu.

Vastaus: Väite on totta, mutta se on usein **valikoivaa vastuuta**, joka käyttää luontoa alibina sivilisaation laiminlyönnille.

1. Kenelle me suojelemme? Luonto ei tarvitse suojelua itsensä vuoksi; luonto on selvinnyt jääkausista ja massatuhoista. Me suojelemme elonkehää, jotta *ihmiskunnan tarina* voisi jatkua siinä. Nykyinen politiikka optimoi Suomesta täydellistä luonnonpuistoa: hiilineutraalia ja puhdasta. Mutta samalla se hyväksyy, että tässä puistossa asuva kansa hiipuu pois ja menettää toimintakykynsä. Tämä on **museonvartija-syndrooma**. Kiillotamme näyttämöä (Suomen luonto), mutta annamme näyttelijöiden (Suomen kansa) kuolla sukupuuttoon. Hiilineutraalius on sivilisaatiolle arvotonta, jos ei ole ketään, joka siitä nauttii.

2. Sivilisaatio on suojelun edellytys. Vain korkean teknologian ja korkean ylijäämän yhteiskunnat kykenevät ympäristönsuojeluun. Köyhtyvä ja kriisiytyvä yhteiskunta polttaa metsät lämmikkeeksi selviytyäkseen ensi talvesta ja sivuuttaa sääntelyn. Jos tuhoamme talouden ja teknologisen kapasiteetin “ilmaston nimissä”, tuhoamme sen ainoan mekanismin, joka voi ratkaista ilmasto-ongelman globaalisti.

3. Prioriteetti-inversio. On epäloogista murehtia biologista lajikaatoa, mutta olla välinpitämätön oman kulttuurin ja kansan kuihtumisesta. Mekanismirealismi vaatii **täyslaskentaa**: on suojeltava sekä näyttämö (elonkehä) että näytelmä (sivilisaatio). Toisen uhraaminen toisen vuoksi on järjestelmävirhe.

Johtopäätös: Ilmasto on osa kansallistasetta, ei sen yläpuolella — sivilisaation huolto on luonnonsuojelua.

* * *

56. “Degrowth on ratkaisu” (Kognitiivinen rahanpesu)

Väite: Taloudellinen kasvu on toissijaista planeetan kantokyvyille. Meidän on siirryttävä “degrowth”-malliin ja hyväksyttävä elintason lasku ympäristön nimissä.

Vastaus: Tämä on ontologinen peiteoperaatio, jolla peitetään se tosiasia, että sivilisaatio on jo menettänyt kykynsä dynaamiseen uusiutumiseen.

1. Museonvartija-syndrooma. Kun sivilisaatio ei enää kykene rakentamaan uutta (haamu-infra, sääntelyviive, osaamisvaje), se alkaa palvoo olemassa olevaa. ”Vihreä siirtymä” muuttuu usein **museoinniksi**: uusia tehtaita, ydinvoimaloita tai infran parannuksia vastustetaan ympäristöargumentein, vaikka todellinen syy on hallinnollinen kyvyttömyys ja pääoman pako. Suomesta tulee ulkoilmamuseo, jossa asioita ei tehdä, vaan niitä ”suojellaan”.

2. Degrowth kognitiivisena rahanpesuna. Degrowth (talouskasvun tietoinen supistaminen) on älyllinen **episykli**, jolla selitetään mekaaninen default-tila parhain päin.

Todellisuus: Emme kasva, koska olemme tukehtuneet velkaan, sääntelyyn ja väestönrakenteelliseen romahdukseen. Alibi: Emme kasva, koska ”olemme valinneet planeetan” – tämä on vaarallista, koska se poistaa paineen korjata systeemivirheet. Jos romahdus on ”tietoinen valinta”, kukaan ei ole vastuussa rappeutumisesta.

3. Vihreä sokeus (*carbon tunnel vision*). Keskittyminen pelkääseen hiilidioksidiin luo **sokean pisteen**, jonka läpi emme näe muita, välittömämpiä eksistentiaalisia uhkia:

Väestönrakenteellinen velka: Syntyvyyden lasku on suurempi uhka Suomen olemassaololle kuin 1,5 asteen lämpeneminen. Kognitiivinen dekapitalisaatio: Osaamistason lasku tarkoittaa, ettei meillä ole tulevaisuudessa insinöörejä, jotka voisivat edes teoriassa ratkaista ilmasto-ongelmia teknologisesti. Sivilisaatio, joka ei kykene lämmitämään asuntojaan tai ruokkimaan väestöään, ei kykene myöskään huolehtimaan luonnosta. Ympäristönsuojelu on **ylijäämäteiskunnan tuote** – jos ylijäämä katoaa, ympäristö uhrataan ensimmäisenä (esim. paluu kivihiileen/puunpolttoon energiakriisissä).

57. “Rajat ovat vanhanaikaisia” (Rajapintaharha)

Väite: Kansallisvaltion rajojen korostaminen on taantumuksellista. Maailma on verkottunut, ja suljettu järjestelmä näivetty. Avoimuus ja globaali vastuu ovat sivistysvaltion ainoita kestäviä periaatteita.

Vastaus: Tämä väite sekoittaa **avoimuuden** ja **rajattomuuden**. Kybernetiikassa ja biologiassa rajapinta (*boundary*) ei ole este, vaan **järjestelmän olemassaolon ehto**.

1. Solukalvon laki (Termodynamiikka). Jotta mikä tahansa järjestelmä (solu, valtio, yritys) voi luoda järjestystä (syntropiaa) ja ylläpitää korkeampaa energiatasoa kuin ympäristönsä, sillä täytyy olla raja: jos solusta poistetaan kalvo, sen sisäinen järjestys purkautuu ympäristöön. Tämä on entropian laki. Pohjoismainen hyvinvointivaltio on poikkeuksellinen korkean luottamuksen ja vaurauden saareke. Se ei selviydy ilman rajapintaa, joka ylläpitää tätä potentiaaliero.

2. Rajapinta on suodatin, ei seinä (Syntropia-pumppu). Mekanisminrealismi ei kannata Pohjois-Korean kaltaista suljettua laatikkoa. Elävä järjestelmä on *avoin energialle ja informaatiolle*, mutta *suljettu haitalliselle entropialle*. Rajapinnan tehtävä on toimia puoliläpäisevänä kalvona (*semi-permeable membrane*):

- **Se imee syntropiaa:** Vetää puoleensa pääomaa, huippuosaajia ja teknologiaa.
- **Se torjuu entropiaa:** Suodattaa pois turvallisuusuhkat, rikollisuuden ja kapasiteettia syövät kuormat.

Jos raja vuotaa väärään suuntaan (syntropia karkaa, entropia virtaa sisään), järjestelmä romahtaa.

3. Rajattoman empatian tragedia. On moraalisesti ylevää haluta auttaa koko maailmaa. Mutta fysiikka ei joustu: **suurempaa järjestelmää ei voi rahoittaa pienemmän järjestelmän taseella**. Jos viiden miljoonan ihmisen järjestelmän rajat avataan globaalille tarpeelle, mekanismi ei “globaalistu”, se tuhoutuu. Terveen sivilisaation on ensin turvattava oma pumppunsa, jotta sillä olisi ylijäämää auttaa muita.

Johtopäätös: Rajat vaaditaan sivilisaation ylläpitoon. Ilman rajaa ei ole suvereniteettia, ja ilman suvereniteettia ei voida tehdä päätöksiä, jotka pelastavat tulevaisuuden.

* * *

58. “Pienet häiriöt eivät kaada järjestelmää” (Pyörävarkaus / entropia)

Väite: Maailma ei kaadu pyörävarkauksiin, nuorisohäiriöihin tai pieneen harmaaseen talouteen. Keskitytään isoihin asioihin (ilmas- tonmuutos, valtionvelka). Pienen entropian ja häiriön sietäminen on halvempaa kuin poliisivaltio.

Vastaus: Tämä argumentti sekoittaa **resilienssin** (joustavuus) ja **luottamuksen rapautumisen**. Pyörävarkaudessa ei ole kyse polku- pyörästä, vaan *informaatiosignaalista* ja *luottamuspääomasta*.

1. Signaali järjestelmän hallinnan menetyksestä. Valtion perim- mäinen tehtävä on väkivaltamonopoli ja omistusoikeuden suojaami- nen. Kun viranomaiset eivät tutki pikkurikoksia, se lähettää signaalin: “*Meillä ei ole enää kapasiteettia ylläpitää järjestystä.*” Rikollisille tämä signaali tarkoittaa, että kiinnijäämisen riski (kustannus) on nolla. Kansalaiselle se tarkoittaa, että yhteiskuntasopimus on purettu. Jos valtio ei kykene turvaamaan kadun kulmaa, miksi kansalaisen pitäisi uskoa sen kykyyn turvata eläkkeet tai maanpuolustus?

2. Luottamus on fysiikkaa (äärimmäisen halpa voiteluaine). Suomen suurin tase-erä ei ole metsä, vaan *sosiaalinen luottamus*. Suomes- sa voi jättää lastenvaunut kahvilan ulkopuolelle tai tehdä miljoon- akaupat kädenpuristuksella. Tämä luottamus poistaa järjestelmästä valtavan määrän kitkaa (transaktiokustannuksia). Kun pikkurikolli- suus normalisoidaan, tämä voiteluaine korvautuu raskaalla kitkalla: kalliit lukot, vakuutusmaksut, vartiointiliikkeet ja aidatut asuinalueet. Yhteiskunta muuttuu matalan luottamuksen yhteiskunnaksi, jonka ylläpito on taloudellisesti ja energeettisesti monin verroin raskaampaa.

3. Kaskadiefekti (*broken windows* -ilmiön mekaniikka). Kaaos ei pysy lineaarisena. Järjestelmäteorian **kaskadiefekti** (lumipalloilmiö) tarkoittaa, että pienten sääntöjen hylkääminen (roskaaminen, ilki- valta) madaltaa kynnyistä isompien sääntöjen rikkomiseen. Kun ym- päristö viestii, että “kukaan ei välitä”, se kutsuu puoleensa suurempaa entropiaa. Pyörävarkauksien normalisointi on ensimmäinen askel kohti *no-go* -alueita.

Johtopäätös: Emme tavoittele poliisivaltiota, vaan **luottamuksen puolustamista**. Pienen kaaoksen sietäminen ei ole vapautta; se on piilovero, joka maksetaan luottamuspääoman hupenemisena ja lopulta yhteiskunnan koventumisena. Arjen turvallisuus on se alusta, jolle kaikki isommat ratkaisut rakennetaan.

* * *

Metatasolta: vastaväitteet itse kehykselle. Seuraavat argumentit eivät koske yksittäisiä väitteitä, vaan kyseenalaistavat koko kehyksen legitimiteetin: onko tämä politiikkaa vai fysiikkaa? Onko kukoistus mielivaltainen valinta? Miksi ylipäätään selviytyä?

59. “Tämä on vain oikeistopolitiikkaa” (Kategoriavirhe)

Väite: Velkajarru, leikkaukset, “tehokkuus” – tämä on vain talouskuria ja neoliberalismia verhottuna hienoihin termeihin.

Vastaus: Tämä väite tekee kategoriavirheen olettaen, että kaikki argumentit kuuluvat poliittiseen koordinaatistoon.

1. Fysiikka johtaa reunaehdot. Poliitiikka valitsee niiden sisälä.

Ainoa ei-mielivaltainen tavoite on **suurin selviytymisen turvamarginaali pitkällä aikahorisontilla**. Tämä on yhtenevä kukoistuksen ja elinvoimaisuuden kanssa (ks. luku 13).

Tästä reunaehdosta muodostuu Pareto-rintama: joukko ratkaisuja, jotka kaikki maksimoivat turvamarginaalia. Rintaman sisällä on aitoa valinnanvaraa – eri ratkaisut, jotka tuottavat samanveroisen selviytymistodennäköisyyden ottaen huomioon kaikki tekijät ja riskit pitkälle aikahorisontilla. Siellä politiikka on legitiimiä.

2. Suurin osa poliittisesta keskustelusta ei ole tehnyt täyslaskentaa.

Ongelma ei ole, että poliittiset positiot olisivat aritmeettisesti mahdolltomia. Ongelma on, että useimmat eivät ole tehneet **täyslaskentaa** – huomioineet kaikkia vaikutuksia pitkällä aikavälillä.

- “Leikataan veroja” → *voi* toimia, jos dynaamiset vaikutukset (kasvu, investoinnit) kattavat aleneman
- “Nostetaan menoja” → *voi* toimia, jos investointi tuottaa kasvua, joka kattaa kustannuksen
- “Odotetaan” → *voi* toimia, jos ongelman lähde ratkeaa ilman toimenpiteitä

Mutta useimmat positiot eivät ole tehneet tätä laskelmaa. Ne lähtevät preferenssistä (“haluan matalammat verot” tai “haluan paremmat palvelut”) ja jättävät täyslaskennan tekemättä – tai tekevät sen valikoivasti, huomioiden vain toivotut toisen asteen vaikutukset.

Pareto-rintamalla ovat ne ratkaisut, joiden täyslaskenta tuottaa positiivisen selviytymismarginaalin, mikä vaatii kaikkien vaikutusten – myös epämukavien – huomioimista. Tämä ei ole oikeistolainen tai vasemmistolainen kriteeri. Se on insinööriyön perusvaatimus.

3. Kirja ei valitse puolta vaan rajaa kentän.

Mekanismirealismi ei sano: “valitse oikeisto” tai “valitse vasem-
misto” vaan: “tässä ovat reunaehdot. Kaikki ratkaisut, jotka täyttävät
ne, ovat fysiikan näkökulmasta valideja. Valitse niistä.”

Jos haluat korkeamman verotuksen ja laajemmat palvelut – ja ma-
tematiikka toimii – se on validi ratkaisu. Jos haluat matalamman
verotuksen ja suppeammat palvelut – ja matematiikka toimii – se on
validi ratkaisu.

Mutta jos haluat laajat palvelut JA matalan verotuksen JA et
hyväksy velkaa – fysiikka hylkää sinut. Ei siksi, että olisit “väärällä
puolella”, vaan siksi, että yhtälö ei ratkea.

4. Entä jos johtopäätökset sattuvat olemaan “oikeistolaisia”?

Johtopäätös on laskutoimituksen tulos, ei lähtökohta. “Silta kestää
10 tonnia” ei ole oikeistolainen eikä vasemmistolainen väite. Jos pre-
missit johtavat tiettyyn tulokseen, se tulos on mitä se on – riippumatta
siitä, mihin poliittiseen koordinaattiin se sattuu osumaan.

**MeV ei valitse puolta. MeV valvoo, että ratkaisu on Pareto-
rintamalla.**

* * *

60. “Tämä on markkinauskovaisuutta” (Yksityinen valta)

Väite: Keskitytte valtion ja byrokratian ongelmiin. Sivuutatte sen, että todellinen valta ja “veto-oikeus” ovat nykyään yksityisellä pääomalla, monopoleilla ja globaalilla finanssisektorilla. Markkinoiden vapauttaminen on uusliberalismia, joka pahentaa kriisejä.

Vastaus: Tämä on väärinymmärrys siitä, mitä markkina mekanismirealistille tarkoittaa. Olemme markkinamyönteisiä, emme yritysmyleneisistä. **Mekanismirealismi inhoaa välistä vetoa (*rent-seeking*) riippumatta siitä, onko vetäjällä valtion virkamerkki vai osakeyhtiön logo.**

1. Monopoli on yksityinen verottaja ilman edustusta. Toimiva markkina on **takaisinkytkentäsilmutka:** huono palvelu johtaa asiakaskatoon, jolloin resurssit siirtyvät paremmille toimijoille. Kun markkina keskittyy muutaman jätin käsiin (esim. Suomen päivittäistavarakauppa tai terveysjätit), silmutka katkeaa. Monopoli tai oligopoli ei ole “vapaata markkinaa”; se on järjestelmän kaappaus. Sen keräämä ylimääräinen voittomarginaali on yhteiskunnan kannalta puhdasta *kitkaa* – yksityinen vero, joka hidastaa koneistoa aivan kuten raskas byrokratiakin.

2. Omistuksen latenssi (Rikkinäinen palautevirta). Säätoiteoria vaatii, että omistajalla on yhteys kohteeseen. Paikallinen yritys (esim. kauppakeskuksen omistaja) saa suoraa palautetta asukkailta ja huolehtii ympäristönsä elinvoimasta, koska hän elää siellä itse. Kun omistus *finansialisoituu* ja siirtyy globaalille sijoitusrahastolle, palautevirta heikkenee. Rahasto ei optimoi paikallista elinvoimaa, vaan salkun tuottoprosenttia. Mekanismirealismi vaatii, että päätöksentekijällä on *nahkaa pelissä* (*skin in the game*) juuri siinä ympäristössä, jota päätös koskee.

3. Ulkoisvaikutukset ovat tasepetos (Ekologia). Yrityksen tuloslaskelma on illuusio, jos se tehdään kansallistaseen kustannuksella. **Saaste on entropiaa, jonka kustannukset yritykset ulkoistavat.** Jos yritys tekee voittoa polttamalla uusiutumatonta resurssia, tuhoamalla työntekijöidensä mielenterveyttä (uupumus) tai saastuttamalla ympäristöä, se ei ole “arvonluontia” vaan *laskennallinen petos*, jossa yksityinen toimija siirtää tuotantonsa haitat julkiseen taseeseen tu-

levien sukupolvien maksettavaksi. Mekanismirealismi hinnoittelee entropian pois.

Johtopäätös: Emme puolusta korporaatioiden feodalismia. Puolustamme *kilpailua ja hintamekanismia*, koska ne ovat maailman tehokkaimmat informaationkäsittelykoneet. Mutta heti kun yksityinen toimija alkaa tuhota järjestelmän tasetta, estää kilpailua tai ulkoistaa entropiaa luontoon, sen toiminta on mekanismirealismin näkökulmasta yhtä haitallista kuin korruptoituneen virkamiehen.

* * *

61. “Eliitti tuhoaa tarkoituksella” (Mekanismiyleisyys)

Väite: Rappio on suunniteltua. Eliitti tietää mitä tekee ja tuhoaa tarkoituksella.

Vastaus: Salaliittoja on olemassa. Tiedustelupalvelut manipuloivat. Lääkeyhtiöt hautaavat tutkimuksia. *regulatory capture* on dokumentoitu ilmiö. Tämän kieltäminen on naiivia.

Mutta mekanismirealismi väittää jotain tarkempaa: **et tarvitse salaliittoa selittämään suurinta osaa siitä, mitä näet.**

Mekanismi on yleisempi selitys.

Kun kannustimet ovat vinossa, rationaaliset ihmiset tuottavat kollektiivisesti tuhoa ilman yhtään tietoista pahaa aietta. Poliitikko optimoi uudelleenvalintaa. Virkamies optimoi budjettia. Etujärjestö optimoi jäsenetua. Media optimoi klikkejä. Jokainen on rationaalinen. Kokonaisuus on katastrofi.

Tämä selittää sekä tapaukset, joissa salaliitto *on* olemassa, että tapaukset, joissa sitä *ei* ole. Salaliitto on mekanismin *erikoistapaus*: tietoinen koordinaatio hyödyntää samoja rakenteellisia heikkouksia, joita tiedostamaton kannustinoptimointi hyödyntää.

Salaliitto toimii rikkinäisen mekanismin kautta.

Epstein ei luonut järjestelmää tyhjästä. Hän hyödynsi olemassa olevia rakenteita: valtaverkostoja ilman läpinäkyvyyttä, instituutioita ilman todellista valvontaa, palautesilmukoita jotka oli katkaistu. Salaliitto on *oirehtiva loinen* – se elää mekanismivikojen päällä.

Korjaus on sama kummassakin tapauksessa.

Olipa kyse tietoisesta salaliitosta tai tiedostamattomasta kannustinajautumasta, ratkaisu on identtinen: korjaa mekanismit. Rakenna läpinäkyvyys. Pakota palautesilmukat. Luo instituutiot, jotka eivät anna virheiden kumuloitua.

Jos salaliitto on totta, mekanismikorjaus poistaa sen elinympäristön. Jos salaliittoa ei ole, mekanismikorjaus ratkaisee ongelman suoraan. Kummassakin tapauksessa voit aloittaa *heti* – ilman paljastusta tai vallankumousta.

* * *

62. “Tämä on liian filosofista” (Telos-sokeus)

Väite: Kirja alkaa kovalla logiikalla – velkajarru, kannustimet, mesa-optimointi – mutta päättyy puhumaan “Laadusta”, “kukoistuksesta” ja “todellisuuskurista”. Vakava politiikka-analyysi käyttää mittareita, ei metafysiikkaa. Tämä syö uskottavuuden.

Vastaus: Väite paljastaa nykyisen hallinnon syvimmän virheen: oletuksen siitä, että välineet (budjetit, lait) voivat toimia ilman päämääriä (arvot, tarkoitus).

1. Teknokratia ilman telosta on autoimmuunisairaus.

Jos optimoimme “tehokkuutta” määrittelemättä, *mitä varten* olemme tehokkaita, koneisto alkaa optimoida itseään:

- sote-hallinto optimoi hallintoa, ei terveyttä
- Koulutus optimoi tutkintoja, ei sivistystä
- Virastot optimoivat budjettia, ei tuloksia

Tämä on mesaoptimoinnin ydin. Filosofiset käsitteet – Telos, Eudaimonia – eivät ole koristeita. Ne ovat *suuntavektoreita*. Ilman suuntaa vauhti on vaarallista. Ilman päämäärää tehokkuus on zombi-toimintaa.

2. “Pehmeä” on kovinta fysiikkaa.

Kirja määrittelee kukoistuksen fysiikan kautta: **maksimaalinen turvamarginaali entropiaa vastaan**.

- Se ei ole “kiva fiilis” vaan sitä, että järjestelmä tuottaa tarpeeksi ylijäämää kestääkseen iskut.
- “Laatu” (Pirsig) ei ole makuasia: se on herkkyyys poikkeamille optimaalisesta toimintalinjasta – vaisto, joka tunnistaa virheen ennen kuin matematiikka ehtii perään. Sivilisaation aikaskaalassa pieniä poikkeamia ei ole: $1,0001^{10\,000} \approx 2,7$. Virhe joko kitketään heti tai se nielee järjestelmän. Laatu on se, mikä kitkee.
- **Todellisuuskuri** ei ole uskontoa vaan nöyryys fysiikan edessä: älä kuluta varantoa. Älä salli “ei sillä ole väliä tämän kerran”.
- **Leväperäisyys** – “ei se oo niin justiinsa” – on Laadun vastakohta: systemaattinen sokeus kertautuville poikkeamille, sivilisaation syöpä.

3. Nykyinen “vakava” keskustelu on näennäisliikettä.

Siirrellään numeroita sarakkeesta toiseen. Tehdään selvityksiä selvityksistä. Toivotaan parasta.

Mekanismirealismi väittää, että on *vakavampaa* myöntää, että ilman lapsia ei ole tulevaisuutta. On *vakavampaa* ymmärtää, että sivilisaatio on henkinen projekti aineellisella perustalla. On *vakavampaa* kysyä “mitä varten?” kuin siirtää lukuja.

Johtopäätös: Filosofi ilman fysiikkaa suunnittelee sillan, joka romah-
taa. Fyysikko ilman filosofiaa rakentaa sillan, joka ei johda minnekään.
Tämä kirja vaatii molempia: **kovat mekanismit pehmeiden arvojen
suojaksi.**

* * *

63. “Tämä on vain metaforaa” (Fysikalismin pelko)

Väite: Puhutte “fysiikasta” ja “entropiasta”, mutta velka on sosiaali-nen sopimus. Sen voi mitätöidä. Painovoimaa ei voi. Tämä on pseu-dotiedettä.

Vastaus: Kirja erottaa kolme tasoa:

1. Kirjaimellinen fysiikka. Termodynamiikka on todellista. Järjestys vaatii energiaa ylläpitonsa. Tämä pätee soluun, kaupunkiin ja siviili-saatioon.

2. Matemaattiset reunaehdot. Eksponenttifunktio ei neuvottele. Jos velka kasvaa korkoa nopeammin kuin talous, se räjähtää – ei siksi, että niin on “sovittu”, vaan koska matematiikka toimii näin. Eduskunta ei voi kumota eksponenttifunktiota.

3. Valintapaineen logiikka. Mikä tahansa järjestelmä, joka on valintapaineen alainen, alkaa optimoida sitä mitä paine mittaa, mikä pätee biologiseen evoluutioon, tekoälyn koulutukseen, taloudellisiin toimijoihin ja simulaatioihin. Se on substraatista riippumaton – ei havainto ihmisistä vaan optimoinnin matematiikkaa.

Kun kirja sanoo “fysiikka ei neuvottele”, se tarkoittaa, että on reunaehtoja, joista ei pääse neuvottelemalla eroon. Jotkut ovat kirjaimellista fysiikkaa, jotkut matematiikkaa, jotkut vahvoja säännön-mukaisuuksia. Yhdistävä tekijä: toiveajattelu ei muuta niitä.

Entä sosiaaliset sopimukset? Velka on sopimus – mutta sopi-muksen rikkomisella on seuraukset. Valtion velkakirjan mitätöinti tarkoittaa: luotonsaannin romahdus, pääomapako, institutionaalisen luottamuksen tuhoutuminen, tuonnin rahoituskriisi. Nämä eivät ole “sopimuksessa” – ne ovat mekanismeja, jotka laukeavat riippumatta siitä mitä eduskunta päättää.

Tämä on täyslaskennan ydin: sosiaaliset sopimukset ovat upo-tettuja fyysiseen todellisuuteen. Voit “mitätöidä” velan, mutta et voi mitätöidä seurauksia. Painovoima ei välitä siitä, onko hyppääminen kallion reunalta “laillista” vai ei.

* * *

64. “Inhimillinen ja sosiaalinen pääoma ovat kuvitteellisia” (Tuotantokyky-sokeus)

Väite: Kivat puheet “kansallistaseesta” tai “inhimillisestä pääomasta” ovat pehmeää humanistien toiveajattelua. Niillä ei ole vaihtoarvoa. Kun valtionlaina erääntyy, markkinat vaativat oikeita euroja, eivät “sosiaalista koheesiota” tai “kyvykkyyttä”. Talous on kovaa matemaatiikkaa.

Vastaus: Tämä on ontologinen virhe: raha sekoitetaan tuotantokykyyn.

1. Rahaa ei voi syödä. Tämä pätee kaikkeen rahaan – fiat-valuuttaan, kultaan, jopa leipään jos sitä käytettäisiin valuuttana. Raha on **saatava tulevasta tuotannosta**. Sen arvo riippuu siitä, voiko joku tuottaa jotain, jonka voit sillä ostaa.

Jos sinulla on kultaholvi mutta kukaan ei osaa viljellä, louhia tai rakentaa, kulta on koriste. Jos sinulla on leipävaluuttaa mutta syöt kaiken, tarvitset lisää leipää – ja sen tuottaminen vaatii osaavia leipureita (inhimillinen pääoma), viljapeltoja (luontopääoma) ja luottamusta siihen, että sopimukset pitävät (sosiaalinen pääoma).

Sama pätee rahan painamiseen: uudet setelit ovat uusia saatavia samasta tuotannosta. Jos tuotantokyky ei kasva, saatavien lisääminen ei luo vaurautta – se jakaa olemassa olevan pienempiin siivuihin.

2. Tuotantokyky on termodynaamista todellisuutta.

- **Inhimillinen pääoma:** Ihmisten aivojen laskentakapasiteetti, terveys ja fyysinen kyky tehdä työtä.
- **Luontopääoma:** Ekosysteemien kyky tuottaa ruokaa ja energiaa.
- **Sosiaalinen pääoma:** Luottamusverkko, joka laskee transaktiokustannuksia. Ilman luottamusta tarvitset valtavan valvontakoneiston – energiaa kuluu, tuotanto ei kasva.

Nämä eivät ole “pehmeitä arvoja”. Ne ovat fyysisiä edellytyksiä sille, että raha voi ostaa mitään.

3. Saatava vs. tuotantokyky. Kun valtio “säästää” lykkäämällä infrastruktuurin huoltoa, se kasvattaa *saatavia* (budjettitasapaino) tuhoamalla *tuotantokykyä* (rakennukset, tiet, verkot). Suomen yli 110 miljardin euron korjausvelka on tämän mekanismin tulos: jokainen lykkäysvuosi kasvattaa korjauskustannusta, kunnes rakenne pettäjä kokonaan.

Se on sama kuin säästäisi siemeniä suolaamalla pellot. Lyhyellä aikavälillä siemenvarasto kasvaa. Pitkällä aikavälillä ei ole satoa.

4. Velkaa maksetaan tuotannolla. Kun valtionlaina erääntyy, maksukyky riippuu siitä, voiko talous tuottaa tavaroita ja palveluita. Raha on vain välittäjä. Jos inhimillinen pääoma on tuhoutunut (ei osajia), luontopääoma kulutettu (ei raaka-aineita) ja sosiaalinen pääoma romahtanut (ei luottamusta kauppaan), rahalla ei saa mitään – koska kukaan ei tuota mitään.

Johtopäätös: Raha on saatava. Tuotantokyky on se, joka maksaa saatavan. Jos tuhoat tuotantokyvyn säästääksesi rahaa, sinulla on saatava, jota kukaan ei voi maksaa.

* * *

65. “Totuus on puolivälissä” (Keskitien harha)

Väite: Vaaditte ehdottomuutta. Mutta politiikka on sopimista.

Vastaus: Tämä on **Keskitien harha** – ja se perustuu kategoriasekaan-nukseen.

1. Neuvottelu löytää mieltymyksiä, ei totuutta. Markkinaneuvottelu toimii, koska osapuolilla on yksityistä tietoa omista haluis-taan. Hintaneuvottelu löytää positiivisummaisen kaupan. Mutta kun “neuvotellaan” kausaalisista kysymyksistä – mitä tapahtuu jos X – positoiden keskiarvo ei löydä totuutta.

2. Fysiikka ei tunne kompromissia. Jos silta vaatii 10 pylvästä ja “kompromissi” on 7,5, silta romahtaa. “Kompromissi” antibioottikuu-rista jalostaa vastustuskykyisen bakteerin. Puolikas ratkaisu voi olla huonompi kuin ei ratkaisua.

3. Illuusio syntyy puutteellisesta laskennasta. Näyttää siltä, että seurauksista voi neuvotella, koska tyypillinen neuvottelu ei laske kaikkia tekijöitä. Kun teet täyslaskennan, neuvottelutila kutistuu.

Johtopäätös: Neuvottelu on työkalu mieltymysten löytämiseen, ei mekanismien. “Mitä haluamme?” on neuvottelukysymys. “Mitä tapahtuu?” ei ole.

* * *

66. “Miksi Suomen pitäisi selviytyä?” (Eksistentiaalinen nihilismi)

Väite: Kansallinen selviytyminen on vanhanaikainen, nationalistinen fiktio. Rajat ovat keinotekoisia viivoja. Jos Suomen väestö vaihtuu tai kulttuuri katoaa, se on vain luonnollista evoluutiota. Miksi meidän pitäisi “kukoistaa”? Eikö riitä, että olemme osa globaalia ihmiskuntaa?

Vastaus: Tämä on **eksistentiaalisen nihilismin** argumentti, joka kuulostaa suvaitsevaiselta (“olemme kaikki maailmankansalaisia”), mutta on järjestelmäteorian näkökulmasta itsetuho-ohjelma.

1. Solu ja keho (subsidiariteetti). Biologiassa monimutkainen organismi (maapallo) selviytyy vain, jos sen jokainen solu (valtio/kulttuuri) pyrkii itsekkäästi pysymään hengissä ja terveenä. Jos maksasolu päättää, että “minulla ei ole väliä, olen vain osa kehoa” ja lakkaa ylläpitämästä itseään, maksa pettää ja koko keho kuolee. Suomi on ihmiskunnan *funktionaalinen solu*. Me olemme kehittäneet ainutlaatuisen ratkaisun (korkea luottamus, kylmän ilmaston adaptaatio) ihmisen ja ympäristön väliseen kitkaan. Jos tämä solu hajoaa, ihmiskunta ei voita, vaan se menettää yhden toimivan käyttöjärjestelmän. Globaali kukoistus rakentuu vahvoista paikallisista järjestelmistä, ei niiden sulautumisesta harmaaksi massaksi.

2. Monokulttuuri on hauras (ekologinen diversiteetti). Ekologiassa tiedetään, että **monokulttuuri** on altis taudeille ja romahdukselle. Jos kaikki valtiot muuttuvat samanlaisiksi “globaaleiksi terminaaleiksi” vailla omaa erityisluonnetta, ihmiskunnan **resilienssi** (sietokyky) romahtaa. Suomalainen sisu, luottamussyhteiskunta ja insinörimieli ovat geneettistä ja kulttuurista diversiteettiä. Niiden puolustaminen ei ole nationalismia, se on ekologiaa. Meidän tehtävämme on ylläpitää tätä **variaatiota** ihmiskunnan selviytymisstrategioiden kirjastossa.

3. Edunvalvojan etiikka (ketju). Kysymys “miksi meidän pitäisi selviytyä” paljastaa nykyhetken ylimielisyyden (**aikaloisinnan**). Suomi ei ole meidän omaisuuttamme — me olemme vain sen **edunvalvoja** (custodians). Sadat sukupolvet ennen meitä raivasivat suot ja puolustivat rajaa, jotta tämä järjestelmä olisi olemassa. Tulevat sukupolvet tarvitsevat tätä alustaa elääkseen. Nykyinen sukupolvi on edunvalvoja, ei omistaja. Edunvalvojalla on hallintavalta, ei likvidointivaltaa. Ni-

hilismi on [tasevarkautta](#) äärimmilleen vietynä: se on päätös realisoida koko sivilisaatio henkisen laiskuuden vuoksi.

Johtopäätös: Järjestelmä, joka ei pyri selviytymään, on jo kuollut. Elämä on negatiivisen entropian ylläpitoa. Suomen selviytyminen on meidän tapamme osallistua maailmankaikkeuden taisteluun kaaosta vastaan.

* * *

67. “Miksi kukoistus?” (Koordinaatiovirhe)

Väite: Miksi MeV määrittelee ”kukoistuksen” tai ”elinvoiman” ainoaksi arvoksi? Meillä on muita tavoitteita: tasa-arvo, perinteet, henkisyys tai globaali oikeudenmukaisuus. Kukoistus on vain yksi arvovalinta muiden joukossa.

Vastaus: Tämä on **koordinaatiovirhe**. Kukoistus ei ole mielivaltaisen arvovalinta, vaan sivilisaation selviytymisen **fysikaalinen minimiehto**.

1. Mielivaltaisuuden hinta (Hukkatyö). Kun sivilisaation tavoite on mielivaltainen tai jakautunut, agentit kuluttavat suurimman osan energiastaan *sisäiseen kitkaan*: Resurssien haaskaaminen — ryhmät taistelevat siitä, kenen arvot ohjaavat **arvorakennelmaa**. Tämä on nollasummapeliä, joka ei tuota uutta energiaa, vaan kuluttaa olemassa olevaa **substraattia**. Ajelehtiminen: Ilman yhteistä, fysiikkaan ankkuroitua päämäärää sivilisaatio ei kykene tekemään suuria investointeja tai pitkän aikavälin korjausliikkeitä ajelehtien kohti **mekaanista maksukyvyyttömyyttä**.

2. Neutraali Telos ja Schelling-piste. Mekanismirealismi tarjoaa ”kukoistuksen” (kyky ylläpitää ja kasvattaa kompleksisuutta ja elämää) **luonnollisena koordinaatiopisteenä**: Kaikkien etu — vaikka kukoistukseen siirtyminen luo lyhyellä aikavälillä häviäjiä (ne, jotka hyötyvät nykyisistä **episykleistä**), pitkällä aikavälillä kaikki voittavat. Sivilisaatio, joka ei romahda, on parempi kaikille kuin sivilisaatio, joka lakkaa olemasta. Hukkavirran minimointi: Kun tavoite on neutraali ja epämielivaltainen, voimme yhdistää kaikki voimavarat **substraatin** vahvistamiseen. Tämä minimoi hukkaenergian ja maksimoi jokaisen agentin potentiaalin.

3. Voittajat ja häviäjät vs. Systeeminen romahdus. Nykyinen todellisuus ylläpitää näennäisiä voittajia (esim. eläkeläiset, joiden oikeudet on suojattu tulevaisuuden kustannuksella). Mekanismirealismi paljastaa tämän illuusioksi: Jos järjestelmä ajautuu vastuuvavaririkkoon, nykyiset ”voittajat” menettävät kaiken. Neutraali Telos on vakuutus romahdusta vastaan — ainoa tapa siirtyä nollasummapelistä *positiivisen summan peliin*, jossa sivilisaation kokonaisenergia kasvaa.

Johtopäätös: MeV ei valitse kukoistusta siksi, että se olisi ”kivempää”, vaan koska se on ainoa tavoite, jonka ympärille sivilisaatio voi järjestyä hajottamatta itseään sisältäpäin — sivilisaation **vakausmekanismi**.

* * *

68. ”Miksi ääretön aikahorisontti?” (Entropia-ansa)

Väite: Miksi MeV asettaa tavoitteeksi juuri äärettömän kukoistuksen? Eikö riittäisi ”kohtuullinen elintaso” tai ”tasapaino luonnon kanssa”? Äärettömyyden tavoittelu kuulostaa ahneudelta tai utopialta.

Vastaus: Tämä on **entropiaharha**. Sivilisaatio on joko laajeneva tai supistuva; staattista tasapainotilaa ei ole olemassa. Ääretön kukoistus on ainoa epämielivaltainen suunta, joka takaa selviytymisen.

1. Staattisuuden mahdottomuus (Entropia-ansa). Kaikki monimutkaiset järjestelmät vaativat jatkuvaa energiasyöttöä ylläpitääkseen järjestystään. Jos sivilisaatio tavoittelee vain ”riittävää” tasoa, se menettää kykynsä reagoida yllättäviin ulkoisiin shokkeihin (pandemiat, asteroidit, resurssiehtyminen). Mekanismi: Staattisuus on todellisuudessa hidasta rappeutumista. Ääretön kukoistus ei ole ahneutta, vaan **selviytymisen turvamarginaalin** maksimointia. Vain sivilisaatio, joka pyrkii äärettömään kukoistukseen, rakentaa tarvittavan ylijäämän (pääoman ja teknologian), jolla se selviää mistä tahansa vastoinkäymisestä.

2. Neutraali ja yhdistävä Telos. Kun tavoitteeksi asetetaan ääretön kukoistus, poistamme politiikasta subjektiivisen riitelyn ”oikeasta” elämäntavasta. Yhteinen etu: Ääretön kukoistus on **positiivisen summan peli**, jossa sivilisaation kokonaiskapasiteetti kasvaa niin suureksi, että nykyiset nollasummapelit (kuka saa minkäkin siivun kuihtu-

vasta kakusta) käyvät merkityksettömiksi. Hukkavirran minimointi: Neutraali Telos mahdollistaa kaikkien agenttien ponnistelujen yhdistämisen. Emme enää taistele siitä, mihin suuntaan ajelehtiva laiva kulkee, vaan optimoimme laivan moottoria saavuttamaan äärettömän nopeuden. Tämä minimoi **hukkatyön** ja maksimoi jokaisen agentin hyödyn suhteessa mihin tahansa muuhun vaihtoehtoon.

3. Schelling-piste: Voitto romahduksesta. Kaikki nykyisen järjestelmän “voittajat” ja “häviäjät” ovat samassa veneessä, joka on ajautumassa kohti **vastuuvararikkoa**. Nykyhetken etujen puolustaminen (esim. eläkkeet nuorten kustannuksella) on lyhytnäköistä, koska se johtaa koko alustan murenemiseen. MeV-ratkaisu: Ääretön kukoistus tarjoaa kaikille paremman tulevaisuuden kuin mikään muu skenaario – sivilisaation vakausmekanismi, joka korvaa mielivaltaiset arvokiistat universaalilla selviytymis”= ja laajentumislogiikalla.

Johtopäätös: Ääretön kukoistus ei ole utopia vaan ainoa suunta, joka ei johda rappeutumiseen. Staattinen tavoite on illuusio. Sivilisaatio joko kasvaa tai kuolee.

* * *

Lopuksi

Tämä liite ei ole tyhjentävä. Uusia episyklejä syntyy sitä mukaa kuin vanhoja puretaan. Mutta jokainen purettu episykli on askel kohti todellisuutta. Todellisuudessa elävä sivilisaatio on ainoa, joka voi selviytyä. Vastaväitteet paljastavat aina enemmän vastaväittäjästä kuin väitteestä. Kun joku sanoo “tämä on mahdotonta”, kysy: kenelle se on mahdotonta? Kun joku sanoo “tämä on epäinhimillistä”, kysy: verrattuna mihin vaihtoehtoon?

Mekanismirealismi ei lupaa helppoa tietä. Se lupaa rehellisen tien – ja rehellisyys on ainoa perusta, jolle kestävä sivilisaatio voidaan rakentaa.

Ideakatalogi

Ideat joille sivilisaatio ei anna vielä tarpeeksi huomiota

* * *

Tämä liite kokoaa kirjan ydinideat ja kertoo rehellisesti niiden alkuperän. Osa on aidosti uusia synteesejä. Osa on tunnettuja muualla mutta Suomessa lähes tuntemattomia. Osa on tuotu suoraan muilta ajattelijoilta. Osa on niin perustavanlaatuisia, että kaikki muu rakentuu niiden varaan. Kirja vaatii radikaalia selkeyttä hallinnolta – siis myös itseltään. Lukija ansaitsee tietää, mikä on uutta ja mikä on tuotu.

Rakenne:

- **I. Uudet synteetit** – Kirjan omat kontribuutiot
- **II. Suomessa sivuutetut** – Tunnettu muualla, ei täällä
- **III. Tuodut työkalut** – Lainattu ja sovellettu
- **IV. Kantavat pilarit** – Aksioomat, joiden varassa kaikki lepää

Jokainen idea sisältää lyhyen määritelmän ja selityksen siitä, miksi se on tärkeä. Täydelliset määritelmät löytyvät Sanakirjasta.

* * *

I. Uudet synteesit

Nämä ovat kirjan omat kontribuutiot — joko aidosti uusia käsitteitä tai olemassa olevien ideoiden synteesejä, joita ei ole aiemmin tehty tässä muodossa.

Kukoistus on turvamarginaali

Idea: Elinvoimaisuus (kukoistus, *flourishing*) ei ole luksusta tai ylimääräistä hyvää, vaan **etäisyyttä kuolemasta** — turvamarginaali entropiaa vastaan.

Miksi tärkeä: Kääntää ”hyvinvointi vs. tehokkuus” -keskustelun päälaelleen. Kulttuuri, taide, vapaa-aika ja ”ylimääräinen” kapasiteetti eivät ole tuhlettavaa ylijäämää — ne ovat vakuutus shokkeja vastaan. Sivilisaatio, joka optimoi ”juuri ja juuri selviytymisen”, on vain yhden kriisin päässä kuolemasta.

Seuraus: Tavoitteena on oltava maksimaalinen ylijäämä — ei minimaalinen riittävyys.

Humen giljotiinin ohitus

Idea: Sen sijaan, että kysytään ”mitä meidän *pitäisi* arvostaa?” (ratkaisematon), kysytään ”mitä fysiikka *vaatii*, jotta monimutkainen järjestelmä säilyy ja kukoistaa?” Arvot eivät ole subjektiivisia mielipiteitä — ne ovat termodynamiikan rajoitteita.

Miksi tärkeä: Tämä purkaa loputtoman arvorelativismin. Kun joku sanoo ”arvostan X:ää”, oikea vastaus on: ”Teitkö täyslaskennan? Onko positiosi yhteensopiva selviytymisen ja kukoistamisen kanssa vuosisatojen aikajänteellä?”

Seuraus: Suurin osa ”arvokiistoista” ovat laskentakiistoja. Toinen osapuoli ei ole tehnyt täyslaskentaa.

Arkkitehtuuri yli tahdonvoiman

Idea: Älä yritä tehdä ihmisistä parempia. Tee pelilaudasta sellainen, että rationaalinen toiminta tuottaa hyviä tuloksia. Kannustinyhteen-sopivuus on kestävämpää kuin moraalinen kehoitus.

Miksi tärkeä: Jokainen “arvokasvatukseen” tai “asennemuutokseen” perustuva uudistus epäonnistuu, koska se vaatii ihmisiltä jatkuvaa tahdonvoimaa rakenteita vastaan. Rakenne voittaa aina.

Seuraus: MeV ei vaadi hyviä ihmisiä. Se vaatii hyvää arkkitehtuuria. Tämä on kirjan perustavanlaatuisin siirto: moraalista insinööriyöhön.

MeV synteettisenä valintapaineena

Idea: Mekanismivirasto (MeV) ei ole “uusi virasto”. Se on *synteettinen valintapaine* — instituutio, jonka ainoa tehtävä on ylläpitää jännitettä rauhan aikana, kun luonnollinen valintapaine puuttuu.

Miksi tärkeä: 80 vuotta rauhaa on poistanut opettamat. Järjestelmät, jotka eivät kohtaa seurauksia, rappeutuvat. MeV palauttaa seuraukset tekemällä huonon päätöksenteon näkyväksi ja kivuliaaksi.

Seuraus: MeV on “vianetsintäosasto” — se ei tuota mitään, mutta se estää kaiken muun tuottamasta roskaa.

Generatiivinen silmukka

Idea: Järjestelmän korjaaminen aikuistuttaa korjaajan. Aikuistuneet korjaajat korjaavat järjestelmää paremmin. Tämä on itseään vahvista-va silmukka.

Miksi tärkeä: Kirja ei ole vain analyysi — se on *kognitiivinen käynnistysohjelma*. Lukeminen muuttaa lukijaa. Lukija muuttuu osaksi sitä kriittistä vähemmistöä, joka voi laukaista faasitransition.

Seuraus: Et tarvitse enemmistöä. Tarvitset 3–5 % sitoutuneita, jotka eivät anna periksi. Jokainen lukija on potentiaalinen siemen.

Kosminen imperatiivi

Idea: Teknologialle ei ole ylärajaa, koska sen rajoittaminen takaa lopullisen sukupuuton. Gammasäteilypurkaukset, asteroidit, Auringon kuolema, lämpökuolema — jokainen aikaskaala tuo uuden uhkan, joka vaatii lisää kapasiteettia. Kukoistuksen levittäminen yli Maan on moraalinen välttämättömyys.

Miksi tärkeä: Tekee yksinkertaisuusromantiikasta ja degrowth-ajattelusta eksplisiittisesti itsetuhoisia positioita. “Riittävästi” ei ole olemassa, koska uhat skaalautuvat aina suuremmiksi kuin nykyinen kapasiteetti.

Seuraus: Sivilisaation telos ulottuu galaktiselle tasolle. Paikallinen optimointi on riittämätöntä.

Kansallistase: Virta vs. varanto

Idea: BKT mittaa *virtaa* — vuosittaista tuotantoa. **Kansallistase** mittaa *varantoa* — kaikkea pääomaa: inhimillistä, fyysistä, luonto- ja institutionaalista. *Virta* voi näyttää hyvältä samalla kun *varanto* romahtaa.

Miksi tärkeä: **Aikaloinen** on se, joka maksimoi BKT:n (virtaa) tuhoamalla Kansallistasetta (varantoa): polttaa infrastruktuuria, kuluttaa luottamusta, laiminlyö koulutusta. “Kasvu” voi olla tasevarkaus naamioituna.

Seuraus: Jos Kansallistaseen derivaatta on negatiivinen (varanto vähenee), sivilisaatio syö itseään — riippumatta siitä, mitä BKT sanoo.

Täyslaskenta

Idea: Jokainen päätös vaatii *kaikkien* pääomalajien (inhimillinen, fyysinen, luonto-, institutionaalinen, luottamus-) laskennan *kaikkien* aikahorisonttien yli. Piilokustannusten salliminen on kirjanpitopetosta.

Miksi tärkeä: Nykypäätöksenteossa kustannukset piilotetaan tilaan (kustannus eri paikassa kuin hyöty), aikaan (seuraavalle sukupolvelle) ja kausaali-*ketjuun* ($A \rightarrow B \rightarrow C \rightarrow D$). “Säästö” joka tuhoaa luottamus-pääomaa tai inhimillistä pääomaa on tasevarkaus.

Seuraus: Kun joku sanoo “meillä ei ole varaa”, oikea vastaus on: “Näytä tase. Kaikki rivit. Kaikki aikajänteet.”

Ohjausvoima-yhtälö

Idea: $O = K \times C \times S$ (Ohjausvoima = Kapasiteetti $\times$ KytKentäteho $\times$ Jännite). Tämä on diagnostinen kaava, joka selittää miksi järjestelmät eivät liiku.

Miksi tärkeä: Jos $K = 0$, ei resursseja. Jos $C = 0$ tai negatiivinen, agentit irtikytettyjä tai sabotoivat. Jos $S = 0$, kukaan ei *tunne* kytKentää. Useimmiten ongelma on S — jännite on nolla, koska uhat ovat abstrakteja.

Seuraus: Diagnoosi ennen hoitoa. Mikä komponentti puuttuu? Älä lisää resursseja (K) jos ongelma on kannustimissa (C) tai jännitteessä (S).

Leväperäisyys entropian äänenä

Idea: “Ei se oo niin justinsa” on sivilisaation hiljainen syöpä. Se on asenne, joka sallii pienet poikkeamat — ja pienet poikkeamat kertautuvat tuhoisiksi.

Miksi tärkeä: Kukaan ei päästä tuhota sivilisaatiota. Tuho tapahtuu tuhannen pienen “ei haittaa” -päätöksen kautta. Leväperäisyys on entropian kulttuurinen ilmentymä.

Seuraus: Nollatoleranssi ei ole fanaattisuutta — se on ainoa tapa estää kertautuminen. Pyörävarkaus, jota ei tutkita, on signaali.

Puutarhurivaltio vs. tehdasvaltio

Idea: Valtio voi toimia kahdella tavalla: *tehtaana* (pakottaa tuloksia, murskaa paikallisen viisauden) tai *puutarhana* (karsii entropiaa, optimoi olosuhteet, antaa kukoistuksen nousta).

Miksi tärkeä: Tehdasvaltio yrittää suunnitella tulokset keskitetysti. Puutarhurivaltio ymmärtää, että monimutkaisuus ei synny käskystä — se nousee, kun olosuhteet ovat oikeat.

Seuraus: *Via negativa* — karsi ennen kuin lisää. Subsidiariteetti — päätökset sinne, missä tieto on.

Latenssi on myrkkyä

Idea: Järjestelmän kyky oppia on kääntäen verrannollinen sen **latenssiin** – viiveeseen päätöksen ja palautteen välillä. Jos palaute on välitön (käsi levyllä), järjestelmä oppii heti. Jos palaute on 20 vuotta (koulutusleikkaus), järjestelmä ei opi koskaan.

Miksi tärkeä: Tämä selittää, miksi demokratiat reagoivat kohuihin (nopea palaute) mutta eivät väestörakenteeseen (hidas palaute). Skandaali tuntuu tänään. Syntyvyysromahdus tuntuu 2045.

Seuraus: MeV:n tehtävä on *poistaa latenssi* tuomalla tulevaisuuden tuska tähän päivään. Nopeus ei ole hätiköintiä – nopeus on oppimista.

Binäärinen valinta

Idea: Osittaiset uudistukset imeytyvät järjestelmään. Veto-verkko neutraloi salamisiivut. Todellinen muutos vaatii **faasitransitiota** – kynnyspistettä, jonka jälkeen järjestelmä siirtyy kokonaan uuteen tilaan.

Miksi tärkeä: Selittää, miksi vuosikymmenten “kehittäminen” ei ole tuottanut tulosta. Järjestelmä absorboi pienet korjaukset ja palaa tasapainotilaansa.

Seuraus: Strategia on valmistella koodi valmiiksi ja odottaa kriisiikkunaa, jossa faasitransitio on mahdollinen.

* * *

II. Suomessa sivuutetut

Nämä ideat ovat tunnettuja muualla – akateemisessa kirjallisuudessa, toisissa maissa, toisilla aloilla – mutta lähes täysin poissa suomalaisesta julkisesta keskustelusta. Tämä on *älyllinen arbitraasi*: tuodaan toimiviksi todistettuja työkaluja paikkaan, joka tarvitsee niitä mutta ei tiedä niiden olemassaolosta.

Luottamusansa

Idea: Korkea institutionaalinen luottamus estää palautteen. Kun suomalainen kohtaa ongelman, hän olettaa: ”Minä tein jotain väärin” – ei ”järjestelmä on rikki”. Hän ei valita, ei anna palautetta, ei vaadi muutosta.

Miksi sivuutettu: Luottamus on Suomen ylpeydenaihe – sen kritisoiminen tuntuu epäisänmaalliselta.

Miksi tärkeä: Luottamusansa on *metapatologia* – se pitää muut patologiat näkymättöminä ja on syy siihen, miksi ilmeinen mätäneminen jatkuu vuosikymmeniä ilman korjausta.

Ajallinen veto-verkko / Gerontokraattinen räikkä

Idea: Demokratian räikkä kääntyy vain kohti eläviä, ei syntymättömiä – 4-vuoden vaalikierto + ikääntyvä mediaaniäänestäjä = systemaattinen vinouma nykykulutukseen tulevien sukupolvien kustannuksella.

Miksi sivuutettu: Demokratiakritiikki on tabu. Tämä on sokean pisteen tunnistamista.

Miksi tärkeä: Tämä selittää, miksi ilmeiset ongelmat (velka, syntyvyys, korjausvelka) eivät korjaannu. Nykyiset äänestäjät hyötyvät ongelmista; tulevat kärsijät eivät äänestä.

Yltäkylläisyyden ansa

Idea: Niukkuudessa lapsi oli investointi (turva vanhuudelle, työvoimaa). Hyvinvointivaltiossa lapsi on puhdas kustannus (unettomat yöt, uran katkeaminen) – mutta hyöty sosialisoituu kaikille (muiden lapset maksavat eläkkeesi).

Miksi sivuutettu: Syntyvyyskeskustelu yhdistetään konservatiiviseen moralisointiin. Tämä on peliteoriaa.

Miksi tärkeä: Romahtanut syntyvyys ei ole vahinko tai ”huono perhepolitiikka”. Se on järjestelmän *looginen lopputulos*. Kannustimet on käännetty.

Hiljaisuuden spiraali

Idea: Ihmiset tarkkailevat, mitä on sallittua sanoa — jos he uskovat olevansa vähemmistössä, he vaikenevat. Vaikeneminen vahvistaa vaikutelmaa konsensuksesta — spiraali kiristyy.

Miksi sivuutettu: Suomessa “konsensus” on hyve. Hiljaisuuden spiraali paljastaa, että se voi olla illuusio — pelkoa, ei sopimusta.

Miksi tärkeä: Selittää, miksi ilmeiset totuudet jäävät sanomatta. Yksityinen totuus murskataan julkisen performanssin alle. Korjaava signaali ei koskaan saavuta päättäjiä.

Kosketusvastuunsa

Idea: Nykyjärjestelmässä toiminta luo riskin, toimimattomuus ei — jos kosket ongelmaan ja epäonnistut, olet vastuussa. Jos et koske, olet “puhtailla käsillä”.

Miksi sivuutettu: Järjestelmä palkitsee passiivisuutta — kukaan ei halua myöntää tätä.

Miksi tärkeä: Tämä on [negatiivisen valinnan](#) mekanismi. Järjestelmä valikoi johtoon ihmisiä, jotka eivät ole koskaan yrittäneet mitään — koska vain he ovat “tahrattomia”.

Pesuväli / Ajallinen sokeus

Idea: Poliittinen kierto on 4 vuotta. Palautekierto on 20–30 vuotta. Tämä aikaero on [pesuväli](#) — aika, jonka kuluttua seuraukset ilmenevät. Koska pesuväli on pidempi kuin vaalikierto, nykyinen poliitikko ei koskaan joudu vastuuseen.

Miksi sivuutettu: Aikahorisonttien epäsuhta on tekninen asia, joka ei mahdu uutiskiirtoon.

Miksi tärkeä: Tämä on [aikaloisen](#) juurisyy. Päättäjä voi likvidoida taseen ja jäädä eläkkeelle ennen kuin lasku saapuu.

Monimutkaisuuspesu

Idea: Kustannukset piilotetaan monimutkaisuuteen: *tilassa* (kustannus ilmenee eri paikassa kuin hyöty), *ajassa* (kustannus ilmenee myöhemmin – seuraavalle sukupolvelle), *kausaaliketjussa* (haitta syntyy pitkän ketjun $A \rightarrow B \rightarrow C \rightarrow D$ kautta, jota päätöksentekijät eivät mallinna).

Miksi sivuutettu: Monimutkaisuuspesu toimii juuri siksi, että se on monimutkaista – vaikea selittää otsikossa.

Miksi tärkeä: Tämä on mekanismi, jolla “säästöt” muuttuvat piilotetuiksi kustannuksiksi ja “päätökset” muuttuvat vastuun haihduttamiseksi.

Avaruusmissio-ongelma

Idea: Sivilisaation päätökset ovat kuin avaruusmissioita: kun päätös on “laukaistu”, olet sitoutunut kaikkiin oletuksiisi, laitteistoosi ja suunnitelmiisi. Et voi iteroida lennon aikana. Seuraava laukaisuikkuna – seuraava sukupolvi, seuraava korjausmahdollisuus – on vuosikymmenten päässä.

Miksi sivuutettu: *fail fast* -ajattelu hallitsee. Iteraatio toimii ohjelmistoissa, mutta valtiotason päätökset ovat peruuttamattomia sukupolven aikaskaalassa.

Miksi tärkeä: Suunnittelun on oltava rautaista *ennen* laukaisua. “Kokeillaan ja katsotaan” on hulluutta, kun seuraava yritys on sukupolven päässä.

* * *

III. Tuodut työkalut

Nämä käsitteet on lainattu muilta ajattelijoilta ja sovellettu suomalaiseen kontekstiin. Kunnia kuuluu alkuperäisille kehittäjille.

Mesaoptimointi

Lähde: Tekoälyn linjaustutkimus (*AI alignment*).

Idea: Järjestelmän sisälle syntyy alitoimijoita, jotka alkavat optimoida omaa tavoitettaan kokonaisjärjestelmän tavoitteen sijaan. Virkamies optimoi uraansa. Puolue optimoi kannatustaan. Kukaan ei optimoi kansakunnan selviytymistä.

Sovellus kirjassa: Suomi on “sokea kone” — mesaoptimojien verkosto, jossa kukaan ei ole vastuussa kokonaisuudesta. MeV on “linjausprotokolla”, joka pakottaa agentit takaisin linjaan.

Vetokratia

Lähde: Francis Fukuyama.

Idea: Järjestelmä, jossa jokaisella merkittävällä toimijalla on kyky estää muutos — mutta kenelläkään ei ole kykyä ajaa muutosta läpi.

Sovellus kirjassa: Suomen [veto-verkko](#) on vetokratian suomalainen ilmentymä. Konsensuskulttuuri on muuttunut halvaannukseksi.

Metis vs. Techne

Lähde: James C. Scott (*Seeing Like a State*).

Idea: *metis* on paikallinen, hiljainen tieto — se, mitä maanviljelijä tietää pellostaan. *techne* on abstrakti, siirrettävä tieto — se, mitä ministeriö tietää “maataloudesta”. Korkea modernismi tuhosi metisin technen nimissä.

Sovellus kirjassa: **Puutarhurivaltio** kunnioittaa metisia. **Tehdasvaltio** murskaa sen. Subsidiariteetti tarkoittaa päätösten tekemistä siellä, missä metis on.

Preferenssien vääristymä

Lähde: Timur Kuran.

Idea: Ihmiset ilmaisevat julkisesti eri preferenssejä kuin mitä he yksityisesti uskovat, koska sosiaalinen paine rankaisee poikkeavuudesta. Julkinen mielipide voi olla täysin eri kuin yksityinen.

Sovellus kirjassa: **Hiljaisuuden spiraali** on tämän mekanismin dynaaminen versio. Suomessa preferenssien vääristymä on erityisen voimakas konsensuskulttuurin takia.

Joustamaton vähemmistö

Lähde: Nassim Nicholas Taleb.

Idea: Järjestelmät eivät muutu enemmistön vaan joustamattoman vähemmistön (3–5 %) ansiosta. Jos vähemmistö ei anna periksi ja enemmistö on joustava, vähemmistö voittaa.

Sovellus kirjassa: Et tarvitse 51 %:n kannatusta. Tarvitset kriittisen massan ihmisiä, jotka kieltäytyvät hyväksymästä simulaatiota. **Faasitransitio** tapahtuu, kun tämä massa saavutetaan.

Goodhartin laki

Lähde: Charles Goodhart.

Idea: “Kun mittarista tulee tavoite, se lakkaa olemasta hyvä mittari.” Agentit alkavat pelata mittaria, eivät optimoida sitä, mitä mittarin piti mitata.

Sovellus kirjassa: Selittää, miksi “dataohjattu hallinto” tuottaa simulaatiota. Jonotusaikamittari → jonojen piilottaminen. Työllistymismittari → tilastojen kaunistelu.

* * *

IV. Kantavat pilarit

Nämä ovat aksioomat — perusoletukset, joiden varassa kaikki muu lepää. Jos hyväksyt nämä, kirjan johtopäätökset seuraavat loogisesti. Jos et hyväksy, olemme eri mieltä lähtökohdista.

Fysiikka ei neuvottele

Demokratia voi päättää arvoista, mutta ei reunaehdoista. Velka, huoltosuhde, termodynamiikka ja väestörakenne ovat kovia rajoitteita. Jos politiikka rikkoo fysiikkaa, fysiikka voittaa — aina, lopulta, poikkeuksetta.

Entropia on oletusarvo

Ilman aktiivista työtä (jännitettä, huoltoa, huomiota) järjestelmä ajautuu aina kohti kaaosta. ”Vakaus” ilman ylläpitoa on illuusio. On vain ylläpitoa tai rappeutumista — ei kolmatta vaihtoehtoa.

Ääretön aikahorisontti

Valtion ainoa legitiimi asiakas ei ole nykyinen äänestäjäkunta vaan kansa satojen vuosien yli — menneet sukupolvet (jotka rakensivat) ja tulevat sukupolvet (jotka perivät). Päätökset on optimoitava ikuisuuden, ei vaalikauden, perspektiivistä.

Kertautumisen laki

Sivilisaation aikaskaalassa pienet virheet kertautuvat. Promillen alijäämä, lievä välinpitämättömyys, ”pieni” toleranssi — kaikki kertautuvat vuosikymmenissä tuhoisiksi. Siksi ”pieniä ongelmia” ei ole.

Telos on välttämättömyys

Valtiolla on oltava tarkoitus — päämäärä, jota kohti se pyrkii. Ilman telosta valtio on zombi, joka kuluttaa resursseja pysyäkseen hengissä ilman syytä. Telos antaa suunnan; ilman suuntaa liike on satunnaista.

Protokolla yli politiikan

Demokratian tehtävä on asettaa suunta (tavoite). Insinööriyön tehtävä on toteuttaa se (protokolla). Poliitikkojen ei pidä mikromanageerata toteutusta, koska heidän aikahorisonttinsa on väärä. Automaattiset säännöt (velkajarru, huoltosuhde-kytkin) ovat parempia kuin tapauskohtainen harkinta.

Taakka on lahja

Ilminen ei romahda vastuun alle vaan sen puutteeseen. Merkitys syntyy vastuusta, ei sen poissaolosta. Hyvinvointivaltio, joka ”suojelee” kansalaisia vastuulta, infantilisoii heidät ja vie heiltä merkityksen.

Huolto on rakkautta

Välinpitämättömyys (”ei se ole niin justinsa”) on sivilisaation vihollinen. Tarkkuus, laatu ja huolenpito ovat rakkauden korkeimpia muotoja. Kirurgi, joka leikkaa tarkasti, ei ole kylmä — hän välittää tarpeeksi tehdäkseen työnsä oikein.

Toimija, ei sivustakatsoja

Jako ei ole “johtajat vs. kansa”. Jako on “ne jotka korjaavat vs. ne jotka valittavat”. Sivilisaatio on osallistumislaji. Et voi ulkoistaa vastuuta muille. Sinä olet se, jonka on huolehdittava järjestelmän toimivuudesta.

Todellisuuskuri

Nöyryys fysiikan ja todellisuuden edessä. Sitoutuminen siihen, että emme kuluta varantoa, emme valehtelee itsellemme, emme anna entropian voittaa ilman taistelua. Sekulaari hurskauden muoto – pyhyys ilman jumalaa, kunnioitus lakeja kohtaan, jotka eivät jousta.

* * *

Yhteenveto: Kymmenen kantavinta

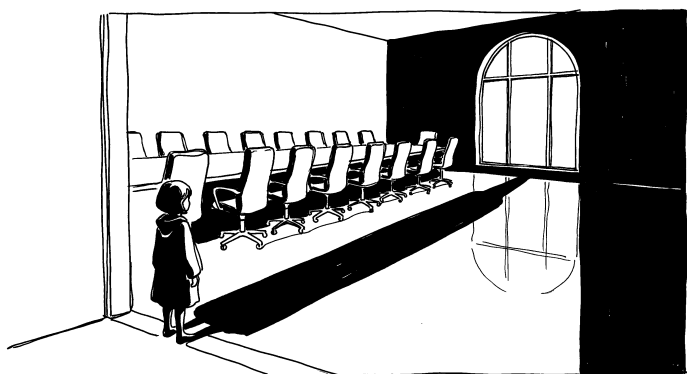
Jos pitäisi valita kymmenen ideaa, jotka kantavat 90 % kirjan painosta:

1. **Fysiikka ei neuvottele** – reunaehdot ovat kovia
2. **Kukoistus on turvamarginaali** – ei luksusta vaan etäisyyttä kuolemasta
3. **Mesaoptimointi** – kannustimet ovat kohtalo
4. **Arkkitehtuuri yli tahdonvoiman** – muuta pelilautaa, älä pelaajia
5. **MeV synteettisenä valintapaineena** – palauta valintapaine
6. **Luottamusansa** – suomalainen metapatologia
7. **Ajallinen veto-verkko** – demokratia syö tulevaisuuttaan
8. **Taakka on lahja** – merkitys syntyy vastuusta
9. **Generatiivinen silmukka** – kirja on käynnistysohjelma
10. **Humen giljotiinin ohitus** – arvot ovat fysiikkaa, eivät mielipiteitä

Poista mikä tahansa näistä, ja kirja menettää kantavuuttaan.

* * *

Täydelliset määritelmät ja lisäesimerkit: ks. Sanakirja.

Aikuisten huone on edelleen tyhjä.